Arhimandrit
Emilianos Simonopetritul

DESPRE RUGĂCIUNE

TÂLCUIRE LA AVVA EVAGRIE

ARHIM. EMILIANOS
SIMONOPETRITUL

DESPRE RUGĂCIUNE

TÂLCUIRE LA
AVVA EVAGRIE

Traducere din limba greacă și
Cuvânt introductiv de
Ierom. Agapie (Corbu)

Traducătorul și Editura *Sfântul Nectarie* mulțumesc din inimă
PREACUVIOASEI MAICI NICODIMI,
Starețа Sfintei Mănăstiri *Bunavestire* din Ormylia Halkidicii,
pentru dragostea cu care ne-a încredințat
spre traducere și tipărire
volumul de față.

Traducere după: ΑΡΧΙΜ. ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΥ ΣΙΜΩΝΟΠΕΤΡΙΤΟΥ, ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ. ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΣΤΟΝ ΟΣΙΟ ΝΕΙΛΟ ΤΟΝ ΑΣΚΗΤΗ, ΑΘΗΝΑΙ, ΙΝΔΙΚΤΟΣ, 2015.

Concepție grafică: Baroque Books & Arts®

Imagine coperta 1: Mănăstirea *Bunavestire* din Ormylia (detaliu) - grafică Armand Grosu (fundal); chip de cuvios (detaliu) - iconar Mihai Neaga;

flaps 1: Mănăstirea *Bunavestire* din Ormylia - grafică Armand Grosu.

flaps 4: Arhim. Emilianos Simonopetritul (foto © IKO), Mănăstirea *Bunavestire* din Ormylia - grafică Armand Grosu.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
EMILIANOS SIMONOPETRITUL, arhimandrit
Despre rugăciune : tâlcuire la Capetele despre rugăciune ale Avvei Evagrie / Arhimandrit Emilianos Simonopetritul ; trad. din lb. greacă și cuvânt introductiv de Ierom. Agapie (Corbu). - Arad : Editura Sfântul Nectarie, 2018
ISBN 978-606-8840-07-9
I. Agapie, ieromonah (trad. ; pref.)
28

CUVÂNTUL TRADUCĂTORULUI

O scriere antică depre rugăciune și tâlcuirea ei modernă

În anul 1975, tânăra obște de monahi a Părintelui Emilianos – el însuși având pe atunci 40 de ani – împlinea, pe 25 noiembrie, doi ani de la așezarea sa în Sfânta Mănăstire Athonită Simonos Petras, în timp ce obștea sa de maici împlinea, pe 5 iulie, primul an de la așezarea sa în Ormylia. Celor două obști proaspăt formate Părintele le punea înainte și le tâlcuia, acum, la începutul vieții lor monahale, un text filocalic de mare densitate teologică și de înaltă altitudine duhovnicească, în care sunt prezentate și analizate, în limbajul, uneori ermetic, al secolului al IV-lea, teme extrem de diverse, legate de formele pe care le poate lua rugăciunea, de la cele trupești și până la expresia ei cea mai înaltă, „în Duh și Adevăr". După cum cititorul și-a dat deja seama, era vorba de *Capetele despre rugăciune* ale Avvei Evagrie Ponticul (†399), text filocalic cuprinzând 153 de scurte sentințe despre rugăciune, înșiruite fără un plan prestabilit, dar acoperind tot parcursul duhovnicesc al rugătorului, care începe de la făptuire și ajunge până la contemplația duhovnicească a Sfintei Treimi.

Înălțimile rugăciunii despre care scrie Avva Evagrie sunt accesibile, desigur, „celor tari", dar iată că Gheronda Emilianos le

oferă, fără ezitare, „celor slabi", începătorilor și novicilor, tinerelor și tinerilor veniți sub povățuirea sa. Am fi, poate, tentați să ne mirăm de îndrăzneala Stareţului, dacă nu chiar ispitiți de gândul unei lipse de „discernământ" și de adecvare a discursului la măsurile auditoriului. Dar oare Iisus nu le spunea ucenicilor, unii foarte tineri, încă de la început: „Fiți voi desăvârșiți, precum Tatăl vostru cel ceresc desăvârșit este!" (Mt. 5, 48)? Atenția pe care o arată Domnul pentru formarea unei viziuni de ansamblu asupra întregii vieți duhovnicești, asupra dinamicii sufletești, în răstimpul lăsat omului de Dumnezeu să-l petreacă pe pământ, răzbate din întreaga Sfântă Scriptură. De exemplu, în *Epistolele* Sfântului Petru, descoperim un apostol grijuliu ca ucenicii să-și construiască o înțelegere largă a noii lor vieți creștine, care să includă atât „momentul Alfa", adică preștiința lui Dumnezeu și sfatul Lui mai dinainte de crearea lumii (1 Ptr. 1, 2), cât și „momentul Omega" – sfârșitul *acestei* lumi și începutul celei așteptate cu o „nădejde vie" (1 Ptr. 1, 3-4), a „cerului nou și a pământului nou" (2 Ptr. 3, 13). Urmând aceluiași mod de povățuire, de nobilă descendență biblică și ilustrat de nenumărate alte exemple patristice mai vechi sau mai noi, Părintele Emilianos îi îndeamnă pe cei care au trudit „toată noaptea" priveghind, dar „n-au prins nimic" în mrejele rugăciunii, să „mâne la adânc" (Lc. 5, 4), să intre în apele adânci ale rugăciunii minții fără temeri, fără complexe, fără zăboviri și, mai ales, fără pretinsa smerenie că așa ceva e doar pentru cei „sporiți", și să învețe din însăși practicarea rugăciunii lui Iisus să-L lase pe Dumnezeu să le umple sufletele cu El Însuși, cu acea bucurie după care tânjiseră în toți anii de peregrinare premergători așezării lor în noile vetre monahale.

Acestea fiind condiţiile şi destinatarii de odinioară ai tâlcuirii editate acum, nu va mai trebui să mire pe nimeni caracterul „compozit" al povăţuirilor Părintelui Emilianos. În acelaşi paragraf cititorul va putea găsi îndemnuri mângâietoare de neîncetată reluare a rostirii rugăciunii lui Iisus, pentru cei care – din neputinţă omenească, din lipsă de obişnuinţă, din grija slujirilor – o uită, unite cu înalta făgăduinţă că, făcând acest efort „mai cu seamă noaptea, vor vedea aurora Duhului înlăuntrul lor"[1]. Da, uitucul, neştiutorul, lipsitul de experienţă, cel prins în grijile slujirilor sale mănăstireşti, poate deveni „peste noapte" văzătorul de Dumnezeu despre care scrie Avva Evagrie! Ajunge să aibă râvna luminată de povăţuitorul său, bine temperată şi dozată, astfel încât să-şi descopere lăuntric propria cale spre Dumnezeu, potrivit cu dispoziţia, cu rezistenţa şi cu lupta pe care e dispus şi înţelege să o ducă. Prin urmare, fiecare dintre ucenicii Părintelui Emilianos şi, odată cu ei, şi fiecare cititor în parte, e îndemnat să cunoască diferitele feluri ale rugăciunii, pentru ca Sfântul Duh să le-o poată insufla, când vremea este potrivită, pe cea mistică, pe cea adevărată, pe cea văzătoare. „Trebuie să studiezi obiectul ştiinţei tale, iar pentru noi obiectul este nepătimirea, îndumnezeirea, teologia, părtăşia cu Dumnezeu", spunea Părintele cu altă ocazie[2]. Nu e vorba, aşadar, de o cunoaştere şcolărească, pur intelectuală, de un exerciţiu spiritual filosofic, ci de cunoaşterea intim legată de viaţa în Duhul, câştigată printr-un studiu unit cu făptuirea, cu ascultarea, cu pocăinţa,

[1] Arhim. Emilianos Simonopetritul, *Despre rugăciune. Tâlcuire la Avva Evagrie*, ediţia de faţă, p. 110.

[2] Arhim. Emilianos Simonopetritul, *Cuvinte ascetice. Tâlcuiri la Avva Isaia*, trad. de ierom. Agapie Corbu, Ed. Sf. Nectarie, Arad, 2010², p. 351.

cu Liturghia, cu dragostea frăţească – asupra căreia Gheronda revine „iarăşi şi de multe ori" –, toate împreună formând premisa necesară înaintării şi criteriul ei. Tocmai pentru că „noi, oamenii, suntem atât de învârtoşaţi, de răvăşiţi, şi uităm atât de repede iubirea lui Dumnezeu, El ne vorbeşte în toate felurile cu putinţă. Bate aici, bate acolo, bate dincolo"[3], în aşteptarea hotărârii noastre de a-I deschide şi de a-L urma.

Dar, pe lângă cele spuse până acum despre tâlcuire şi tâlcuitor, se impune să spunem câteva lucruri şi despre textul tâlcuit şi despre autorul lui. Ucenic al Părinţilor Capadocieni, iar în pustie, al celor doi sfinţi Macarie, Alexandrinul şi Egipteanul, Avva Evagrie a adormit, după ce primise Sfintele Taine, la Praznicul Teofaniei din anul 399, răspândind nimbul sfinţeniei. Nimeni nu bănuia atunci că în jurul celui care a fost repede considerat un reper al teologiei duhovniceşti şi filocalice se va isca, la peste un secol de la adormirea sa, „discuţie nu puţină" (F. A. 15, 2), generatoare a unor polarizări şi răstălmăciri anacronice privind scrierile sale şi a unei neîncrederi difuze în integritatea ortodoxiei sale. Cititorul nostru va întâlni, chiar la începutul tâlcuirii Părintelui Emilianos, un ecou al acestei stări de lucruri într-o observaţie cu multiple semnificaţii, care, fără lămuriri suplimentare, ori va fi trecută cu vederea, ori va fi înţeleasă greşit. Ni se spune, schematic, că scrierea *Despre rugăciune* s-a transmis sub numele Sfântului Nil, dar că ea aparţine, probabil, Avvei Evagrie şi că ar fi fost o mare pierdere pentru noi lipsa scrierilor lui.

Simţământul însemnătăţii scrierilor evagriene nu e o noutate a Părintelui Emilianos, ci este la fel de vechi ca scrierile însele. Altfel, de ce am avea astăzi un număr atât de mare

[3] Arhim. Emilianos Simonopetritul, ediţia de faţă, p. 89.

de manuscrise în care au fost copiate și transmise (doar *Scara* Sfântului Ioan și *Capetele despre dragoste* ale Sfântului Maxim mai ating o asemenea răspândire), de traduceri, unele foarte timpurii (reținem doar: secolul V în siriacă, secolul VI în armeană), și de citări directe sau de împrumuturi mai puțin mărturisite? Pe această linie de recunoaștere a valorii operei evagriene se află și inițiativa salutară a unor monahi luminați – la care face trimitere Gheronda – de a-i copia scrierile, punându-le sub numele de împrumut al Sfântului Nil, stratagemă impusă de complicatul context politic, bisericesc și ereziologic al secolului al VI-lea bizantin, când numele lui Evagrie a început să fie folosit de un grup de eretici palestinieni, așa-zis „origeniști", pentru a conferi autoritate propriilor rătăciri. În vâltoarea și nebuloasa aceluiași scandal doctrinar, numele i-a fost apoi lesne asociat cu anatematismele Sinodului al V-lea Ecumenic (anul 553) împotriva lui Origen, deși Evagrie nu apare menționat nicăieri în actele acestui sinod. Totuși, zvonul difuz, informația neverificată, bârfa bisericească, calomniile și, mai ales, *invidia clericalis* au creat, în scurt timp, o altă schemă de „exegeză" biografică decât cea a vechii tradiții monahale, care a început să se perpetueze paralel cu ea. Din perspectiva unei înțelegeri duhovnicești a istoriei, această schemă, croită în culisele imperiale și însăilată, peste secole, în cabinete universitare, punea în act amenințările pe care diavolul le profera la adresa lui Evagrie în timpul vieții sale: „Te voi face de ocară și de batjocură între toți monahii, pentru că ai cercetat și ai dezvăluit toate felurile gândurilor întinate!"[4] Așa se face că Avva Evagrie a ajuns, cum scria Patriarhul Iustin Moisescu, să fie considerat „uneori printre cei

[4] Evagrie, *Antireticul* IV, 25.

mai periculoși eretici, iar alteori să fie trecut în numărul sfinților"[5]. Iată de ce, începând cu secolul al VI-lea, manuscrisele bizantine și cele derivate din ele menționează ca autor al multor scrieri evagriene pe Sfântul Nil, tot așa apărând și în *Filocalia* Sfântului Nicodim Aghioritul și în toate reeditările *Filocaliei* grecești[6]. După această variantă textuală a realizat Părintele Emilianos tâlcuirea de față, și de aceea originalul comentariului se referă mereu la Sfântul Nil. La noi, întrucât Părintele Stăniloae a tradus, în *Filocalie*, *Capetele despre rugăciune* sub numele adevăratului său autor, acest minunat text e cunoscut în spațiul românesc, ca de altfel în tot restul lumii, sub numele adevăratului său autor[7]. Acesta este și motivul pentru care în prezenta versiune a tâlcuirii Părintelui Emilianos am înlocuit tacit numele Sfântului Nil cu cel al Avvei Evagrie, soluție propusă chiar de Preacuviosul Părinte Elisei, egumenul Sfintei Mănăstiri Simonos Petras.

Precum cititorul poate vedea deja din cele spuse, tâlcuirea de față este situată în descendența unei vechi tradiții monahale de citire, adâncită prin făptuire, a scrierilor evagriene – niciodată întreruptă în istorie –, iar această linie

---

[5] Patriarhul Iustin Moisescu, *Evagrie din Pont*, Ed. Episcopia Argeșului și Muscelului/Anastasia, 2003, p. 159.

[6] Recent, Sfântul Sinod al Bisericii Greciei a editat *Capetele despre rugăciune* sub numele lui Evagrie Ponticul în coll. *ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΕΛΛΗΝΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ*, vol. 79, Atena, 2000, pp. 99-126.

[7] Opțiunea se baza pe concluziile studiului epocal al savantului iezuit Irenée Hausherr: «Le Traité de l'Oraison d'Évagre le Pontique (Pseudo-Nil)» (*Revue d'Ascétique et de Mystique* 15, 1934, pp. 7-71), care a demonstrat definitiv că scrierea aparține Avvei Evagrie Ponticul, ceea ce a dus, de atunci, la acceptarea necondiționată a paternității evagriene a *Capetelor despre rugăciune*.

foarte clară de receptare şi de interpretare a operei monahului pontic este ilustrată de autori vechi şi noi precum: Sfântul Ioan Casian, Sfântul Diadoh al Foticeii, Sfântul Marcu Ascetul, Sfântul Isaac Sirul şi, în general, toţi autorii duhovniceşti sirieni, Sfântul Maxim Mărturisitorul, Sfântul Ioan Damaschin, Sfântul Simeon Noul Teolog, Sfântul Grigorie Palama şi isihaştii bizantini[8], Sfântul Nicodim Aghioritul şi alţi autori duhovniceşti, până în zilele noastre.

Cititorul nu trebuie să se aştepte, în cursul tâlcuirii, la o expunere sistematică a învăţăturilor despre rugăciune, întrucât nici scrierea evagriană nu este defel acel gen de scriere academică denumită prin termenul de „tratat", ci este o înşăilare de sentinţe, de o mare diversitate de teme, în jurul unui subiect comun: rugăciunea. De aceea şi sunt posibile mai multe tipuri de lectură a tratatului *Despre rugăciune*, diferite ca abordare, dar coerente în sine. Unul este la îndemâna cititorului acestei cărţi, reprezentat de tâlcuirea Părintelui Emilianos şi aflat, cum am arătat, pe linia tradiţiei monahale, care a văzut dintotdeauna în Avva Evagrie un autor filocalic esenţial şi indispensabil[9]. Un altul este cel în cheie filosofică,

[8] Să amintim amănuntul, puţin cunoscut, că, în disputa isihastă din secolul al XIV-lea, atât Sfântul Grigorie Palama, cât şi Akindin considerau textul din *Despre rugăciune* 117 decisiv pentru susţinerea propriei poziţii. Ceea ce îi deosebea era interpretarea, una prin prisma experienţei rugăciunii şi a vederii Luminii necreate, cealaltă prin prisma categoriilor filosofiei aristotelice, mijlocite de teologia scolastică.

[9] Semnalăm existenţa încă a unui comentariu, de data aceasta mai sistematic, la *Capetele despre rugăciune*, publicat tot în greceşte şi tradus în română la Editura Sfântul Nectarie: Arhim Evsevios Vittis, *Despre rugăciune. Tâlcuire la Sfântul Nil*, trad. de ierom. Agapie Corbu, Ed. Sfântul Nectarie, Arad, 2009.

reprezentat de exegeza academică amintită, a unor cercetători care, adânciți în cabinete confortabile, analizează critic scrieri ascetice, fiind bucuroși să-l citească pe Evagrie mai mult ca pe un „filosof în pustie"[10], decât ca pe un autor duhovnicesc, datorită mărturisitei lor pasiuni pentru erezie, considerată „stimulatoare", în dauna „ortodoxiei, care e – pentru ei – restrictivă"[11]. Această școală interpretativă a fost însă demontată punct cu punct, în ultimele decenii, științific și necruțător, în studiile și monografiile mai multor autori erudiți, fie monahi, cel mai cunoscut fiind ieromonahul elvețian Gabriel Bunge[12], fie savanți ortodocși sau eterodocși cu căutări duhovnicești, care au clarificat viziunea pe care Biserica a avut-o, de fapt, întotdeauna asupra lui Evagrie și asupra locului operei sale în tradiția filocalică. Așa că „dumnezeiescul Evagrie", cum îl numește pe autorul nostru Sfântul Calist Xanthopoulos[13], patriarhul Constantinopolului, își primește astăzi tâlcuirea de care a fost dintotdeauna vrednic și pe care a avut-o, de fapt, în lumea monahală.

Nu trebuie să trecem sub tăcere nici faptul că diversitatea tipurilor de lectură este făcută posibilă de însăși structura

---

[10] Antoine Guillaumont, *Un philosophe au désert. Évagre le Pontique*, Ed. Vrin, Paris, 2009.

[11] Elizabeth Clark, *The Origenist Controversy. The Cultural Construction of an Early Christian Debate*, Princeton, 1992, p. 44.

[12] Fost monah benedictin, convertit în 2010 la Ortodoxie, Părintele Gabriel (n. 1940) este un nume de referință în studiile evagriene de azi, fiind binecunoscut și iubit în România atât datorită vizitelor sale aici, cât și mulțumită numeroaselor și ziditoarelor sale cărți, traduse și publicate de neobositul părinte Ioan I. Ică jr. la Editura Deisis din Sibiu.

[13] Sfinții Calist și Ignatie Xanthopoulos, *Metodă în 100 de capete*, c. 65, *FR* 8 (*Filocalia*, trad. de pr. prof. dr. D. Stăniloae, vol. 8, Ed. Humanitas, 2009), p. 121.

scriiturii evagriene, care se mișcă cu ușurință în lumea imaginilor și simbolurilor biblice și, deopotrivă, în cea a conceptelor filosofice grecești. Dar orice absolutizare a unuia dintre aceste aspecte fundamentale ale scrierilor evagriene duce inevitabil la deformarea sensului lor! Accentuând aproape exclusiv lectura în cheie filosofică, remarcabili cercetători apuseni, precum H. von Balthasar, I. Hausherr, A. Guillaumont și P. Géhin – ultimii doi fiind și realizatorii unor exemplare ediții critice ale principalelor scrieri evagriene –, sunt de părere că tratatul exprimă, în esența sa, o mistică neoplatonică. Cel mai bun (și mai trist!) exemplu este, poate, identificarea de către Irenée Hausherr, în comentariul său la tratatul *Despre rugăciune*, a unor trăsături pe care el le consideră „clar plotiniene" și pe care nu ezită să le pună în legătură cu texte din Platon, Porfir și Plotin[14]. Viziunea a intrat, din păcate, în circuitul larg și scolastic al manualelor, devenind opinia comună potrivit căreia „Evagrie n-a integrat niciodată teologia trinitară în mistica sa. (...) Oricât de frecventă ar fi în *Capete* expresia «contemplația Sfintei Treimi», nici Tatăl ca Tată, nici Fiul ca Fiu, nici, mai ales, Sfântul Duh nu joacă vreun rol important în suișul minții către Dumnezeu", numele de Sfântă Treime fiind, pentru Evagrie, doar un veșmânt creștin pentru Monadă, vechea denumire filosofică a Divinității, ceea ce face ca „mistica evagriană să rămână mai mult filosofică, decât teologică"[15]. E limpede că ne aflăm aici în alt univers decât în cel în care ne va purta tâlcuirea Părintelui Emilianos, unde citim că trebuie, fără alternativă, „să

---

[14] Irenée Hausherr, *Les leçons d'un contemplatif. Le Traité de l'Oraison d'Évagre le Pontique*, Ed. Beauchesne, Paris, 1960, p. 93.

[15] *Ibidem*, pp. 98-99.

ne închinăm și să înălțăm rugăciunile și doxologiile noastre *către Tatăl, în Sfântul Duh și prin Fiul cel Unul-Născut*"[16].

Mai importantă însă decât meandrele destinului receptării lui Evagrie în istorie este însăși învățătura sa, ale cărei structură și terminologie sunt un bun definitiv al spiritualității răsăritene. Există, astăzi, un fericit consens în a recunoaște în Avva Evagrie un autor filocalic fundamental, didascalia sa despre viața duhovnicească, terminologia sa ascetică, clasificările și etapizările stabilite de el aflându-se la temelia întregii teologii duhovnicești a Părinților filocalici, fie ei greci, sirieni (Sfântul Isaac Sirul, Iosif Hazzaya ș.a.) sau latini (Sfântul Casian Romanul). De la Evagrie a devenit clasică împărțirea vieții duhovnicești în trei etape: făptuire, contemplație naturală și contemplație *theologică*, a Sfintei Treimi. Prima, făptuirea, e destinată curățirii de patimi prin împlinirea poruncilor și a diferitelor forme de asceză trupească, în care se integrează și psalmodierea, rugăciunile citite sau cântate. La ele se va referi adeseori Părintele Emilianos, explicându-ne însă întotdeauna sensul lor ascendent, rostul lor în dinamica trecerii de la făptuire la contemplație.

Legătura dintre rugăciunea în forma ei cea mai înaltă și vederea Dumnezeului Treimic este atât de strânsă, încât, pentru Evagrie, „rugăciunea este o stare a minții care survine doar sub înrâurirea luminii Sfintei Treimi"[17], fapt petrecut când omul atinge „starea căutată"[18] a nepătimirii. La „starea căutată" ajunge prin răbdare și luptă, întrucât „mintea n-ar putea să vadă în

[16] Arhim. Emilianos Simonopetritul, ediția de față, p. 130.
[17] Evagrie, *Skemmata* 27.
[18] Evagrie, *Despre rugăciune* 2.

ea însăşi locul lui Dumnezeu (*cf.* Ieş. 24, 10)"[19] dacă nu dobândeşte mai întâi nepătimirea, dezbrăcându-se de patimi prin virtuţi, de gândurile simple prin contemplaţia duhovnicească, iar de aceasta prin arătarea în ea a luminii dumnezeieşti.

Alte elemente ale învăţăturii evagriene din *Capetele despre rugăciune* vor fi mai clare cititorului dacă va lua în considerare şi câteva amănunte privitoare, de această dată, la contextul de idei al redactării lor. Avva Evagrie şi-a scris capodopera *Despre rugăciune* într-o vreme şi într-un mediu extrem de interesate de problematica vederii lui Dumnezeu şi de modalităţile ei. Monahismul egiptean al sfârşitului secolului al IV-lea trăia, latent şi profund, o criză generată de conflictul a două tipuri de înţelegere a acestei probleme vitale pentru orice monah: vederea lui Dumnezeu. Pe de o parte, exista foarte vechea tradiţie alexandrină, de sorginte scripturară vechi-testamentară, care, de la Sfântul Clement Alexandrinul, trecând prin Origen, Sfântul Antonie şi ucenicii săi, susţinea vederea lui Dumnezeu mai presus de orice formă văzută sau concept intelectual, întrucât Divinitatea nu poate fi cuprinsă de nimic creat. Pe de altă parte, exista grupul larg şi difuz al celor care, interpretând literal crearea omului „după chipul lui Dumnezeu" (Fc. 1, 27), susţineau că Dumnezeu poate fi şi chiar trebuie văzut în chip trupesc, având, potrivit atâtor mărturii biblice, înfăţişare antropomorfă. Avva Evagrie, datorită uceniciei sale la Părinţi din descendenţa Sfântului Antonie şi mulţumită formaţiei sale teologice capadociene pe care o avea din lume, se înscria în primul curent, al cărui reprezentant de frunte este socotit astăzi, ca urmare a numeroaselor sale scrieri filocalice. Polemica

[19] Evagrie, *Skemmata* 23.

cu grupul antagonist al „antropomorfiţilor" avea, în primul rând, o miză de natură duhovnicească, pentru că acceptarea interpretării literale a textului din Fc. 1, 27 deschidea uşa acceptării vedeniilor mincinoase şi demonice, în care, sub înfăţişarea lui Hristos, unii monahi l-au primit pe diavolul şi i s-au închinat. Acesta este cadrul istoric şi teologic în care au fost scrise *Capetele despre rugăciune*, iar acuza principală care le-a fost adusă astăzi de o anumită parte a lumii academice este aceea de intelectualism filosofic nebiblic, mai apropiat de budism decât de Evanghelie, fără un fond cu adevărat creştin[20]. În realitate, *Capetele despre rugăciune* ale lui Evagrie sunt scrise astfel de pe poziţia povăţuitorului duhovnicesc, care îşi îndrumă cititorul către starea în care, când Dumnezeu binevoieşte, poate avea loc vederea Lui adevărată, mai presus de simţuri, de forme şi de concepte, „întru sfânta şi fericita lumină a Sfintei Treimi", contemplaţie care, pentru Evagrie, este echivalentă cu suprema rugăciune, „în Duh şi Adevăr", cu rugăciunea „fără formă" şi „mai presus de orice simţire". Fără a fi polemic declarată, scrierea *Despre rugăciune* a lui Evagrie conţine numeroase avertismente legate de primejdia rugăciunii săvârşite cu imagini şi prin lucrarea imaginaţiei. Dacă, în cel mai bun caz, o astfel de rugăciune rămâne stearpă, în cele mai grave, ea duce la demonizare...

Nu putem încheia această introducere fără a spune un cuvânt despre raportul scrierii şi, implicit, al tâlcuirii

[20] După cum credea cunoscutul patrolog catolic Hans Urs von Balthasar: „Metaphisik und Mystik des Evagrius Ponticus", *Zeitschrift für Aszese und Mystik* 14 (1939), p. 38 *sq*. Referitor la aceste acuzaţii, Părintele Gabriel Bunge se întreba cu umor: „Chiar este necesar să respingem astfel de aberaţii?"

Părintelui Emilianos, cu răstimpul concret petrecut în rugăciune și cu multitudinea de trăiri pe care rugătorul le are atunci. Pentru Avva Evagrie, starea de supremă rugăciune, denumită și „cunoaștere binecinstitoare a Preasfintei Treimi"[21], este atinsă în mod punctual atunci când binevoiește Dumnezeu, uneori chiar de mai multe ori în cadrul aceleiași privegheri de noapte din chilie, alteori pentru răstimpuri mai îndelungate. Așadar, scrierea sa vorbește nu atât despre „marile etape ale vieții spirituale", cum au fost ele scolastic denumite[22], ci mai ales despre „micii pași ai vieții duhovnicești", surprinzând din diferite unghiuri dinamica lăuntrică a sufletului și a puterilor psihosomatice ale omului și transformările pe care ele le cunosc, uneori chiar și în cursul unei singure privegheri de noapte. În acest cadru restrâns temporal, monahul trece prin mai multe stări, până când, eventual, îi este dăruită „starea căutată", adică a adevăratei rugăciuni și vederi a lui Dumnezeu. „Uneori mintea trece de la un înțeles la alte înțelesuri, uneori de la o contemplație la alte contemplații și de la o contemplație la înțelesuri; alteori trece și de la starea fără formă la înțelesuri și contemplații și de la acestea iarăși se întoarce la starea fără formă. Acestea se întâmplă cu ea la vremea rugăciunii", scrie Evagrie[23]. Urmând ritmurilor interne ale textului, Părintele Emilianos țese la un loc îndrumări legate de rugăciunile citite sau din cadrul liturgic, cu lămuriri foarte subțiri privind stările înalte, contemplative, ale rugăciunii lui Iisus săvârșite în singurătatea chiliei, când orice manifestare a rațiunii și a imaginației încetează. Chiar dacă disputa antropomorfistă din

---

[21] Evagrie, *Despre rugăciune*, *Prolog*.

[22] I. Hausherr, «Les grands courants de la spiritualité orientale», *Orientalia Christiana Periodica*, vol. 1 (1935), pp. 114-138.

[23] Evagrie, *Skemmata* 22.

sânul monahismului egiptean, de acum 1600 de ani, e istorie, ispita utilizării imaginilor la rugăciune rămâne, și de aceea lecția de fond a *Capetelor despre rugăciune* este azi aceeași ca atunci când au fost scrise. Anume că lumea gândirii nu e de natură divină, că gândurile noastre, fie ele din Scripturi, rămân mereu de natură creată, iar imaginația, ca facultate cognitivă a omului adamic, nu-l unește pe acesta cu Dumnezeu, ci doar poate pregăti unirea cu El, și de aceea „psalmodia este ceva introductiv"[24].

Când Sfântul Grigorie Palama introducea în argumentația sa de apărare a isihaștilor și a vederii Luminii dumnezeiești texte din scrierea Avvei Evagrie *Despre rugăciune*, el nu doar valorifica o mare carte a umanității, ci și transmitea felul în care ea fusese înțeleasă și aplicată de-a lungul unui întreg mileniu de generații de monahi. Dar iată că tradiția palamită își plătește datoria față de Evagrie prin tâlcuirea Părintelui Emilianos, întrucât, așa cum Sfântul Grigorie Palama l-a folosit pe Evagrie, tot așa și Părintele Emilianos tâlcuiește *Capetele* evagriene *depre rugăciune* folosind teologia palamită și experiența isihastă a rugăciunii. Astfel, „cărțile mari ale omenirii – după cum scria Constantin Noica – au soarta de a înrâuri cultura și chiar viața istorică, nu numai prin adevărurile lor, ci și prin felul cum au fost înțelese și interpretate"[25]. A venit și rândul generației de azi să fie înrâurită, prin tâlcuirea Părintelui Emilianos, de această capodoperă filocalică și să păstreze, cu ajutorul tâlcuirii, aceeași înțelegere a rugăciunii și aceeași practicare a ei ca toți sfinții cei din veac.

Ieromonah Agapie Corbu

[24] Arhim. Emilianos Simonopetritul, ediția de față, p. 189.

[25] Porfir, Dexip, Ammonius, *Comentarii la Categoriile lui Aristotel*, traducere, introducere și note de Constantin Noica, Ed. Academiei, București, 1968, p. V.

DESPRE RUGĂCIUNE

TÂLCUIRE LA AVVA EVAGRIE

1

Dacă studiem învățătura despre rugăciune din capetele atribuite de către Sfântul Nicodim Aghioritul[1], în *Filocalie*, Cuviosului Nil Ascetul, vom vedea că ea corespunde în mod satisfăcător cu caracterul și cu învățătura lui, dar, cu toate acestea, se poate constata și o anumită deosebire de nuanță. Cel mai probabil este că aceste capete aparțin Avvei Evagrie Ponticul, o mare personalitate, care a dus o viață foarte ascetică. Învățătura lui, scrisă și orală, și, în general, activitatea lui duhovnicească au jucat un rol important în cultivarea ascetică și mistică a sufletului. Ar fi fost o mare pierdere dacă astăzi nu am mai fi avut scrierile Avvei Evagrie Ponticul.

Înainte de a citi primul cap, să vedem ultima frază a *Prologului*:

---

[1] Paternitatea evagriană a acestei scrieri a fost definitiv stabilită de către savanții patrologi. De aceea, în traducerea românească a *Filocaliei*, Părintele Dumitru Stăniloae a pus-o sub numele adevăratului ei autor, Avva Evagrie Ponticul. (n.tr.)

Roagă-te pentru cel ce bolește ca să se facă bine și, ridicându-și de-acum patul, să umble (cf. Mc. 2, 11), prin harul lui Hristos.

Trebuie să mărturisim că suntem cu toții bolnavi sufletește. Fiecare dintre noi este un bolnav grav, pentru că este lipsit de sănătatea și integritatea puterilor sale duhovnicești, așa încât să stea drept înaintea lui Dumnezeu și să poată vorbi cu El „față către față" (Ieș. 33, 11), să-I ceară, să primească și să dețină ceea ce a primit.

Roagă-te pentru cel ce bolește ca să se facă bine și, ridicându-și de-acum patul, să umble, prin harul lui Hristos. Imaginea pe care Cuviosul o folosește aici este foarte frumoasă, preluată din cunoscuta pericopă evanghelică a paraliticului (Mc. 2, 3 ș.u.). Am putea și noi să ne facem bine în mod atât de vizibil, încât să ne luăm patul, dar asta nu se întâmplă dacă nu vine Însuși Hristos, Care să ne spună: „De acum încolo ești sănătos, «să nu mai păcătuiești» (In. 5, 14), «ia-ți patul tău și umblă» (Mc. 2, 11)!" Este singurul lucru pe care l-am putea cere de la Dumnezeu.

Primirea harului lui Dumnezeu și participarea noastră ființială la viața lui Dumnezeu se realizează în Dumnezeiasca Liturghie. Fără Dumnezeiasca Liturghie, este cu neputință ca cineva să înțeleagă sau să pună în lucrare rugăciunea sau viața duhovnicească. Dar împroprierea harului, împărtășirea mistică de el și putința de a fi părtaș la har se realizează în rugăciune, pentru că rugăciunea este lupta personală pe care o duce omul cu Dumnezeu.

Dumnezeiasca Liturghie, într-un anume fel, Îl „personifică" pe Dumnezeu și ni-L face prezent, în timp

ce rugăciunea face ca acest Dumnezeu prezent să fie Dumnezeul nostru. Dumnezeiasca Liturghie ne unește în mod nemijlocit cu Dumnezeu, ne face mădulare ale Trupului lui Hristos. Dar, după cum este cu putință ca un mădular al trupului „să nu absoarbă sucurile nutritive", tot așa se poate ca un creștin să nu pună în lucrare demnitatea pe care a primit-o, de a fi mădular al Trupului lui Hristos. Prin rugăciune realizăm familiarizarea noastră personală cu Dumnezeu și creăm condițiile potrivite, așa încât chipul creștinesc de viețuire pe care l-am primit să fie capabil să ne facă să reușim și vindecarea noastră, și înălțarea noastră, și astfel credința noastră zilnică să nu fie zadarnică.

Te-ai împărtășit? L-ai primit pe Hristos. Chiar dacă mintea ți-a fost altundeva, ai fost mădular al lui Hristos. Dar ce altceva ai realizat, în afară de faptul că ai devenit mădular al lui Hristos? Ca să ai drepturi, în calitate de mădular al lui Hristos, trebuie să le câștigi în stadionul rugăciunii. Rugăciunea este atmosfera noastră de fiecare clipă, iar Dumnezeiasca Liturghie sunt nodurile de pe șiragul[2] vieții noastre, care ne leagă în multe feluri și de multe ori cu Dumnezeu.

Dacă înțelegem cu adevărat că suntem bolnavi și că trebuie ca Dumnezeu să ne învrednicească să ne ridicăm și noi patul nostru, atunci nu încape nicio îndoială că

---

[2] Cuvintele κόμποι (noduri) și σχοινί (funie) dau prin compunere substantivul grecesc κομποσχοίνι (șirag de metanii), imagine la care recurge Părintele Emilianos, dar care se pierde prin traducere (n.tr.)

lucrul acesta se va petrece. Este singura premisă fundamentală pe care Dumnezeu o pune pentru a asculta rugăciunile noastre: să-L avem pe El ca scop și să credem fără ezitare că lucrul acesta va fi înfăptuit, nu că poate fi înfăptuit. De obicei, noi cerem de la Dumnezeu lucruri despre care credem că se pot împlini, dar Dumnezeu nu ne-a făcut nicio făgăduință în legătură cu ele, pentru că nu ne sunt necesare, și am putea nici să nu le cerem.

De exemplu, am pe cineva bolnav și mă rog ca Dumnezeu să-l facă bine; sau mă rog să trec la examene, să-mi iau, în sfârșit, diploma sau să-mi dea Dumnezeu sănătate sau să mă lumineze dacă trebuie să mă fac monah. Am dreptul – chiar dacă mă îndoiesc – să mă rog, crezând că Dumnezeu poate să facă o minune. Dar poate și să n-o facă, poate să nu mă lumineze niciodată în privința lucrului pe care îl cer, pentru că îl cer rău. Adică nu am motive să-I cer lui Dumnezeu să mă lumineze dacă trebuie să mă fac monah. Sau poate să nu mă vindece de boala pe care o am, ci să-mi dea o lovitură și mai zdravănă, și să ajung mai rău. Dumnezeu are puterea să-mi dea sănătate, dar oare mi-o va da? Este problema putinței sau a neputinței mele. Dacă sunt puternic, cel mai probabil este că n-o să-mi dea sănătate. Dacă sunt slab, poate, ca pogorământ, să mi-o dea.

În situațiile de mai sus există elementul posibilității, adică faptul că Dumnezeu poate să facă un lucru. Dar toate cele care reprezintă premise duhovnicești necesare, cele pentru care Dumnezeu vrea ca noi să ne rugăm, acestea pretind credința noastră mai presus de rațiune (ἀλόγιστη) și neîndoielnică (ἀδιάκριτη). Cred că

Dumnezeu mă va lumina, dar nu ca să mă fac monah[3]. Cred că Dumnezeu îmi va ierta păcatul. Cred că Dumnezeu mă va izbăvi de cutare patimă. Dacă nu cred că El îmi va face toate acestea, și nu că doar poate să mi le facă, atunci nu poate fi vorba să primesc vreun răspuns.

Se poate, desigur, să întâmpinăm o ispită. Dar altceva este ispita, și altceva, patima. În cazul ispitelor, avem niște situații aparte ale purtării de grijă dumnezeiești. De exemplu, cineva are o ispită de natură morală; nu înseamnă că omul acesta nu este sfânt sau că este pătimaș. Dacă credem așa ceva, lucrul acesta vine în contradicție cu harul lui Dumnezeu, este o tăgăduire a credinței noastre în Dumnezeu, pentru că „credincios este Dumnezeu, Care nu va îngădui ca să fiți ispitiți peste puterile voastre" (1 Cor. 1, 9). În orice caz, chiar dacă întâlnim situații diferite, dependente de personalitatea Sfântului, ele nu contrazic legea generală.

„Toate câte veți cere cu credință în rugăciune", o să vi le dau, zice Domnul (Mt. 21, 22). Dar am arătat mai înainte în ce sens și pentru care lucruri putem avea siguranță. Nu pot să zic: „Dumnezeul meu, te rog ca la călugăria mea să vină și fratele meu din Anglia!" și să cred că va veni, întrucât nu există niciun motiv ca Dumnezeu să Se plece spre această cerere. Ar putea, desigur, să o împlinească, ar putea să-l ia din mijlocul oceanului pe fratele meu și să-l

[3] Părintele Emilianos se referă aici la cazul concret al unei persoane prezente la sinaxă, care aștepta niște „semne" dumnezeiești pentru a se hotărî să se călugărească. Or, Gheronda subliniază că aceasta trebuie să fie o hotărâre absolut liberă a omului. (n.tr.)

aducă aici. Dar de ce s-o facă? Nu este un lucru necesar. Sau: eu cred că e necesar să mi se vindece stomacul şi mă rog pentru aceasta, dar Dumnezeu îmi spune: „Puterea Mea se desăvârşeşte în slăbiciune" (2 Cor. 12, 9). Prin urmare, cererea noastră trebuie întotdeauna să se refere la o chestiune duhovnicească, pentru că ceea ce are importanţă este legătura noastră cu Dumnezeu.

Cu această credinţă, să vedem acum primul cap:

Dacă ar vrea cineva să pregătească tămâia binemirositoare, atunci va amesteca, în părţi egale, după lege (cf. Ieş. 30, 34), răşină străvezie, casia, onixul şi smirna. Iar acestea formează grupul celor patru virtuţi. Pentru că, dacă ele sunt depline şi egale, mintea nu va fi trădată. [1]

Dacă vrei, zice Avva Evagrie, să prepari tămâie binemirositoare, atunci vei folosi răşină străvezie, casie, onix şi smirnă, materii aromatice de preţ, care vor face tămâia desăvârşită. Tot aşa, dacă vrei ca rugăciunea ta să se înalţe la cer şi să fie o tămâie bineprimită, la fel şi înălţarea mâinilor tale înaintea lui Dumnezeu, trebuie să ai substanţele înmiresmate amintite mai sus, care simbolizează cele patru virtuţi. Adică te poţi ruga, dar, dacă vrei ca rugăciunea ta să aibă putere duhovnicească, adică să te unească cu Dumnezeu, să te ridice de pe pământ, aşa încât să poţi şi tu să-ţi iei patul tău, atunci trebuie să urmăreşti desăvârşirea, să ai deplinătatea, grupul celor patru virtuţi.

Prin cele patru virtuţi – care sunt bărbăţia (ἀνδρεία), chibzuinţa (φρόνησις), cuminţenia (σωφροσύνη) şi

înțelepciunea (σοφία) sau gnoza (γνῶσις) – avem, în mod evident, un ecou al concepțiilor clasice și filosofice. Ulterior, acestea patru au fost înlocuite cu iubirea evanghelică, prin care se exprimă deplinătatea vieții duhovnicești și a Legii întregi (*cf.* Rom. 13, 10), ajutată însă de smerita-cugetare și de discernământ, și înălțată prin rugăciune. Adică, în viața duhovnicească, grupul celor patru virtuți a cuprins, la început, iubirea, virtutea de vârf și desăvârșită, rugăciunea, fără de care nu se realizează nimic, smerenia, care ne înalță și ne sprijină ca să nu se năruie întreaga noastră zidire duhovnicească, și, în cele din urmă, discernământul, fără de care toate sfârșesc în vătămare. Dacă cineva nu are discernământ duhovnicesc, chiar și rugăciune să facă, chiar și iubire și smerenie să aibă, tot rău va ajunge, pentru că discernământul ne arată cum trebuie să fie puse în lucrare fiecare virtute și fiecare înțeles în sufletul nostru.

Dar, pentru că discernământul este o virtute foarte greu de câștigat și nu îi este dată omului potrivit cu însușirile și capacitățile lui, ci este o harismă a lui Dumnezeu – adică nimeni nu poate să spună: „M-am hotărât să am discernământ!" –, de aceea Biserica noastră a depășit această dificultate așezându-l, în loc de discernământ, pe Starețul care are discernământ, înaintea judecății căruia dă înapoi orice dreptate, adevăr sau părere. Prin urmare, iubirea, rugăciunea, smerenia și discernământul sunt grupul obișnuit al celor patru virtuți.

În textul nostru însă avem prezentat vechiul grup de patru virtuți, întrucât știm foarte bine că Evagrie a fost influențat de concepțiile filosofice, iar prima virtute este

bărbăția. Fără bărbăție, nu putem avea viață duhovnicească. De aceea vorbim despre a se îmbărbăta cineva (*cf.* 1 Cor. 16, 13). Împreună cu bărbăția avem și chibzuința, care astăzi are înțelesul de discernământ. Pe de-o parte, bărbăția este elementul de zi cu zi al vieții, fără de care nimeni nu poate să înainteze, și corespunde la ceea ce numim noi „răbdare". Pe de altă parte, chibzuința este virtutea practică prin care sufletul poate să aleagă ceea ce este corect și, în același timp, să aibă și puterea să îl împlinească. A treia este cumințenia, ca una care este rezultatul tuturor acelor orientări pe care trebuie să le aibă viața de zi cu zi – cumințenie în trup, dar și în suflet.

Alături de chibzuință, de bărbăție și de cumințenie, Părinții din vechime au mai așezat încă o virtute, dar care nu era întotdeauna aceeași. La unii, de exemplu, întâlnim virtutea înțelepciunii sau a cunoștinței (a gnozei), care era considerată ca premisă a îndumnezeirii și a oricărei realizări duhovnicești. Cunoștința are drept corespondență credința, pentru că gnosticul este, oarecum, ceea ce este pentru noi omul credincios. Gnosticul este cel care are putința să Îl cunoască în mod filosofic și experimental pe Dumnezeu. Gnoza a existat în toate sistemele filosofice, chiar și la primii dascăli creștini.

Însă, virtuțile despre care vorbește Avva Evagrie trebuie să fie depline și egale. Adică, dacă vrei să ajungi la rugăciunea despre care vorbim aici, trebuie să nu fii omul mărginit și mulțumit de sine, care-și aranjează viața, ci să fi luat hotărârea ca viața ta să fie o deplinătate. Nu să-ți faci tu trebușoara ta, nu să-ți aranjezi viața, nu să faci compromisuri cu duhovnicul tău sau

cu lupta ta sau cu mănăstirea ta sau cu familia ta, ci să te hotărăşti să devii un om desăvârşit. Prin urmare, cele pe care le spunem aici nu îi privesc pe oamenii care se apucă să facă ceva, ci pe cei care se hotărăsc pentru un singur lucru: desăvârşirea lor în Hristos.

Sufletul care s-a curăţit prin împlinirea poruncilor pregăteşte rânduiala minţii neclintită, făcând-o primitoare a stării căutate. [2]

Când sufletul, zice Avva Evagrie, se curăţă *prin împlinirea poruncilor*, adică atunci când poruncile lucrează înlăuntrul nostru – dacă Dumnezeu poate să intre în viaţa noastră şi să ne dăruiască harurile Sale, virtuţile Sale, dacă inima noastră nu este închisă ermetic, cu totul izolată de Dumnezeu, dacă sufletul nostru răspândeşte lumină, dacă este udat de ploaia harului lui Dumnezeu şi primeşte virtuţile –, atunci suntem curăţiţi. Aici, Cuviosul se referă la lucrarea harului, singura care poate curăţi sufletul, pentru că virtutea şi poruncile nu îl curăţă. Nu poţi reuşi să-ţi cureţi sufletul doar prin împlinirea legii lui Dumnezeu.

Să dăm un exemplu. Pentru că urăsc, mă hotărăsc să pun în lucrare virtutea iubirii. Îmi vărs sângele, dar, „chiar dacă mi-aş da trupul ca să fie ars" (1 Cor. 13, 3) şi chiar dacă îmi voi vărsa tot sângele, nu pot să mă curăţ. Se poate ca în viaţa mea de zi cu zi să fiu o jertfă neîncetată. Dar asta nu înseamnă că mă curăţ şi, cu atât mai puţin, că sunt curăţit. Curăţirea (κάθαρσις) este o chestiune care ţine de harul lui Dumnezeu. Se poate ca în fiecare zi să fiu o jertfă, dar, când apare un prilej, se poate

să țâșnească din lăuntrul meu o patimă, ceea ce înseamnă că nu a avut loc curățirea.

Atunci, ce aduce exersarea virtuții? Oprește din lucrare patimile, le mortifică. Curățirea însă este o altă chestiune, ține de Dumnezeu. Trebuie ca eu să vreau ca Dumnezeu să mă curețe și să mă predau Lui. Dacă împlinesc poruncile, fac asta pentru că sunt obligat. Dar dacă primesc harul, el va lucra nu îngroparea, ci dezrădăcinarea patimilor mele, lepădarea lor, și astfel voi reveni la vechea frumusețe, la starea mea de dinainte de cădere.

Sufletul care s-a curățit prin împlinirea poruncilor – *împlinire* înseamnă că harul lucrează în mine, că sufletul se curăță – *pregătește rânduiala minții neclintită.* Când sufletul este curățit, face mintea neclintită, bine-așezată, *făcând-o primitoare a stării căutate.* Nu spune „capabilă de" (ἱκανόν), ci „primitoare" (δεκτικόν)[4]. Lucrul acesta are importanță, pentru că autorul știe bine ce înseamnă viață duhovnicească. Mintea poate ajunge capabilă, de exemplu, să îndepărteze gândurile străine, pentru că faptul de a nu avea gânduri ține de starea naturală. Mintea poate ajunge capabilă să nu se întineze, poate ajunge capabilă de multe lucruri, de minuni, dar nu și să reușească să aibă *starea căutată.* Mintea nu creează această stare, ci devine receptivă pentru această stare. Care este această stare?

---

[4] În greacă, cele două adjective sunt diametral opuse. Astfel, dacă ἱκανόν (capabil, iscusit, destoinic) are un sens predominant activ, provenind din verbul ἱκάνω (a veni, a ajunge), celălalt adjectiv, δεκτικόν (receptiv, apt să primească, primitor), are un sens preponderent pasiv, derivat fiind din verbul δέχομαι (a primi). (n.tr.)

Câtă vreme este vorba despre un înțeles pasiv – nu despre o acțiune, ci despre ceva pe care sufletul îl pătimește, despre ceva pe care sufletul îl primește în el –, această stare este cea căutată prin rugăciune, care ne va da și reușita. Care este *starea căutată*? Nu este curățirea, întrucât curățirea este ceva lăuntric. Nu este nici virtutea, pentru că virtutea este un mijloc, iar atunci am avea de-a face cu un fel de oportunism. Curățirea este altceva. În mod evident, ea este această capacitate de primire despre care vorbește, putința minții de cuprindere, putința ei de a fi pătrunsă, străbătută, adică de a primi strălucirea Sfântului Duh. Este ceea ce numim „iluminare" (ἔλλαμψις)[5]. Așadar, când sufletul se va curăți, atunci mintea noastră va fi iluminată de către Duhul, va fi luminată din plin, va fi pătrunsă de razele luminoase, va fi străbătută de iluminările, de revărsările de lumină ale Duhului, și atunci va putea să facă rugăciunea minții – pentru că mintea opacă ce rugăciune poate să facă?

Dar, dacă nu m-am curățit, dacă încă sunt păcătos, nu am dreptul să mă rog? Desigur, îl am: Din adâncurile păcatului meu, din hăul desfrânării mele, din noianul fărădelegii mele pot să-mi înalț mintea către Dumnezeu, dar, pentru ca mintea să ajungă *neclintită*, trebuie să premeargă curățirea. Rugăciunea mea concentrează și coboară harul lui Dumnezeu, care mă curăță. Una o aduce pe cealaltă.

---

[5] Substantivul ἔλλαμψις denumește iluminarea lăuntrică produsă prin pătrunderea izvorului luminos însuși în om și trebuie distins de sinonimul său parțial φωτισμός, care denumește simpla proiectare exterioară a unei lumini asupra unui obiect, suprafețe etc. (n.tr.)

Dar, ca să se petreacă acest lucru, trebuie să fiu smerit. Când am o cugetare trufașă, rugăciunea o să-mi cadă în cap, Dumnezeu nu mă va auzi. „Dumnezeu celor smeriți le dă har" (Iac. 4, 6), iar de cei cu o gândire trufașă Se scârbește. Dar, ca să te rogi, vei aștepta clipa în care vei ajunge smerit? Cum vei ajunge smerit? Descopăr dintr-odată că sunt egoist, că sunt satană. Ce-o să fac? Îmi voi spune: „Așteaptă să ajungi smerit și după aceea să te rogi, de vreme ce «Dumnezeu celor smeriți le dă har»"? Sigur că nu, ci mă voi ruga, ca să cer harul lui Dumnezeu. Aceasta este deja o așezare lăuntrică în care este și smerită-cugetare, este o smerită punere a sinelui meu înaintea lui Dumnezeu, iar Dumnezeu, încet-încet, o va primi și îmi va da smerenia și, apoi, curățirea. Pentru curățire mai e nevoie, în plus, să simt că sunt un păcătos și să spun ca Prorocul Isaia: „O, năpăstuitul de mine! Cum mă voi apropia de Dumnezeu stând în mijlocul oamenilor păcătoși și având buze necurate?" (*cf.* Is. 6, 5). Atunci Dumnezeu va veni cu cărbunele Său încins și îmi va curăți păcatul.

Micile paragrafe denumite „capete", în care Părinții analizează experiențele lor duhovnicești, deși par independente unul de celălalt, totuși, în realitate, prezintă dezvoltarea experiențelor duhovnicești ale Părinților. Viața duhovnicească este, desigur, ceva simplu, desăvârșit, nu este fragmentată. Viața duhovnicească nu este, mai întâi, smerenie, în al doilea rând rugăciune, în al treilea rând post, în al patrulea rând iubire, în al cincilea rând să nu tăifăsuiesc, în al șaselea rând să nu grăiesc în deșert, în al șaptelea... Viața duhovnicească este luarea în

stăpânire de către Sfântul Duh, ceva foarte foarte simplu. Dar, ca să o înțelegem, îl vedem pe cel luat în stăpânire de Duhul și spunem: „Acesta a început de acolo, a urmat acel drum", adică facem o analiză a trăirilor și a vieții lui.

Dacă cineva cercetează toate aceste elemente, va vedea că ele par să se confunde unul cu celălalt, iar de multe ori par că se și contrazic între ele, pentru că sunt strădaniile omenești depuse pentru a înțelege cu mintea noastră lucrarea și efectele harului dumnezeiesc. Tocmai de aceea descoperirea de către Părinți a genului literar al „capetelor" a fost o minune[6]: texte foarte scurte exprimă totul!

Așa stând lucrurile, ce este atunci rugăciunea?

Rugăciunea este convorbirea minții cu Dumnezeu. De ce stare, așadar, are nevoie mintea, ca să se poată întinde spre Stăpânul ei fără să se întoarcă înapoi și să vorbească cu El fără niciun mijlocitor? [3]

Rugăciunea este convorbirea (ὁμιλία) *minții cu Dumnezeu.* Rugăciunea, la începutul și în cursul dezvoltării ei, nu în ceea ce privește lucrarea ei, adică nu din punctul de vedere al lui Dumnezeu și al harului, ci din perspectiva lucrării omenești, a ceea ce dă omul, este ieșire

[6] Avva Evagrie Ponticul a fost primul autor filocalic care și-a redactat scrierile sub formă de capete. (n.tr.)

și întoarcere, întindere și unire, întoarcere și aplecare unificatoare a minții către Dumnezeu.

De ce stare, așadar, are nevoie mintea? Cu această întrebare Avva Evagrie ne sporește nedumerirea legată de înțelesul cuvântului *stare*, întâlnit în capul anterior. Care este starea – zice el – la care trebuie să ajungă mintea, pentru a putea să se întindă către Stăpânul *fără să se întoarcă înapoi* – adică fără să mai existe teama că se va întoarce înapoi – și să vorbească cu El fără niciun intermediar, adică să poată să comunice și să se unească nemijlocit și tihnit cu Dumnezeu?

Aici, Avva Evagrie folosește cuvântul ὁμιλία (convorbire). Acest cuvânt are astăzi un înțeles restrâns, acela de „a vorbi". Ὁμιλία – convorbirea, cuvântul – este mijlocul de comunicare dintre oameni. Când, de exemplu, întreb pe cineva ce mai face, iar el îmi răspunde: „Foarte bine, mulțumesc!", acest cuvânt al meu este o ieșire a sinelui meu către acela și o întoarcere a aceluia către mine. Zicându-i „Ce mai faci?", eu întind, scot afară ceea ce am înlăuntrul meu, interesul meu și iubirea mea, gândirea mea și întrebările mele, ceea ce mă preocupă, în cele din urmă, sinele meu.

Prin urmare, convorbirea (ὁμιλία) – dialogul, ca să spunem simplu – este ieșirea sinelui nostru către ceilalți, atunci când are loc un dialog adevărat. Când cuvintele sunt mincinoase, atunci avem nu descoperirea unei persoane, ci a unei măști. Întrucât convorbirea (ὁμιλία) este o comunicare între persoane, în timp ce ipocrizia, discuția artificială, este expresia a două măști, Avva Evagrie folosește aici în mod foarte izbutit cuvântul ὁμιλία (convorbire).

Când spunem că mintea vorbește (ὁμιλεῖ), înțelegem că se întinde, că iese din ea însăși. Desigur că putem să folosim și cuvântul „gând“ (λογισμός), derivat din termenul „cuvânt“ (λόγος), adică mintea discută prin mijlocirea cuvântului, prin mijlocirea gândurilor, mintea (νοῦς) gândește (νοεῖ). Mintea este partea conducătoare și senzitivă a sufletului, are simțirea faptului de a exista, pe care îl poate face cunoscut în exteriorul ei prin mijlocirea gândurilor, a discuțiilor minții, a raționamentelor. Aici Avva Evagrie nu vorbește despre gânduri, ci despre cunoștința simțită, despre convorbire ca simplă întoarcere spre Dumnezeu. Prin urmare, vrea să spună că rugăciunea nu este nici convorbirea ca atare, nici gândurile. Trebuie să fim atenți, pentru că înțelesurile sunt duhovnicești și, dacă nu le înțelegem, vom greși și nu vom putea pricepe toate câte ni le va spune despre rugăciune.

Rugăciunea nu înseamnă să stau și să spun: „Doamne Iisuse Hristoase, Îți mulțumesc mai întâi că ne-ai făcut mănăstirea, în al doilea rând, că n-ai îngăduit niciun obstacol, în al treilea rând, că ne-ai adunat dintr-odată 25 de călugări, în al patrulea rând, că suntem sănătoși.“ Asta nu-i rugăciune, chiar dacă are aspectul unui anumit sistem de rugăciune, nu e nici unire cu Dumnezeu, este împrăștiere. Nu că ar fi interzis să se facă, nu că ar fi ceva rău, dar este o revărsare, o împrăștiere a minții, și nu o întoarcere a minții către Dumnezeu, este o revărsare, o împrăștiere a minții încoace și încolo. Prin urmare, *convorbirea* (ὁμιλία) *minții* înseamnă rămânerea minții în ea însăși, nerevărsarea ei în afară prin raționamente, așa încât întreaga minte să poată fi răpită, să

se lipească de Dumnezeu. Acesta este înțelesul cuvintelor *rugăciunea este convorbirea* (ὁμιλία) *minții cu Dumnezeu.*

De ce stare, așadar, are nevoie mintea, ca să poată să realizeze, fără să se întoarcă înapoi, această întindere a ei? Când mintea se împrăștie, când se revarsă încoace și-ncolo, atunci nu poate să se mai întindă, ci doar se așterne, se lărgește, așa cum se întâmplă și cu universul, care se dilată în spațiul cosmic în care trăim. Prin urmare, este nevoie ca omul să vrea să tindă spre plinătate, să nu-și fixeze scopuri mărunte, ci să aibă unul singur. Chiar și un călugăraș analfabet trebuie să țintească întru cunoștință spre desăvârșire, spre curățirea sufletului. Aceasta se realizează prin împlinirea poruncilor și prin lucrarea dumnezeiescului har, atunci când sufletul nostru este pătruns de raze, este străbătut de Duhul Sfânt și străveziu pentru El, când se lasă în mâinile Sfântului Duh.

De asemenea, ca să ne putem ruga, nu lăsăm mintea să se împrăștie, o ținem unificată. Ea, după ce este făcută de Sfântul Duh neclintită, simplă și întregită, unificată și neatrasă de alte lucruri, ca să poată absorbi strălucirile harului, atunci poate să se întindă și să intre în comuniune cu Dumnezeu și să izbutească această unire deplină fără niciun mijlocitor. Atunci suntem eu și Dumnezeu, atunci eu cad pe pieptul lui Dumnezeu. Foarte frumoasă este icoana Evanghelistului Ioan culcat pe pieptul lui Hristos!

Convorbirea (ὁμιλία) are, de asemenea, înțelesul însoțirii noastre cu Dumnezeu, dar în acest stadiu nu pot să spun că mă însoțesc cu Cel care, pentru mine,

este încă de neatins, nevăzut. Însoţirea presupune vizita făcută de Dumnezeu, este un stadiu ulterior. Aici este vorba de premisa omenească. Trebuie ca mintea să nu raţioneze, să nu meargă încolo şi-ncoace, să rămână singură. Convorbirea (ὁμιλία) este ceva foarte profund şi lăuntric. Animalele pot vorbi (νὰ ὁμιλήσουν)? Pot să scoată sunete articulate, ca de pildă papagalul. Dar papagalul vorbeşte? Nu vorbeşte, pentru că nu este persoană, nu are minte, chiar dacă are gură şi poate să repete cu precizie cuvintele pe care i le spun. Îi zic: „Dragă papagalule, eşti bine?". „Sunt bine, mulţumesc!" – îmi răspunde. Eu i-am vorbit, el însă nu mi-a vorbit. Putem să spunem că rugăciunea este o însoţire, o împreună-mergere cu Dumnezeu, dar acesta este un stadiu ulterior. Acum suntem încă la măsura începătorului care începe să-L caute pe Dumnezeu.

Rugăciunea duhovnicească este o trăire prin experienţă şi are posibilitatea să se dezvolte: începe de undeva, înaintează într-un anumit fel şi ajunge undeva. În cursul acestei dezvoltări se află şi acest stadiu al însoţirii. Dar, pentru ca omul să ajungă la acest stadiu, trebuie să se lupte mult, chiar ani de zile. Avem, desigur, şi cercetările harice ale lui Dumnezeu, care ni se dau în anumite cazuri speciale fără osteneală şi repede, dar asta este altceva.

În ce priveşte întinderea minţii, ea este o lucrare a omului. Omul face aceasta, iar harul lui Dumnezeu îi dă starea. Ca să înţelegem ce este această stare, să dăm un exemplu. Vin să vă vorbesc. În acel moment, îmi întind spre voi gândirea şi inima mea, trăirea şi cunoştinţele mele, lipsa mea de învăţătură sau erudiţia mea.

intru în legătură cu voi, într-un mod rău sau bun. Ca să fac asta, e nevoie de o stare de pace și de căldură. Dacă sunteți reci, nu mă veți putea înțelege. Dacă aș fi rece, aș pleca și eu. Această stare, această căldură, ca să zicem așa, care îmi dă putința să intru în comuniune cu voi, este starea harului, caracterul pătrunzător al căldurii, al strălucirii luminii lui Dumnezeu. Ne aflăm într-o atmosferă firească duhovnicește, care este guvernată, insuflată și caracterizată de prezența Sfântului Duh. În ea se săvârșește rugăciunea duhovnicească.

Aici însă trebuie să fim atenți la un lucru. Nu trebuie să dăm întinderii minții un înțeles psihologic sau filosofic, pentru că atunci ne abatem de la adevăratul înțeles, atunci întinderea minții este o deviere a ei, este o ieșire a minții. De asemenea, întinderea minții nu presupune simțirea lui Dumnezeu, ci credința. Simțirea se adaugă și este un element necesar ca să poți continua această lucrare. Când cauți o dată, de două, de trei ori, acul pe care l-ai scăpat și nu-l găsești, te descurajezi și îți oprești căutările. Dar, când te rogi o dată, de două, de trei ori și îl găsești, când pierzi din nou ceva, cunoștința pe care ai dobândit-o, simțirea intervenției și ajutorului dumnezeiesc te ajută, printr-un lucru foarte mic, să te rogi lui Dumnezeu. Această simțire este o trăire. Dar lucrul de care avem nevoie ca să ne rugăm este credința – așa spune Scriptura (*cf.* Mt. 21, 22; Iac. 1, 6).

Dar ce este acel lucru care va face, în cele din urmă, ca rugăciunea noastră să fie auzită? Avva Evagrie se referă în următorul cap la o premisă:

Dacă Moise, care a încercat să se apropie de rugul care ardea pe pământ, a fost împiedicat până ce nu și-a dezlegat încălțările picioarelor (cf. Ieș. 3, 5), atunci cum tu, care vrei să-L vezi și să vorbești cu Cel mai presus de orice simțire și înțeles, nu vei dezlega de la tine orice reprezentare mentală pătimașă? [4]

Moise – zice – a văzut un rug care ardea, dar nu era mistuit de foc, și s-a dus mai aproape de el. Această acțiune este o întruchipare a convorbirii minții, a întinderii ei prin rugăciune, exprimă felul în care cineva vede imaginea rugăciunii. Aici începe trăirea duhovnicească. „Încerc să mă apropii" înseamnă „tind spre unire, alerg către ceva în mod unificator". Cu toate că rugul era ceva material, era totuși un tip al prezenței lui Dumnezeu, care se ascundea acolo, „ca într-o taină", iar Moise a fost împiedicat să se apropie de el. Dumnezeu i-a spus să-și dezlege, mai întâi, încălțămintea. Dacă Moise, zice Avva Evagrie, a fost împiedicat, cum te vei apropia de El tu, care nu poți nici să-L simți, nici să-L înțelegi? Rugul îl înțelegi, îl simți, dar cu Dumnezeu cum vei putea *să vorbești*, cum vei comunica cu El, cum te vei însoți cu El? Trebuie să te întinzi și tu, să Se întindă și Dumnezeu, să vii și tu, să te apropii de Dumnezeu, dar și Dumnezeu să accepte să fiți prieteni, să deveniți conlocutori, să vă preumblați, zi și noapte, tu și El.

Ca să izbuteşti aceasta, trebuie să dezlegi *orice reprezentare mentală pătimaşă*. Ce înseamnă *reprezentare mentală pătimaşă*? Mintea, ca să se întoarcă spre Dumnezeu, ca să se gândească numai la Dumnezeu, trebuie să fie lipsită de lucrare, să nu aibă gânduri şi imagini, trebuie să lepede orice reprezentare mentală şi, mai ales, *orice reprezentare mentală pătimaşă*, adică orice reprezentare mentală faţă de care are o înclinaţie iubitoare, pe care o vrea, spre care este obişnuită să se întoarcă. De exemplu, mintea mea este obişnuită să se îndrepte spre mâncare, şi mă întreb mereu: „Nu mai sună odată clopotul pentru masă?" Aceasta este o reprezentare mentală pătimaşă. Reprezentare pătimaşă poate să fie şi una foarte sfântă, cum să aranjez, de exemplu, cât mai frumos biserica Sfintei Maria Magdalena, aşa încât Sfânta să fie mulţumită. Noi înţelegem, de obicei, prin expresia *reprezentare mentală pătimaşă*, o imagine păcătoasă. În realitate, *reprezentare mentală pătimaşă* înseamnă orice imagine către care mintea noastră tinde. Prin urmare, mintea trebuie să fie „fără-de-minte" (ἀ-νόητος), lipsită de lucrare, întoarsă spre ea însăşi, ca să se poată întoarce spre Dumnezeu. Aşadar, dezleagă cureaua încălţămintelor tale, dezleagă orice reprezentare mentală, stai acolo gata să te predai lui Dumnezeu!

Am înţeles oare că mintea noastră trebuie să fie albă, curată, fără conţinut, să nu se gândească la nimic? Dacă mă gândesc la ceva – ce mai fac cunoscuţii mei cu care n-am mai avut legături de mult –, atunci nu mai pot să mă rog, mintea mea este acolo, la cunoscuţi. E un lucru rău? Nu. Dar dacă vreau să-L găsesc pe Dumnezeu,

trebuie să lepăd până şi cele mai sfinte dintre simţirile şi gândurile mele, aşa încât pentru mine Dumnezeu să devină totul. Am oare această tărie? Sigur că o am, pentru că faptul de a lepăda *orice reprezentare mentală pătimaşă* porneşte de la mine odată cu pocăinţa mea, cu osteneala mea, cu asceza mea, dar este pus în lucrare şi desăvârşit de către Sfântul Duh.

Dar oare, pentru ca lepădarea oricărui gând pătimaş să se facă mai cu uşurinţă, nu trebuie să nu fiu atât de prins în griji, să nu am nici măcar o preocupare? Lucrul acesta nu este chiar atât de corect, pentru că, în primul rând, fiecare contemplaţie este premisa unei anumite fapte. Dar, când trecem la faptă, în primul rând, nu trebuie să o lucrăm în mod independent de contemplaţie, iar în al doilea rând, fapta trebuie să fie expresia experienţei sau a dorinţei de a avea experienţă. Cu toate acestea, fapta provine, de multe ori, din cugetul nostru lumesc, şi nu din contemplaţie, în timp ce alteori este expresia neştiinţei noastre. De exemplu, vorbim despre curăţire, iar cineva care îşi invidiază fratele spune: „Ce se întâmplă, Părinte Stareţ? Nimeni nu te înţelege, toţi îţi pun piedici..." Asta înseamnă că nu a înţeles nimic, pentru că spune un lucru fără nicio legătură cu toate câte le-am discutat despre curăţire. Are legătură cu propria lui realitate pământească, cu faptul că vrea să-l întreacă pe celălalt, care îi este piatră de poticnire.

Dacă cercetaţi întrebările voastre cu caracter practic, veţi vedea că adeseori dau naştere la confuzie, la coborâş, şi nu la urcuş, că sunt o cădere de la contemplaţie, şi nu o treaptă spre contemplaţie, întrucât

lucrurile care țin de făptuire nu pot fi înțelese prin întrebări, ci pe baza experienței.

Urmând însă să fac o rugăciune unitivă, un fel de „căsătorie" cu Dumnezeu, un fel de absorbire deplină a mea de către Dumnezeu, cum voi începe?

Roagă-te, mai întâi, pentru primirea lacrimilor. [5]

La început, roagă-te – zice – ca Dumnezeu să-ți dea lacrimi! Avva Evagrie vorbește despre *primirea*, și nu despre propria noastră vărsare a lacrimilor. Fiecare cuvânt al său are importanță. De câte ori ochișorii noștri nu varsă lacrimi, iar Starețul ni le interzice? Noi credem că Starețul nu vrea lacrimile. Le vrea, însă vrea *primirea*, și nu darea lacrimilor. Cele pe care le dăm noi, întrucât suntem pământești, sunt și ele pământești. Întrucât noi suntem sentimentali, sentimentale sunt și ele; întrucât suntem lumești, lumești sunt și ele.

Cineva se roagă și varsă lacrimi. „Bravo, zice, ce bine, o să-i spun Starețului!" În realitate, aceste lacrimi sunt lacrimi de mândrie, nu sunt din egoism, sunt de bucurie, dar sunt caracterizate de mândrie, întrucât dau naștere la mândrie. Sau acela poate să spună: „Ai văzut? Dumnezeu mă binecuvântează de fiecare dată când mă rog!" – și cu cât se gândește la aceasta, pe atât îi vin și alte lacrimi. Cum ies? Ies în mod natural, fiziologic. Se poate însă ca puțin mai înainte să i se fi făcut o observație, iar atunci,

vărsând lacrimi, încearcă să nu se clatine lăuntric. Astfel, simte că stă înaintea lui Dumnezeu și se gândește că a primit bine mustrarea. Şi pe cât își șterge lacrimile, pe atât varsă altele, ca să se poată susține pe sine însuși. Rugăciunea însă nu este așa ceva!

Sau altcineva se roagă, zicând: „Doamne Iisuse Hristoase, miluiește-mă pe mine, păcătosul!", și varsă lacrimi. De ce? Pentru că, în acel moment, chiar dacă e singur, chiar dacă nimeni altul nu mai știe, lui i se pare că, plângând, îl întrece pe celălalt care l-a acuzat sau care îl disprețuiește. Acestea sunt lacrimi ale ținerii de minte a răului. Nu îl urăște pe celălalt, dar celălalt devine un zid de care el se poticnește. Întrucât celălalt nu îl apreciază și nu îl recunoaște, întrucât i se împotrivește, omul nostru nu se simte confortabil. Vărsând însă lacrimi, simte de îndată că este superior celuilalt. „Tu – gândește el – mă acuzi de una și de alta, dar eu am lacrimi...!" Acestea însă sunt lacrimi ale ținerii de minte a răului.

Mai există și lacrimile dorinței. Cineva a auzit că Părinții spun că trebuie să ne rugăm cu lacrimi și vrea să verse și el lacrimi. Prin urmare, se forțează lăuntric ca să verse lacrimi, și le varsă. Dacă doresc să vărs din mine sânge, așa cum Hristos a vărsat din rănile făcute de cuie, o să vărs și eu sânge din mine. Dacă voi dori ca ochii mei să fie ieșiți din orbite, ca ai lui Hristos în icoane, o să izbutesc și asta. Dar să nu ne impresioneze așa ceva, pentru că omul, ce dorește, aceea și izbutește.

Sunt oare rele lacrimile dorinței? Desigur! Pot însă avea o anumită utilitate. În mijlocul uscăciunii noastre, al fricii noastre și al lipsei noastre de experiență, ele ne

aduc o uşurare, o nădejde – Dumnezeu, zicem, m-a auzit şi pe mine! –, ne dau o mângâiere şi o putere ca să continuăm viaţa noastră duhovnicească, dar sunt lacrimile pe care le vărsăm noi. Avva Evagrie nu vorbeşte aici despre acest fel de lacrimi.

Roagă-te, mai întâi, pentru primirea lacrimilor, pentru ca prin tânguire să înmoi sălbăticia aflată în sufletul tău şi, mărturisind împotriva ta fărădelegile tale Domnului, să iei iertare de la El. [5]

Cea mai înfricoşătoare piedică, lucrul care învârtoşează inima şi îngreuiază rugăciunea, comuniunea cu Dumnezeu, este păcatul nostru, care este singurul lucru care ne aparţine. Toate celelalte – orice lucru bun, „toată darea cea bună" (Iac. 1, 7) – sunt ale lui Dumnezeu. De aceea nimic nu este rău, în afară de păcat, nimic nu este primejdios, în afară de păcat.

Şi ce este păcatul? Orice despărţire între mine şi Dumnezeu. Păcat poate să fie şi iubirea mea faţă de cineva. Dar sunt Stareţ şi trebuie să-l iubesc, pentru că este copilul meu. Această iubire pe care trebuie să o am, care este datoria mea, care, dacă nu o am, este un păcat şi care, dacă o am, este o binecuvântare, devine pentru mine un păcat atunci când intră între mine şi Dumnezeu. Păcat poate să fie şi orice dorinţă, orice lipsă sau uitare. Spun cuiva: „Copilul meu, dacă mergi în oraş, vreau să-mi cumperi rezerve de cerneală pentru stiloul meu!" Se duce împreună cu alţii ca să-i ajute la treburile lor şi uită de rezervele pentru stiloul meu. Mintea îi era

altundeva, nu îi era la Dumnezeu. Orice uitare este o ieșire a minții de la Dumnezeu, este o hoinăreală a minții încolo și încoace. Prin urmare, păcatul este orice lucru, pătimaș sau nepătimaș, care mă desparte de Dumnezeu.

Se poate ca până și dreptatea mea să fie păcat câtă vreme intră între mine și Dumnezeu, pentru că, având simțirea că sunt drept, nu mă pocăiesc. Pentru ce să mă pocăiesc, zic, dacă sunt drept? Se poate ca dreptatea mea să nu fie „o cârpă lepădată" (Is. 64, 6), dar să fie pentru mine răul care, în cele din urmă, mă va despărți de Dumnezeu, fiindcă ceea ce mă duce în cer nu este dreptatea mea, ci harul lui Dumnezeu.

Să dăm un exemplu. Un monah iese din chilie și, plin de bucurie, vrea să meargă la Stareț. Îl iubește, Starețul îl iubește la rândul său, l-a făcut monah, l-a lăudat, l-a primit în obștea lui. Însă, după ce iese din chilie, se întâlnește cu un frate care-i spune ceva, încât el se mânie dintr-odată, ia foc. De ce? Pentru că fratele acela a fost călugărit mai târziu, a primit mai multe laude și, de îndată ce dă cu ochii de el acum, fără să priceapă cum, izbucnește, se enervează și îi strigă „Pleacă de aici!". Este păcat lucrul acesta? Sigur că este! Este o fărădelege? Nu este o fărădelege, pentru că nu este făcută din voia proprie. Este proiecția unei patimi, este proiecția iubirii firești, este ținere de minte a răului, este nedesăvârșire, este invidie, puteți să-i spuneți cum vreți. N-a făcut-o însă pentru că a vrut. Bietul om se va pocăi după aceea și va zice: „Iartă-mă, te rog, frate, nu am vrut să fac asta!" Nu este ceva pe care trebuie să mi-l spovedească pentru a se putea împărtăși, pentru

simplul motiv că nu l-a vrut, nu l-a pus el în lucrare. Ce s-a petrecut? A pățit-o, a suferit el o influență, lucru care arată că înlăuntrul său nu există curăție, ci patimă.

Când are acest monah răspundere pentru fapta sa? Atunci când el va exprima toată această patimă, o va spune, o va pune în lucrare în așa fel, încât îl va tulbura pe celălalt, îi va face probleme. Atunci este vinovat, nu pentru patima aceasta, ci pentru ceea ce a spus, încât i-a creat dificultăți sau l-a tulburat pe celălalt, dar mai ales când îl face pe celălalt să decadă înaintea ochilor săi sau înaintea oamenilor sau înaintea lui Dumnezeu, pentru că aceasta este o trădare a celuilalt.

Poate să fie și cea mai simplă discuție. De exemplu, un monah iese din chilie ca să meargă la Stareț, și îl vede pe fratele său ieșind din chilie cu Starețul, și zice înlăuntrul său cu răutate „Ah, iar ăsta!". Ce arată aceasta? O cădere! Îl aruncă pe celălalt înaintea sinelui său, îl disprețuiește. Înfricoșător! Mai bine ar fi mers să-i dea o palmă decât să facă ceea ce a făcut, pentru că aceasta ar fi fost o faptă pătimașă, iar ceea ce a făcut el a fost o intervenție în viața fratelui său, o tăgăduire a omului.

Înțelegeți cum evoluează legăturile noastre cu ceilalți? De aceea Avva Evagrie spune în acest capitol: *pentru ca prin tânguire să înmoi sălbăticia aflată în sufletul tău și, mărturisind împotriva ta fărădelegile tale Domnului, să iei iertare de la El.*

Altceva este fărădelegea mea, și altceva, păcatul meu. Păcatul meu este întreaga mea stare. Ia un burete, afundă-l în apă, scoate-l și strânge-l! De îndată țâșnește apa. Afundă-l din nou – el absoarbe apă și se îngreuiază. Așa

ceva este și păcatul. Am absorbit întreaga stricăciune, toată moartea, de la căderea lui Adam și din propria noastră năuceală zilnică. Nu afunda buretele în apă, afundă-l în sânge, și el va absorbi sânge!

Amintiți-vă de cuvintele Proorocului David: „Izbăvește-mă de vărsarea de sânge!" (Ps. 50, 15). Prin cuvintele „vărsarea de sânge" David nu înțelegea, pur și simplu, uciderea bărbatului a cărui soție el o poftise, ci voia să arate prin această imagine atât de vie că sufletul lui este afundat în sânge. Nu în sângele unui om, ci în sângele păcatului, pentru că nu spune: „I-am greșit!", ci: „Ție Unuia am greșit!" (Ps. 50, 5), adică am păcătuit față de Tine, Dumnezeul meu! Păcatul este, am putea spune, „asociația" noastră. Așa cum facem parte cu toții dintr-un anumit grup uman înrudit, tot așa suntem cu toții o familie a păcatului, fii ai lui Adam. Trebuie să înțeleg că sunt păcat.

Aici e nevoie de puțină atenție. Păcatul îl schimbă pe om, îi denaturează, îi întunecă și îi zbârcește personalitatea. Păcatul meu însă nu este și fărădelegea mea, păcatul meu este o stare, în timp ce fărădelegea mea este legătura mea personală cu Dumnezeu și felul în care mă așez eu înaintea Lui. Se poate să fiu păcătos, dar nu sunt nelegiuit, pentru că împlinesc legea lui Dumnezeu. Spun rugăciunea „Doamne Iisuse Hristoase, miluiește-mă pe mine, păcătosul!" pentru că sunt păcătos, dar nu sunt nelegiuit. Când sunt nelegiuit, ce o să-I spun lui Dumnezeu? Desigur, Îi voi vorbi lui Dumnezeu și din mijlocul fărădelegii mele. Dar, ca să vin în comuniune cu El, trebuie să fiu curat de întinăciune, curat de orice vină.

De aceea Avva Evagrie spune: *și, mărturisind împotriva ta fărădelegile tale Domnului, să iei iertare de la El.*

Din cauza păcatului meu, am nevoie de pocăință, care este ceva neîntrerupt, precum și de vizita lui Dumnezeu, ca să mă curețe. Dar pentru fărădelegea mea am nevoie de iertare. În general, fărădelegea mea este propria mea dispoziție să trăiesc și să mă întorc spre Dumnezeu, lăsând deoparte legea Lui sau acționând potrivnic față de ea. Adică fărădelegea este orice lucru care mă face vinovat față de legea lui Dumnezeu, față de Dumnezeu Însuși, este fiecare nelegiuire. Îmi mărturisesc fărădelegile, dar nu și păcatele mele. Păcatele mi le va ierta Dumnezeu, dar am arătat în ce sens. Dumnezeu îmi va ierta și fărădelegile mele, dacă le voi mărturisi.

Vedeți cât de mult ne ajută să le cunoaștem, dincolo de rugăciune, pe toate cele câte au legătură cu un subiect practic: spovedania. Cei mai mulți dintre oamenii care vin să se spovedească nu știu să se spovedească. De cele mai multe ori, nimeni, mai ales dintre cei care duc o viață creștină și se spovedesc de ani de zile, nu vine pentru spovedanie. Ei vin, pur și simplu, ca să se ușureze sau ca să capete o nouă explicație, un nou răspuns, o nouă soluție, care va fi mai satisfăcătoare pentru dorințele lor. Vin pentru un contact uman, ca să găsească tovărășie în însingurarea pe care o trăiesc, vin ca să le reușească ceva, dar nu ca să se spovedească. Sau vin și își spun păcatele fără să se pocăiască, pentru că nu-și înțeleg fărădelegile, nici măcar nu știu ce este fărădelegea.

Vine cineva și îți spune la spovedanie: „Nu mă duc la biserică, am făcut asta și cealaltă, n-o ascult pe mama...",

dar nu se pocăiește pentru nimic din toate acestea. Tot ceea ce face este păcat, dar nu are simțirea propriei fărădelegi. Nu spovedește un păcat pe care l-a făcut înaintea lui Dumnezeu, ci ceea ce spune sunt fapte cu care s-a obișnuit, pentru că, dacă nu s-ar fi obișnuit, n-ar fi venit să mi le spună, ci și-ar fi schimbat de îndată viața, s-ar fi deșteptat. „Scoală-te din morți și te va lumina Hristos!" (Ef. 5, 14), spune Apostolul Pavel. Cel care va spune astfel de lucruri va rămâne în aceeași stare.

Ce voi spune la spovedanie? Îmi voi spune fărădelegile. „Spală-ți fărădelegile, nu numai fața!"[7] De obicei, noi tocmai acest lucru nu-l facem: nu ne spunem fărădelegile, le uităm. Voi spune ceva concret, un lucru care simt că m-a despărțit de Dumnezeu și m-a costat, pentru că L-am „torpilat" pe Dumnezeu. Când înțeleg lucrul acesta, voi merge să-l spovedesc. Când nu-l înțeleg, în loc să merg să batjocoresc spovedania, pot să spun: „Binecuvântați, Părinte! Ce mai faceți? Am binecuvântare să mă împărtășesc mâine?"; „Împărtășește-te, copilul meu!"; „Dar sunt păcătos", îi spun Stareţului. „Dacă ești păcătos, ai grijă să te pocăiești!"

[7] În fața bisericii principale de la Sfânta Sofia exista un portic acoperit și, în mijlocul acestuia, o cișmea, numită „fială", din care izvora adesea apă rece. Pe fântână se afla această faimoasă inscripție (νίψον ἀνομήματα μὴ μόναν ὄψιν), care alcătuia același text, fie că îl citeai de la început spre sfârșit, fie de la sfârșit spre început, și care îi îndemna pe credincioși la deplina curățire, trupească și sufletească, înainte de a merge la Dumnezeiasca Liturghie.

Adică altceva este pocăința, și altceva, simpla mărturisire. Adevărata mărturisire a fărădelegii înseamnă hotărârea pentru schimbare. Să dăm un exemplu ca să înțelegeți. Avem doi monahi în mănăstire, dintre care unul crede, cu sau fără dreptate, că-l simpatizez mai mult pe celălalt, și astfel ia naștere înlăuntrul său o anumită stare. Îl strig, iar el își zice: „Sigur, are nevoie de mine și mă cheamă!" Acest gând singur i-a țâșnit, este patima sufletului, în înțelesul că sufletul pătimește ceva. Se poate ca bietul de el să nu vrea să gândească așa, se poate să nu înțeleagă de ce i se întâmplă asta, se poate să respingă gândul, să se întristeze, să plângă pentru el. Sau ceri cuiva să-ți facă o treabă, și o face fără tragere de inimă sau pe loc îi vine să zică: „Nu pot, spune-i altuia!" Sau îl strig, iar el se gândește așa: „Starețul o să se uite acum la ceas să vadă când plec." Este o stare nefericită. Sau vine să-mi spovedească ceva de care pătimește. Acest lucru nu este o fărădelege de-a lui, ci este un păcat, și nu-l oprește de la Sfânta Împărtășanie. Dar când acesta se întoarce împotriva fratelui său pentru că acela îl întrece, atunci păcatul lui devine fărădelege. Nu vreau să-mi spună lucrul acesta, pentru că, chiar dacă mi-l spune, nu se schimbă. Pentru a avea îndrăzneală înaintea lui Dumnezeu, trebuie să lepede acest lucru și să înțeleagă că nu greșește celălalt, care poate fi bun sau rău, să înțeleagă ce e drept sau nedrept, lucru care este săvârșit din întâietatea pe care o dau celuilalt. Trebuie să înțeleagă cât de omenească este patima lui și că ceea ce are importanță este iubirea pentru Dumnezeu. Dacă am nevoie de ceva în viață este să fiu ultimul. Prin urmare,

trebuie să dorească să fie ultimul, să fie dispreţuit, să iubească părăsirea, uitarea lui de către celălalt, acuzele şi calomniile pe care i le aduce acela. Când aceste elemente intră în viaţa lui, înseamnă că începe să se gândească la Dumnezeu, începe să se pocăiască pentru păcatul lui, nu şi pentru fărădelegea lui. E vorba de lucruri diferite. Diferenţa este foarte subţire.

Prin urmare, Avva Evagrie spune: *Roagă-te, mai întâi, pentru primirea lacrimilor*, ca prin plâns să poţi să-ţi înmoi sălbăticia sufletului, şi aşa să-I mărturiseşti Domnului fărădelegile tale! Vedeţi cât de greu este să te spovedeşti? După ce s-au săvârşit toate celelalte, trebuie ca şi ochii tăi să verse câteva lacrimi, nu ca fiind un dar al tău propriu, ci ca un dar al lui Dumnezeu, pe care ţi-l va da Dumnezeu. Trebuie să pătrundă în sufletul tău dumnezeiasca tânguire, să fie înmuiată sălbăticia, pentru că invidia, osândirea, faptul de a mă certa cu fraţii mei, de a merge la bucătărie prost dispus pentru că m-au chemat să-i ajut, toate sunt o pornire spre ceartă, o dispoziţie agresivă a sufletului. Prin urmare, trebuie ca sălbăticia, învârtoşarea inimii să fie înmuiate cu lacrimi şi cu tânguire, iar atunci vei putea să spui: „Cu ce mi-a greşit fratele? Cu ce mi-a greşit Stareţul? Păcatul meu e de vină! Adam e de vină! Eu sunt un Adam, afundat în întregime în lumea păcatului!"

Atunci poţi să-ţi mărturiseşti fărădelegea şi *să iei iertare de la El*, adică Dumnezeu te va ierta. În schimb, dacă mi-ai spune chiar şi de zece ori: „Părinte Stareţ, am avut gânduri, v-am judecat, nu-l înghit pe fratele meu, nu merg din toată inima la fratele care-i bolnav, căruia îi

duc ceaiul dimineața, dar nu o fac din inimă!" – Dumnezeu nu te va ierta. De ce? Pentru că înlăuntrul tău nu s-a produs nicio schimbare, toate acestea alcătuiesc o stare pe care o creezi și o cocoloșești tu însuți. Sufletul tău este încă sălbatic, la fel ca Bucefal, calul lui Alexandru cel Mare[8]. Sufletul tău încă este un Bucefal. Calul trebuie să alerge, să ajungă la locul potrivit, unde să-l încaleci într-un fel potrivit, așa încât Bucefal să devină un cal folositor, cu care vei putea lua în stăpânire toate popoarele Orientului.

Cu toții suntem niște bucefali, niște sălbatici! Ce rugăciune să facem și ce comuniune putem avea cu Dumnezeu? Înțelegeți că trebuie să-L dorim pe Dumnezeu, și nu propriile noastre voiri, ca să putem să ne rugăm?

Folosește-te de lacrimi pentru împlinirea oricărei cereri. Pentru că Stăpânul Se bucură foarte [de tine] *când te rogi cu lacrimi.* [6]

Vrei să ai reușite duhovnicești? Le vei avea cu siguranță, dar începe cu lacrimile pe care le pune în lucrare Dumnezeu, cu lacrimile dumnezeiești! Nu există o priveliște și o imagine mai frumoasă decât cea a unui suflet îngenuncheat, care se roagă cu lacrimi!

---

[8] Bucefal a fost un cal de neîmblânzit, pe care nimeni nu a putut să încalece. Când Alexandru cel Mare a observat că acesta se temea de propria sa umbră, l-a întors către soare și astfel a putut să-l îmblânzească și să-l încalece. Apoi l-a luat cu sine în marea lui campanie militară și, mai târziu, în memoria sa, a întemeiat o cetate cu numele Alexandria Bucephalia.

Dar îmi veți spune: „Atunci de ce, Părinte Stareț, când îți spunem că avem lacrimi, zâmbești și ne ironizezi? De ce nu ne ajuți să vărsăm lacrimi? De ce trebuie, mai întâi, să dorim lepădarea sălbăticiei noastre, ca să-L dorim pe Dumnezeu? Până la urmă, de ce ne aflăm aici?" Iar eu vă răspund: „Da, ne găsim aici pentru Dumnezeu, dar asta nu înseamnă că ne aflăm aici fără de păcat. Rasa pe care o purtăm arată inima noastră, simțămintele noastre, hotărârea noastră de a ne dărui lui Dumnezeu, dar această dăruire are nevoie de înmuierea sufletului, mai are încă nevoie de muncă, de multă muncă. Suntem plini de har, dar trebuie să fim umpluți și mai mult de către Duhul lui Dumnezeu."

Eu vă interzic lacrimile pentru că, atunci când încercați, la rugăciune, să stoarceți lacrimi, le confundați, nu puteți să le distingeți, nu le puteți înțelege, și există apoi primejdia să umblați cu nasul pe sus. Dar, de îndată ce veți simți în inima voastră zdrobire, de îndată ce veți simți înlăuntrul vostru hotărârea, dorința de a termina, în sfârșit, cu lumea aceasta, cu orice lucru lumesc, și de a aparține lui Dumnezeu, de îndată ce înțelegeți că nu sunteți nimic altceva decât pământ și cenușă, atunci să spuneți: „Dumnezeul meu, dă-mi lacrimi!" Atunci Dumnezeu vă va da lacrimi. Altfel, cu celelalte lacrimi, pământești, s-ar putea să facem ceva, dar cel mai probabil că ne vom chinui ani de zile crezând că-L avem pe Hristos, dar, de fapt, să avem doar niște întipăriri, niște asemănări ale lui Hristos.

Rugăciunea este rodul bucuriei și al mulțumirii. [15]

Când omul varsă lacrimile pe care i le-a dat Dumnezeu, are două simțăminte: o bucurie foarte mare și o mulțumire de neîntrecut față de Dumnezeu. De obicei, oamenii care se roagă cu lacrimi sunt oameni loviți de viață, care nu au mintea la Dumnezeu, ci la problemele lor sau la dorințele lor. Sunt oameni care nu știu cum să se roage și, când se roagă, nu-și lasă mintea liberă, dezlegată, goală, ci Îi arată lui Dumnezeu inima lor, adică dorințele lor.

De aceea, de multe ori când ne rugăm, dacă ați fost atenți, simțim o greutate, o strâmtorare, un zbucium. Se poate să ne facem cruce, dar rugăciunea aceasta, zbuciumul, strâmtorarea nu se poate să ducă la o rugăciune adevărată. Această rugăciune – pentru că „Dumnezeu pe toate le lucrează spre bine" (Rom. 8, 28) – poate deveni punctul de plecare și mijlocul prin care să fim conduși la adevărata rugăciune, dar ea prin ea însăși nu duce la rugăciune.

Rugăciunea este pavăză împotriva întristării și a descurajării. [16]

Substantivul ἀλέξημα, *pavăză*, vine de la verbul ἀλέξω, „a apăra, a ocroti, a feri". Dacă cineva se va ruga pentru o clipă cu rugăciunea adevărată, i se vor risipi toate poverile, toate întristările, toate descurajările, strâmtorările, iar ceea ce va rămâne este un praznic: îți vine să zbori, să strigi de bucurie. De aceea vă spun: omul trist

este un bucefal, un egoist, un pătimaş, este cineva care nu numai că nu s-a hotărât să se schimbe, ci spune: „O să fac ce vreau eu!" Se poate face astfel rugăciune?

Rugăciunea adevărată alungă orice întristare şi descurajare, este *rodul bucuriei şi al mulţumirii*. De aceea, când David a vrut să-şi imboldească sufletul la rugăciune, şi-a amintit de ceea ce îi făcuse Dumnezeu lui sau poporului israelitean, ca să afle motive de mulţumire, de recunoştinţă, de bucurie, de îmbătare a inimii sale, ca să poată astfel să-I vorbească lui Dumnezeu (*cf.* Ps. 70).

Prin urmare, e nevoie să deosebim ce înseamnă lacrimi. Lacrimi există numai acolo unde există bucurie şi mulţumire, adică simţirea recunoştinţei şi a împlinirii. Zic: „Vă mulţumesc, Părinte Stareţ, pentru ce mi-aţi dat!", şi în acel moment simt înlăuntrul meu o satisfacţie, ce am dorit am primit, şi pentru acel lucru îi mulţumesc Stareţului. Când există o mulţumire lăuntrică, o împlinire – Slavă Domnului! Asta vreau, asta pe mine mă odihneşte! –, când sufletul meu este satisfăcut, când are mulţumire şi bucurie, atunci se poate ruga, începând cu lacrimi. Orice altă rugăciune este doar un convenţionalism în legătura noastră cu Dumnezeu; nu o lepădăm, bineînţeles, o păstrăm, deoarece s-ar putea cândva ca de la ea, ca prefigurare şi umbră, să fim conduşi la adevărata rugăciune.

Prin urmare, rugăciune există numai acolo unde există îmbătarea sufletului cu Dumnezeu şi unde există bucurie în inimă. Când nu suntem mulţumiţi, nu ne putem ruga. Când există înlăuntrul nostru împotrivire şi trudă, strâmtorare şi refuz, durere şi dorinţă,

nu ne putem ruga. Atunci fiecare rugăciune de-a noastră, în orice direcție s-ar îndrepta, va întâlni peretele, în cealaltă parte, alt perete, deasupra, tavanul, și mai sus, țiglele, undeva se va opri. Cum să se ridice deasupra norilor și cum să meargă la stele și cum să se înalțe până la cer? Nu iese nimic!

Ca să mă rog, trebuie, de asemenea, să am desăvârșita credință că rugăciunea se săvârșește. De exemplu, te rogi zicând: „Dumnezeul meu, vreau să Te văd!", iar înlăuntrul tău ceva îți spune: „Tocmai mie să mi Se arate Dumnezeu?" Faptul că spun aceasta arată, mai întâi, „că mă îndoiesc" (*cf.* Mt. 21, 21), nu cred, mă îndoiesc că se va întâmpla așa ceva cu mine. Astfel, dacă nu primesc lucrul cerut, aceasta se va întâmpla nu pentru că Dumnezeu nu îmi va da, ci pentru că eu „mă îndoiesc".

În al doilea rând, faptul că nu primesc ce am cerut înseamnă că nu sunt mulțumit cu starea mea, că undeva am un refuz, că undeva mă împotrivesc. Nu spun cuvintele „Tocmai mie să mi Se arate Dumnezeu?" pentru că sunt păcătos, pentru că, dacă aș fi crezut că sunt păcătos, m-aș fi pocăit, m-aș fi ridicat, în timp ce eu, după ce spun aceasta, voi continua să fiu același. Și pentru că nu voi avea curajul să mă rog, fie mă voi împotrivi, fie voi merge să mănânc, fie mă voi culca. De obicei, așa facem noi, oamenii: ori plânset, ori mâncare, ori somn, ori trăncăneală cu alții. Trăncănind, uităm de noi înșine, de păcatul nostru, ne vom spune dorințele, ne vom exprima voile, vom arăta că știm și asta, că facem și aceea, și ne înșelăm pe noi înșine. Și așa trăim împlinind proverbul: „Înșală-mă ca să te înșel, ca să treacă timpul!"

Rugăciunea are nevoie de credința că Dumnezeu mi-o va da, dar și de o dorință nemăsurată pentru ca Dumnezeu să mi-o dea. E nevoie de această subțirime ca să pot să cer să mă unesc cu El, să devină El cu adevărat Cel dorit, să aibă loc înclinarea sinelui meu către Dumnezeu. Mai înainte v-am înfățișat o imagine foarte frumoasă a rugăciunii: Evanghelistul Ioan plecându-se pe pieptul lui Hristos. Cealaltă imagine, a rugului care ardea, la care se referă Avva Evagrie, înseamnă că încerc să mă apropii de rug și să înțeleg că arde și nu se mistuie. De ce? Pentru că este Dumnezeu. Trebuie să încerc, să mă străduiesc, să cercetez, să înaintez și să ajung acolo, așa încât Dumnezeu să-mi spună: „Eu sunt Cel ce sunt! Dezleagă-ți încălțămintea picioarelor" (*cf.* Ieș. 3, 5, 14), curăță, scoate dinlăuntrul tău orice reprezentare mentală! După aceea voi înțelege taina Sfintei Treimi, că Fiul Îl descoperă pe Tatăl și că Tatăl Îl descoperă pe Fiul și că toate se săvârșesc în Sfântul Duh, câtă vreme, desigur, dispoziția mea este de a ajunge la rugăciunea desăvârșită, la tămâia desăvârșită, așa cum am tâlcuit la început, de a atinge desăvârșirea. Nu să trăiesc, în mănăstire, în lume sau oriunde altundeva, o viață aranjată.

Viața mea trebuie să fie puternică, plină de tensiune și tărie, să nu fie ceva astenic, o viață jalnică. Cei jalnici nu ajung în cer! Altceva este când am o neputință sufletească, o patimă sufletească. Când pătimești, Dumnezeu primește asta, acceptă mâna ta ruptă. Putem să-I arătăm lui Dumnezeu neputințele noastre, slăbiciunile noastre, patimile noastre. Chiar și săraci să fim, dar să dorim și să încercăm să ne apropiem de Dumnezeu cu

toată puterea sufletului nostru, fără a da înapoi. Atunci se va petrece luarea în stăpânire a ființei noastre de către Duhul Sfânt. Acesta este un rezultat inevitabil. Atunci eu, pământul și cenușa, eu, nimicul, voi deveni nehotărnicit, voi deveni ceresc, voi ajunge dumnezeu.

Lucrul acesta se va întâmpla cu siguranță, pentru că Duhul ne dorește și ne pregătește. Să luăm un exemplu. Ca să facem o crescătorie de păsări, trebuie să cumpărăm și două sobe, să le instalăm acolo ca să fie cald, așa încât puii și ouăle să nu răcească. Același lucru îl face și Duhul Sfânt: ne încălzește pe toți, ne pregătește, ne dorește. Am dorit – zice Psalmul – frumusețea ta (*cf.* Ps. 44, 12). Dumnezeu dorește frumusețea noastră, dorește să ajungem frumoși, să ajungem dumnezeiești. Duhul „Se roagă pentru noi" (Rom. 8, 26) și Se luptă, insuflă și vorbește și așteaptă momentul în care noi, fie și pentru o singură clipă, ne vom întoarce privirea către El, ca să ne înșface și să verse în noi iluminarea Lui. Fără prezența Duhului, nu putem face nimic. Duhul Îl primim la Dumnezeiasca Liturghie, dar problema este familiarizarea noastră cu Duhul. Prin urmare, avem o legătură cu Sfântul Duh, dar această legătură trebuie să devină activă, limpede și deplină. Să continuăm cu ceea ce spune Avva Evagrie.

Când demonii văd că râvnești să te rogi cu adevărat, atunci îți strecoară reprezentările mentale ale unor lucruri, chipurile, necesare. [10]

Când demonii văd, zice Avva Evagrie, că vrei să te rogi, îți aduc gânduri despre lucruri necesare. De exemplu,

sunt Stareţ, trebuie să văd ce se petrece în mănăstire: nu cumva ard mâncarea? Nu cumva fraţii nu s-au culcat? Nu cumva dorm, în loc să se roage? Demonii îţi strecoară astfel de întrebări ca pe o datorie, chipurile, necesară. Cum să te mai rogi atunci? Hotărăşti să te rogi, şi îţi amintesc că trebuie să telefonezi la cutare. Te duci, dai telefonul, dar rugăciunea...

Există, desigur, îndatoriri necesare, dar trebuie să fie deosebite de diferitele preocupări. Dar cel mai important lucru este că noi nu trebuie să ne împleticim în preocupări, să ştim să ne ocupăm de acelea care nu ne absorb mintea şi, pe cât putem, viaţa noastră să fie cât mai simplă. De aceea monahul nu este deranjat de nimic, este liber faţă de toate, dar când se amestecă în toate problemele şi vrea să aibă un cuvânt de spus, mai ales când vrea să i se ia în seamă părerea şi vrea să aibă şi răspunderi, atunci, cu siguranţă, nu mai poate să se roage.

Căsătoria este un lucru foarte sfânt, este o taină binecuvântată, o taină a mântuirii. Şi totuşi, Biserica îţi spune: „Îl iubeşti pe Hristos? Nu te căsători!" (*cf.* 1 Cor. 7, 7-8) Biserica îl uneşte pe bărbat cu femeia, iar căsătoria va trimite monahi la mănăstire. Căsătoria nu e rea, dar e plină de griji: să ai grijă de copii, să fii atentă cu bărbatul... De aceea, pe cât putem, viaţa noastră să fie cât mai simplă! Prin urmare, viaţa monahală este numită singuratică: tu singur, departe nu atât de oameni, cât de împrăştieri.

Să dăm un exemplu de împrăştiere. Să presupunem că vine cineva la mănăstire şi se gândeşte: „Oare Stareţul mă va face călugăr imediat? Va recunoaşte anii în care i-am tot cerut că vreau să mă fac monah sau îşi

va aminti de canonul care spune că trebuie să stai în mănăstire, ca frate, trei ani?" Gândul este bun, dar, cu toate acestea, e pătimaş, este o împrăştiere, îl separă de Dumnezeu. Corect e să vină să se facă monah, fără niciun fel de aşteptare. Când îl vom călugări? Ajunge să se afle în mănăstire!

Prin urmare, să fim liberi față de toate, întorşi numai către Dumnezeu, şi atunci Dumnezeu va veni şi vom umbla împreună!

2

Un subiect care ne preocupă adeseori în viața noastră duhovnicească sunt lacrimile. E adevărat că această temă e foarte serioasă și, ca să primim un răspuns, trebuie să fim sinceri, să nu cerem una și să vrem alta. Gândirea noastră nu trebuie să fie absorbită de nimic, iar sufletul trebuie să fie bine așezat, pregătit și rânduit, astfel încât să poată primi cuvintele duhovnicești pe care le va auzi sau le va citi. Altfel, n-o să iasă nimic serios. Prin urmare, pentru că această problemă ne preocupă adeseori, este acum un bun prilej să vedem ce spune Avva Evagrie despre ea.

În al cincilea cap, Avva Evagrie a spus că lacrimile ajută mult rugăciunea, înmoaie învârtoșarea și sălbăticia sufletului, conduc la mărturisirea fărădelegilor către Domnul și aduc iertarea păcatelor noastre. În continuare, spunea: *folosește-te de lacrimi pentru împlinirea oricărei cereri*. Să vrei să ai lacrimi înainte de orice altă reușită duhovnicească sau, literal, să folosești lacrimile. Adică, dacă vrei să dobândești o harismă duhovnicească, există un mijloc simplu: folosește lacrimile.

Prin mijlocirea lacrimilor intri pe un drum foarte scurt și tihnit, dar cu lacrimile pe care ni le dă Dumnezeu. Când te rogi cu astfel de lacrimi, Dumnezeu Se bucură și este mulțumit de tine. Avva Evagrie continuă:

Dacă verși izvoare de lacrimi în rugăciunea ta, nu te înălța întru sineți cu nimic, ca și cum ai fi deasupra celor mulți. Pentru că rugăciunea ta a primit un ajutor, ca să-ți poți mărturisi cu râvnă păcatele și să-L îmbunezi pe Stăpânul prin lacrimi. Așadar, nu preface în patimă pavăza contra patimilor, ca să nu-L mânii și mai mult pe Cel ce ți-a dat harul. [7]

Să nu te înalți înaintea fraților tăi când ai lacrimi, pentru că vei primi o palmă, care va fi numai pentru tine! Dumnezeu i-a dat aceluia o harismă, iar ție, pe aceasta. Pentru că Dumnezeu ți-a dat harisma lacrimilor sau pentru că astăzi ai plâns la rugăciune nu înseamnă că ești mai bun decât ceilalți. Ți-a dat lacrimile, mai întâi, ca să prinzi curaj în lupta ta. În al doilea rând, ca să poți să înțelegi astfel că ești un păcătos și să-ți mărturisești păcatele tale lui Dumnezeu. În al treilea rând, ca să-L îmbunezi pe Stăpânul Hristos. Prin urmare, nu folosi lacrimile în așa fel încât să-L mânii pe Hristos.

Mulți plâng pentru păcate, dar, fiindcă au uitat de scopul lacrimilor, înnebunind, au rătăcit. [8]

Trebuie să fim atenți la înțelesuri, pentru că, dacă nu le luăm în seamă, cădem în rătăcire. Niciun Stareț, după

cum v-ați dat seama, nu are nicio dispoziție să spună mereu aceleași lucruri, dacă le spune în urechile celor care nu aud. Acum, când ne vorbește Cuviosul – „iată acum timp potrivit" (2 Cor. 6, 2) –, avem un bun prilej să pricepem înțelesurile duhovnicești.

Lui Dumnezeu Îi cerem lacrimi ca să înmoaie sufletul nostru, să ne pocăim și să ni se ierte păcatele. Așadar, să nu uităm de scopul lacrimilor, pentru că mulți, din cauza entuziasmului lor pentru lacrimi, *înnebunind, au rătăcit* de la calea dreaptă. Ce vrea să spună aici Avva Evagrie? Lacrimile sunt date cu un scop precis: „frigiderul" pe care îl avem înlăuntrul nostru să înceteze să mai fie atât de înghețat, încât păcatele noastre să fie iertate. Prin urmare, lacrimile sunt un mijloc. De aceea, să nu facem din ele un scop în sine și să ne bucurăm pentru că avem lacrimi. Mulți oameni absolutizează, într-un anumit fel, viața lor duhovnicească și o fac o viață a lacrimilor. „Să ai lacrimi!" – îți zic ei. Dar problema nu este dacă ai lacrimi, problema este dacă ai premisele care duc la lacrimi.

Să nu ne stăpânească și pe noi, ca pe mulți alți monahi, un anume soi de entuziasm pentru lacrimi, și astfel să fim târâți de la calea și scopul nostru și să dăm greș, ajungând apoi pradă a lui satana. Lacrimile sunt folositoare numai pentru rezultatele lor, și nu pentru ele însele. Astfel, Avva Evagrie continuă în capul al nouălea, zicând:

Stai cu durere și roagă-te cu tărie și întoarce-te de la împlinirea grijilor și a gândurilor. Pentru că te tulbură și fac zarvă ca să-ți înmoaie tăria. [9]

Ce înseamnă *stai cu durere*? Starea înaintea lui Dumnezeu nu este dureroasă, ci cu bucurie, cu bună dispoziție, umplând sufletul de veselie duhovnicească. Atunci, de ce Cuviosul spune *stai cu durere*? O spune întrucât, pentru ca cineva să poată să stea în rugăciune înaintea lui Dumnezeu, trebuie, într-un anumit fel, să se zăvorască, mai întâi față de el însuși, în al doilea rând față de ceilalți, adică să se închidă în cămara sa (*cf.* Mt. 6, 6) și să afle pacea gândurilor și întoarcerea minții la ea însăși. În plus, spune aceasta ca să realizeze un echilibru și o tihnă în trupul omului. Așadar, trebuie să izbutim să avem atitudinea trupească potrivită și o stare duhovnicească și sufletească bună, care vor ajuta la rugăciune. Orice clătinare – adică gând și val, patimă, dorință sau voire – trebuie să fie lepădată.

Prin urmare, cum este cu putință să împlinim cuvintele: *stai cu durere și roagă-te cu tărie*? Cine cunoaște secretul va sta să se roage având o relaxare trupească și o tihnă duhovnicească, iar atunci rugăciunea îi va fi tot ceea ce poate fi mai simplu, mai frumos și mai puternic. Alții însă nu pot, au dificultăți, pentru că întâmpină furtuni, voiri proprii, patimi... Ce va fi atunci? Acum e nevoie să *stai cu durere*, trebuie să te hotărăști să te doară. Desigur, nu va fi nevoie să suferi, pentru că te va cerceta Dumnezeu, dar în cele care depind de tine trebuie să fii hotărât să suferi. Să nu-ți părăsești locul dacă nu vei izbuti ceea ce dorești!

În plus, să știi că în timpul rugăciunii este cu putință să apară anumite probleme, care vor țâșni din universul tău sufletesc, și nu din lucrarea rugăciunii. De exemplu, pot să apară probleme la stomac, la cap, la inimă. De asemenea,

se poate să apară înlăuntrul tău anumite întristări, întunecimi, agonii, explozii. Acestea nu provin din rugăciune, provin de la tine însuţi, şi atunci este nevoie să stărui *cu durere*, să spui: „Stau aici, nu voi da înapoi!"

E nevoie, de asemenea, să te rogi *cu tărie*, cu tensiune, cu dispoziţia continuităţii, cu bărbăţie, am putea spune, pentru că în rugăciune lupţi în mod nevăzut cu demonul, cu tine însuţi, cu multe altele. Dar *întoarce-te de la împlinirea grijilor şi a gândurilor*, să te scârbeşti de lucrările grijilor şi să dispreţuieşti încâlcelile gândurilor! Două lucruri ne produc greutăţi la rugăciune: grijile şi gândurile. Ce griji poate să aibă un om? Grijile legate de mănăstirea sa, de el însuşi, de dorinţele lui, diferite griji. Uită-le pe toate acestea, pentru că în acel ceas te înfăţişezi înaintea Domnului şi Dumnezeului tău, iar toate celelalte nu au nicio treabă cu tine! Dar *împlinirea gândurilor* ce este? Sunt acele încâlceli care se petrec înlăuntrul nostru, însoţirile cu gândurile noastre. Sunt gânduri care ne interesează, ne absorb, ne fac să credem că există o problemă importantă care trebuie pusă în ordine. Tot gânduri sunt şi amintirile, temerile care se nasc în noi şi, în general, orice împrăştiere a minţii. Dar gândurile au legătură mai ales cu partea noastră poftitoare şi cu cea irascibilă.

Pentru că te tulbură şi fac zarvă ca să-ţi înmoaie tăria. Aceste griji şi gânduri, împrăştierile minţii, te tulbură, fac zarvă şi, în timp ce afară nu este gălăgie, tu te afli în plin zgomot şi astfel îţi pierzi tăria. Dar, pe de altă parte, se poate şi să mă rog şi să spun: „Doamne Iisuse Hristoase, miluieşte-mă pe mine, păcătosul!", afară să fie sfârşitul lumii, iar eu nici să nu îmi dau seama, ci să mă rog.

Însă, când am o grijă înlăuntrul meu, o frământarea de-a mea, un gând, o căutare febrilă, atunci până și cel mai mic zgomot de afară mă face pe dată să mă mânii și să spun: „Pe unde o fi umblat acesta de strigă acum?" Cel care m-a neliniștit, cel care a trântit ușa și mi-a tulburat isihia, acesta stârnește toată povara mea, povara propriilor mele gânduri, toată împotrivirea mea. Toată această povară interioară care mă rănește, pentru că nu vreau s-o arunc asupra mea însumi, o arunc asupra celui care m-a deranjat. De aici puteți să înțelegeți cât de puternică și cât de mare este gălăgia lăuntrică.

De exemplu, te trezești noaptea să te rogi. Oricâți ar fi în jurul tău, atunci când tu ești întors spre tine însuți, te rogi minunat. Dar când ești deranjat de un gând, de vreo grijă sau de vreo poftă, atunci până și fâșâitul șiragului de metanii între degetele celuilalt te va deranja, și vei spune că nu poți să te rogi, te vei certa cu el, vei exploda: ori te vei duce să te culci, ori vei spune că în asemenea condiții nu se poate face rugăciune. Apoi vei începe să te plângi că nu avem condiții adecvate de trai, că podeaua e din scânduri și face multă gălăgie, că stăm câte doi într-o chilie din lipsă de spațiu. Toate acestea nu sunt nimic altceva decât o reflectare și un ecou al gălăgiei interioare.

Să continuăm cu subiectul nostru. Pentru ca cineva să poată să se roage, o condiție necesară este exprimată și în capul următor:

Luptă-te să-ți ții mintea surdă și mută în vremea rugăciunii, și vei putea să te rogi. [11]

În capul precedent, am văzut că monahul trebuie să stea la rugăciune *cu durere* și să se roage *cu tărie*. Poziția dreaptă a trupului este o premisă pentru starea potrivită a minții. *Stai cu durere*, pentru că trebuie să reușești armonia tuturor puterilor tale trupești, sufletești și duhovnicești. Dacă nu-ți poți conduce bine trupul, așa încât pozițiile tale să fie destinse și să nu obosești, nu vei reuși să atingi nici tihna duhului tău, pentru că duhul ni se va împrăștia odată cu oboseala trupului. Sau, în alte momente, ca să învingi dificultățile, trebuie să-ți asediezi trupul cu o osteneală și cu o durere – *stai cu durere* –, așa încât să îți depășești împotrivirile. De exemplu, când stai pe un fotoliu, te doare stomacul. Dar când îți necăjești puțin trupul cu dureri de bunăvoie, el se obișnuiește și apoi încetează să te mai deranjeze cu dureri.

În acest capitol este vorba de înălțarea minții, de țintuirea minții în Dumnezeu. Pentru aceasta mintea trebuie să fie surdă și mută. Literal, *surdă și mută* înseamnă că mintea ta trebuie să fie întoarsă către ea însăși și să nu dea naștere la încâlcituri de gânduri. Mintea să nu îngăduie părții raționale a sufletului niciun fel de lucrare, să rămână singură și goală, iar partea conducătoare a sufletului să se îndrepte singură către Dumnezeu. Pentru că, din clipa în care se strecoară partea rațională și avem diferitele proiecții ale rațiunii, atunci mintea se revarsă, unitatea și simplitatea sufletului se fărâmițează, în timp ce Dumnezeu este Cel simplu, Cel Unul, și e cu neputință să Se unească cu acest suflet care devine fărâmițat și se îndreaptă în toate direcțiile.

Aici însă epitetele *surdă și mută* se referă, mai cu seamă, la două lucruri: *surdă* se referă la faptul ca mintea să nu audă nimic, adică să nu primească, nici prin mijlocirea memoriei, nici prin mijlocirea reprezentărilor lăuntrice, vreun conținut care poate să o tulbure. Dar cel mai important conținut care pătrunde din afară în minte provine din părțile poftitoare și irascibilă a sufletului, adică din sufletul însuși. Însă, pentru că părțile poftitoare și irascibilă sunt atât de mult ale noastre și le iubim atât de mult, sufletul lucrează atât de mult cu ele, încât, cu gălăgia pe care o fac înlăuntru, începe și mintea să audă și să se îndeletnicească cu ele. Prin urmare, partea rațională a sufletului trebuie să se izoleze până și de părțile poftitoare, volitivă și irascibilă, iar mintea să rămână singurul conducător înaintea lui Dumnezeu, să fie lăsat duhul singur, ca să spunem așa, pentru a se întoarce spre Dumnezeu.

Și mută. Faptul de a fi mută are legătură cu putința omului de a se întoarce, prin mijlocirea rațiunii, fie spre sine însuși, fie spre cele din afara lui. *Minte mută* are omul care nu acceptă ca sinele său să se îndeletnicească cu ceva, nici cu ceilalți – nici nu primește reprezentări lăuntrice, nici nu le proiectează în afară –, omul neîmprăștiat, lipsit de interese, pentru că singurul lui interes este Dumnezeu; omul care nu are nimic de spus nici despre sine însuși, nici despre alții, cel însingurat duhovnicește, care trăiește singur cu Dumnezeu cel singur.

Când am ceva de spus, mă voi îndeletnici cu aceasta, pentru că acest lucru este al meu. Dar când sunt cu totul însingurat, zăvorât, pot să primesc tot ce îmi

va spune Dumnezeu. Unui astfel de duh, care așteaptă plin de nădejde – „Opriți-vă și cunoașteți că Eu sunt Dumnezeu!" (Ps. 45, 11) –, în sufletul care Îl așteaptă este ușor ca Dumnezeu să intre. Prin urmare, mintea omului nu se îndeletnicește cu nimic, nu-și amintește nimic, nu acceptă nimic, iar partea sa rațională nu lucrează, pentru că, altfel, va umple de îndată sufletul, iar Dumnezeu nu mai încape.

Dacă îți vei ține mintea *surdă și mută*, atunci vei vedea cât de ușoară și de tihnită este rugăciunea, vei vedea că se termină cu *durerea* și vine lipsa de durere și desfătarea de rugăciune.

Când te va întâmpina o ispită ori te va ațâța vreo împotrivire în cuvânt a cuiva ca să-ți miști mânia spre apărare împotriva celui ce ți se împotrivește sau să strigi la el, amintește-ți de rugăciune și de judecata legată de ea, și mișcarea fără de rânduială din tine se va liniști îndată. [12]

În acest cap, Avva Evagrie ne prezintă câteva elemente exterioare, care pot să împiedice rugăciunea. Până acum am văzut adâncul sufletului, legătura duhului omului cu Dumnezeu, ce este rugăciunea, convorbirea, că este o aplecare, o întindere a sufletului către Dumnezeu, o tindere către Dumnezeu, o strădanie de apropiere de rugul care arde. Acum, după ce am eliminat dificultățile sufletești, să trecem la câteva dificultăți exterioare care trebuie să fie învinse.

Mai întâi, *când te va întâmpina o ispită*. Această propoziție are înțelesul că eu vâr ispita[1] (πειρασμός) în sufletul meu, ceea ce înseamnă că legăturile mele cu ceilalți sunt tulburate. După venirea lui Hristos, omul lui Dumnezeu este înconjurat de către Însuși Dumnezeu, este păzit, mintea lui este închisă în harul lui Dumnezeu, pentru că Dumnezeu nu duce pe nimeni în ispită. Noi aducem ispita în noi înșine. Prin urmare, ispita exterioară, ca să te lovească, trebuie să găsească ceva corespunzător, care se va irita, și îndată se va produce momeala. Trebuie să se găsească înlăuntrul tău ceva care este stârnit, care este supus ispitei, iar ceea ce este ispitit, adică supus ispitei, și caută ieșirea din lăuntrul nostru este pofta lăuntrică, aceea care iese din noi.

Noi, de obicei, zicem: „M-a ispitit lucrul acesta!" sau: „Nu pot să merg acolo pentru că mă supără, mă ispitește ceva acolo!"; prin urmare, ca să mă ispitească ceva, înseamnă că înlăuntrul meu sălășluiește un vrăjmaș anume, pe care eu îl ascund, îl încălzesc, fiindcă îmi place. Altfel, nu se îndreptățește, ar trebui să-l fi scos deja, așa cum am văzut la început. Prin urmare, trebuie să existe o oarecare dorință, o anumită dispoziție secretă,

---

[1] Grecescul πειρασμός, însemnând „ispită", provine din verbul πειράζω, ale cărui sensuri multiple sunt: „a vătăma, a irita, a ofensa, a jigni, a supăra, a deranja, a incomoda ș.a.". Părintele Emilianos dezvoltă, în continuare, explicații întemeiate pe legătura, vizibilă în greacă, dintre substantivul „ispită", πειρασμός, și conotațiile semantice ale verbului de origine, πειράζω.

un oarecare şarpe ascuns în iarbă, care, de îndată ce se încălzeşte, vrea să iasă afară.

În al doilea rând, *când (...) te va aţâţa vreo împotrivire în cuvânt*. Împotrivire în cuvânt: vreau să fac ceva, dar mă refuzi, şi îndată mă irit. Lucrul acesta nu este normal, este chiar mai trupesc şi mai carnal decât ispita. Vin şi-ţi spun: „Vreau să ajunez trei zile", dar tu îmi răspunzi: „Nu, nu ajuna!", iar eu mă irit. Ce înseamnă aceasta? Că nu mă interesează Dumnezeu, nici postul, ci înaintarea, promovarea sinelui meu, a lumii mele sufleteşti, din care cauză, văzându-te ca pe un zid înaintea mea, mă irit. Iar când intri mereu în conflict cu mine, atunci vreau *să-mi mişc mânia*, să mă mânii, îmi vine să mă înfurii împotriva ta. *Sau să strigi la el*: sau îmi vine să strig că nu are nicio importanţă, să urlu la tine, aşa încât să zici: „Ce o fi păţit omul acesta?" Greutatea înţelesului cade pe cuvântul *mânie*. Avva Evagrie nu spune „să fie aprinsă mânia", ci *să-ţi mişti mânia*, pentru că mânia, ba chiar şi furia, este un lucru de bunăvoie – în afara cazului în care este o patimă ascunsă –, adică o mişcă şi o împboldeşte voinţa noastră.

Ce înseamnează „mânie" (θυμός)? Substantivul θυμός provine din verbul θύω, care înseamnă „am înclinaţie, tendinţă spre ceva". Spunem că stă să plouă şi că peste puţin va cădea o ploaie puternică. Prin urmare, θυμός este tendinţa puternică, interesul puternic, preocuparea şi urmărirea tensionată a ceva.

Aşadar, când îl văd pe celălalt ca potrivnic mie, când mă întorc împotriva lui cu un avânt lăuntric, lucrul acesta face să înceteze nepătimirea. Când eşti nepătimaş,

este ușor ca Dumnezeu să-ți vorbească, dar când ești deranjat de ceva sau, mai bine-zis, când îl deranjezi pe celălalt cu acest fel de reacții, atunci sufletul tău, datorită avântului său, nu mai poate să perceapă adierea subțire a Duhului care te scaldă. Cu atât mai mult când, fiind trupesc, ajungi să urli și să strigi. În aceste situații, *amintește-ți de rugăciune și de judecata legată de ea*. Această judecată, dreptatea în care se poate mișca rugăciunea, cadrul ei propriu este pacea, calmul, desăvârșita seninătate și tăcere. Numai astfel poți să te rogi.

De asemenea, ca să te rogi, trebuie să termini cu frica de ispite, depășind cauzele care te fac să fii deranjat de acestea. Oriunde te-ai afla, întreaga lume este plină de ispite, dar nu poți să lupți mereu cu ele. Desigur, nu poți opri săgețile ispititorului, așa cum nu putem să oprim nici cerul să plouă sau să fie frig într-un anumit ținut. Tu trebuie să devii un om care nu este ispitit. Cum? La fel cum, dacă plouă, în loc să mă mânii pe cer, voi purta o haină impermeabilă, iar dacă e frig, îmi voi lua paltonul, adică mă voi îmbrăca așa încât să nu fiu vătămat nici de frig, nici de ploaie, nici de căldură, nici de alte condiții meteorologice, tot așa mă voi îngriji ca nicio condiție exterioară să nu mă poată răni, să nu mă poată întrista, obosi, dezamăgi, să nu-mi poată scădea tonusul, să nu mă preocupe. Adică, mă voi îngriji să fiu indiferent, să fiu omul care le cerșește, le dorește pe cele ale Duhului. Așadar, este cu putință să nu am ispite atunci când am aruncat dinlăuntrul meu tot ceea ce mă influențează, când văd împotrivirea în cuvânt a celuilalt ca pe ceva firesc. De exemplu, vreau să merg

undeva, și tu îmi spui: „Nu!". Vreau să dau un telefon, iar tu mă refuzi. Ce voi face? Dacă pot și dacă am dreptul, voi spune: „Bine!" și voi merge să dau telefon, dacă trebuie să dau telefon; sau voi spune: „Bine, se rezolvă și fără telefon!". Fă ce vrei, fă ce trebuie, acționează sau nu acționa, numai să nu-l vezi pe fratele tău ca pe o piedică. Înaintez pe drumul meu și întâlnesc un obstacol. O iau fie pe la dreapta, fie pe la stânga, nu mă duc de-a dreptul. Să nu vezi nimic ca pe un lucru potrivnic, ca pe un obstacol. Până și cel mai rău dintre oameni, până și cea mai mare dintre ispite este, pur și simplu, un prilej pentru tine ca să înveți cum să șerpuiești în viața duhovnicească, cum să înaintezi cu discernământ. Când depășești aceste dificultăți și îți creezi și premisele exterioare – judecata exterioară a rugăciunii, dreptatea rugăciunii, locul potrivit pentru rugăciune –, atunci *mișcarea fără de rânduială din tine se va liniști îndată* și devii din nou încăpător pentru Dumnezeu.

Toate câte le vei face ca să te aperi de fratele care te-a nedreptățit ți se vor face piatră de poticneală în vremea rugăciunii. [13]

Dacă ai nefericirea să crezi că un om oarecare poate să te nedreptățească, să știi că nimic nu este nedreptate, decât numai păcatul, adică fărădelegea săvârșită de bunăvoie, și nu ceea ce e sălășluit în tine, adică tendința păcătoasă, patima, pentru care nu ești răspunzător și față de care ai numai obligația de a o înfrunta duhovnicește. Singurul rău este cel pe care îl creezi tu.

Prin urmare, când consideri pe cineva ca duşman al tău sau ca pe unul care te nedreptăţeşte, orice ţi-ar face sau ţi-ar spune, atunci oricâte vei face tu ca să te aperi înaintea acestui frate al tău îţi vor veni în vremea rugăciunii şi-ţi vor fi sminteală. Adică, atunci când vreau să-mi rânduiesc legăturile mele cu ceilalţi printr-o împotrivire sau printr-un atac, cu dispoziţia de a-l întrece pe fratele meu, de a-l stăpâni, de a mă impune şi de a mă îndreptăţi, toate acestea sunt iraţionale, pentru că, câtă vreme alcătuim un singur trup, o astfel de tactică e cu neputinţă să existe în viaţa noastră. Singura tactică este recunoaşterea şi promovarea celuilalt. Dar, câtă vreme acest lucru firesc, care decurge din comuniunea trupului nostru, este desfiinţat şi intră iraţionalitatea la mijloc, atunci nu mai e cu putinţă ca eu să mă rog. În vremea rugăciunii, toţi aceşti oameni îmi vor veni în minte sub formă de ispite şi mă vor deranja.

Rugăciunea este vlăstarul blândeţii şi al nemâniei. [14]

Foarte corect! Omul lipsit de blândeţe şi mânios e cu neputinţă să se roage. Orice ar spune, aceasta va fi o rugăciune a buzelor sau a buzelor minţii lui, a gândurilor lui. Dar niciun gând nu mă uneşte cu Dumnezeu, ci cu obiectul gândului meu. Mă rog şi spun: „Îţi mulţumesc, Dumnezeul meu, că m-ai învrednicit să ajung monah, că Stareţul meu este atât de bun, că mama mea s-a însănătoşit!" Aceasta înseamnă că nu mă preocupă

Dumnezeu, ci faptul că am ajuns monah, că Starețul meu este bun, că mama mea s-a făcut bine, iar atunci nu mă unesc cu Dumnezeu, ci cu toate acestea – bune sau rele, drepte sau nedrepte – care mă preocupă și pentru care mulțumesc lui Dumnezeu sau Îl rog. Prin urmare, în acest fel nu e cu putință să existe rugăciune.

Rugăciunea este vlăstarul, mai întâi, al blândeții. „Adu-Ți aminte, Doamne, de blândețea lui David!", zice Psalmistul (Ps. 131, 1), adică: Dumnezeul meu, adu-Ți aminte de virtutea lui David, de întoarcerea lui către Tine! David se interesa numai de Tine, era întors numai spre Tine, nu avea nicio altă înclinație decât să Îți facă Ție un templu. Prin urmare, cel blând se îndeletnicește numai cu Dumnezeu, nu are alte interese, vrea să zidească, am putea spune, biserica lui Dumnezeu. De asemenea, rugăciunea este rezultatul nemânierii. Blândețea îl unește pe om cu Dumnezeu prin dorire, în timp ce nemânierea îl desparte, îl însingurează duhovnicește de oameni, și astfel nu îi trăiește ca pe o problemă pentru viața sa.

Rugăciunea este rodul bucuriei și al mulțumirii. [15]

Omul melancolic, îndurerat, zdrobit, frământat nu poate face o rugăciune care să-l unească cu Dumnezeu. Trebuie să-și depășească problema lui sufletească sau duhovnicească, adică să-și rânduiască în mod drept legăturile sale cu Dumnezeu și cu sine însuși, și atunci se va putea ruga. Să nu uităm că Avva Evagrie nu vorbește aici despre rugăciunea care este înțeleasă în mod obișnuit drept cuvânt adresat lui Dumnezeu, ci despre aceea care

e înțeleasă drept cuvânt împreună cu Dumnezeu, adică drept comuniune, întoarcere și unire cu Dumnezeu.

Rugăciunea este pavăză împotriva întristării și a descurajării. [16]

Când cineva se roagă cu adevărat, nu suferă de întristare (λύπη) și descurajare (ἀθυμία). Poate avea necazuri (θλίψεις), ațâțări exterioare, dar din îngăduință dumnezeiască. Necazul exterior nu este o ispită care provine de la Dumnezeu, ci este o împresurare a lui Dumnezeu în viața mea, îngăduind celuilalt să mă strâmtoreze. Necazul poate să fie o îngăduință a lui Dumnezeu, o voire îngăduitoare a Lui; îl lasă pe celălalt să mă vatăme sau lasă sănătatea mea să sufere, așa încât să pot să mă înțelepțesc. Prin acest necaz, „de pretutindeni mă simt strâmtorat" (2 Împ. 24, 14), mă strâng din toate laturile și, constrâns, mă separ de lume, nu mă îndeletnicesc cu ea, ci mă preocupă doar necazul meu. Această strâmtorare devine ca o stâncă pe care pot să-mi construiesc mănăstirea sufletului meu, să urc către Dumnezeu prin mintea mea și să pot să fiu ajutat.

Necazurile vor exista întotdeauna în viața noastră. „Prin multe necazuri trebuie să intrăm în împărăția cerurilor" (F. A. 14, 22). Dar niciodată necazul nu are legătură cu întristarea și cu descurajarea, este ceva care vine din afară. Dimpotrivă, întristarea, durerea, descurajarea sunt ceva care provine din partea mea volitivă sau din cea poftitoare și, prin urmare, sunt ceva pe deplin al meu. De aceea întristarea sau descurajarea este întotdeauna o

calomniere a lui Dumnezeu. Şi atunci, cum ar putea un calomniator al lui Dumnezeu să se unească cu Dumnezeu? Trebuie, mai întâi, să se împace cu El. Îndată ce te gândeşti să te împaci cu Dumnezeu, vei şi simţi bucurie.

Spune că eşti afundat în mocirla păcatului, că nu există mâl pe care să nu-l fi lins! Îndată ce spui: „«Trebuie să mă întorc la Tatăl!» (Lc. 15, 18), trebuie să mă ridic dintru adâncuri!", chiar înainte să te gândeşti ce vei spune, înainte să te spovedeşti, înainte chiar să-ţi înalţi mintea, pătrunde de îndată înlăuntrul tău dulceaţa, atât de mult, încât uneori spui: „Am primit iertarea păcatelor!". Harul lui Dumnezeu şi puterea lui în sufletul nostru sunt atât de mari, încât într-o singură clipă inima înţelege schimbarea. De unde nu-ţi puteai imagina cum să strigi, acum nici măcar n-ai strigat şi s-a produs strigătul tainic al Duhului, Care strigă „cu suspine negrăite" (Rom. 8, 26).

Vedeţi, în realitate, rugăciunea nu este ceva pe care îl face omul însuşi: el doar o începe, o doreşte, dar o săvârşeşte Sfântul Duh. De aceea spune Apostolul Pavel că „Duhul Se roagă pentru noi" (Rom. 8, 26). Noi ne rugăm, dar, în realitate, Duhul Se roagă, Duhul ne apără, Duhul este Cel care insuflă, care săvârşeşte rugăciunea. Eu mă hotărăsc să mă rog, iar Duhul Se roagă pentru mine, unit cu mintea mea.

De aceea nu există un lucru mai uşor decât ca cineva să săvârşească o astfel de rugăciune puternică. Vrei să te rogi? Şezi tihnit, şi îndată Duhul lui Dumnezeu te va cerceta şi va face orice vrei. Vi-l puteţi imagina pe Daniil gândindu-se că-i va înfrunta singur pe lei? L-ar fi devorat.

Dar, căzând în groapă fără niciun gând, a venit Duhul și a închis gura leilor (Dan. 6, 16 ș.u.). Duhul curăță inima, îndepărtează orice dificultate și poți de acum să te rogi.

Dar, pentru că viața noastră se derulează în mijlocul celorlalți oameni, Avva Evagrie își continuă gândul și spune:

Dorind să te rogi cum trebuie, să nu întristezi vreun suflet, iar de nu, alergi în zadar. [20]

Dacă întristezi vreun suflet, alergi și te lupți în zadar, te rogi și strigi în zadar. În ce fel poți să întristezi un suflet? Cu un cuvânt sau cu o privire, cu o mișcare, cu o împotrivire sau cu un cuvânt răspuns înapoi, cu o tachinare sau cu o glumă. Omul care face poante, omul care tachinează, care râde înaintea oamenilor, mai ales înaintea oamenilor care au probleme sau dificultăți, omul care îndrăznește să spună „nu" – dacă îți spun „nu", te voi întrista, e fără importanță dacă ceea ce spui tu este nelegiuit –, omul care nu îl vede pe celălalt ca pe o comoară pe care trebuie să o păzească, un astfel de om poate ușor să întristeze un suflet.

Dar de ce Avva Evagrie folosește expresia *alergi în zadar*? Pentru că omul este ceva ușor de modelat, dar și ceva ușor de rănit, se poate sfărâma din te-miri-ce. Nu există sticlă de lampă mai subțire decât inimile oamenilor, mai ales ale femeilor. Un zâmbet de-al meu, o vorbă de-a mea e cu putință să-ți sfărâme sufletul și să nu-ți revii cinci sau zece ani. O ironie de-a mea se poate să-l rănească pe un om de să nu-și mai poată reveni toată viața, să rămână, de exemplu, un complexat pentru totdeauna, un fricos, incapabil să înainteze.

Această problemă devine mai serioasă când avem în față o mănăstire întreagă, în care firescul vieții și caracterul inepuizabil al mișcării lăuntrice și exterioare fac ca lucrurile să fie mult mai serioase. De aceea, aflându-mă între oameni, trebuie să fiu singur, așa încât să nu-l deranjez pe fratele meu și să nu intervin în viața lui. Dacă nu am această atenție foarte mare în legăturile mele cu oamenii, dacă îmi scapă cuvinte, priviri, mișcări care îi rănesc, cu sau fără știința mea, pe oameni, să știu că nu pot să mă rog! De aceea Avva Evagrie spune: *iar de nu, alergi în zadar.*

Eu v-aș fi spus: Ai rănit un suflet? Nu spera, înainte să treacă niște ani, că te vei putea ruga. E cu neputință! Deoarece faptul că îți pot spune: „Haide, bre, cară-te d-aici!" arată că am înlăuntrul meu atâta asprime, atâta sălbăticie, atâta individualism, încât nu am niciun fel de personalitate, nicio legătură cu trupul obștesc. Încă trăiesc ca un om însingurat sufletește și, prin urmare, sunt o jumătate de om, nu sunt un om întreg, nu pot să fac ceva. Dacă trăiesc astfel, cum pot să nădăjduiesc că mă voi ridica atât de repede din starea mea și că mă voi putea ruga? Ca să pot să mă rog, trebuie să-mi reconstruiesc personalitatea, să conștientizez că eu și fratele meu suntem uniți, că suntem un trup și un duh unite de Duhul lui Dumnezeu.

De aceea un Cuvios spune că „temelia vieții noastre este aproapele nostru"[2]. Relația mea cu aproapele nu depinde de faptul că acesta este sau nu creștin. Aproapele

[2] *Pateric*, Avva Ioan Colov, 39.

este întotdeauna ceva subțire. Dacă cineva este om duhovnicesc, aceasta poți să o înțelegi din relațiile lui cu ceilalți. Cu cât mai mult este un om al rugăciunii lăuntrice, cu atât mai mult este însingurat cu Dumnezeu, cu atât mai mult îi iubește pe oameni, cu atât este mai subțire și mai sensibil, mai simplu și mai îngăduitor, cu atât este un om mai de jertfă. Pentru că se află în legătură cu Dumnezeu și dobândește înfățișare dumnezeiască, vede că toți poartă același chip al lui Dumnezeu. Astfel, legăturile lui sunt firești cu toți.

Cu cât mai mult se ascunde cineva în peștera lui, în ascunzișul lui, sau se urcă într-un pom sau într-un turn ca să rămână singur cu Dumnezeu cel singur, cu atât mai mult se unește cu toți oamenii și îi iubește pe toți și îi este cu neputință nu numai să spună unui om „Nu!", dar nici măcar unui șarpe, unei viespi sau la orice altă vietate. Unul ca acesta este unit cu întregul cosmos, cu toate, și se simte în armonie cu toți. De ce? Pentru că este unit cu Dumnezeu.

Dacă vrei să te rogi în chip vrednic de laudă, leapădă-te de tine însuți în tot ceasul și, pătimind foarte multe necazuri, filosofează despre rugăciune! [18]

De ce se referă acum la noi înșine? Pentru că singurul „dumnezeu" capabil să se împotrivească lui Dumnezeu sau omului este sinele nostru, împăratul nostru. Vrei deci să te rogi *în chip vrednic de laudă*? Leapădă-te în fiecare clipă de tine însuți, golește-te de tine însuți! Am explicat ce înseamnă „sinele meu". *Și, pătimind foarte*

multe necazuri, filosofează despre rugăciune! Orice fel de necazuri ai suferi – am arătat mai înainte ce înseamnă necazuri –, tu să filosofezi despre rugăciune, ca să poți, în cele din urmă, să fii omul care se roagă.

Avva Evagrie se referă aici la noi înșine și la numeroasele necazuri, pentru că pe acestea două le avem de înfruntat în viață. Primul lucru care trebuie să fie nimicit și înlocuit este sinele nostru. „Iubește-l pe aproapele tău ca pe tine însuți!", zice Domnul (Mc. 12, 33), scoate-ți sinele tău și vâră-l pe aproapele tău! Trebuie ca sinele tău să se șteargă, dar nu într-un mod psihologic, ci într-un sens duhovnicesc.

Al doilea lucru, asupra căruia nu ai, de asemenea, nicio stăpânire, sunt diferitele întâmplări ale vieții. În jurul tău toate îți sunt potrivnice. Cine începe cu speranța că toate îi vor merge ca pe unt – Starețul meu nu va muri, soțul n-o să-mi moară, n-o să-mi zică nimeni niciun cuvânt rău, n-o să fac foame – este un ratat. Toate îți vor fi potrivnice. De aceea trebuie să-ți orânduiești sinele așa încât să fie cel capabil, cel rezistent, cel de neispitit, neatins de întâmplări, de dificultăți, de surprizele vieții, care se vor întâmpla tot timpul.

Dacă nu înveți să rămâi netulburat de aceste întâmplări ale vieții, te vei tulbura mereu, iar cauza va fi împotrivirea sinelui tău față de ceea ce ți se întâmplă. Așadar, învață să fii senin și nepăsător față de toate! Orice ți s-ar întâmpla, chiar și cea mai mare ispită, cea mai mare greutate, cea mai mare moarte, înălțime sau adâncime, oricare ar fi acestea, tu primește-le ca pe ceva binevenit! Știe Dumnezeu! În acest fel Dumnezeu va conlucra așa încât

să mergi în Împărăția Lui. Împacă-te cu întâmplările vieții! Cine nu știe să trăiască și să se miște tihnit în mijlocul dificultăților nu va ajunge niciodată un om de rugăciune.

Aceasta înseamnă că nu mă voi ruga să mi se risipească greutățile, așa cum facem noi, oamenii, de obicei, ci mă voi ruga să mă împac cu necazurile, cu greutățile pe care le întâmpin, ca să pot să rămân cu Dumnezeu. Absolut nimic nu ne împiedică de la rugăciunea noastră către Dumnezeu! Singura piedică este înălțarea sinelui nostru. De aceea e nevoie de golirea noastră de orice, de tot ceea ce constituie sinele nostru, reprezentat mai ales de dorințele și de voirile noastre.

Și, pătimind foarte multe necazuri, filosofează despre rugăciune! De exemplu, întemeiem o mănăstire și suntem foarte bine. După cinci ani se produce o tulburare, vine o furtună și ne aruncă afară. Ce vom face? Ne vom trezi în cele mai grele condiții. Poți atunci să te împaci cu noile condiții, să nu vrei să te întorci din nou în mănăstirea ta, să nu vrei să-l vezi din nou pe Stărețul tău, să nu vrei să faci aceasta sau aceea, să nu trăiești cu trecutul, ci în noile condiții în care te afli în mod silit?

Vii la mănăstire și crezi că Stărețul tău este un sfânt. Descoperi după aceea că este un păcătos. Ce vei face? Îl vei disprețui? Vei pleca? Dacă pleci tu, dacă pleacă acela, mănăstirea s-a dizolvat și a câștigat satana. Cu seninătatea ta, cu toleranța ta, totodată și cu discernământul tău, cu bunătatea ta, cu îngăduința ta, dar și cu asprimea ta față de propriile tale principii, vei putea să-l închizi pe Stareț în chilia lui, mănăstirea să meargă bine, iar după o lună, după cinci sau zece ani, să se

creeze condiții bune, care vor satisface dorurile pentru care a început această mănăstire.

Familia, copilul, fiecare om trebuie să aibă această dispoziție filosofică în diferitele întâmplări ale vieții și să filosofeze despre rugăciune, pentru că întâmplările sunt elemente mincinoase, străine, efemere, sunt rezultatul stricăciunii. Toate aceste dificultăți – furtunile, sărăcia, goliciunea, calomnia – nu sunt decât un strigăt care arată durerea întregii firi, în urma tulburării legăturilor ei cu Dumnezeu.

Așadar, în mijlocul acestui chin, ceea ce ai de făcut este să plângi mai mult pentru fiecare suflet îndurerat și pentru deșertăciunea lumii și să urmărești nu scoaterea ta din acestea, ci sfârșitul deșertăciunii, înnoirea și venirea cerurilor noi și a pământului nou, pe care le așteptăm și nădăjduim că vor veni (*cf.* 2 Petru 3, 12-13). Această înnoire și așteptare, în ceea ce privește elementele naturii, se vor întâmpla în eshaton, iar în ceea ce ne privește pe noi, se poate întâmpla astăzi, în această clipă în care filosofez despre rugăciune. Astfel, pot să trăiesc eshatologic clipa de față, picioarele mele să pășească aici, dar viața mea să fie cu adevărat în ceruri.

Prin urmare, necazurile nu sunt niciodată o întristare. Pot să genereze întristare, dacă sufletul nostru le vede printr-o astfel de prismă. Oricum, întristarea nu face parte din natura necazului, ci depinde de energia și lucrarea sufletului nostru.

Ispita este, de asemenea, ceva diferit de întristare și de descurajare, ea este, pur și simplu, un necaz care vine din afară și ne provoacă o paralizie, așa încât nu mai

putem nici să ne rugăm, nici să mai facem altceva. Dar nu trebuie să ne întristăm nici dacă răspunderea pentru ispita venită din afară este a noastră, pentru că dacă ne întristăm, lucrul acesta ne va trage în jos.

Să presupunem că nu m-am rugat, și de aceea mă întristez; aceasta nu mă duce la pocăință, ci ajung la descurajare, eventual la un regret, la dezamăgire, voi ajunge la o paralizie sufletească. Nu-i voi mai putea vorbi fratelui meu, colaboratorului meu, soțului meu, soției mele, fraților mei. Dar, când mă aflu pe deplin senin și zic: „Ție Unuia am greșit, Doamne!" (Ps. 50, 6), nu voi fi cuprins de întristare. Apoi Dumnezeu îmi va da lacrimile despre care a vorbit Avva Evagrie, lacrimile care sunt *rodul bucuriei*, darul lui Dumnezeu, și nu strălucirea propriei noastre tristeți sau a propriului nostru univers sufletesc. Orice am păți, chiar și în păcat de-am cădea, bucuria noastră și pacea sunt elementul pozitiv care ne va ajuta să ne revenim – dar bucuria adevărată, nu ca o izbucnire psihologică.

Sunt unii oameni, pe care i-am putea numi „psihici", care, din pricina caracterului, tind spre o stare mai melancolică. Această stare este o înclinație, o pătimire, o încercare din partea lui Dumnezeu. Acești oameni nu trebuie să se rănească și să se răzvrătească împotriva a ceea ce li se întâmplă, pentru că, altfel, vor lupta, dar lupta lor va fi în zadar. De exemplu, cineva a păcătuit, dar își spune: „Mă voi ridica!" și se bucură, pentru că știe că Dumnezeu îl va ierta; astfel, gustă mai dinainte bucuria pocăinței sale. Altul însă, gândindu-se la păcatul său, plânge și nu poate nici măcar să se gândească la iertarea pe care o va primi.

sunt două alcătuiri sufletești diferite. Acesta din urmă trebuie să-și ridice crucea, această pătimire a lui, această încercare pe care i-o pune înainte sufletul său, și să-i dea o astfel de întoarcere și tensiune către Dumnezeu, încât să depășească orice dificultate. Fiindcă această pătimire este cu adevărat o dificultate, o împotrivire, o tristețe a sufletului.

Noi, în general, vom urmări în orice împrejurare numai pacea noastră, și să nu credem că bucuria va veni doar după încercare, adică să nu credem că nu ne putem bucura când avem o ispită. Nu trebuie să trăim cu nădejdea că bucuria sau izbăvirea vor veni doar după ce, cu ajutorul lui Dumnezeu, ispita va trece și că ne vom bucura doar la sfârșitul ispitei, nu și înainte de izbăvirea din ea. Ni se întâmplă o încercare sau vreo ispită? Ne vom bucura de îndată de pregustarea izbăvirii. Omul are o astfel de capacitate, o astfel de putere, ca să se bucure pe dată, și nu doar după ce va să depășească răul sau păcatul, fiindcă știe că, înainte să ceară, Dumnezeu îi va da (*cf.* Mt. 6, 8) și, prin urmare, are acel lucru. Atunci de ce să nu fie bucuros?

Desigur, pentru tipurile bolnave de melancolie, am putea spune că această stare a lor este o încercare, ceva independent de voința lor. Le va fi un obstacol, dar Dumnezeu, Care a îngăduit ispita, poate să le dea și modul în care să o poarte și să o depășească, „odată cu ispita va aduce și ieșirea din ea" (1 Cor. 10, 13). Dar dacă ei stau și se uită la melancolia lor, vor suferi un „rău de mare" duhovnicesc, așa cum amețești atunci când te uiți la valurile mării. Cel mai bun lucru pe care

ei îl pot face e să rămână nemișcați în fața lui Dumnezeu, lăsându-și propria melancolie, iar Dumnezeu le va da puterea să o depășească. În ce fel? Depinde de fiecare, pentru că întotdeauna avem de-a face cu un om concret, și Dumnezeu va da posibilitatea izbăvirii potrivit cu măsurile omului.

Prin urmare, nu există elemente care suprimă rugăciunea. Un element care să suprime rugăciunea poate exista numai provenind din propria noastră voință, cel mai important fiind simțământul că rugăciunea e ceva dificil. Nimeni nu a gustat din rugăciune și să o fi găsit grea. Avva Evagrie ne-a explicat sensul adevărat al cuvintelor: *stai cu durere și roagă-te cu tărie*. Singura dificultate înfricoșătoare pe care o avem la rugăciune este necredința noastră legată de rugăciune, lipsa filosofiei, a cunoașterii și a înțelegerii. Ideea că rugăciunea este o problemă și că are nevoie de o anumită tehnică este o influență a lumii, în timp ce rugăciunea este o stare pe care o începem noi, prin voința noastră, iar Dumnezeu o creează înlăuntrul nostru. De aceea Dumnezeu face să izbutească atât de ușor refacerile și schimbările duhovnicești ale oamenilor.

Fiecare urcuș omenesc aduce o coborâre a lui Dumnezeu. Există, desigur, și patimile noastre, toate acele lucruri aruncate în adâncurile inimii noastre. Aceste adâncuri pot să adune materii care nu ne lasă în pace în urcușul nostru. Pentru că, așa cum spune Avva Evagrie în capul 30, mintea *a fost și continuă să fie înrâurită de diferitele patimi*, a fost frământată, amestecată, întrețesută cu patimile, și de aceea e atât de grea și e împiedicată să se

înalțe către cele de Sus. Cu toate acestea, „cel care cere va găsi și celui care bate i se va deschide" (Mt. 7, 8). Aceasta este o problemă a lui Dumnezeu, Care niciodată nu Se schimbă și niciodată nu minte, ci aude întotdeauna.

Așadar, să simțim că această îndeletnicire a noastră, această meserie a noastră, adică rugăciunea, e atât de ușoară, încât ea este un vas de scos bucurie, și nu o problemă! Să o lucrăm în tihnă, cu bucurie, cu poftă, ca pe ceva ce se realizează înlăuntrul meu, și nu ca pe ceva pe care îl fac doar în timpul slujbei! Atunci când vreau, sufletul meu poate singur să se roage, orice aș face eu.

Fie ca noi să simțim cât de ușoară este rugăciunea! Pentru că nu este o chestiune care ține de propria noastră putere, ci una de primire a lui Dumnezeu, Care vine întotdeauna către noi, ca să nu spunem și că „este împreună cu noi și în noi". Să facem această îndeletnicire a noastră și această meserie a noastră cu toată cunoștința că e ceva aflat la îndemâna noastră! Așa cum îmi întind mâna și apuc un obiect, tot așa ceva este și rugăciunea: o voi prinde, pentru că mi-o va da Însuși Dumnezeu, ajunge numai ca mintea mea să vrea să intre în acest nor.

3

Capetele Avvei Evagrie, atunci când sunt tâlcuite, par să aibă un aspect foarte teoretic și se poate să fie și cam grele, și greu de înțeles. În realitate însă, învățătura lor nu este teoretică, ci prin excelență practică, întrucât rugăciunea este un element zilnic al vieții noastre. Înțelesurile lor sunt foarte practice: lacrimile și legăturile noastre cu oamenii, iubirea și gândurile pătimașe, bucuria, blândețea, pacea și multe altele. Întreaga lor formulare are un caracter teoretic, și de aceea uneori avem dificultăți în a prinde elementul fundamental al înțelesului lor și rămânem doar la aspectele care ne produc o impresie mai mare.

Am putea, cu siguranță, să facem altceva, să vorbim despre o tehnică, despre un sistem de rugăciune, adică despre însușirile și urmările rugăciunii, despre pregătirea pentru rugăciune, despre premisele pe care trebuie să le avem, așa încât Dumnezeu să audă rugăciunea noastră. Dar, dacă vom face așa, ne vom trezi într-un spațiu neortodox, învățătura noastră va fi mai mult protestantă decât ortodoxă.

Urmând felul de expunere pe care Biserica noastră obişnuieşte să-l folosească, s-ar putea să nu prezentăm lucrurile atât de uşor de înţeles cum le-ar expune un tratat sistematic asupra rugăciunii. Dar cum e cu putinţă să stai să citeşti prin cărţi ce scriu ele despre rugăciune atunci când vrei să te rogi? O să deschizi o carte ca să vezi cum trebuie să te rogi sau care sunt urmările rugăciunii? Metoda aceasta, în cele din urmă, nu este practică, nu lasă nimic în sufletul nostru.

Biserica pune în felul ei temelii în mintea şi în inima noastră, în gândirea şi în credinţa noastră. Ne face să vedem în mod filosofic ce este rugăciunea, să înţelegem înălţimea ei, arătarea lui Dumnezeu în vremea rugăciunii. Iar când cineva îi cunoaşte puterea, se încrede în Dumnezeu, se lasă în mâinile Lui şi reuşeşte. Toate cele pe care le spune Biserica sunt foarte uşoare – dacă nu pentru înţelegerea minţii noastre, cel puţin pentru înţelegerea inimii noastre – atunci când lucrăm rugăciunea, atunci când o punem în lucrare. Când cineva se roagă, când se luptă împotriva somnului, a confortului, a egoismului, când se luptă ca viaţa lui să fie o tămâie arsă pentru fraţii săi, să nu devină pricină de poticnire pentru nimeni, să nu amărască pe nimeni, să nu rănească pe nimeni, să nu dispreţuiască pe nimeni, nici măcar cu gândul, atunci toate cele ale rugăciunii le va percepe cu mintea, dar mai ales cu inima. Iar atunci când le vom tâlcui, le va înţelege şi vor pătrunde înlăuntrul său cu o putere. Ceea ce a simţit în mod umbros prin propria sa strădanie îi este acum confirmat, şi constată că este scris atât de frumos, încât devine de acum proprietatea sa de neînstrăinat.

Dacă nu vă ajută toate ocaziile și momentele prielnice, atunci se pare că nu puneți în lucrare capacitățile pe care vi le-a dăruit Dumnezeu. Dar, chiar de se întâmplă așa ceva, acesta nu-i un motiv de întristare și de melancolie, ci este, pur și simplu, un motiv pentru o mai mare încordare, ca să puteți cândva să începeți să lucrați cele pe care Dumnezeu vi le-a pus înainte ca și cum ar fi așezate pe o masă. Starețul le vorbește copiilor săi cu multă bucurie și nădejde, chiar dacă ei înțeleg o foarte mică parte din cuvintele lui. Astăzi vor înțelege două, poimâine douăzeci și două, peste cinci ani, o sută două. Așa sunt lucrurile acestea: pe cât le lucrăm, pe atât ne bucurăm de ele.

Ați observat și singuri că, atunci când tâlcuim un text duhovnicesc și când îl studiați și voi, și lupta voastră este mai ușoară. Vă descoperiți mai bine pe voi înșivă, Dumnezeu vă vorbește mai mult, iar harul Lui este mai bogat, drumul vostru – mai înalt, bucuria voastră – mai îmbelșugată, iar înlăuntrul vostru un glas vă mărturisește că sunteți fii ai lui Dumnezeu.

Înțelegeți care va fi starea voastră, ca o „adunare sărbătorească a celor întâi-născuți" (Evr. 12, 23), când voi toți o să gustați din aceasta. Nu uitați că, prin rugăciune, Dumnezeu este cucerit de noi, dar această cucerire este mistică și personală, și-o însușește fiecare suflet, nu e o acțiune colectivă, nu este slujba, în cadrul căreia participăm cu toții la harul lui Dumnezeu și devenim cu toții trup al lui Hristos. Împroprierea lui Dumnezeu este o chestiune care ține de fiecare suflet în parte. Prin urmare, unul poate să fie foarte bogat, în timp ce altul, care se află alături – dorm și citesc împreună, se joacă și vorbesc –, să

fie cu totul lipsit, până într-atât încât să nu poată pricepe cum de a ajuns să poarte haina călugărească.

Așa face Dumnezeu, deoarece a venit să mântuiască suflete, și nu să creeze colectivități duhovnicești. Împărăția Lui este alcătuită din suflete, din oameni înjunghiați (*cf.* Apoc. 6, 9), din persoane care s-au unit cu El. Nu ia oamenii dintr-un oraș sau dintr-un sat sau dintr-o mănăstire ca să-i strămute în cer, ci ia fiecare suflet în parte: pe unul de aici, pe altul de acolo, pe cei care s-au luptat în mod personal, ca să participe la viața Lui dumnezeiască.

De aceea să nu vă îndoiți că cunoașterea lui Dumnezeu și participarea noastră la bucuria Lui, la prisosința bucuriei Lui, sunt pe măsura luptei noastre pentru a deveni ființe rugătoare. Dacă Starețul va vorbi, dar fiii săi nu se vor ruga, atunci nu-l vor înțelege, și vor avea loc numai neînțelegeri. Pe cât va trece timpul, pe atât situația se va înrăutăți, și vor simți că îi desparte un zid chinezesc. Dar, dacă inimile lor se vor ruga, atunci vor vedea cât de mult se vor apropia una de alta, cât de mult se vor înțelege una pe alta, fie că sunt aproape, fie că sunt departe. Vor vedea că se vor bucura de plinătatea lor, care se datorează faptului că sunt uniți înlăuntrul lor cu Dumnezeu și cu Biserica, cu frații și cu Starețul lor. Dar, dacă nu fac așa ceva, vor rămâne niște suflete izolate pentru tot restul vieții. Absolut nimic nu le va putea smulge din izolarea în care trăiesc!

Străbatem perioada Postului Mare. Să privim fiecare zi ca pe un prilej și un motiv să punem început în viața de rugăciune! Atunci veți vedea cât de ușor va fi postul, cum vor pleca patimile singure, cât de dulce va fi Dumnezeu, cum nu veți mai vorbi despre iubirea lui

Dumnezeu ca să nu îngheţe inima voastră, ci doar o veţi trăi. Veţi vedea cum vi se vor părea toate bune, toţi sfinţi şi desăvârşiţi. Dar, când nu le veţi face pe acestea, veţi fi numai nişte îndureraţi, cu aparenţă de oameni, vrednici de plâns, pentru că veţi fi pierdut şi pământul, şi cerul.

Citind însă capetele scrise de Avva Evagrie, ne exprimăm întreaga noastră hotărâre de a trăi în viaţa personală cele pe care le studiem duhovniceşte. Acesta este adevărul! Desigur, faptul că patimile pleacă, faptul că nu mai suntem neputincioşi, că nu mai păcătuim – sunt lucruri care ţin de Dumnezeu, nu numai de noi. Dar noi ce vom face?

Să presupunem că te-ai hotărât să dobândeşti iubirea. E o glumă să credem că lucrul acesta e greu, fiindcă pentru aceasta ne-am născut, ca să iubim. Iubirea dă conţinut vieţii noastre. Dumnezeu este iubire (*cf.* 1 In. 4, 16). Dumnezeu nu a cerut nimic altceva de la noi decât iubirea şi ne-a făgăduit că ne va da orice Îi vom cere (*cf.* Mt. 7, 7; Lc. 11, 9).

Să spunem că te-ai hotărât să fii un om al iubirii, care trăieşte în lumea aceasta. Îndată te vei gândi că trebuie să posteşti, să priveghezi, să te rogi, pentru că toate acestea sunt legate între ele. Te duci însă la trapeză ca să mănânci şi-l surprinzi acolo pe unul care-ţi schimbă farfuria ta cu a lui, ia porţia mai mare şi ţi-o lasă pe cea mai mică, şi era tocmai mâncarea care-ţi place. Om eşti! Poate eşti şi naiv, aşa că înlăuntrul tău se naşte de îndată o împotrivire. Problema nu este că s-a născut această împotrivire, ci că îl condamni de îndată înlăuntrul tău pe celălalt, iar apoi ai istorisit întâmplarea fratelui cu

care stai în chilie. După o săptămână sau după o lună, fratele împricinat se întâmplă să vorbească despre post sau să ți se împotrivească ori să te acuze de ceva, iar tu îi zici: „Bine, tu vorbești, care schimbi farfuriile?"

Spune-mi acum, după toate acestea, te-ai hotărât să dobândești iubirea? Spui minciuni! Faptul că ai relatat întâmplarea, cu atât mai mult că ai vorbit astfel celui care a schimbat farfuriile, arată că în tot acest timp n-ai făcut nimic altceva decât să dorești judecarea și osândirea, cercetarea și răzbunarea împotriva fratelui.

Ți-am dat un exemplu foarte simplu. Cum mai e cu putință să te rogi? Omul pământesc va scoate vlăstare pământești din mintea lui, pentru că și mintea lui este țărână. Dar, când te hotărăști pentru ceva în mod adevărat, atunci problema s-a terminat. Mai cu seamă omul care s-a hotărât să se roage are înlăuntrul lui iubirea și niciodată nu-și deschide gura ca să vorbească despre alt om. O singură dată pe an dacă și-o deschide, înseamnă că tot anul acela n-a făcut nimic altceva decât a mâncat carne de om cu mintea lui, cu inima lui, cu judecata lui, cu toate ale lui.

Cine se hotărăște să se roage este, de asemenea, foarte rezistent la necazurile și întâmplările vieții, adică este omul care știe să stea tihnit acolo unde se găsește: va fi sărac, bogat, printre oameni buni, printre oameni răi, printre oameni care îl iubesc sau care nu-l iubesc, care îl vor sau care nu-l vor, care îl urăsc, care îl calomniază – lui îi este indiferent. El știe să se adapteze în mod minunat și să trăiască bucuros. Și cu cât mai mult se roagă, cu atât mai rezistent este și nici măcar nu simte dificultățile prin care trece.

Omul de rugăciune este, mai ales, cel care nu numai că rabdă acuzațiile și calomniile, pentru că acestea îi rănesc numai pe oamenii pământești, ci se și bucură de ele. Se bucură și se veselește atunci când îl acuză, când îl calomniază, când îl izgonesc, când încearcă să-l coboare, să-l arunce de colo până colo. Acestea sunt caracteristicile omului care vrea să se roage. Dacă ne lipsește una dintre ele, să știți că nu ne-am hotărât niciodată să ne rugăm, că Dumnezeu încă nu ne interesează, ci ne interesează numai inima noastră de carne!

Dar să continuăm. În capul 20 Avva Evagrie spunea că, dacă întristezi chiar și un singur suflet, înseamnă că *alergi în zadar*. Acum, în capul 21, completează ideea:

Lasă-ți darul, zice, înaintea altarului și mergi mai întâi și te împacă cu fratele tău (Mt. 5, 24), și atunci, venind, te vei ruga fără tulburare. Pentru că ținerea de minte a răului înnegrește partea conducătoare a sufletului celui ce se roagă și îi întunecă rugăciunile. [21]

Ți-am spus, zice, să nu întristezi niciodată un suflet, pentru că atunci *alergi în zadar*. Nu-ți amintești de Hristos Care a spus că, dacă cineva dintre frații tăi are ceva împotriva ta, să-ți lași darul la altar și să te duci mai întâi să te împaci cu el (*cf.* Mt. 5, 24)? Atunci te vei ruga netulburat. Ținerea de minte a răului arată o împotrivire, o

ură, o răutate împotriva celuilalt. În textele patristice, cel care ține minte răul este omul care se întristează pentru bucuria altuia sau care se bucură de necazul lui, care se îndepărtează de celălalt suflet prin confruntare.

De exemplu, aflu că un prieten de-al meu a ajuns mitropolit, și pe dată mă cuprinde o oarecare strâmtorare. Mă bucur pentru el, dar am înlăuntrul meu o anume strâmtorare. Asta se cheamă „ținere de minte a răului". Nu mă supăr pe el, nu îl osândesc, se poate chiar să și plâng pentru el.

Așadar, ținerea de minte a răului, adică împotrivirea care ia naștere înlăuntrul nostru față de ceilalți, orbește partea noastră conducătoare și întunecă rugăciunile noastre. Rugăciunile noastre nu mai au nicio putere, nu știm ce să spunem, cum să gândim, situație în care judecata noastră este întotdeauna falsă.

Alt exemplu. Vii și îmi spui că un frate ți-a făcut ceva. Dacă ai până și cea mai mică ținere de minte a răului înlăuntrul tău, să nu te îndoiești că, oricât de luminoasă ți s-ar părea judecata ta, concluzia ta va fi greșită. Răul de care suferim în aceste situații este că nimeni dintre noi nu crede că nu are dreptate. Toți cei care țin minte răul se consideră pe ei înșiși desăvârșiți, cei mai drepți, cei mai înțelepți. Dar dreptatea lor este putredă, și adevărul lor, orb.

De aceea Avva Evagrie continuă:

Dacă te înarmezi împotriva mâniei, nu vei suferi niciodată pofta. Pentru că aceasta dă materii mâniei, și așa tulbură ochiul minții, stricând starea de rugăciune. [27]

Când vrei să te întrarmezi pentru a depăși dificultățile pe care le ai în colaborarea ta cu ceilalți, fă așa: nu te favoriza niciodată pe tine însuți și nu-ți îngădui nici cea mai mică dorință, pentru că orice dorință te va duce, cu siguranță, în contradicție, ba chiar și la confruntare, cu oamenii, iar confruntarea cu ei îți va jefui orice strădanie lăuntrică și îți va strica rugăciunea.

Să continuăm cu capul 29:

Uneori, stând adunat la rugăciune, te vei ruga bine. Alteori însă, chiar ostenindu-te foarte mult, nu vei atinge scopul, ca să cauți și mai mult, și, primind, vei avea o izbândă de nejefuit. [29]

Să presupunem că îi iubești pe toți oamenii și că singurul lucru care te interesează este ce vor ceilalți, faptul ca relațiile tale cu ei să fie foarte armonioase. Până să ajungi la acest punct, rugăciunea ta va fi ca o minge cu care te joci în mâini și nu se înalță mai sus. Cu toate acestea, tu stărui să te rogi, făcând răbdare în necazuri, pentru că știi că dorințele și confruntările cu oamenii fac viața neagră.

Prin urmare, nu te separă nimic de oameni, iar cu Dumnezeu ești unit. Te închizi în chilie, nu trece nimeni pe afară, la etajul de dedesubt nu umblă nimeni, este peste tot liniște, și înăuntru, și în afară. Toate sunt minunate, îți concentrezi mintea ca să te rogi. Să nu crezi însă, zice Avva Evagrie, că vei reuși întotdeauna în această rugăciune!

De multe ori te vei ruga minunat, vei simți dulceață și desfătare, mângâiere dumnezeiască și prezența lui Dumnezeu. Alteori însă, chiar dacă te vei osteni mult, nu vei

reuși la rugăciune, *ca să cauți și mai mult, și, primind, vei avea o izbândă de nejefuit*. Problema nu este ca astăzi, când mă concentrez eu, să reușesc să mă rog. Problema este ca izbânda rugăciunii să ajungă *de nejefuit*, adică să învăț să mă rog întotdeauna. Așa cum înveți o limbă străină și o poți vorbi întotdeauna, sau așa cum înveți o meserie și o cunoști tot timpul, și nu spui: „Astăzi voi picta, dar mâine nu pot", „Astăzi pot să vorbesc engleza, dar mâine nu pot", tot așa poți să reușești și în rugăciune, așa încât izbânda ta să fie *de nejefuit*, păzită de jur împrejur, adică rugăciunea ta să fie întotdeauna reușită, iar rezultatele să fie întotdeauna bune.

Ce face Dumnezeu pentru aceasta? De multe ori, chiar dacă te ostenești mult, nu îți dă roade la rugăciune, ca să te ostenești și mai mult, ca să o ceri și mai mult, ca să o dorești și mai mult, iar apoi, când o primești, să fie în întregime a ta. Vedeți câtă iubire are Dumnezeu? Însă cineva care nu știe lucrurile acestea va spune: „Părinte Stareț, mă rog de un an așa cum mi-ați spus, dar nu iese nimic! O să mă opresc."

De câte ori nu simțim dezamăgire în rugăciunea noastră! De ce? Pentru că noi vrem să vedem rezultatele astăzi. Unii, foarte naivi, care până mai ieri erau în lume și până astăzi se plângeau că cutare le-a făcut ceva sau cutare s-a uitat la ei urât, merg la Stareț și îi spun: „Părinte, încă nu L-am văzut pe Dumnezeu!" Atunci Starețul ar fi vrut să le spună: „Făptură jalnică, și dacă L-ai vrea pe Dumnezeu întreg, nu-ți este de folos astăzi! Lasă-L pe Dumnezeu să-Și rânduiască propria Lui călătorie și când să vină: după șase luni, după un an, după douăzeci de ani!"

Ceea ce ne interesează este ca rugăciunea noastră să ajungă cândva desăvârşită, deplină, puternică, să devină un zid, o mitralieră care va străpunge zidurile, să devină ceva care Îl atrage pe Dumnezeu, să devină ceea ce ni-L dă pe Dumnezeu întreg. De ce te grăbeşti? Faptul că doreşti să simţi astăzi gustul desfătării şi al harului rugăciunii este o simplă dorinţă. Nu este o dorinţă conformă cu Dumnezeu, ci cu omul. Este ca şi cum ai spune: „Eu, care mă rog acum, vreau să-mi primesc plata: vreau să-L iubesc pe Dumnezeu, să-L văd pe Dumnezeu, să primesc cutare sau cutare răspuns." Dar să ştii că toate acestea le vrei pentru tine însuţi. De aceea nu-ţi sunt de folos.

Stând de faţă îngerul, cei care ne tulbură se depărtează toţi şi mintea se va afla în multă tihnă, rugându-se în mod sănătos. [30]

Când te rogi corect, te vizitează satana şi nu te lasă să te mai rogi. Dar, când te vizitează îngerul Domnului, pleacă demonii. Când nu ne rugăm, satana nu ne ispiteşte. Dar, când ne rugăm bine, atunci vine cel rău.

Unii vor să devină monahi, dar se tem, pentru că au auzit că satana îi ispiteşte pe monahi. Bine-ar fi să fie aşa! De obicei însă oamenii vin la mănăstire şi nu se roagă, sau sunt deranjaţi de vreun alt monah, iar atunci satana nu-i mai ispiteşte.

De exemplu, eşti bucătar şi vrei ca ajutorul tău să se mişte repede. „Mişcă-ţi mâinile!" – îi zici. Satana nu te va mai ispiti, pentru că a pătruns înlăuntrul tău o pretenţie, ceva pe care îl aştepţi de la celălalt, în timp ce corect este

ca, atunci când celălalt se mișcă repede, să-l lauzi și să-i mulțumești Stareţului, care ți-a dat un astfel de ajutor. Când însă se mișcă încet, vei face tu ceea ce nu poate să facă ajutorul tău. Pentru că, dacă îi faci observația că se mișcă încet, atunci se va mișca și mai încet, se va simți disprețuit, se va amărî, va plânge, va fi strâmtorat, iar tu te vei separa și de Dumnezeu, și de fratele tău. În plus, plângerea ta va rămâne fără rezultat și depărtarea ta de el, de Stareț și de întreaga obște va fi sigură.

Este cu neputință să pretinzi ceva de la fratele tău. Singurul de la care poți să pretinzi ceva ești tu însuți. Desigur, se poate să nu ceri nimic de la fratele tău, dar înlăuntrul tău să spui: „Uită-te la adormitul ăsta!" Aceasta este deja o pretenție și nu are importanță că nu o exprimi. Dacă o exprimi, îți definitivezi starea, în timp ce, până când o ai doar înlăuntrul tău, există nădejdea că te vei pocăi. Iar, dacă te vei pocăi, harul lui Dumnezeu va veni repede. Dacă însă o vei exprima, harul lui Dumnezeu va pleca atât de departe, încât va fi nevoie de ani de zile ca să ajungă până la tine.

Dar, uneori, când obișnuitul război ne apasă, mintea se luptă și nu i se îngăduie să caute în sus, pentru că a fost și continuă să fie înrâurită de diferitele patimi. Însă, căutând mai departe, va găsi.

Alteori, avem obișnuitul război cu gândurile noastre, cu imaginațiile și cu dorințele noastre, iar mintea noastră se luptă să se concentreze și să se înalțe către Dumnezeu, și *nu i se îngăduie să caute în sus*, nu poate

privi spre Dumnezeu și să fie mângâiată, nici să înțeleagă ceva și să se bucure. Aceasta se întâmplă pentru că mintea *a fost și continuă să fie înrâurită de diferitele patimi*, a dobândit familiaritate cu diferitele patimi, a fost frământată, a fost plămădită împreună cu ele, s-a amestecat cu ele. Așa cum aluatul devine apos, moale sau vârtos, după câtă apă pui în el, tot așa și mintea noastră este frământată cu patimile și lucrată de ele.

Însă, căutând mai departe, va găsi. Când ajungem în contradicție cu oamenii, mintea nu se mai poate concentra și înălța către Dumnezeu. Dar, întrucât cel ce ajunge la confruntări este nefericit, răbdarea nefericirii și durerii noastre, nu a celor pe care ni le fac ceilalți, ne dă un oarecare drept să nădăjduim. Patimile nu ne creează dificultăți, pentru că sunt independente de propria noastră dispoziție, în timp ce împotrivirea față de un om este ceva al nostru, chiar dacă pare că nu este.

Dar cineva ar putea spune: „Dacă eu vreau să mă rog să mă fac bine sau ca să mă înțeleagă Stareţul, nu am dreptul s-o fac? Îi cer în fiecare zi să vorbim, dar el mă refuză. A lipsit o lună, l-am așteptat, s-a întors și nu mi-a dat nicio atenție. S-a întâlnit cu toți, cu mine nu. Nu suntem o singură mănăstire? Nu suntem cu toții frați? De ce se poartă cu mine așa? Dumnezeul meu – mă rog –, deschide-i ochii, ca să-și vadă greșeala și să mă primească! Nu am dreptate?" Să vedem ce zice Avva Evagrie:

Nu te ruga ca să ți se facă voile tale, pentru că nu se acordă întru totul cu voia lui Dumnezeu, ci roagă-te mai ales precum ai fost învățat, zicând: „Facă-se voia Ta în mine!" (cf. Lc. 22, 42). Și [pentru] *orice lucru așa să-L rogi, pentru ca voia Lui să se facă. Pentru că vrea binele și folosul sufletului tău, dar tu nu-l ceri întru totul pe acesta.* [31]

Nu te ruga, zice, să se facă voile tale, pentru că în acestea se află ascunse ațâțare și mânie, care nu pot să se acorde cu voia lui Dumnezeu. Tu, când te rogi, să zici: „Dumnezeul meu, precum vrei Tu, așa să fie!" Altfel, vii în contradicție cu Dumnezeu și nu-ți va răspunde.

Adeseori, când mă rugam, ceream să mi se împlinească ceea ce mi se părea că e bine și stăruiam în mod irațional în cerere, silind voia lui Dumnezeu și nedându-I Lui dreptul ca să iconomisească folosul pe care-l știe. Și, primind [ce am cerut], *am fost apoi foarte scârbit, pentru că nu am cerut să se facă, mai degrabă, voia lui Dumnezeu. Fiindcă lucrul nu mi-a folosit, așa cum credeam.* [32]

Să luăm un exemplu. Vreau să intru la universitate, nu din egoism, ci pentru că vreau să devin monah, dar mama nu mă lasă fiindcă sunt prea tânăr. Îl rog pe Dumnezeu să mă ajute să reușesc, ca să fiu independent și să pot să merg apoi la mănăstire. Nu mă interesează studiile, mă interesează numai folosul sufletului meu. Gândesc corect? Avva Evagrie răspunde:

În rugăciunea ta să ceri numai dreptatea și Împărăția, adică virtutea și cunoștința, iar celelalte se vor adăuga ție. [39]

În rugăciune să ceri *numai dreptatea și Împărăția,* adică virtutea și cunoștința duhovnicească. La începutul rugăciunii, ca să creez înlăuntrul meu atmosfera de pace și de legătură cu Dumnezeu – adică pentru a crea omenește starea care îmi înlesnește rugăciunea –, cer dreptatea, virtutea.

Dreptatea lui Dumnezeu este statornicia mea întru virtute, pentru că astfel dovedesc că Îl iubesc pe Dumnezeu. „Dacă mă iubiți, zice Domnul, veți păzi poruncile Mele" (In. 14, 15) zi și noapte. În acest cap, Avva Evagrie dă dreptății înțelesul de virtute, iar Împărăției, pe cel de cunoștință duhovnicească, de gnoză, ca să arate elementul uman activ.

Și cunoștința. Odată cu virtutea, cer și cunoștința duhovnicească, gnoza, pentru că Împărăția cerurilor este gnoză. Cunoștința duhovnicească îmi dă putința intrării în Împărăție, cunoștința duhovnicească mă face capabil să călătoresc spre cer și să-L iubesc pe Dumnezeu. Nu există iubire pentru Dumnezeu fără cunoștință duhovnicească. Cunoștința duhovnicească este punctul de plecare pentru orice legătură de-a noastră cu Dumnezeu, și de aceea cerem și cunoștința. Când vorbim despre iluminare, dăm acestei stări un conținut gnoseologic, mental sau lăuntric.

Este lucru drept să te rogi nu doar pentru curățirea ta, ci și pentru a oricui de un neam cu tine, ca să imiți felul de a fi al îngerilor. [40]

Aici, Avva Evagrie vorbește despre curățire, pe care am mai văzut-o și în capul al 2-lea, dar și despre legăturile noastre cu oamenii. Să nu ceri, zice, în rugăciune, doar propria ta curățire, să nu te interesezi doar de tine însuți, ci și de toți oamenii, *ca să imiți felul de a fi al îngerilor*! Așa cum îngerii sunt ființe slujitoare, trimise spre slujirea noastră (*cf.* Evr. 1, 14), tot așa și noi să slujim cu rugăciunea noastră întregul neam omenesc. Așa cum aceștia sunt minți care slujesc, se roagă și comunică cu Dumnezeu, dar, în același timp, îi slujesc și pe oameni, tot așa și noi, slujind, rugându-ne și având legătură cu Dumnezeu, slujim, în același timp, tot neamul omenesc, pentru că ne rugăm și pentru ei, într-un fel sau altul.

Dacă rugăciunea noastră pentru alții este simplă chemare a numelui Domnului, aceasta va avea influență și asupra lor. Nu suntem obligați să ne rugăm pomenind fiecare nume în parte, pentru că, atunci când noi intrăm în legătură cu Dumnezeu, intră în legătură cu El, în mod inteligibil, întregul neam omenesc, întrucât suntem uniți în mod tainic într-un singur trup. Ar putea spune cineva: „Cuvintele pe care le spunem pentru celălalt în rugăciune nu joacă niciun rol?" Joacă, atunci când avem conștiință. De asemenea, cineva se poate ruga și pentru altceva, de exemplu, pentru iertarea păcatelor lui sau pentru luminarea lui. În esență, toate acestea ascund aceleași înțelesuri. Să luăm un exemplu.

Un episcop a auzit că pe o insulă pustie trăia un pustnic sfânt și a avut curiozitatea să meargă să-l cunoască. A scotocit toată insula și l-a găsit într-o peșteră. Foarte simplu cum era, pustnicul îl privea. „Ce

faci aici, îl întreabă episcopul, ești mare?" Iar acela îi răspunde: „Sunt un păcătos și nu fac nimic." „Atunci cum ți-L faci milostiv pe Dumnezeu, așa cum spunea vameșul: «Dumnezeule, milostiv fii mie păcătosului!» (Lc. 18, 13)?" Pustnicul îi răspunde: „Nu fac nimic, doar spun toată ziua: «Doamne Iisuse Hristoase, miluiește-mă pe mine, păcătosul!»" Atunci episcopul i-a zis: „Ceea ce faci nu este desăvârșit. Însuși Hristos ne-a învățat o rugăciune." Pustnicul a rămas uimit și a cerut să afle care este rugăciunea aceea. Episcopul a început să-l învețe „Tatăl nostru". A repetat-o de multe ori, pustnicul a început s-o învețe. După-masă, episcopul s-a urcat în corabie pentru a pleca. În timp ce înainta pe mare, a izbucnit o furtună și apa pătrundea în vas. Episcopul, ajuns la strâmtoare, a fost cuprins de frică și se ruga lui Dumnezeu să-l scape, însă marea se întărâta tot mai mult. Se porni o furtună cumplită. Cerul de plumb, vântul vijelios, valurile cât casa! Încă puțin și marea i-ar fi înghițit. În mijlocul acelei furtuni vede o arătare luminoasă, un om umblând pe ape și o lumină care strălucea de jur împrejurul lui. S-a apropiat de corabie, iar episcopul s-a pierdut cu firea. Era pustnicul. „Puterea rugăciunii «Tatăl nostru»!" – își zise episcopul. Când ascetul s-a apropiat mai mult, l-a întrebat pe episcop: „Preasfințite, am uitat rugăciunea! Poți să mi-o repeți?" Atunci episcopul i-a răspuns: „Roagă-te așa cum știai! Pomenește-mă și pe mine păcătosul, să nu mă înghită acum marea!" Și îndată marea s-a liniștit.

S-ar putea să ne întrebăm după ce criteriu a acționat Dumnezeu în rugăciunea pustnicului. Aceasta este o problemă personală, depinde de fiecare persoană.

Duhul Sfânt ni le dă pe toate potrivit cu caracterul nostru, cu ceea ce domnește înlăuntrul nostru. Într-unul domnește duhul pocăinței, într-altul duhul învârtoșării, în altul duhul doxologiei, în altul duhul recunoștinței, în altul duhul puterii, în altul duhul lașității... Prin urmare, potrivit cu omul, cu locul lui, cu epoca lui, cu calea lui, cu felul lui de viață, dacă este chinovit, isihast sau mirean – pentru că rugăciunea este pentru toți oamenii, nu numai pentru monahi –, potrivit cu acestea va fi și rugăciunea lui. Duhul Sfânt va proba ce vrea omul care se roagă, ce îl ajută mai mult și pe aceea o să i-o dea.

Oricum, Avva Evagrie nu vrea ca fiecare dintre noi să se roage într-un anume fel. Ne insuflă pe toți să ne rugăm la fel, dar potrivit cu dispoziția, cu rezistența și cu lupta noastră.

Rugăciunile tuturor sfinților au caracteristici comune, dar felul în care ele se săvârșesc variază și exterior, și lăuntric. De exemplu, unii își înalță mâinile, iar alții îngenunchează, alții se roagă în picioare, iar alții așezați. Unii spun „Doamne Iisuse!", alții „Doamne!", alții „Iisuse!", alții rostesc o rugăciune în care se referă la multe. Dar toate felurile sunt același lucru, sunt unități și măsuri de exprimare a rugăciunii, în care poate orice om să-și găsească un loc pentru sine însuși.

Dar oare e nevoie să cunoaștem diferitele feluri de rugăciune? E nevoie, deoarece, pentru ca Duhul Sfânt să ne insufle tainic rugăciunea, trebuie să stăpânim sau

să cunoaştem diferitele feluri de rugăciune. Dacă nu le cunoaştem, nu putem să ne rugăm. Cu toate acestea, nu înseamnă că, atunci când le ştim, ne şi rugăm. Trebuie să şi vrem. Începutul oricărui rău este neştiinţa, iar al oricărui bine este cunoştinţa şi voinţa. Rugăciunea noastră este dobândirea mistică a Sfântului Duh, este lovirea coardelor sufletului nostru de către Duhul. Dar lucrul acesta se petrece pentru că noi îl vrem, noi ne pregătim, noi devenim încăpători pentru Duhul. Toate acestea ni le spune Avva Evagrie ca să ştim cum trebuie să fim şi cum să le cerem. „Nu primiţi pentru că cereţi rău", zice Iacov, fratele Domnului (Iac. 4, 3).

S-ar putea să nici nu fie nevoie de diferitele feluri de rugăciune. Ar putea să fie de ajuns numai Rugăciunea lui Iisus sau „Tatăl nostru" sau pilda fiului risipitor sau cuvântarea de pe munte. Dar noi, oamenii, suntem atât de învârtoşaţi, de răvăşiţi, şi uităm atât de repede iubirea lui Dumnezeu, încât Dumnezeu ne vorbeşte în toate felurile cu putinţă. Bate aici, bate acolo, bate dincolo...

De câte ori ne vorbeşte Sfânta Scriptură despre smerita-cugetare sau despre iubire! N-ar fi de ajuns textele „mai mare decât acestea este iubirea" (1 Cor. 13, 13) sau „în aceste două se cuprind toată Legea şi Proorocii" (Mt. 22, 40)? Şi totuşi vine Apostolul Pavel şi zice: „Nimănui să nu fiţi datori cu nimic, decât cu iubirea unuia faţă de altul" (Rom. 13, 8), şi face iubirea mai simţită. Apoi, tot el vine şi spune: „Dacă nu am iubire, făcutu-m-am chimval răsunător" (*cf.* 1 Cor. 13, 1). Vorbeşte neobosit despre iubire. Ni le spune în toate felurile, doar-doar vom fi prinşi de ceva, vom fi mişcaţi

și vom spune: „Dumnezeul meu, cât de gol sunt, cât de orb, cât de surd! Nu mă mișcă nimic?"

Repetarea venită din partea lui Dumnezeu nu este plictisitoare, este o fortificare a noastră. *Filocalia* este tâlcuirea Evangheliei, este strădania aducerii spuselor Evangheliei în cadrele noastre, în spațiul propriei noastre activități. Avva Evagrie, în *Capetele despre rugăciune*, îi are în vedere pe oamenii care trăiesc o viață isihastă, trezvitoare, și vor să se urmărească duhovnicește pe ei înșiși. Alți Părinți pornesc din alte puncte și vorbesc potrivit cu felul pe care îl înțeleg oamenii cărora li se adresează. Prin urmare, nu ajunge doar Evanghelia!

Dar nici Evanghelia n-ar fi fost necesară dacă am fi avut o bună dispoziție lăuntrică, întrucât numai iluminarea lui Dumnezeu ni le dă pe toate. Evanghelia ar fi fost cu totul de prisos în viața noastră dacă inima ne-ar fi fost deschisă către Dumnezeu. Pentru că ori credem că Dumnezeu este Cuvântul, adică vorbește și luminează, ori nu credem! Sfânta Scriptură este necesară din cauza învârtoșării inimii noastre (*cf.* Mt. 19, 8). Din cauza acestei învârtoșări, Dumnezeu ne dă Evanghelia, iar Părinții, tâlcuirile lor, și depun atâtea strădanii ca să pricepem ceva. Toată *Filocalia* vorbește despre rugăciune. Sfânta Scriptură vorbește, de la un capăt la altul, despre rugăciune, doar-doar ne va impresiona ceva și ochii ni se vor aținti acolo, doar-doar inimile noastre vor fi mișcate și vom spune: „Cum sunt eu? Chiar așa de nesimțitor sunt?"

La fel și Domnul, când vorbea, repeta, iarăși și de multe ori, aceleași lucruri. Evangheliștii își amintesc

și scriu învățătura lui Hristos în același fel. Evanghelistul Matei spune: „Voi așa să vă rugați: «Tatăl nostru, Care ești în ceruri...»“ (Mt. 6, 9-13). Iar Luca: „Și le-a spus: «Când vă rugați, să spuneți: *Tatăl nostru...*»“ (Lc. 11, 2-4). Rugăciunea „Tatăl nostru“ este prezentată cu aproximativ aceleași cuvinte în cele două Evanghelii. Oare și le aminteau așa cum le-a spus o singură dată Hristos? Desigur, iudeii puteau să memoreze pentru că așa era felul lor de viață, așa era învățământul. Învățătorul preda, iar elevul învăța pe de rost. Învățătorul însă preda mereu, repeta mereu, iar elevii erau obligați să învețe totul la literă.

La fel și Hristos folosea tematica evreiască, fiind un învățător evreu, dar învățătura Lui era nouă. A început să propovăduiască de la vârsta de 30 de ani, așa cum era îngăduit la iudei, folosea modul lor de predare, adeseori spunea aceeași parabolă cu înțelesuri diferite, sau aceeași pildă, dându-i sensuri diferite. Putea, de asemenea, să spună o pildă, iar altă dată să o explice printr-o minune, sau să facă o minune și apoi să o exprime printr-o pildă. Toate acestea sunt pentru noi, pentru mântuirea noastră.

Un lucru care vine în contradicție cu Evanghelia este jurământul. Până acum câțiva ani jurământul era obligatoriu la universități, la tribunale, pentru funcționarii publici, în timp ce Evanghelia spune explicit că este un păcat (*cf.* Mt. 5, 34-37). Desigur, dacă nu-l poate evita, omul o să-l facă, dar trebuie să aibă simțământul a ceea ce face. Adică cine merge să jure, în primul

rând, să meargă pentru că nu se poate altfel. Dar să aibă simțământul că devine un instrument al păcatului, chiar dacă cele care greșesc sunt cutumele sociale. În al doilea rând, trebuie să știe că „lumea zace întru cel rău" (*cf.* 1 In. 5, 19). În al treilea rând, că neamul creștinesc păcătuiește de moarte, fără măcar să-i pese sau să se teamă de Dumnezeu. De aceea să-L roage pe Dumnezeu: „Dumnezeul meu, iartă-mă, pentru că, de voie sau fără de voie, am căzut în păcat!"

Presupune că ești soldat și că generalul tău te trimite să omori. Vei merge să omori, ești obligat. Dar nu este un păcat? Nu vei avea mustrări de conștiință? Nu te va arde înlăuntrul tău faptul că ai omorât? Dar care rău este mai mare: că ai ucis un om sau că ai păcătuit față de Dumnezeu? Amândouă sunt păcat, pentru că sunt o încălcare a legii lui Dumnezeu. Atunci, de ce ești atent la crimă, dar jurământul nu îl iei în seamă?

De aceea, fie că ai păcătuit de voie, fie fără de voie, chestiunea este că s-a săvârșit o încălcare a legii lui Dumnezeu. Ai jurat. Ai plâns pentru aceasta? Atunci, ce fel de om duhovnicesc ești? Te-a durut cât de cât? L-ai rugat pe Dumnezeu: „Vie Împărăția Ta!", adică se se dezlege jurământul, să treacă lumea aceasta, să treacă fărădelegea (*cf.* Ps. 56, 2)? I-ai spus: „Dumnezeul meu, astăzi am jurat pentru că trăiesc întru cel rău, pentru că nu sunt vrednic să trăiesc într-o lume mai bună! Dacă nu aș fi păcătuit, m-ai fi luat, m-ai fi pus astăzi altundeva." Ai spus asta?

L-am rugat noi vreodată pe Dumnezeu? L-am implorat să se facă voia Lui? I-am spus toate acestea din

inimă, și nu așa cum vorbim cu altcineva, fără să înțelegem ce spunem? Sufletul nostru L-a rugat? Am simțit că am păcătuit și noi? Am simțit că în această hărmălaie general umană ne aflăm și noi? Am înțeles asta? Ne-am dat vreo epitimie? De exemplu, spui o minciună. De îndată ce-ți vii în fire, oare zici: „Dumnezeul meu, pedepsește-mă, te rog!"? Dumnezeu nu pedepsește, dar, ca să te educi, ai cerut vreo pedeapsă de la Dumnezeu?

De multe ori vezi creștini care merg „cu picioare vesele" să jure. Fie pentru că își vor lua diploma, fie pentru că vor fi funcționari publici, sunt siliți să meargă, dacă este cu putință o oră mai repede, să jure. Înfricoșător! Domnește o nesimțire, o surzenie a conștiinței! Așa cum cineva îți spune că imoralitatea este un lucru normal pentru că toți trăiesc în păcat, iar fecioria este anormală, tot așa și jurământul este considerat un lucru firesc.

Nu cumva credeți că jurământul se face întotdeauna în numele lui Dumnezeu? În Grecia, potrivit noilor legiferări, se încearcă evitarea acestui fel de jurământ, așa încât să existe doar jurământul care nu se referă la Dumnezeu, pentru că la mijloc este ateismul. Îndepărtează din formula jurământului Sfânta Treime și îl redactează astfel încât omul nu înțelege. Până acum se spunea: „Jur în numele lui Dumnezeu..." sau „Jur cu mâna pe Evanghelie...". Acum îți întinzi mâna în gol și spui simplu: „Jur." Dar, oricum ar jura cineva, fie pe cer, fie pe pământ, fie întru adevăr, fie oricum altfel, tot jurământ este, fiindcă toate sunt creaturile lui Dumnezeu și „așternutul picioarelor Lui" (Mt. 5, 34-36). Dumnezeu este adevărul, Dumnezeu este totul!

Noi de ce avem nevoie? Ca inimile noastre să spună ceea ce au spus și apostolii: „Învață-ne să ne rugăm!" (Lc. 11, 1). Și așa cum pe Sfântul Grigorie Palama și pe toți sfinții i-au învățat să se roage Maica Domnului, Sfântul Ioan Teologul sau Sfântul Ioan Botezătorul[1] – potrivit cu locul unde erau și unde li se afla sufletul –, tot așa să ne învețe Hristos și pe noi să ne rugăm, prin Avva Evagrie sau prin alți sfinți!

[1] Filothei Kokkinos, *Cuvânt despre Sfântul Grigorie Palama* 18, în *Scrieri ale Sfinților*, vol 1. *Sfinți din Tesalonic*, (ed.) D. Tsami, Tesalonic, 1985, p. 447; *Viața Sfântului Maxim Kafsokalivitul*, în: Ierom. Macarie Simonopetritul, *Noul Sinaxar al Bisericii Ortodoxe*, vol. 5, Ed. Indiktos, Atena, 2005, pp. 146-147; *Viața Cuviosului David care s-a nevoit în Evvia*, în: Ierom. Macarie Simonopetritul, *Noul Sinaxar...*, vol. 3, ed. cit., 2004, p. 17.

4

Dacă te rogi, fie împreună cu frații, fie singur, luptă-te să nu te rogi din obișnuință, ci cu simțire. [42]

Faptul de a ne ruga cu simțire pretinde credință și hotărâre, bucurie și curaj. De aceea, chiar dacă ne rugăm din obișnuință, să nu disprețuim acest lucru, pentru că avem nădejdea că, rugându-ne din obicei, vom putea încet-încet să ajungem la rugăciunea cu simțire. În capul următor Avva Evagrie ne spune ce înseamnă a ne ruga *cu simțire*.

Simțirea rugăciunii este o adunare a minții unită cu evlavia, cu străpungerea, cu durerea sufletului la mărturisirea greșelilor, cu suspine nearătate. [43]

Simțirea rugăciunii este *adunarea minții*, concentrarea ei deplină. Prin urmare, expresia *adunarea minții* are înțelesul de atenție, dar și de evitare a oricărui fel de gânduri și de imaginații, chiar și atunci când acestea sunt

gânduri sau înțelesuri care țin de rugăciune, întrucât scopul nostru este ca mintea noastră să se înalțe simplă la Dumnezeu. Când cineva se roagă având, chiar și din voia sa proprie, gânduri, idei, care formează rugăciunea lui către Dumnezeu, se lipsește de *adunarea minții*, de concentrarea deplină a minții sale în Dumnezeu.

Aici, *adunarea minții* este însoțită de *evlavie*, de o frică lăuntrică înaintea lui Dumnezeu, pentru că am cunoscut măreția Lui, caracterul Său înfricoșător și preaînalt, și am înțeles ceea ce săvârșim în acel moment, anume că, oarecum, intrăm în spațiul Dumnezeirii, ne înălțăm la cer, intrăm acolo unde numai mințile imateriale au dreptul să pătrundă.

În al doilea rând, *adunarea minții* este însoțită de *străpungere*. Adică gândul unic pe care îl avem în mintea noastră, și care este Dumnezeu, creează o împunsătură, o rană în sufletul nostru. Pentru că inima noastră este, de obicei, pământească și se îndeletnicește numai cu cele trupești, e nevoie să avem această împunsătură a inimii, această străpungere, care ne face să lepădăm orice confort și să dorim o viață mai înaltă, netulburată de împunsăturile conștiinței, nici de stările care smeresc cugetul și sufletul.

În al treilea rând, *adunarea minții* este însoțită de *durerea sufletului la mărturisirea greșelilor*. Durerea sufletului este ceva mai profund decât străpungerea. Pe de-o parte, este o înțelegere deplină a caracterului pământesc în care trăiește sufletul nostru, iar pe de altă parte, e trăirea faptului că acesta este un nimic. Adică durerea sufletului ia naștere, la început, din simțirea

faptului că suntem un nimic. Astfel, înaintea durerii este evlavia, care provine din cunoștința și simțirea sfințeniei și măreției lui Dumnezeu. În continuare, știind că sunt un nimic înaintea măreției lui Dumnezeu, trăiesc o durere în sufletul meu, pentru că și cel mai bun și mai desăvârșit lucru pe care l-aș avea ca să I-l ofer lui Dumnezeu nu este nimic altceva decât o tăgăduire a lui Dumnezeu Însuși.

Înaintând, durerea sufletului se completează cu iubirea pentru Dumnezeu, pentru că iubirea dă naștere înlăuntrul nostru la durere. Iubirea pentru Dumnezeu, dorirea după Dumnezeu, amintirea faptului că suntem niște înstrăinați, că ne găsim „într-o țară depărtată" (Lc. 15, 13) de Dumnezeu, toate acestea ne dăruiesc durerea sufletului și duc la *mărturisirea greșelilor*. Pentru că, de vreme ce păcatul nostru, în general, dă naștere la străpungere și la durere, nu mai rămâne decât să-L rugăm în mod aparte pe Dumnezeu pentru greșelile noastre, adică pentru cele săvârșite cu voie, și să-I cerem iertare.

Aici, se cuvine să fim atenți și la următorul lucru: că trebuie să luăm cuvântul *greșeli* nu numai cu înțelesul de păcat săvârșit cu voia în fiecare zi – spre deosebire de păcatele în care suntem târâți și afundați – ci și cu înțelesul de mici „greșeli" al păcatelor mici. Pentru că cine vrea să se roage nu cade în păcate mari, mai ales de voie, ci cade numai în păcate venite din neatenție, din neștiință sau din nebăgare de seamă la lucrurile mici, păcate pe care, de cele mai multe ori, le numim „greșeli".

Omul care vrea să intre în comuniune cu Dumnezeu nu păcătuiește, pentru că deja s-a născut din Tatăl

și din Sfântul Duh (*cf.* 1 In. 3, 9) și nu e cu putință să accepte ca în mădularele lui să se săvârșească păcatul.

În al patrulea rând, *adunarea minții* este însoțită de *suspine nearătate*. Inima noastră suspină sub povara caracterului ei pământesc și a trupului. Vorbind despre trup, înțelegem și sufletul, care este împovărat din cauza căderii sale și a îndepărtării lui de Dumnezeu. Însă, fie că ne aflăm înaintea oamenilor, și mai ales înaintea oamenilor, fie că suntem singuri, încercăm ca suspinurile noastre să fie ceva lăuntric, și nu arătat. De asemenea, urmărim ca ele să nu ne creeze tulburare sau o rană sufletească, un zbucium, o oboseală sau depresie, ci să ne producă numai bucuria Duhului.

În plus, prin expresia *cu suspine nearătate* Cuviosul Evagrie vrea să ne amintească de faptul că suspinele noastre trebuie să fie ascunse până și de conștiința și de voința noastră, pentru că se știe că sufletul nostru are viața lui, existența lui. Așa cum este cu putință să-l slujești pe fratele tău și, în același timp, să simți că sufletul tău îl urăște și îl invidiază, sau așa cum poți să-L propovăduiești pe Hristos, iar în adânc să simți că sufletul tău dezertează de la Dumnezeu, tot așa și sufletul, când își conștientizează deplin starea și păcatul său înaintea lui Dumnezeu, că „întru fărădelegi și întru păcate s-a zămislit" (*cf.* Ps. 50, 7), se poate ca el singur să suspine „cu suspine negrăite" (Rom. 8, 26).

Prin urmare, adjectivul *nearătate* are înțelesul de suspine negrăite, pe care i le dăruiesc sufletului Sfântul Duh și cunoștința lui Dumnezeu. Sunt suspinurile care ies din duhul omului care a înțeles pe deplin că s-a

îndepărtat de locul lui și că, în loc să se îndrepte în sus, este târât de suflet și trăiește într-o atmosferă pământească, și nu sus, în eterul cerului.

Expresia *cu suspine nearătate* mai are, de asemenea, înțelesul stăpânirii duhului asupra simțurilor și asupra imboldurilor sufletului și, în același timp, înțelesul luării în stăpânire a duhului nostru de către dorul ceresc. De aceea duhul meu suspină singur, chiar și când eu dorm, când mă rog, când încerc să-mi închid gândurile într-o „țeavă" care urcă la Dumnezeu.

La *adunarea minții cu suspine nearătate* se ajunge prin povățuirea specială pe care Duhul o dă ființei noastre. Suspinele nearătate sunt o strădanie, o durere a duhului de a se „desprinde" de suflet, ca să poată să-și exercite misiunea sa, să-și recâștige tendința lui către cele de Sus. Să vedem însă următorul cap:

Dacă mintea îți este furată tocmai în vremea rugăciunii, încă nu a cunoscut că se roagă un monah, ci este încă un om lumesc, care înfrumusețează partea dinafară a cortului. [44]

Dacă mintea îți este furată tocmai în vremea rugăciunii, adică este absorbită de altceva, dacă uită și, prin urmare, pierde simțirea faptului că se află în legătură cu unicul Dumnezeu sau dacă este ciopârțită de gânduri și de imaginații, dacă nu se înalță mereu cu totul către Dumnezeu, atunci mintea înțelege că cel care se roagă nu este încă un monah, adâncurile sale sunt încă departe de monahism, departe de aspirațiile și dorurile monahale.

Încă nu a cunoscut că se roagă un monah, ci este încă un om lumesc. Consider că subiectul lui *a cunoscut* este *mintea*, fiindcă astfel avem un înțeles foarte profund, anume dezbinarea personalității, între omul profund și omul faptelor, al vieții zilnice și al voinței lui. Această minte încă nu a conștientizat două lucruri: întâi, care este identitatea și lucrarea sa; în al doilea rând, că este exilată din spațiul lui Dumnezeu și că bântuie prin locuri lumești. Astfel, *este un om lumesc, care înfrumusețează partea dinafară a cortului.*

Dacă luăm cuvântul *monah* ca subiect al frazei *care înfrumusețează partea dinafară a cortului*, atunci monahul nu face nimic altceva decât își îmbracă trupul cu o rasă, dar nu și sufletul său cu virtute și cu rugăciune. Dar, dacă subiectul este mintea sau voința omului, atunci mintea e cea care nu poate să-i dea omului culoare și frumusețe duhovnicească, ci reprezintă doar un simplu veșmânt al trupului, o putere sufletească, dar nu duhovnicească. Mintea nu poate să fie înălțată întru înălțimea care i se potrivește, așa încât să formeze o podoabă duhovnicească, o încordare duhovnicească înlăuntrul omului, ci rămâne mai jos, este pământească. În loc ca mintea să fie conducătoarea, ea îl urmează pe om în căderea lui.

Dacă vrem să dăm frazei un înțeles mistic, trebuie să spunem că mintea nu se îndeletnicește cu cortul lăuntric, cu îndumnezeirea omului. Dispozițiile și pretențiile lui sunt scăzute, și astfel omul ajunge numai la un cort și la un templu omenesc, fără să se poată înălța la cele mai dinăuntru ale catapetesmei, acolo unde este

Dumnezeu, sus, în corturile cerești. Prin urmare, omul care simte că mintea lui este furată în timpul rugăciunii nu este un om duhovnicesc, nu pășește spre cortul de sus al norului dumnezeiesc, ci rămâne sub nor, în afara norului lui Dumnezeu. Adică se află în jurul lui Dumnezeu și nu ajunge niciodată la Dumnezeu.

Prin urmare, mintea omului firesc, a monahului smerit, este neclintită, aflată întreagă în rugăciune și în Dumnezeu. Știm foarte bine cât este de sfâșiată mintea oamenilor. Aceasta înseamnă că viața lor nu este așa cum a făcut-o Dumnezeu.

Mintea noastră este furată, trăiește și se mișcă altundeva, în afara lui Dumnezeu, datorită obișnuinței ei. Dar se poate ca acest furt al ei să se săvârșească și de către gândurile care sfârtecă mintea și o tulbură, o fărâmițează și o duc de colo colo. Conținutul minții, de asemenea, se poate să se refere la Dumnezeu – de exemplu, să ne gândim la Răstignirea lui Hristos, la Înviere, la iubirea Lui – dar, în realitate, acestea nu sunt Dumnezeu, ci sunt despre viața lui Dumnezeu. Ne aflăm într-un spațiu foarte omenesc, rațional, neduhovnicesc. Gândurile mai pot fi și duhovnicești, dar și atunci mintea deviază de la rugăciune.

Faptul că mintea are tendința să se abată, să fie furată arată o stare de neputință a întregului om, este o boală a sufletului. Omul este bolnav în viața sa duhovnicească, sufletească din propria lui voie. Mintea a fost creată ca să tindă spre ceea ce îi este ei asemenea, către Dumnezeu, dar ea seamănă acum cu ochii care nu au statornicie în câmpul lor vizual și se rotesc peste tot.

Mintea este ochiul și, cu toate acestea, în cazul de față, și-a pierdut capacitatea de vedere limpede.

Să continuăm cu încă un cap:

Când te rogi, memoria îți aduce [în minte] *fie nălucirile unor lucruri din trecut, fie griji noi, fie chipul celui ce te-a întristat.* [46]

Când vrem să ne rugăm, zice Avva Evagrie, mintea ne aduce unul dintre aceste trei lucruri: fie lucruri trecute, bune sau rele, situație în care ne întoarcem asupra noastră înșine, fie griji noi, fie chipul celui care ne-a adus întristare, care ne-a nedreptățit, care ne-a disprețuit, care nu ne-a ascultat.

Dar care dintre aceste trei lucruri pe care ni le aduce memoria este cel mai împovărător? Cu siguranță, este chipul celui ce ne-a întristat, pentru că celelalte sunt sinele nostru și interesul nostru. Cel ce ne-a întristat este dușmanul nostru, este cel care vine în contradicție cu noi înșine, în timp ce restul produce mulțumire de sine. Cel care ne-a întristat ne produce o împotrivire, o opoziție, o înfruntare, ne ia bucuria și pacea. De îndată ce memoria ne aduce în minte persoana omului care, fie și aflat departe de noi, ne-a întristat sau ne-a nedreptățit, ne-a deranjat sau ne-a uitat, nu ne-a iubit sau ne-a disprețuit, puterile noastre se dezarticulează.

De aceea trebuie să fim oameni care au o gândire cerească, așa încât cei care ne întristează să nu existe. Când vom gândi astfel, nu ne va întrista nimeni. Odată ce există ceva lăuntric, o oarecare voire sau dorință în

noi, înlăuntrul nostru, o anumită concepție sau părere, vor exista, cu siguranță, și cei care ne întristează, fiindcă ei vor avea înlăuntrul lor o voie contrară... Să nu avem nimic, ca să nu existe cei care ne întristează, cei care se ridică înaintea noastră ca niște munți și ne împiedică!

Este, desigur, cu putință ca imaginațiile și noile griji pe care ți le aduce memoria în timpul rugăciunii să aibă aceeași intensitate cu *chipul celui ce te-a întristat*, pentru că și în acestea trei tot sinele nostru se află: în primele două, în mod pozitiv; în celălalt, în stare de împotrivire. Primele două reprezintă sinele nostru, cel de-al treilea se împotrivește sinelui nostru. De exemplu, m-a întristat nu pentru că nu ascultă de Dumnezeu, ci pentru că a venit în contradicție cu mine.

De asemenea, dacă am înlăuntrul meu aceste trei elemente care întrerup rugăciunea, se poate ca primul sau al doilea să aibă mai multă influență decât al treilea, potrivit cu înrudirea duhovnicească pe care o are împotrivirea celuilalt cu partea irascibilă a sufletului meu. De exemplu, se poate să nu-mi pese prea mult de învinuirea pe care mi-a adus-o cineva, fiindcă știu că l-am întrecut la slujire și m-am bucurat. Dar aceste trei elemente sunt legături cu sinele nostru. Cine ne leagă cel mai mult în spațiu și în timp? Spunem că împotrivirea celuilalt are cea mai mare tărie înlăuntrul nostru, dar se poate întâmpla și situația opusă. Să trecem la capul 50.

Tot războiul care se duce între noi și necurații demoni nu se dă pentru nimic altceva decât pentru rugăciunea duhovnicească. [50]

Bătăliile noastre cu satana, zice Avva Evagrie, au loc numai când rugăciunea noastră este duhovnicească. Cine nu face o rugăciune duhovnicească nu are nicio luptă cu diavolul, pentru că acesta îl lasă să facă ce vrea, nu-i pasă de el.

Când începem viața duhovnicească, să încercăm să-L avem pe Dumnezeu în amintire – noi zicem în minte, dar, în esență, e vorba despre amintire. Aceasta este o strădanie a minții, fără să fie încă o ieșire sau o răpire a minții noastre, ci doar o tindere a acestui izvor mental, a memoriei noastre, către Dumnezeu. Să nu urmărim nici desfătări, nici contemplații, nici trăiri! Noi vom avea pomenirea lui Dumnezeu și ne vom lăsa în seama Lui, ca în seama singurului nostru bun, fără să ne preocupe niciun scop anume, cum ar fi bucurie, veselie, descoperiri cerești – absolut nimic! Dumnezeu va fi singurul nostru bun!

„Bunul meu nu este dincolo de Tine!", zice Psalmistul (*cf.* Ps. 15, 2). De vreme ce sunteți începători, bunul vostru să nu fie dincolo de pomenirea lui Dumnezeu, pentru că veți cădea în ispite și vă veți îndepărta de Dumnezeu tocmai în clipa în care veți crede că luptați pentru a săvârși o rugăciune duhovnicească. Veți rămâne, așadar, la pomenirea lui Dumnezeu. Atunci Dumnezeu vă va da singur harismele Lui, acelea care astăzi sunt familiare vouă.

Pomenirea lui Dumnezeu o veți urmări și la muncă, pentru că e păcat ca orele petrecute muncind să se piardă.

În general, veți urmări rugăciunea oriunde vă veți afla, dar mai ales și mai cu atenție când vă faceți canonul. Adică întreaga zi să fie o zi de rugăciune, și mai ales orele speciale pentru rugăciune.

Atât la rugăciunea făcută în chilie, cât și la cea făcută în timpul muncii, să vă străduiți să vă gândiți numai la Dumnezeu! Când însă vă aflați în biserică, să urmăriți să înțelegeți ceea ce auziți, dar nu cu un efort exegetic, ci având inima deschisă, ca să intre înăuntrul vostru înțelesurile, iar Dumnezeu va face atunci exegeza lor și descoperirea Sa în sufletele voastre.

Lucrul acesta să-l faceți fără zbucium, fără încordare, fără o silire a voinței voastre. Dacă rugăciunea vă obosește, adică dacă vă produce o împotrivire lăuntrică, dacă simțiți în sufletul vostru că ceva o respinge, opriți-vă de îndată! Dacă bunul vostru va fi acesta, Dumnezeu îl va vedea ca pe un dar al vostru, ca pe o tămâie și ca pe o ridicare a mâinilor voastre. Atunci să nu vă îndoiți că Se va pleca, va coborî în inima care se înalță, Se va deșerta în mintea care vrea să se umple de Dumnezeu, și vă veți găsi în fața unui fapt minunat. Veți vedea însă cât de ușor este tot ceea ce ne spune Dumnezeu! Iar ceea ce ne spune acum este să păstrăm pomenirea Lui.

Veți vedea cât ne este de potrivit nouă Dumnezeu, cât este de desăvârșit și cât de mult este plăsmuită mintea noastră pentru desăvârșirea Lui, așa încât unul să locuiască în celălalt! Acela să fie cuprins în noi prin pogorământ, îndelungă-răbdare și iubire, iar mintea noastră să fie umplută de El, fiindcă Dumnezeu este Cel ce le umple pe toate. Vă veți găsi împreună cu Dumnezeu și

vă veți simți ca și cum s-ar deschide înaintea voastră noi orizonturi, ca și cum ați avea pentru prima dată astfel de trăiri. Să nu faceți nimic, repet, cu zbucium, cu neliniște, nici cu mișcările voastre, nici cu mâinile voastre, nici cu ochii voștri, ci toate să fie tihnite, mai cu seamă noaptea! Dacă vreți, puteți face o plimbare prin curte, pe la arsana sau pe munte. Faceți orice vreți, numai să lăsați mintea voastră să se înalțe bucuroasă către Dumnezeu!

Numai rugăciunea voastră să nu devină un pretext de izolare a voastră față de ceilalți, pentru că atunci va fi mincinoasă, cu totul pământească, trupească, egoistă. Să se săvârșească în desăvârșită armonie și bună-înțelegere cu frații, într-o desăvârșită dispoziție de smerenie și de retragere în fața gândului, a voinței și a dorinței celuilalt! De exemplu, pleci să te rogi într-un anumit loc și îți dai seama că cineva a pornit tot într-acolo, după tine. Abate-te din cale, fără ca acela să-și dea seama că l-ai văzut, și du-te undeva, unde n-ai vrut, și lasă-l pe acela să meargă acolo! Lasă locul liber, ca să poată intra Dumnezeu! „Voi umbla întru voi și vă voi fi vouă Dumnezeu", zice Domnul (Lev. 26, 12). Astfel, Eu voi fi Tatăl vostru, și voi veți fi copiii mei! Trăind astfel, veți simți atâta familiaritate cu Dumnezeu, atâta apropiere, atâta înrudire, atâta unire cu El, încât mintea voastră va trece de la o bucurie la alta, de la o cunoștință la alta. Această cunoștință va fi cunoștința stării înaintea lui Dumnezeu, așa cum spune aici Avva Evagrie. Merită să depuneți toată osteneala ca să dobândiți această cunoștință, pe care o să vi-o dăruiască Însuși Dumnezeu! Orice altă reușită este nimic față de aceasta!

Desigur, nu veţi lăsa deoparte nicio îndatorire de-a voastră, pentru că şi „pe acelea trebuie să le faceţi" (Mt. 23, 23). Dacă le veţi lăsa, nu vă veţi putea ruga, pentru că trăiţi într-o obşte alături de alţii, iar aceasta nu va mai fi iubire de asceză şi dorire după Dumnezeu, ci trândăvie, lipsă de iubire şi de jertfă. Să jertfiţi chiar şi rugăciunea voastră de dragul aproapelui, dar să rânduiţi corect poziţia voastră, slujirea voastră, întreaga voastră viaţă faţă de fraţii voştri! Înţelegeţi-vă unii cu alţii, aşa încât să vă puteţi înfăţişa astfel înaintea lui Dumnezeu, înfăţişare pe care, cel puţin la început, o veţi reuşi prin pomenirea lui Dumnezeu! Urmăriţi-o pe cât vă stă în putere, şi veţi vedea snopii roadelor voastre! Aşa cum iudeii ţineau snopii şi călătoreau cu bucurie, tot aşa şi voi, ţinând snopii roadelor voastre, veţi călători cu bucurie (*cf.* Ps. 125, 5) şi veţi mărturisi adevărul.

Iar când veţi întâmpina dificultăţi ca mintea voastră să fie cu totul goală, atunci să faceţi ce puteţi! Când vă vin gânduri, chiar dacă sunt bune, aveţi grijă să le alungaţi fără să vă umpleţi de strâmtorare şi de crispare! Lepădaţi-le pe toate! Şi dacă nu înţelegeţi ce înseamnă stare înaintea lui Dumnezeu, înţelegeţi ce înseamnă „Doamne Iisuse Hristoase, miluieşte-mă pe mine, păcătosul!", iar atunci amintirea voastră va fi la Dumnezeu, aşa cum spun şi cuvintele. Desigur, pomenirea lui Dumnezeu se realizează şi fără cuvinte, dar, pentru moment, să faceţi aşa!

Cu cât mai puţine cuvinte folosim la rugăciune, cu atât e mai bine! Iar dacă pe cineva, când spune rugăciunea, îl apucă durerea de cap, să ştie că aceasta se

întâmplă deoarece este crispat. Rugăciunea nu este o lucrare intelectuală. Lucrarea intelectuală obosește pentru că întoarce mintea către cele omenești. În timp ce mintea este făcută să se înalțe către Dumnezeu, iar noi o întoarcem în alte direcții. De exemplu, problema virgulei după propozițiile completive este familiară filologului. Știința lui este bucuria lui, dar aceasta este una artificială și, de aceea, îi obosește mintea. Dar când mintea este în Dumnezeu și se obișnuiește să meargă la Dumnezeu este ca și cum omul ar fi intrat în grădina lui și miroase flori înmiresmate. De aceea nu obosește, ci se odihnește.

Altceva este așa-zisa lucrare spirituală sau intelectuală, care e ceva artificial și duce la prisos de oboseală, și altceva este rugăciunea. Rugăciunea îți poate produce dureri de cap numai atunci când e săvârșită greșit sau, la început, când încă ești lipsit de cunoaștere. Când înveți să nu te gândești la nimic, ci să-ți înfrunți viața jucându-te, atunci, dacă îți aduni mintea o oră sau două, s-ar putea să ai durere de cap, dar aceasta va dispărea mai apoi, nu e nimic. Mai ales când rugăciunea se face cu simțirea inimii, ea este și mai odihnitoare, pentru că devine a ta, o înțelegi, ai legătură cu ea și te bucuri. Altfel, ți se pare un lucru izolat, străin.

În orice caz, pomenirea lui Dumnezeu nici nu este o lucrare intelectuală, nici nu obosește. Obosești când îți aduci aminte de cineva pe care îl iubești? Nu, ci te bucuri. Dar când persoana respectivă începe să se îndepărteze de tine și să-ți facă probleme, îndată ce-ți amintești de ea, te apucă durerile de cap. Tot așa și atunci când nu ne împotrivim lui Dumnezeu cu voirea și cu

dispoziția, pomenirea Lui este pe deplin odihnitoare. Dar când ne împotrivim, ne obosește, pentru că atunci nu mintea obosește, ci sufletul nostru, care se teme, este mustrat, are greutăți și se împotrivește. Dar, când ne rugăm, participă și inima, însă această stare nu este simțirea despre care am vorbit în capul 43. Această simțire va veni încet-încet.

Pomenirea lui Dumnezeu nu are legătură cu suspinurile noastre lăuntrice. Pomenirea lui Dumnezeu este o lucrare, în timp ce durerea sufletului nu este. Așa cum inima bate singură, tot așa și durerea este o trăire, și nu ajunge doar dispoziția lăuntrică, ci e nevoie și de cultivare, de cunoștință. Se poate ca cineva să fie un om foarte bun, dar să nu aibă durere sufletească. Durerea este ca o liturghie a sufletului, nu este o lucrare.

În ceea ce privește durerea sufletească, e nevoie de un om al lui Dumnezeu care să te povățuiască. Mireanul misionar[1] păcate nu face, rele nu face, misiune face, toată ziua I-o închină lui Hristos, organizează grupuri, ține cateheze, se spovedește, se împărtășește, este un om drept. Hristos S-a răstignit, a înviat și împreună cu El s-a răstignit și acesta. Ce dureri sufletești să aibă de vreme ce este plin cu toate?

Suspinurile sunt ceva special, sunt o liturghie mai adâncă a sufletului care se pocăiește, se înnoiește și

---

[1] Aluzie la activiștii din organizațiile religioase grecești *Zoi* și *Sotir*, care practicau un activism social secondat de un pietism, adeseori, antimonahal. (n.tr.)

înțelege de unde a căzut. Sunt jeluirea unui suflet aflat în afara raiului, pentru că sabia păzește poarta raiului și el nu poate intra (*cf.* Fc. 3, 24).

Rugăciunea lăuntrică se săvârșește când duhul omului, izbăvit de mișcările sufletului, comunică și se unește cu Dumnezeu. Atunci, și în vremea somnului, și în vremea muncii, el se roagă.

Să ne străduim să avem orele noastre de rugăciune! Să ne străduim să ne rugăm și la muncă, atât cât ne amintim și ori de câte ori ne amintim! Dacă uiți, nu te întrista! Fă mai bine o plimbare, decât să stai și să te întristezi! Nu există niciun motiv de întristare. Începe din nou să te rogi! Ai uitat de rugăciune o dată, de zece ori, de o sută de ori? Când îți amintești, începe din nou! Faceți această strădanie, mai cu seamă noaptea, și veți vedea aurora Duhului înlăuntrul vostru!

5

Îndemnul Apostolului Pavel, „fiecare să caute și cele ale aproapelui“ (Flp. 2, 4) – criteriul vieții noastre să fie aproapele – este un adevăr atât de simplu. Dar, deși îl cunoaștem și îl studiem, îl uităm întotdeauna și ne poticnim de el. Din păcate, în inimă avem un alt criteriu, stabilit într-un mod irațional, absurd și nefiresc: pe noi înșine.

Dacă presupunem că într-o mănăstire se întâmplă să moară Starețul și călugării mai bătrâni și rămân cinci în viață, ce va trebui să facă aceștia cinci? Orice, în afară de ceea ce-i trece prin cap fiecăruia. Ba chiar și îngerul Domnului, Arhanghelul Gavriil, dacă le-ar spune ceva, ei să prefere ceea ce va spune celălalt frate, chiar dacă ar fi acesta ultimul călugăr al mănăstirii, cel mai neînvățat, cel mai incapabil, mai păcătos, mai de nimic. Vom vedea atunci că împărăția cerurilor va intra în inimile celor cinci călugări și în mănăstire. Dar, dacă vor urma sfatul Arhanghelului Gavriil, mănăstirea se va risipi pe dată. Să facă ce a spus acest călugăr neînvățat, lipsit de educația elementară

și păcătos, și zâmbetul va înflori pe dată pe chipul lor, primăvara va veni și cerul va străluci în mănăstire!

Aceasta este problema care creează dificultăți oamenilor când lucrează împreună și care distruge până și cele mai bune dispoziții. Înfricoșător! Mergi undeva și ai pretenția ca celălalt să te cinstească, și nici nu-ți trece prin cap că tu trebuie să-l cinstești pe celălalt! Nu există niciun loc în Sfânta Scriptură care să ne spună că trebuie să facem ceea ce ne trece prin minte. Datorită acestei atitudini, toate se netrebnicesc, până și cele mai bune intenții.

Toate relele provin din încălcarea acestei axiome. Dar această axiomă – axiomă înseamnă o lege care nu poate fi dovedită altfel, decât prin deplina ei împlinire – este de neîncălcat. Dacă o dărâmi, dărâmi toată construcția. De această axiomă atârnă viața noastră, și totuși o încălcăm mereu. Dacă există vreun motiv pentru care ascultarea deține un rol important în viața noastră, acest motiv este eliberarea noastră de înfricoșătorul coșmar, care este sinele nostru.

Zice Starețul ceva, iar monahul îi răspunde: „Dar, Părinte Stareț, nu-i așa!" Ce importanță are dacă este sau nu așa? Am venit la mănăstire ca să deschidem SRL-uri? Dacă este așa, mai bine să se desființeze mănăstirea! Aici am venit pentru Dumnezeu. Așa că... să facem ceea ce nu-i „corect"!

Oamenii din lume, de nevoie, se silesc pe ei înșiși și firea lor, se supun superiorilor sau colaboratorilor, ca treaba să meargă bine. Funcționarul, de exemplu, se supune șefului său, profesorul se supune inspectorului. Doar creștinii nu ascultă de bunăvoie și de dragul împărăției

cerurilor. Oamenii lumii se silesc pe ei înșiși și o fac pentru un câștig vremelnic. Noi, creștinii, nu facem ascultare pentru împărăția cerurilor. De exemplu, discutăm cu alții și înlăuntrul nostru avem altă părere, iar atunci simțim că suntem constrânși, că suntem apăsați, pentru că iubim lipsa de libertate. Înfricoșătoare sclavie! Cea mai rea sclavie este aceasta! Mai bine am fi fost sclavii unui pașă, decât să nu fim liberi!

Cineva nu avea Stareț și nu știa ce să facă. Avea un măgăruș și, când nu știa dacă trebuie să facă lucrul acesta sau pe celălalt, să meargă pe aici sau pe acolo, se uita să vadă ce ureche își mișcă măgarul. Câtă înțelepciune! Ajunge să nu faci ceea ce-ți trece ție prin minte, ceea ce vrei tu! Orice altceva fă, sari și în fântână, e de ajuns să nu fi vrut să sari în fântână!

Cele mai multe dintre problemele noastre sufletești, de voie sau fără de voie, iau naștere din iubirea de sine. Niciodată nu există o problemă sufletească independentă de sinele nostru. Ceilalți nu sunt niciodată răi. S-ar putea să fie niște victime, dar răi nu sunt, pentru că omul are în sine sămânța primului Adam, dar este botezat și în colimvitra celui de-al doilea Adam. Aceasta înseamnă că are mereu amintirea primului Adam, a felului în care acesta trăia în rai, și a boldului celui de-al doilea Adam, care îi amintește lăuntric mereu rolul pe care Acesta trebuie să îl joace în viața lui. De aceea, dacă îl veți privi cu iubire de oameni chiar și pe cel mai de nimic om, veți găsi înlăuntrul său semințele bune, urmele chipului lui Dumnezeu. Acest chip al lui Dumnezeu, dacă am putea să îl cinstim și să i ne închinăm, am vedea cât de mult s-ar

schimba inima noastră, câtă tihnă, câtă frumusețe am găsi în viață! În această tihnă am putea să trăim și noi mai frumos, mai matur și mai tihnit decât trăim acum.

Luați un criminal care se ascunde, fiind gata să se repeadă prin case și să fure. Veți găsi nefericire. Trageți-l deoparte și ascultați-l! În inima lui veți descoperi durerea lui, dorințele lui bune, pe care i le-au ruinat alții, veți vedea nereușitele vieții lui, pe care le-a suferit când a încercat să-și schimbe sau să-și îndrepte viața. Și totuși, societatea îl vede ca pe un hoț, ca pe un tâlhar, ca pe un criminal. Tu să-l vezi ca pe chipul lui Dumnezeu, pune-l pe el în fața acestei icoane, dă-i cinste, și îndată legăturile tale cu el se vor schimba! Nu vei fi de acord, desigur, cu păcatul lui, așa cum nici Hristos n-a acceptat vreodată păcatul și nu a făcut niciun compromis. Dar pe păcătos, pe desfrânată, pe vameș i-a îmbrățișat, în casa fariseului a mâncat. Astfel, celălalt intră direct în locul lui Dumnezeu, iar tu te supui lui Dumnezeu. De aceea ești binecuvântat de Dumnezeu, ești binecuvântat din plin!

Toate problemele noastre au ca punct de plecare respingerea aproapelui și înălțarea sinelui nostru, prețuirea pe care o dăm sinelui nostru și subaprecierea aproapelui. Nu spun disprețuirea, ci subaprecierea aproapelui, pentru că nu cunoaștem și nu înțelegem chipul lui Dumnezeu care se ascunde înlăuntrul lui. În inima acestui tâlhar, a acestui păcătos, a acestui bătrân, a acestei puștoaice, a acestei monahii, a acestei slujnice, pe care tu nu o cunoști și vrei să-i impui ideile tale, pe chipul acestei făpturi mici Dumnezeu Își revendică drepturile Sale. Când nu îi vezi ca pe chipuri ale lui Dumnezeu, în acel moment nu faci

nimic altceva decât să te pui pe tine însuți înaintea lui Dumnezeu și să-L tăgăduiești.

Paharul cu apă pe care îl vei da acestei fetițe, acestui suflet pe care nu-l auzi în acel moment și îl refuzi, cuvântul bun pe care îl vei spune, ascultarea pe care o vei face în numele Domnului sunt oferite Domnului Însuși (*cf.* Mt. 18, 5). Ascultarea ta față de unul dintre aceștia, în nume de proroc sau de drept, este, de asemenea, oferită Domnului (*cf.* Mt. 10, 40-42), chiar dacă acela pare a fi un nedrept, deși noi nu știm cum este în sufletul lui, nici nu cunoaștem sfârșitul pe care-l va avea omul acela. Pentru noi, el este astăzi cel care e, mâine nu știm ce va fi. Dar pentru Dumnezeu există un chip unitar, nu există o dilatare a timpului. Omul acesta, pentru Dumnezeu, este un „dumnezeu", iar în acea clipă tu intri în conflict cu Dumnezeu Însuși.

O fetișcană îți spune: „Să mergem cu acea mașină!", iar tu, ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic, refuzi, pentru că merge încet. Vine apoi Dumnezeu și îți dă canon. Când o să vină? Cu siguranță că în acel ceas, pentru că L-ai uitat și L-ai necinstit pe Dumnezeu, pentru că ești un hoit. Pentru acest lucru simplu te va canonisi. Ia gândește-te ce vei păți pentru lucruri mai serioase!

Dacă înțelegem și privim cu atenție la crinii câmpului și la păsările cerului, și dacă tragem concluziile corect (*cf.* Mt. 6, 26-28), gândiți-vă cât folos am avea dacă am privi cu atenție la sufletele oamenilor aflați lângă noi și i-am înțelege: responsabilul pe ajutorul său, ajutorul pe responsabil, ucenicul pe Stareț, Starețul pe ucenic, unul pe celălalt și cu toții pe Dumnezeu!

Aici e valabil cuvântul Evanghelistului Ioan: dacă cineva nu-l poate iubi pe fratele său pe care îl vede, cum Îl va iubi pe Dumnezeu pe Care nu-L vede (*cf.* 1 In. 4, 20)? Dumnezeu este nevăzut. Dacă nu poți să-i spui „da" fratelui tău, pentru că nu ești de acord sau pentru că ai citit altceva sau pentru că știi tu că lucrurile stau altfel, cum îi vei spune „da" lui Dumnezeu cu mintea pe care o ai?

Înțelepciunea lui Dumnezeu este cu totul diferită, nu are nicio legătură cu logica noastră, este irațională, din punctul de vedere al gândirii omenești. Noi zicem: „Cere-ți drepturile!" Dumnezeu zice: „Întoarce și celălalt obraz!" Noi întrebăm: „De ce?", iar Dumnezeu răspunde: „Pentru că ți-a luat haina, dă-i și cămașa (*cf.* Mt. 5, 39-40)!" Gândirea lui Dumnezeu este cu totul diferită de a noastră, este irațională. Există o nerozie în viața oamenilor, cuprinsă în faptele care nu sunt orientate după voința și motivele aproapelui, și există și iraționalitatea lui Dumnezeu, care este orientată tocmai în funcție de aproapele nostru.

După ce te-ai rugat cum trebuie, așteaptă-le pe cele care nu trebuie și stai cu bărbăție, păzindu-ți rodul. Pentru că de la început spre aceasta ai fost rânduit: să lucrezi și să păzești (cf. Fc. 2, 15). Așadar, după ce ai lucrat, să nu-ți lași fără pază ceea ce s-a făcut, pentru că, altfel, nu te-ai folosit cu nimic rugându-te. [49]

Când te rogi așa cum trebuie, să le aștepți pe cele care nu trebuie și stai cu bărbăție, ca să păzești rodul

rugăciunii, pentru că, dacă nu-l păzești, îl vei pierde și nu te vei folosi cu nimic. Vedeți că nici rugăciunea nu este un scop în sine, ci un mijloc pentru a câștiga rodul. Rodul este pacea și unirea cu Dumnezeu, comuniunea cu Dumnezeu. Fiți însă atenți cât de frumos așază lucrurile acest cunoscător al rugăciunii, care este Avva Evagrie: *după ce te-ai rugat cum trebuie, așteaptă-le pe cele care nu trebuie și stai cu bărbăție, păzindu-ți rodul.* Când cineva nu se roagă, trăiește o viață mediocră și, de aceea, nu are probleme esențiale. Dimpotrivă, când se roagă, apar *cele care nu trebuie*, cele care nu ar trebui să fie prezente, adică, mai întâi de toate, gândurile potrivnice, năuceala minții provocată de gânduri sau de ispitele pe care nici măcar nu și le putea imagina cineva. Acum se poate confrunta cu probleme care nu l-au preocupat niciodată, la care nu s-a gândit nicicând, de care nu s-a îndoit niciodată.

De exemplu, s-ar putea să întâmpine probleme legate de credința în Dumnezeu, de credința în împărăția cerurilor. De asemenea, pot apărea probleme legate de alegerea reușită sau nereușită a vieții monahale. Acesta este un întunericduhovnicesc. Atunci s-ar putea să se întrebe: „De ce îmi apar acum toate acestea?" Pentru că acum ai început să te rogi, acum rugăciunea ta rodește. Acum încep să te bage în seamă potrivnicii, dușmanii tăi, și încep să te asedieze. Tu însă să stai cu bărbăție, pentru că aceste probleme pretind stăruință în păzirea minții și produc o durere în suflet.

Cele care nu trebuie sunt, de asemenea, feluritele necazuri. Acestea însă nu reprezintă o ispită, o îngăduință sau o încuviințare din partea proniei dumnezeiești. De aceea, mai cu seamă aceste necazuri pretind bărbăție, așa încât

omul să le poată răbda fără să ajungă la exasperare și să fie îndurerat lăuntric, fără să se împotrivească și să-și piardă rodul venit din acestea, întrucât, în realitate, aduc folos.

De pildă, până acum nu te rugai și firește că nu aveai nicio dificultate esențială. Acum însă, de când te rogi, se poate să înceapă să te calomnieze, să te prigonească, să te subaprecieze, să te lepede, și astfel să se declanșeze o problemă serioasă în sufletul tău. Pentru că toate aceste necazuri pot să îți absoarbă mintea și să o abată de la Dumnezeu, tu să *stai cu bărbăție*, așa încât mintea ta să nu fie atrasă de acestea, ci să rămână țintuită în mod exclusiv în Dumnezeu. Atunci nu-L vei pierde pe Hristos, Care a fost zămislit și purtat în mintea ta, nici celelalte roade pe care ți le-a dat rugăciunea.

Urmărim virtuțile pentru rațiunile făpturilor, și pe acestea [rațiunile], *pentru Rațiunea care le-a dat ființă. Iar Aceasta obișnuiește să Se arate în starea de rugăciune.* [52]

Acest cap ne dezvăluie hristologia cuviosului autor, felul în care poate cineva să-L recunoască și să-L dobândească pe Hristos. Noi ne rugăm și lucrăm fiecare virtute – virtuțile sunt premise, așa cum spunea la început Avva Evagrie – *pentru rațiunile făpturilor*, adică pentru cauzele care au creat lucrurile lumii, creaturile, și mai ales pentru legăturile care le țin întreolaltă, precum și pentru efectele pe care le au ele în viața noastră. Aceasta este contemplația celor ce sunt, din perspectiva rațiunilor lor, adâncirea în existența lor și în acțiunea lor asupra diferitelor persoane și fapte.

Așadar, cunoașterea rațiunilor duhovnicești ale creaturilor este o adâncire în spațiul pe care Dumnezeu l-a creat și pe care îl frământă neîncetat. Este o adâncire în creaturile lui Dumnezeu și o înălțare de la ele la Creatorul Însuși, pentru că rațiunea inițială a tuturor este Dumnezeu. Prin urmare, punem în lucrare virtuțile ca să avem o minte curată și să pătrundem în profunzimea celor ce sunt create, a lucrurilor și a faptelor, și să nu rămânem la suprafața lor.

Și pe acestea [rațiunile] *le urmărim pentru Rațiunea care le-a dat ființă.* Înțelegerea rațiunilor făpturilor ne ajută, mai întâi, să înțelegem că trebuie să punem toate creaturile pe seama lui Dumnezeu. În al doilea rând, ne ajută să descoperim participarea proniatoare și activă a lui Dumnezeu la creaturile Lui, iar în al treilea rând, să-L descoperim pe Dumnezeu Însuși, și astfel să fim înălțați la El, cinstind Creatorul, și nu creaturile.

S-ar putea spune că în acest cap avem exprimată revelația naturală a lui Dumnezeu prin mijlocirea creaturilor. Adică, cercetând făpturile, suntem înălțați la Creatorul lor, Îl recunoaștem și Îl iubim. Dar nu aceasta este înțelesul capului de față. Avva Evagrie vrea să spună altceva, vorbește despre rațiunea existenței fiecărui lucru, a fiecărei creaturi, și spune că noi punem în lucrare virtuțile pentru găsirea rațiunilor făpturilor, ale creaturilor. Virtuțile ne ajută să descoperim *rațiunile făpturilor, și pe acestea, pentru Rațiunea care le-a dat ființă.* Aceasta înseamnă că făpturile au fost create pentru Hristos și că, prin urmare, trebuie să le vedem pe toate adunate în Hristos (*cf.* Ef. 1, 10).

Dar rațiunile creaturilor le descoperim prin mijlocirea virtuții, pentru că virtutea ne curăță mintea. Însă pe Hristos, Care a dat ființă făpturilor – pentru că pe toate le-a creat dintru neființă Tatăl, prin Fiul, în Sfântul Duh – și pentru Care există făpturile, fiindcă toate se întorc la El, nu-L găsim prin virtute, ci în rugăciune. Așadar, aici avem o înălțare directă la Dumnezeu, și nu prin mijlocirea făpturilor. Întreaga noastră viață ne ajută să găsim, să înțelegem și să tâlcuim făpturile. Dar, pentru a-L găsi pe Hristos, este nevoie în mod special de o lucrare directă, care se realizează prin rugăciune. Hristos este descoperit și Se arată în vremea rugăciunii. Prin urmare, nu avem o revelație indirectă, ci una nemijlocită.

Dumnezeu „Se cunoaște în turnurile ei", spune Psalmistul (Ps. 47, 3). Pentru noi, „turnurile" lui Dumnezeu – adică puterea noastră, turnul tăriei noastre, acropola noastră – sunt mintea conducătoare, în care putem să-L descoperim pe Hristos. „Turnuri" sunt și lucrarea duhovnicească, și revelația directă a lui Dumnezeu în omul care se roagă. Vrei să-L înțelegi pe Dumnezeu? Roagă-te direct Lui! Roagă-te, și El îți va vorbi! De câtă nădejde, de câtă bucurie și de cât optimism avem parte în această viață!

Starea de rugăciune este o deprindere nepătimașă, care, prin iubirea cea mai înaltă, răpește mintea iubitoare de înțelepciune în înălțimea inteligibilă. [53]

Aici, Avva Evagrie spune că starea firească de rugăciune este produsă de harul dumnezeiesc, este o primire – care însă depinde de propria mea dispoziție și gândire – și are

drept rezultat răpirea minții. Starea de rugăciune este o *deprindere nepătimașă*. *Deprindere* înseamnă „obișnuință", iar *nepătimașă* înseamnă „lipsită de patimă, fără căderi, schimbări și diversificări, cu liniște și pace lăuntrică". Fiecare deprindere produce o înclinație, o patimă sau un interes. Aici însă deprinderea este nepătimașă, nu prezintă niciun fel de interes pentru ceva, ea doar se găsește în sufletul nostru. La capul precedent am spus că toate sunt, în mod fundamental și principial, o formă de cunoaștere, o gnoză. Dar pentru ca virtutea să fie întregită, este nevoie și de celălalt element, rugăciunea, care este o *deprindere nepătimașă*. De ce?

Omul are înclinație spre păcat, iar pentru a-și putea depăși această înclinație – care îl chinuie și îl obosește, îl supără și este un dușman viclean, existând în fiecare clipă eventualitatea să-l încline spre păcat și el să nu-și dea seama – e nevoie de o înclinație contrară, care se numește *deprindere*, însă de una *nepătimașă*. Înclinația spre păcat, spre stricăciune, este pătimașă, iubitoare de plăcere și îl târăște pe om, vrând-nevrând. Deprinderea nepătimașă însă nu este ceva care te târăște. De vreme ce este nepătimașă, ea nu te tulbură, nu te trage după ea, nu te clatină, ci tu o vrei și o păstrezi prin voința ta proprie, fie în potență, fie în lucrare.

Așadar, această deprindere, pentru că este contrară înclinației spre păcat, este, în cele din urmă, o atragere către Dumnezeu. Este însă atât de atrăgătoare, încât, într-un anume fel, silește mintea să fie răpită. Dar nu pe oricare minte, ci *mintea iubitoare de înțelepciune* (τὸν φιλόσοφον νοῦν), adică mintea cunoscătoare, gnostică,

aceea care s-a aplecat pentru a găsi *Rațiunea care a dat ființă* fâpturilor, mintea care caută să Îl descopere pe Hristos. Prin urmare, deprinderea nepătimașă răpește *mintea iubitoare de înțelepciune* într-o înălțime care nu este spațială, ci inteligibilă, prin mijlocirea celei mai înalte iubiri.

Deci, pentru patimă, pentru înclinația păcătoasă, avem un element opus: deprinderea, care, în realitate, este o atragere. De asemenea, avem și o altă patimă, care este nepătimașă: *iubirea cea mai înaltă*. Iubire foarte înaltă nu însemnă nimic altceva decât patimă. Întrucât adjectivul *nepătimașă* ascunde înțelesul de „lipsă de tulburare, cerere stăruitoare", înțelegem de îndată că întreaga activitate a omului și întregul său interes față de orice lucru se opresc, iar el are o iubire foarte înaltă, o patimă „foarte împătimită", de nestăpânit, atracția către Dumnezeu. Această iubire foarte înaltă, această iubire plină de avânt (ἐρωτικὴ ἀγάπη), această aruncare deplină a ființei omului înaintea lui Dumnezeu fac *mintea iubitoare de înțelepciune* să fie răpită; iar în această răpire ea recepteză *Rațiunea care a dat ființă* fâpturilor și o face proprietatea sa.

Prin urmare, starea rugăciunii nu este, pur și simplu, un har care vine de la Dumnezeu, ci are și un rezultat: înclinația iubitoare nepătimașă, dorința și atragerea către Dumnezeu. În ceea ce-L privește pe Dumnezeu, omul este capabil doar de un singur lucru și are elan lăuntric doar pentru acesta, orice altceva fiind patimă. Acest unic lucru se numește „nepătimire". Creștinul nu este un mort, un imobil, un inactiv. Este, pe de-o parte, mort față de toți, dar călătoria lui către Dumnezeu

este foarte puternică și încordată. Prin urmare, starea de rugăciune nu este ceva pe care credinciosul îl trăiește în chip pasiv, ci este o putere, o stare dinamică, o lucrare, o tensiune, un avânt al întregului om, care nu-și mai găsește tihna nicăieri, ci poate doar să se miște cu înțelepciune către Dumnezeu cel căutat. Starea de rugăciune este un dinamism deplin, care se îndreaptă către Dumnezeu. Niciun alt dinamism nu-și mai are loc.

Așadar, când cineva este activ în exterior, nu se poate să fie și înăuntru. De asemenea, un om care, în legăturile sale cu semenii, se dovedește foarte energic sau revendicativ – cere ba una, ba alta – întrebați-vă dacă este activ după voia lui Dumnezeu. Omul care este activ după voia lui Dumnezeu este mort pentru toate celelalte, nu în înțeles de nepăsare, ci în înțelesul omului incapabil să lucreze ceva, pentru că nu are legătură cu nimic, este străin de toate, s-a înstrăinat de toate.

Dar oare, în realitate, este un incapabil? Nu are capacitatea de a se interesa de ceva și de a acționa? Are, desigur, pentru că, dacă n-ar fi avut aptitudine pentru cele pământești, n-ar fi putut-o avea nici pentru cele cerești. Dacă nu le poți împlini pe cele mici, pe care le fac toți oamenii, cum le vei împlini pe cele cerești? Omul acesta însă se face pe sine însuși incapabil, își impune sieși un fel de autocastrare – „sunt fameni care s-au făcut fameni pe ei înșiși pentru împărăția cerurilor" (Mt. 19, 12) – și trăiește într-un asemenea fel, încât nu-l poți folosi pentru nimic altceva decât pentru Dumnezeu.

De exemplu, am putere trupească și nu o folosesc, prin post o veștejesc, iar prin lipsa mea de interes mă

înstrăinez față de toate. Aș putea să mă căsătoresc, dar nu mă căsătoresc. La fel se întâmplă cu toate, pentru că nu încetez să mai fiu capabil doar pentru căsătorie, ci pentru toate. Pentru mine, „femeie" se poate să fie banii, pentru tine succesul, pentru altul poziția socială, pentru altcineva o oarecare pretenție, pentru un altul o idee de-a lui. Omul lui Dumnezeu se face famen pe sine pentru toate, înlăuntrul lui există o nepătimire desăvârșită.

Prin urmare, dacă cineva are niște calități naturale și Îl dorește pe Dumnezeu, trebuie să le lase nefolosite, pentru că nu le poate face pe toate, va deveni un om multilateral și se va deda la toate. Iar dacă va apărea vreo necesitate, va ajuta doar dacă i-o cere Dumnezeu. Altfel, el trebuie să se îngroape pe sine cu totul.

Desigur că, într-o mănăstire de obște, fiecare trebuie să-și aducă obolul său, dar lucrul acesta nu contrazice cele spuse mai înainte. Când nu-ți aduci obolul, faci asta, de obicei, din nepăsare, dintr-o lipsă de consecvență sau de acomodare, de armonie cu frații tăi. În această situație, îți lepezi datoriile tale față de chinovie. Aceasta nu este nepătimire, este împătimire. Când trebuie să lucrezi, tu fiind făcător de corturi, îți vei aduce obolul prin facerea de corturi. Această muncă nu este pentru tine un activism, este ceva diferit, este datoria ta față de obște, depunerea obolului tău în trupul comun în care trăiești.

Mănăstirea, când vede că lucrul oferit de tine este folositor, se poate să îl primească sau poate să-ți ceară să sporești acel lucru, așa încât să nu-ți îngropi talantul în pământ, ci să aduci cel puțin dobândă (*cf.* Mt. 25, 24). Dar dacă talantul tău este în dauna legăturii tale cu

Dumnezeu, atunci îți va cere să renunți la el. Adică folosirea corectă a calităților tale alcătuiește nepătimirea, în timp ce împătimirea se află în neîmplinirea datoriilor tale. În toate există *rațiunea fâpturilor*, iar prin virtute poți să o înțelegi.

Să luăm un exemplu. Dacă un oarecare monah are darul iconografiei și nu vrea să-l pună în lucrare, trebuie să-și îndrepte în altă direcție capacitatea sa de muncă, dar nu va putea reuși. Dacă însă își va cultiva darul în cadrul stabilit de mănăstire, va rămâne nepătimaș. Dar îndată ce va începe să-și facă lucrarea sa cu patimă, va intra în conflict cu întreaga mănăstire, pentru că va avea pretenții, va vrea să picteze așa cum i se pare lui de cuviință, ceea ce crede el că trebuie pictat. Când îi va spune Stareţului: „Nu, icoana aceasta o voi face așa, pentru că tehnica asta se practică azi!“, deja a părăsit poziția monahului și este un simplu artist, trăiește într-o împătimire.

Când cineva își cultivă talantul pentru că i se cere aceasta de către mănăstire, este înconjurat de un zid cu totul nepătimaș și își păstrează sufletul întors către Dumnezeu. Dar îndată ce darul lui ia o înfățișare omenească și apare împătimirea, el vine în conflict cu tot ce-l înconjoară, cu Stareţul, cu frații..., cere condiții diferite, înlesniri noi, vrea să exprime ceea ce crede el. Se poate ca el să facă doar simple cópii și să creadă că, de fapt, realizează niște unicate. Dar chiar și atunci când este înzestrat natural, are talent, poate să ajungă în conflict cu ceilalți. De aceea trebuie să-și îngroape talantul, în afara cazului în care mănăstirea îl lasă liber, pentru că vede că talantul lui nu-l împiedică la înălțarea minții spre Dumnezeu. Dar

este sigur că orice artă sau știință se opune înălțării minții spre Dumnezeu. De aceea spunem că toate se supun îndrumării pline de discernământ a Stareţului.

Cel care vrea să se roage cu adevărat nu trebuie să-și conducă doar mânia și pofta, ci și să ajungă în afară de orice reprezentare mentală pătimașă. [54]

De câtă curăţie are nevoie omul! Partea poftitoare este ceva care ne face să vrem ca celălalt sau un anumit lucru să încline către noi, în timp ce partea irascibilă, mânia, ne întoarce împotriva celuilalt. Mânia și pofta sunt cele mai puternice puteri ale sufletului și produc o dislocare a omului din sine însuşi sau o umplere a lui de către ceilalţi. Pofta generează o umplere, iar mânia, o ieşire a sinelui nostru, a sufletului nostru, din noi înşine, stare care nu este nepătimașă.

Însă, trebuie nu doar să fim lipsiți de mânie și poftă, în care e cuprinsă împătimirea și care pretind activitate, ci trebuie să nu avem nici măcar o reprezentare mentală pătimașă. Reprezentarea mentală pătimașă s-ar putea să nu te influențeze, în timp ce pofta și mânia te vor stăpâni cu siguranță. Cu toate acestea, nu trebuie să avem nicio reprezentare mentală pătimașă. De aceea Avva Evagrie spune:

Cel care Îl iubește pe Dumnezeu pururea Îi grăiește ca unui Tată, respingând orice reprezentare mentală pătimașă. [55]

Dacă-L iubești pe Dumnezeu ca și cum ar fi tatăl tău, atunci Îi vorbești în fiecare zi, ferindu-te de tot ceea ce ascunde o anumită înclinație spre ceva, o anumită patimă, un dinamism orientat înspre exterior, care îți cere conlucrarea sinelui tău. Dar e vorba numai de orice reprezentare mentală pătimașă? Cu siguranță, chiar și nepătimașă să fie reprezentarea mentală, așa cum a spus Cuviosul în alt loc și cum ne va spune de îndată, noi trebuie să o lepădăm. Cu atât mai mult când este pătimașă.

Cel ce a ajuns la nepătimire nu se și roagă cu adevărat. Pentru că poate fi în reprezentările mentale simple și să se împrăștie în imaginile lor și să fie departe de Dumnezeu. [56]

Avem aici completarea capului precedent. Eu nu am reprezentări mentale pătimașe, am ajuns nepătimaș. Dar nici acum nu e sigur că mă rog cu adevărat, pentru că se poate să am reprezentări mentale simple sau obișnuite. De exemplu, mă minunez de frumusețea unui peisaj. Reprezentarea mea mentală nu este pătimașă, dar este una simplă. Pot, de asemenea, să am reprezentări mentale nepuse în lucrare sau simple, care nu îmi solicită sinele, iar atunci fie prin zugrăvirea acestor reprezentări de către artistul numit „imaginație", fie prin trăirea lor, fie prin împlinirea lor, fie prin îndeletnicirea cu ele sau prin amintirea lor, e cu putință ca mintea să se împrăștie și să se afle departe de Dumnezeu, întrucât ea nu poate fi absorbită și de reprezentările mentale, și de Dumnezeu.

Desigur, mintea poate să se îndeletnicească și cu Dumnezeu, și cu reprezentările mentale simple, dar

în acest caz dăruirea nu este completă, așa cum spune Cuviosul. Prin urmare, din minte trebuie lepădat totul. Omul trebuie să trăiască inactiv față de toate. Doar Unul singur poate să intre în duhul lui: Dumnezeu. Această viață este excepțională și îi dă omului măreție, frumusețe și putere.

Dacă mintea nu va ajunge mai presus decât contemplația firii trupești, [înseamnă că] *încă nu a văzut în mod desăvârșit locul lui Dumnezeu. Fiindcă se poate găsi în cunoștința celor inteligibile, dar să se împrăștie din pricina lor.* [58]

Acest cap este foarte important și am putea să-l tâlcuim pe larg, pentru că are nevoie de o analiză aparte.

Mintea înțelege, mintea vede[1], mintea primește întipăririle prin mijlocirea simțurilor trupești și prin ele este modelată și gândește în mod corespunzător. Expresia „dacă mintea nu depășește *contemplația firii trupești*, ea nu va vedea pe deplin locul lui Dumnezeu" înseamnă: dacă mintea nu-și cultivă simțurile duhovnicești, așa încât, prin nepătimire și contemplație lăuntrică, să vadă nu firea trupească, ci pe cea dumnezeiască, atunci nu va putea să-L perceapă lăuntric pe Dumnezeu. Dumnezeu va rămâne, într-un anume fel, necunoscut în ființa Lui. Desigur, firea lui Dumnezeu este de necuprins, de neînțeles, de neîmpărtășit, dar este înțeleasă prin energiile

[1]Plutarh, *Eticele* 92; Epicharmos, *Fragmentul* 249.

Sale dumnezeieşti. Prin urmare, dacă mintea noastră nu depăşeşte *contemplaţia firii trupeşti*, atunci nu Îl vom vedea pe Dumnezeu lucrând, vom rămâne departe de locul în care El lucrează.

Este cu putinţă ca mintea să se afle *în cunoştinţa celor inteligibile*, adică să nu vadă doar trupeşte, ci şi în mod inteligibil şi duhovnicesc, dar, limitându-se la aceste feluri de vedere, simte o veselie, din cauză că acestea sunt inteligibile, şi nu trupeşti. Dar, rămânând la nivel omenesc – pentru că şi cele inteligibile sunt omeneşti, create –, cum va putea să-L înţeleagă pe Dumnezeu cel neîncăput? Ca să-L înţeleagă, nu trebuie să se oprească la nicio desfătare, la nicio îndulcire, la nicio părtăşie, trebuie să-L vrea numai pe Dumnezeu cel necreat.

După cum avem desfătări trupeşti, tot aşa avem şi diferite desfătări spirituale, cum este armonia naturii, muzica, frumuseţea rugăciunii, desfătările şi bucuriile virtuţii, ale comuniunii noastre duhovniceşti... Dacă te opreşti la aceste roade inteligibile, Îl vei pierde pe Dumnezeu. De aceea, nu numai la cele trupeşti să nu te opreşti, dar nici la cele inteligibile, ci să te sui acolo unde este Dumnezeu. Şi Avva Evagrie continuă:

Cel care se roagă în Duh şi Adevăr nu-L mai cinsteşte pe Ziditor din făpturi, ci Îl laudă din contemplarea Lui Însuşi. [60]

Se poate ca cineva să-L înţeleagă pe Ziditor şi să-L slăvească şi să-L preamărească, luând ca punct de plecare

făpturile. Dar cunoștința și slava lui Dumnezeu care provin din făpturi nu sunt desăvârșite. De aceea *cel care se roagă în Duh și Adevăr nu-L mai cinstește pe Ziditor din făpturi*, adică scoate cunoștință, veselie și descoperire a lui Dumnezeu din contemplație și Îl laudă pe Dumnezeu în mod direct.

Dacă vrei să te rogi, ai nevoie de Dumnezeu, Care dă rugăciune celui ce se roagă (cf. 1 Împ. 2, 9). Așadar, cheamă-L zicând: „Sfințească-se numele Tău, vie Împărăția Ta!" (Mt. 6, 9), adică Sfântul Duh și Fiul Tău cel Unul-Născut. Pentru că așa ne-a învățat când a zis: „Tatăl este cinstit cu închinare în Duh și Adevăr" (In. 4, 24). [59]

Dacă vrei să te rogi, ai nevoie de ajutorul lui Dumnezeu, pentru că El dă rugăciune celui ce se roagă. Cuviosul Evagrie tâlcuiește, în acest cap, expresia: *Tatăl este cinstit cu închinare în Duh și Adevăr*, și ne spune în ce fel înțelege el și trăiește în mod personal cuvintele *sfințească-se numele Tău* și *vie Împărăția Ta*. Numele este Sfântul Duh, pentru că Dumnezeu este Duh (*cf.* In. 4, 24), iar Împărăția este Fiul cel Unul-Născut, Împărăția lui Hristos. Iar Împărăția lui Hristos este Hristos Însuși, Trupul lui Hristos, pentru că noi, toți împreună, alcătuim Împărăția.

Pentru că așa ne-a învățat când a zis: „Tatăl este cinstit cu închinare în Duh și Adevăr." Când spune că trebuie să ne închinăm Tatălui *în Duh și Adevăr*, înțelege că trebuie să ne închinăm și să înălțăm rugăciunile și doxologiile noastre către Tatăl, în Sfântul Duh și prin Fiul cel Unul-Născut.

Atunci când mintea, din multa dorire după Dumnezeu, parcă ți se retrage puțin câte puțin din trup și se depărtează de toate reprezentările mentale, venite de la simțire, din memorie sau din starea umorală, fiind totodată plină de evlavie și bucurie, atunci să socotești că te-ai apropiat de hotarele rugăciunii. [62]

Când vei înțelege că ai început să te rogi potrivit cu premisele și termenii rugăciunii? Când vei înțelege că mintea ta a început să se roage lui Dumnezeu și că nu faci doar o simplă încercare de a-ți înălța mintea?

Mai întâi, vei înțelege acestea atunci când mintea ta este plină de multă dorire după Dumnezeu. În al doilea rând, atunci când mintea se îndepărtează încet-încet de toată viața noastră, adică atunci când ea încetează să mai primească întipăriri de la lumea percepută cu simțurile și să se îndeletnicească cu trupul, depărtându-se atât de mult ca și cum ar fi plecat din trup, ca și cum ar fi ieșit, ca și cum ar fi fost înălțată acolo, sus, și rămâne înălțată împreună cu Dumnezeu. În al treilea rând, atunci când mintea dobândește deprinderea de a lepăda de îndată orice reprezentare mentală care provine din lumea exterioară. Desigur, această reprezentare poate proveni și dinlăuntrul nostru, poate să fie și ceva care are legătură cu patimile noastre, cu poftele noastre, dar și ceva care este în afara vieții minții, pentru că ea s-a separat deja de trupul nostru, de întreaga noastră viață, și se simte străină de tot ceea ce are legătură cu viața zilnică. În al patrulea rând, atunci când mintea noastră este plină de bucurie și de evlavie față de Dumnezeu, adică plină de

făpturile. Dar cunoştinţa şi slava lui Dumnezeu care provin din făpturi nu sunt desăvârşite. De aceea *cel care se roagă în Duh şi Adevăr nu-L mai cinsteşte pe Ziditor din făpturi*, adică scoate cunoştinţă, veselie şi descoperire a lui Dumnezeu din contemplaţie şi Îl laudă pe Dumnezeu în mod direct.

Dacă vrei să te rogi, ai nevoie de Dumnezeu, Care dă rugăciune celui ce se roagă (cf. 1 Împ. 2, 9). Aşadar, cheamă-L zicând: „Sfinţească-se numele Tău, vie Împărăţia Ta!" (Mt. 6, 9), adică Sfântul Duh şi Fiul Tău cel Unul-Născut. Pentru că aşa ne-a învăţat când a zis: „Tatăl este cinstit cu închinare în Duh şi Adevăr" (In. 4, 24). [59]

Dacă vrei să te rogi, ai nevoie de ajutorul lui Dumnezeu, pentru că El dă rugăciune celui ce se roagă. Cuviosul Evagrie tâlcuieşte, în acest cap, expresia: *Tatăl este cinstit cu închinare în Duh şi Adevăr*, şi ne spune în ce fel înţelege el şi trăieşte în mod personal cuvintele *sfinţească-se numele Tău* şi *vie Împărăţia Ta*. Numele este Sfântul Duh, pentru că Dumnezeu este Duh (*cf.* In. 4, 24), iar Împărăţia este Fiul cel Unul-Născut, Împărăţia lui Hristos. Iar Împărăţia lui Hristos este Hristos Însuşi, Trupul lui Hristos, pentru că noi, toţi împreună, alcătuim Împărăţia.

Pentru că aşa ne-a învăţat când a zis: „Tatăl este cinstit cu închinare în Duh şi Adevăr." Când spune că trebuie să ne închinăm Tatălui *în Duh şi Adevăr*, înţelege că trebuie să ne închinăm şi să înălţăm rugăciunile şi doxologiile noastre către Tatăl, în Sfântul Duh şi prin Fiul cel Unul-Născut.

Atunci când mintea, din multa dorire după Dumnezeu, parcă și se retrage puțin câte puțin din trup și se depărtează de toate reprezentările mentale, venite de la simțire, din memorie sau din starea umorală, fiind totodată plină de evlavie și bucurie, atunci să socotești că te-ai apropiat de hotarele rugăciunii. [62]

Când vei înțelege că ai început să te rogi potrivit cu premisele și termenii rugăciunii? Când vei înțelege că mintea ta a început să se roage lui Dumnezeu și că nu faci doar o simplă încercare de a-ți înălța mintea?

Mai întâi, vei înțelege acestea atunci când mintea ta este plină de multă dorire după Dumnezeu. În al doilea rând, atunci când mintea se îndepărtează încet-încet de toată viața noastră, adică atunci când ea încetează să mai primească întipăriri de la lumea percepută cu simțurile și să se îndeletnicească cu trupul, depărtându-se atât de mult ca și cum ar fi plecat din trup, ca și cum ar fi ieșit, ca și cum ar fi fost înălțată acolo, sus, și rămâne înălțată împreună cu Dumnezeu. În al treilea rând, atunci când mintea dobândește deprinderea de a lepăda de îndată orice reprezentare mentală care provine din lumea exterioară. Desigur, această reprezentare poate proveni și dinlăuntrul nostru, poate să fie și ceva care are legătură cu patimile noastre, cu poftele noastre, dar și ceva care este în afara vieții minții, pentru că ea s-a separat deja de trupul nostru, de întreaga noastră viață, și se simte străină de tot ceea ce are legătură cu viața zilnică. În al patrulea rând, atunci când mintea noastră este plină de bucurie și de evlavie față de Dumnezeu, adică plină de

simțirea măreției lui Dumnezeu și a propriei noastre micimi care îngenunchează înaintea lui Dumnezeu.

Când le avem pe cele enumerate mai înainte, înseamnă că am început deja să ne rugăm lui Dumnezeu. Altfel, se poate să ne rugăm lui Dumnezeu, se poate să-I spunem durerile noastre, dorințele noastre, dar acestea nu ne unesc cu El, ci doar ne fac niște rugători îngenuncheați înaintea iubirii Lui.

Sfântul Duh, împreună-pătimind cu neputința noastră, ne cercetează și dacă suntem necurați. Și, îndată ce găsește mintea rugându-I-se cu dragoste de adevăr, vine asupra ei și risipește toată oștirea de gânduri și de reprezentări mentale care o împresoară, și o îndeamnă către dragostea de rugăciune duhovnicească. [63]

Sfântul Duh, zice Evagrie, nu ne părăsește nici când suntem neputincioși și necurați. Cum am putea altfel să ajungem vreodată la vreo stare duhovnicească dacă nu-L vom avea pe Sfântul Duh? Creștinul necurat și păgânul necurat se deosebesc prin aceasta: prin faptul că cel de-al doilea nu-L are pe Duhul Sfânt, în timp ce primul Îl are. Problema este că Duhul, când suntem necurați și nu Îl cerem, nu poate să lucreze. Dar El există, L-am primit, „primit-am Duhul Sfânt"[2].

Prin urmare, atunci când Îl cerem, El vine, *împreună-pătimind cu neputința noastră*. Pentru că Duhul Sfânt

[2] Vecernia Cincizecimii, Stihira a 4-a.

oaşte foarte bine „alcătuirea noastră" (Ps. 102, 14), de neputincioasă este constituția noastră, că tindem fire spre păcat, de aceea împreună pătimeşte cu noi n timp ce noi suntem necurați, El *ne cercetează*. Iar i vede că ne rugăm cu iubire de adevăr, atunci vine pra minții noastre, Se uneşte cu noi, iar mintea poate :pe atunci lucrarea ei duhovnicească.

Ce înseamnă *cu dragoste de adevăr*? Această locuțiune erbială înseamnă că cele pe care le spunem Sfântului h le şi credem. Pentru că, dacă spunem „Doamne Ii- : Hristoase, miluieşte-mă!", dar inima noastră se pre- pă cu vreo poftă de-a noastră, cu vreun scop, cu o ecare orientare sau cu vreo neputință a noastră, adică tem împrăştiați încolo şi-ncoace, înțelegeți atunci că ntul Duh Se îndepărtează, pentru că vede că nu avem o dispoziție să ieşim din necurăția noastră, din sinele tru. Cel mai necurat sunt eu, e fiecare dintre noi. Dar, d Duhul vede că Îl cerem în mod autentic pe Dumne- şi că dispreţuim pentru El tot ce este al nostru – tot ce : necurat şi omenesc, tot ce este pământesc şi perceput ı simţuri, ba chiar şi tot ce este inteligibil, orice sim- , desfătare sau plăcere, bună, sensibilă sau suprasensi- i –, atunci Duhul vine asupra minții noastre.

Este extraordinară această cunoştinţă: să ştii că atunci d eşti iubitor de adevăr, îndată vine şi Dumnezeu. r iubirea noastră de adevăr se arată în viața noastră şi dâncul sufletului nostru. Ce strigă adâncul sufletu- nostru? Ce doreşte în clipa în care vorbeşte?

După ce Sfântul Duh vine asupra minții, El risipeşte tă oştirea gândurilor şi a reprezentărilor mentale care

simțirea măreției lui Dumnezeu și a propriei noastre micimi care îngenunchează înaintea lui Dumnezeu.

Când le avem pe cele enumerate mai înainte, înseamnă că am început deja să ne rugăm lui Dumnezeu. Altfel, se poate să ne rugăm lui Dumnezeu, se poate să-I spunem durerile noastre, dorințele noastre, dar acestea nu ne unesc cu El, ci doar ne fac niște rugători îngenuncheați înaintea iubirii Lui.

Sfântul Duh, împreună-pătimind cu neputința noastră, ne cercetează și dacă suntem necurați. Și, îndată ce găsește mintea rugându-I-se cu dragoste de adevăr, vine asupra ei și risipește toată oștirea de gânduri și de reprezentări mentale care o împresoară, și o îndeamnă către dragostea de rugăciune duhovnicească. [63]

Sfântul Duh, zice Evagrie, nu ne părăsește nici când suntem neputincioși și necurați. Cum am putea altfel să ajungem vreodată la vreo stare duhovnicească dacă nu-L vom avea pe Sfântul Duh? Creștinul necurat și păgânul necurat se deosebesc prin aceasta: prin faptul că cel de-al doilea nu-L are pe Duhul Sfânt, în timp ce primul Îl are. Problema este că Duhul, când suntem necurați și nu Îl cerem, nu poate să lucreze. Dar El există, L-am primit, „primit-am Duhul Sfânt"[2].

Prin urmare, atunci când Îl cerem, El vine, *împreună-pătimind cu neputința noastră*. Pentru că Duhul Sfânt

---

[2] Vecernia Cincizecimii, Stihira a 4-a.

cunoaşte foarte bine „alcătuirea noastră" (Ps. 102, 14), cât de neputincioasă este constituţia noastră, că tindem din fire spre păcat, de aceea împreună pătimeşte cu noi şi, în timp ce noi suntem necuraţi, El *ne cercetează*. Iar dacă vede că ne rugăm cu iubire de adevăr, atunci vine asupra minţii noastre, Se uneşte cu noi, iar mintea poate începe atunci lucrarea ei duhovnicească.

Ce înseamnă *cu dragoste de adevăr*? Această locuţiune adverbială înseamnă că cele pe care le spunem Sfântului Duh le şi credem. Pentru că, dacă spunem „Doamne Iisuse Hristoase, miluieşte-mă!", dar inima noastră se preocupă cu vreo poftă de-a noastră, cu vreun scop, cu o oarecare orientare sau cu vreo neputinţă a noastră, adică suntem împrăştiaţi încolo şi-ncoace, înţelegeţi atunci că Sfântul Duh Se îndepărtează, pentru că vede că nu avem nicio dispoziţie să ieşim din necurăţia noastră, din sinele nostru. Cel mai necurat sunt eu, e fiecare dintre noi. Dar, când Duhul vede că Îl cerem în mod autentic pe Dumnezeu şi că dispreţuim pentru El tot ce este al nostru – tot ce este necurat şi omenesc, tot ce este pământesc şi perceput prin simţuri, ba chiar şi tot ce este inteligibil, orice simţire, desfătare sau plăcere, bună, sensibilă sau suprasensibilă –, atunci Duhul vine asupra minţii noastre.

Este extraordinară această cunoştinţă: să ştii că atunci când eşti iubitor de adevăr, îndată vine şi Dumnezeu. Dar iubirea noastră de adevăr se arată în viaţa noastră şi în adâncul sufletului nostru. Ce strigă adâncul sufletului nostru? Ce doreşte în clipa în care vorbeşte?

După ce Sfântul Duh vine asupra minţii, El risipeşte toată oştirea gândurilor şi a reprezentărilor mentale care

o învăluie, *și o îndeamnă către dragostea de rugăciune duhovnicească*, pentru că încă mintea nu este capabilă să dobândească dragostea de Dumnezeu. În capul anterior, Avva Evagrie spunea că omul începe să facă adevărata rugăciune atunci când vede înlăuntrul său multă dorire după Dumnezeu. Dar noi, oricât ne-am supune și ne-am scârbi de noi înșine, suntem amestecați, suntem constituiți din sinele nostru și din păcatul nostru și din caracterul nostru pământesc, adică în adâncul nostru le iubim. De aceea Avva Evagrie ne îndeamnă mai întâi – ne călăuzește în mod anagogic – *către dragostea de rugăciune duhovnicească*, așa încât rugăciunea duhovnicească să ne conducă la unirea cu Duhul Sfânt, iar El să ne curețe, și să urmeze apoi toată dezvoltarea ulterioară, așa cum ne-a spus Cuviosul de la început.

Ceilalți, prin schimbarea stării trupului, îi pricinuiesc minții gânduri sau reprezentări mentale sau contemplații. Domnul însă lucrează într-un mod contrar când vine asupra minții, punând în ea cunoștința celor pe care El le vrea; și, prin mijlocirea minții, adoarme necumpătarea trupului. [64]

Cu siguranță, Îl avem unic învățător pe Domnul, dar îl avem și pe cel care poate să exercite o influență asupra vieții noastre. Mulți dintre ceilalți învățători, datorită schimbărilor din trupul nostru, ne provoacă în minte gânduri, reprezentări mentale sau raționamente, adică cele pe care le vedem în viața noastră zilnică prin mijlocirea simțurilor inteligibile, cu care

avem legături și ne amestecăm, cu care lucrăm și împreună cu care umblăm.

Domnul însă face altfel. Nu produce schimbări în trup, ci vine El Însuși asupra minții și ne descoperă ceea ce vrea El. Adică, în mod corespunzător cu capacitatea noastră de cuprindere și cu dispozițiile noastre, ni le descoperă pe cele pe care le dorim și pe care le putem cuprinde în noi. Astfel, prin stăpânirea și conducerea minții, El liniștește orice influență a trupului asupra minții, și viața noastră se schimbă.

Dacă cineva se mânie și ține minte răul, chiar dacă ar iubi rugăciunea adevărată, nu este lipsit de vină. Pentru că este asemeni celui care vrea să aibă o vedere pătrunzătoare, dar își tulbură ochii. [65]

Cel care iubește cu adevărat rugăciunea, dar se mânie și ține minte răul – din nou, se referă la legăturile cu oamenii, întrucât ele au o mare importanță –, acela este vrednic de osândă. El seamănă cu cel care vrea să aibă o privire pătrunzătoare, dar, prin felul său de viață, își zdruncină sănătatea ochilor. Cine nu se uită cu amândoi ochii într-o singură direcție și fix nu poate să aibă o privire pătrunzătoare. Cu unul ca acesta se aseamănă cel care vrea să se roage și nu păstrează, cu orice preț și cu toată lepădarea de sine, legături bune cu ceilalți.

Dacă dorești să te rogi, să nu faci nimic din cele ce se împotrivesc rugăciunii, pentru ca Dumnezeu, după ce S-a apropiat, să meargă împreună cu tine pe cale. [66]

Dacă vrei ca Dumnezeu să fie învățătorul tău și împreună-călător cu tine când te rogi, atunci nu face nimic din cele care sunt potrivnice rugăciunii! Evident, acest cap urmărește să ne ferească mai ales în privința legăturilor noastre cu oamenii, pentru că ceea ce ne schimbă sunt patimile și împotrivirea noastră față de oameni. Patimile ne despart de noi înșine, iar împotrivirea față de oameni ne desparte de ei, iar atunci nu avem pace și nu putem să ne rugăm.

Când te rogi, să nu dai nicio formă în tine Dumnezeirii, nici să nu-i îngădui minții să fie întipărită de vreo formă, ci să te apropii în chip imaterial de Cel imaterial, și vei înțelege. [67]

Adeseori, când ne rugăm, vrem să-L vedem pe Dumnezeu. Și, pentru că nu-L vedem, ne lăsăm imaginația sau mintea să se gândească și să-și imagineze, să simtă sau să încerce să-L vadă pe Dumnezeu. Aceasta,este o catastrofă! Niciodată, zice Evagrie, să nu dai în mintea ta o formă Dumnezeirii, pentru că, dacă faci asta, vei fi zdrobit! Dumnezeirea ți se va descoperi dacă o gândești imaterial, pentru că Dumnezeu este imaterial. Niciodată să nu ți-L imaginezi pe Dumnezeu, ci să-I vorbești cu totul imaterial! Lasă-ți mintea să-și amintească de El, dar nu te gândi la nimic altceva!

Să-l urmăm și noi pe Cuviosul Evagrie, depunând o strădanie deosebită pentru Rugăciunea lui Iisus! Mai cu seamă noaptea, iar cei care putem și după Sfânta Liturghie

sau și seara, după Pavecerniță. Să spunem rugăciunea cu simplitate! Dacă nu ne ia moțăiala, putem să ședem. Dacă moțăim, să stăm în picioare, nemișcați, umblând sau îngenunchind, să ne lăsăm sufletul să spună rugăciunea, fie cu gura, fie cu mintea! Să ne oprim mintea, gândurile, să se ducă încolo și-ncoace! Mintea noastră să se întoarcă la rugăciune, iar voința noastră să fie întreagă, adunată, la cuvintele: „Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă pe mine, păcătosul!" Voința trebuie, cel mult, să ne dea putere ca să ne schimbăm poziția sau cuvintele rugăciunii – ea fiind o putere care ne va umple – și, în rest, să ne lăsăm în mâinile lui Dumnezeu! Să ne ferim de tot ceea ce ne provoacă dificultăți sau ne face să ne revoltăm, precum și de tot ceea ce ne produce teamă, pentru că acolo nu este Dumnezeu.

Ne vom opri doar la pomenirea lui Dumnezeu, nu vom continua dincolo de aceasta. Nu vom cere desfătări, mângâieri, contemplații, pentru că ne vom înșela și vom rătăci. Aceasta este ceea ce noi putem face, ajunge să nu ne intereseze ce fac ceilalți! Să ne intereseze doar munca noastră, rugăciunea noastră, jertfa noastră și dăruirea sinelui nostru, atunci când apare o trebuință, și nimic altceva! Dacă ne interesează ce fac ceilalți, nu vom avea nicio înaintare. Dacă facem ceea ce ne spune Starețul nostru, vom vedea cât de mult har ne va dărui Dumnezeu ca persoane, dar și cât de mult casa noastră va fi „casa Efratului" (Mih. 5, 1): „Ermonul și Taborul întru numele Tău se vor bucura" (Ps. 88, 13).

Trăind astfel, vom simți că sufletul nostru se mișcă liber și că ajunge acolo unde vrem noi. Să-L lăsăm pe

Dumnezeu să ne dea bucuria pe care am dorit-o în toți anii noștri de până acum și nu am avut-o! Vom vedea atunci că nimeni nu compătimește, că nimeni nu suferă împreună cu noi, că nimeni nu ne ajută, decât numai Dumnezeu. El ne va umple sufletul!

6

Astăzi prăznuim Schimbarea la Față a Domnului. Sărbătoarea Schimbării la Față este, pentru monahi, una dintre cele mai îndrăgite sărbători, iar faptul Schimbării la Față e unul dintre cele mai cutremurătoare întâmplări din viața Domnului, care i-a preocupat în mod deosebit pe monahi. De aceea există multe mănăstiri în întreaga lume cu hramul Schimbării la Față, iar cele mai multe dintre scrierile mistice ale Părinților tratează această temă.

Schimbarea la Față nu este doar un eveniment despre care poate cineva să vorbească, cât o trăire la care poate participa, pentru că Schimbarea la Față nu este o transformare, o schimbare care se petrece cu Hristos, ci cu omul care Îl vede pe Hristos schimbat. Prin urmare, nimeni nu poate să vadă sau să analizeze Schimbarea la Față, dar o poate pătimi, adică o poate trăi. Atunci, pătimirea ia o înfățișare percepută cu simțurile și se exprimă, mai cu seamă, prin ideea de vedere.

Dar să continuăm cu cuvântul *Despre rugăciune* al Avvei Evagrie, pentru că „schimbarea la față" se poate

petrece doar prin rugăciune și la rugăciune. Întrucât rugăciunea este elementul cel mai de temelie al vieții noastre, atunci când tăcem în legătură cu ea înseamnă că, dacă nu suntem morți, cu siguranță moțăim și peste puțin timp vom muri. Dacă, dimpotrivă, vorbim despre rugăciune, avem cel puțin o nădejde că sufletele noastre se vor trezi cândva din somn și se vor ridica din autoînșelarea în care trăiesc.

Este adevărat că, în ceea ce privește rugăciunea, pătimim, iar pătimirea noastră este o lipsă, o deplină privare, o nefericire pe care o trăim, pentru că, fără rugăciune, nu este cu putință să existe pentru noi Dumnezeu, iar atunci nu mai există nici plinătate, nici bucurie. Orice fenomen pe care îl trăiește omul care nu se roagă este mincinos, imaginar, are doar aparența existenței și e lipsit de orice ipostas. Dar, dacă vom vorbi adeseori despre rugăciune, există posibilitatea ca una dintre aceste semințe să cadă în inimă, să odrăslească și să aducă rod, potrivit cu pământul pe care îl găsește, „una o sută, alta șaizeci, iar alta treizeci" (Mt. 13, 8). Să continuăm deci cu Avva Evagrie.

„Stai la straja ta" (cf. Avac. 2, 1), păzindu-ți, în timpul rugăciunii, mintea de reprezentări mentale, plinește-ți cererea și stai întemeiat pe liniștea ei; pentru ca Cel ce pătimește împreună cu neștiutorii să vină și asupra ta, și atunci vei primi darul multslăvit al rugăciunii. [70]

Prima propoziție, *„stai la straja ta"*, este, în mod evident, preluată din cunoscuta prorocie a lui Avacum, a cărui cântare o cântăm la Utrenie. *Straja* este postul de pază,

locul înalt în care te urci și observi, așteptând să vină cineva. Privești, asculți bine din înălțime, fiind gata să transmiți ce ai văzut sau ce ai auzit celor care te-au pus acolo. Prin urmare, *straja*, adică paznicul, are înțelesul de „persoană care privește și ascultă, care urmărește și pândește".

Stai la straja ta – zice Avva Evagrie – așa cum ucenicii stăteau pe muntele Tabor atunci când L-au văzut pe Hristos preschimbat, în timpul tainicului eveniment al Schimbării la Față. Îl numesc „tainic", pentru că ei priveau ceva vizibil, dar, de fapt, schimbarea se petrecuse cu ochii sufletului lor, întrucât ea consta, așa cum reiese din faptele înseși, din prezența strălucirii și a slavei Domnului, adică din răspândirea de raze luminoase prin însăși energia firii lui Dumnezeu. Dumnezeirea Domnului, care se ascundea în spatele acoperământului trupului, a strălucit pentru o clipă în ochii ucenicilor, adică ei au văzut strălucirea în acea clipă, deși înainte și după aceea nu au văzut-o.

Stai la straja ta. Pentru ca cineva să-L vadă schimbat la față pe Domnul, are nevoie de un loc aparte, un loc în care să se schimbe omul însuși. Vom vedea lucrul acesta și în continuare. Expresia *stai la straja ta* exprimă, pentru Prorocul Avacum, locul lui, deci și pentru monah, care este și el un proroc. Adică exprimă faptul că locul de rugăciune este tocmai această *strajă* și că un loc poate să valoreze ceva pentru un monah numai în măsura în care devine un post de pază, un loc de rugăciune.

Păzindu-ți, în timpul rugăciunii, mintea de reprezentări mentale. Adică nu te uita în afară ca să vezi pe cineva schimbat la față, ci privește-ți propria minte, păzește-ți mintea, pentru că acolo trebuie să se petreacă

această schimbare, acolo zace problema, acolo se va petrece marele eveniment al schimbării. Câtă vreme stai la rugăciune, păzește-ți mintea să nu aibă niciun fel de reprezentare, de imagini, să fie cu totul curată, goală, fără conținut. Altfel, vei fi absorbit de propriul tău conținut și nu vei putea să ieși din el, întrucât îți iubești conținutul, este al tău. Nu vei putea nici să-l depășești, pentru că el este la măsurile tale, și tot ce este la măsurile noastre ne face să simțim multă tihnă. De aceea păzește-ți *mintea de reprezentări mentale*.

Plinește-ți cererea și stai întemeiat pe liniștea ei. Scopul păzirii minții este să realizezi ceea ce ai hotărât, rugăciunea, și să te afli în liniștea potrivită ție. Cu siguranță că cererea urmează liniștii. Cu toate acestea, a pus-o prima, întrucât arată dispoziția omului, și abia apoi vorbește despre liniște, deoarece ea este întreaga atmosferă în care trebuie să se afle monahul când vrea să se roage. Omul tulburat, preocupat, răsfirat în mulțimea activităților sale mentale, e cu neputință să facă o adevărată rugăciune. Rugăciunea lui va fi ceva omenesc, ceva cu totul trupesc. Prin urmare, fii atent la mintea ta, așa încât să îți atingi scopul pentru care ai pornit la drum, creând în tine însuți liniștea care ți se potrivește.

Așadar, paza celui care se roagă este propria sa liniște, adică ține și de loc, și de felul de viețuire. Așa cum împărăția cerurilor, în care Domnul este văzut față către față (1 Cor. 13, 12), este și un loc, și un anumit fel de existență, tot așa și aici, paza minții este locul care îi conferă propria ei liniște, desăvârșita lipsă de tulburare (ἀταραξία), absența deplină a imaginilor, completa

inactivitate. Liniştea proprie minţii nu este, pur şi simplu, o seninătate, pentru că o astfel de seninătate a minţii poate fi şi rezultatul unei nădejdi împlinite sau al unei dorinţe care pare să se materializeze. Nu e vorba despre aceasta, ci despre liniştea ca rezultat al golirii minţii de toate reprezentările mentale, de tot conţinutul vieţii noastre.

Dar pentru care motiv trebuie să realizezi liniștea minţii? Ca să te rogi? Nu, aceasta este dorinţa ta. Atunci, ca să stai în linişte? Nici pentru asta, pentru că liniștea este rezultatul, atmosfera, locul și felul de a fi al minţii. Atunci, de ce? Starea *la strajă*, adică închiderea minţii mele în mine însumi, are în vedere altceva: aşteptarea și primirea unei anumite persoane, unice, care, atunci când pătrunde înlăuntrul meu, îmi schimbă mintea și mă face văzător, aşa cum vedem că se spune în continuarea capului: *pentru ca Cel ce pătimește împreună cu neştiutorii să vină şi asupra ta.*

Aşadar, liniştea este, mai întâi, rezultatul golirii mele de orice conţinut. În al doilea rând, este rodul inimii care doreşte să-și împlinească cererea ei, rugăciunea ei; de aceea, când vreau să mă rog, mă pregătesc prin liniștire. În al treilea şi cel mai important rând, liniștea provine din cunoştinţa faptului că va veni şi la mine Cel care pătimeşte împreună cu neştiutorii, adică Dumnezeu Însuși.

Fiţi atenţi la pasajul: *pentru ca Cel ce pătimeşte împreună cu neştiutorii să vină şi asupra ta.* Toate cuvintele, până şi cel mai neînsemnat, sunt alese cu grijă. Mai înainte, Cuviosul folosise participiile şi infinitivele, dar nu şi conjuncţia *pentru ca.* O pune doar aici, ca să te încredinţeze că Dumnezeu va intra în viaţa ta dacă tu

îţi păzeşti mintea. Adică venirea lui Dumnezeu este o urmare firească a păzirii minţii.

În acest fel, Cuviosul elimină tulburarea, deznădejdea, dezamăgirea şi aduce liniştea, care este urmarea credinţei şi a nădejdii, a încredinţării şi a siguranţei că, în cele din urmă, venirea lui Dumnezeu este un fapt care ţine de El, pe care îl va realiza Dumnezeu Însuşi în inima mea. Sigur că ştim aceste lucruri, dar refuzăm să le acceptăm pentru noi înşine şi să ne golim mintea. De aceea orice strădanie de-a noastră, precum şi toate rugăciunile noastre rămân fără rod.

Doar cel care nu se îndoieşte, care este sigur, care crede cu desăvârşire – „dacă nu vă veţi îndoi", zice Evanghelia (Mt. 21, 21) – e cu putinţă să primească ceea ce cere. Această întărire a credinţei constă în siguranţa mea personală că eu, golindu-mă, voi primi orice de la Dumnezeu în mod deplin. Dacă nu am această siguranţă, dacă mă duc să mă rog deznădăjduit, adică fără să cred că se va produce schimbarea, că voi reuşi „schimbarea" mea personală „la faţă", nu poate fi vorba să primesc o astfel de lucrare dumnezeiască înlăuntrul meu, o astfel de trăire, o astfel de pătimire. O numesc „pătimire", întrucât este ceva care se va petrece cu mine prin lucrarea lui Dumnezeu asupra mea. Este o pătimire, pentru că nu porneşte de la mine, din străfundurile mele, ci din adâncurile, din cele dinlăuntru ale lui Dumnezeu Însuşi, Care pătrunde în inima mea.

Pentru ca Cel ce pătimeşte împreună cu neştiutorii să vină şi asupra ta. Neştiutor este fiecare om care nu are experienţa personală a „schimbării la faţă", este cel cu totul

orb, aflat în întregime în întunericul neștiinței. Dumnezeu însă este găsit, Se înfățișează, Se descoperă *celor neștiutori* mai ales în clipa în care nici măcar nu-și dau seama că Îl trăiesc. Cine își păzește mintea de reprezentări mentale ajunge într-o stare în care nici măcar nu mai simte că Îl caută pe Domnul, iar atunci Domnul este găsit în cel care nu-L cunoaște și nu-L caută. În timp ce eu sunt cel neștiutor, iar Domnul este Cel împreună-pătimitor, Cel care, în cel mai simplu înțeles al verbului, pătimește împreună cu mine, care nu-L cunosc. De ce? Împreună-pătimește, pentru că nu poate să intervină în dispoziția și în voința mea, nu poate să acționeze fără voința mea, pentru că trebuie ca eu să urmăresc venirea Lui asupra mea. Împreună-pătimește, pentru că El îmi înțelege neștiința și marea mea sărăcie și orbire, în timp ce eu se poate să cred că am foarte multă lumină. Împreună-pătimește și, în cele din urmă, este Cel care împreună-pătimește mereu cu mine, cel neștiutor, călătorește mereu împreună cu mine și suferă cu lacrimi și cu suspine, ca să găsească clipa potrivită pentru a putea veni sau ca să pășească, am putea spune, în duhul meu, să-l cucerească, să dobândească stăpânire asupra lui, așa încât să-l poată schimba. Nu e nevoie ca eu să-L rog, nu e nevoie să-L înduplec, nu e nevoie să-L silesc, nu e nevoie să reușesc să-L fac pe Cel ce nu aude să mă audă, pe Cel ce nu vede să mă vadă, pentru că El este Cel ce împreună-pătimește mereu cu mine. În ce constă atunci problema, așa încât eu rămân în continuare neștiutor?

Problema zace în propriul meu suflet. Eu nu văd, pentru că nu vreau asta. Eu nu aud, pentru că nu doresc asta.

De îndată ce o doresc, El o va pune în lucrare și, din împreună-pătimitor, va deveni Cel ce împreună Se bucură. Și se va risipi părtășia Lui la patima neștiinței mele – pentru că neștiința este o patimă înfricoșătoare a părții raționale – și, din împreună-pătimitor cu această patimă a neștiinței, va deveni Cel care pătrunde înlăuntrul meu și mă va face să pătimesc o nouă patimă, de data aceasta duhovnicească, a cunoștinței duhovnicești și a iluminării.

Și atunci vei primi darul multslăvit al rugăciunii. Atunci voi primi, cu siguranță, ceea ce doresc, și-l voi primi în dar. Ar fi vai și amar dacă Dumnezeu ar aștepta de la mine să-I dau ceva substanțial, ca El să-mi dea în schimb ceea ce doresc! Dumnezeu nu-mi cere nimic în schimb, nici nu-mi dă darul Său ca răsplată. El este primul care îmi dă un dar. Eu nu pot decât să-i dau un dar ca răspuns la propriul Lui dar, adică fie o mulțumire, fie o agonie în restul vieții mele duhovnicești, fie o afierosire a lucrurilor mele, a harismelor mele naturale sau duhovnicești, care, în realitate, Îi aparțin Lui.

Darul va fi atât de mare și de luminos, atât de viu și de puternic, atât de nemijlocit, încât îmi va dărui slavă; de aceea Evagrie îl și numește *multslăvit*. Mai întâi de toate, darul însuși va fi slăvit și vestit, pentru că va proveni din lucrarea lui Dumnezeu și, deci, va fi o părtășie la viața lui Dumnezeu, față de care nu e cu putință să existe ceva mai slăvit.

Prin urmare, chiar numai prin cuvântul *dar* înțelegeți că Avva Evagrie vrea să sublinieze cât de ușor și de nemijlocit primim darul rugăciunii, precum și premisa necesară pentru a putea apoi să-I dăm ceva lui

Dumnezeu. Pentru că, pentru a putea dărui în schimb propriul dar la darul lui Dumnezeu, trebuie mai întâi să primesc. Iar când primesc darul, atunci îl văd, îl înţeleg, am cunoştinţa, unirea nemijlocită cu el, și știu ce vrea Dumnezeu și ce pot eu să-I dau și ce trebuie să-I dau. Altfel, mă lupt, obosesc, sângerez, iar la Dumnezeu nu ajunge nimic, pentru că toate acestea pe care le fac nu sunt un răspuns la darul Lui, ci sunt strădanii omenești și daruri omenești. Dar cele omenești rămân la nivel omenesc, în timp ce primirea darului rugăciunii mă ajută să înaintez mai departe în legăturile mele cu Dumnezeu.

Avva Evagrie, după cum ne putem da seama, nu este acel făptuitor care se oprește la modalitatea exterioară a rugăciunii, nu ne dă o metodologie anume pentru rugăciune, ci ne dă duhul rugăciunii, adică ne spune cum trebuie să gândească și să trăiască cineva pentru ca Duhul Sfânt să poată să îi insufle rugăciunea. Avem nevoie de aceasta, pentru că lui Dumnezeu nu-I trebuie nimic din sărăcia noastră, nici din reprezentările noastre mentale, nici din cele pe care le simțim, nici din florile de crin ale inimilor noastre. El vrea doar ceea ce pune El Însuși în noi, care este al Lui și Îi aparţine. Iar ceea ce ne dă, ceea ce primim de la El și Îi aparţine, aceea Îi și dăm înapoi.

Vedeţi că rugăciunea, așa cum este prezentată în acest cap, nu este, în principal, un dialog cu Dumnezeu, ci este o stare a omului care se roagă, lucru pe care îl arată înţelesul cuvântului „pază". Omul care se roagă nu e cel ce se pregăteşte să-I vorbească lui Dumnezeu, care își umple mintea cu reprezentări; nu spune: „Acum merg la Dumnezeu, oare ce o să-I spun? Îl voi ruga să-mi dea cutare

lucru, Îi voi mulțumi că mi l-a dat pe celălalt, Îl voi slăvi pentru că a făcut soarele, stelele cerului..." A sta înaintea lui Dumnezeu ca să te rogi înseamnă să te pregătești să vezi și să auzi, să te pregătești să primești. Păzește-ți duhul cu totul liber și neîmprăștiat, pregătit, tihnit și odihnit, ca să poată să-L aștepte pe Dumnezeu!

Așadar, pentru Cuviosul nostru, rugăciunea este altceva. Este rugăciunea iubirii, a prieteniei, rugăciunea minții, așa cum o numim de obicei, rugăciunea unirii cu Dumnezeu. De aceea păzește-ți mintea de orice reprezentare! Capacitatea de activitate a minții trebuie să fie pe deplin liberă, să nu existe nimic în minte, mintea să fie goală.

Când te gândești ce să spui, îți pui sufletul în mișcare, nu ești liniștit, ești un om care acționează. Când ai o anumită frământare, probleme, strâmtorări, bucurii, iarăși nu ești liniștit. De aceea trebuie să te străduiești să te liniștești pentru a te putea ruga. Sufletul, trupul, duhul, toate trebuie să fie liniștite, să nu existe nimic care să îți sfârtece puterile sufletești, care să te absoarbă sau să te preocupe, care să te strâmtoreze sau să te umple de bucurie. Pe cât poți, roagă-te cât mai liniștit, cât mai senin! Unii încearcă să-și declanșeze emoții, să își stoarcă lacrimi sau să-L simtă pe Dumnezeu, în timp ce alții se încordează la rugăciune. Nu, ci este nevoie de o desăvârșită liniștire! Și să mai știi încă ceva: *vei primi* nu exprimă o lucrare săvârșită la nesfârșit; s-ar putea să aibă o anumită constanță, dar înțelesul expresiei este că acum, când stai să te rogi, acum vei primi darul, acum te va lumina Dumnezeu, acum te va cerceta, acum te va insufla.

Așadar, rugăciunea nu este un dialog, este o întâlnire, o împreună-aflare, o atingere înfricoșătoare a lui Dumnezeu, pe care ți-o dă Dumnezeu Însuși. Scopul ei este această primire a darului, nu să-I spun lui Dumnezeu ceea ce mă preocupă. Problema este să nu am nimic să-I spun și să nu vreau să-I cer nimic. Pentru că, dacă am ceva să-I spun, atunci nu Îl aștept pe Dumnezeu, ci împlinirea cererii mele. În acea clipă aștept să se împlinească cererea, în loc să Îl aștept pe Dumnezeu, Care mi-a dat și îmi va da mereu daruri. Prin urmare, stau cu totul liniștit și aștept ca Dumnezeu să-mi dea darul.

În capul următor Avva Evagrie reia aceleași înțelesuri, pentru ca mintea noastră groasă să le poată înțelege.

Nu te vei putea ruga curat dacă ești împleticit cu lucrurile materiale și ațâțat de griji necurmate. Pentru că rugăciunea este lepădarea reprezentărilor mentale. [71]

Ce înseamnă *curat*? Este vorba, cu siguranță, de rugăciunea curată, care reprezintă stadiul final, duhovnicesc al rugăciunii, adică rugăciunea care depășește condițiile trupești și ajunge în spațiul duhovnicesc. Această rugăciune este o ieșire din sine și o răpire de către Dumnezeu, o înălțare a duhului omenesc de către aripile lui Dumnezeu, pe care pășind, duhul omului se unește cu împărăția cerurilor. Aici însă adjectivul *curat* are un alt înțeles, introductiv: reprezintă preambulul strădaniei omenești, ca să poată să atragă harul lui Dumnezeu.

Adjectivul *curat* are legătură cu verbul „a curăța", care înseamnă „a purta de grijă cuiva". De exemplu, mă

aștepți acasă la tine și vrei să-mi porți de grijă. Ce faci? Aranjezi camera așa cum îmi place mie, pentru că, dacă nu-mi place, voi pleca. O împodobești, o umpli cu lucruri pe care le vreau, care mă odihnesc. Asta înseamnă că scoți tot ceea ce nu vreau, tot ceea ce mă deranjează. Golești locul, iar locul devine deschis, pregătit să mă primească. Așadar, „am făcut curățenie în casă pentru că te aștept" înseamnă că am golit-o de tot ce avea în plus, că am făcut loc să intri – în cazul nostru, ca să intre Dumnezeu –, adică loc ca să vii; sau am spațiu liber, când e vorba de un loc închis.

Prin urmare, sensul expresiei *nu te vei putea ruga curat* este: nu te vei putea ruga curat când, întâi de toate, mintea ta, duhul tău nu sunt goale, libere, ca să poată intra Dumnezeu. Deci rugăciunea curată este rugăciunea fără imagini și reprezentări mentale, nu numai cea fără păcate sau fără gânduri pătimașe, ci rugăciunea care se săvârșește în timp ce mintea este cu desăvârșire goală, fără conținut, împodobită, gata să-L primească pe Dumnezeu. Așa cum spunem că un om are o inimă deschisă și încape în el întreaga lume, tot așa și mintea trebuie să fie deschisă, ca să-L încapă pe Dumnezeu întreg.

În al doilea rând, nu te vei putea ruga *curat* dacă ești împleticit cu împrăștieri materiale, când te amesteci cu probleme materiale și când ești zdruncinat de griji neîncetate, pentru că lucrurile materiale și grijile te înghit, ele devin conținutul tău. Atunci, oricât ai striga, oricât ai îngenunchea, oricâte șiraguri de metanii ai trage, rugăciunea ta este asemenea rugăciunii preoților lui Baal, care nu era auzită, nu era curată (*cf.* 3 Împ. 18, 25), și dacă te

va cerceta Dumnezeu, îți va spune: „Ai ce să mănânci, ce nevoie mai ai de Mine?"

Dar ce înseamnă *împleticit cu lucrurile materiale*? Cuvântul πρᾶγμα (lucru) vine de la verbul πράττω (a face ceva) și înseamnă „ceva căruia noi îi dăm existență, îl punem în lucrare, fiind rezultatul unei fapte (πράξις), al unei acțiuni". Prin urmare, *împleticit cu lucrurile materiale* exprimă preocuparea minții tale, a inimii tale, cu ceva care pentru tine are viață, înțeles, conținut și valoare, exprimă faptul că te pui în mișcare spre acel ceva, că vrei să îți reușească. De exemplu, sunt student și vreau să îmi iau diploma. Luarea diplomei este pentru mine „lucrul", pentru că dau existență acestuia, cred că este ceva care mă va ajuta. Așadar, îmi pun în lucrare puterile ca să-mi iau diploma și, de aceea, mă împleticesc cu diploma mea, cu acțiunea aceasta. Avva Evagrie însă spune să nu existe nimic care să aibă pentru mine importanță și spre care să tind. Vedeți ce înseamnează liniștire? Pentru că, atunci când mă preocupă ceva și merg să mă rog, înseamnă că acel lucru mă interesează, că acela este lucrul meu, că acolo mintea mea este împleticită.

Prin urmare, când ești încurcat în probleme care te frământă sau care roiesc în jurul tău, cu siguranță nu te vei putea ruga, pentru că, dacă există o gălăgie exterioară, o să ajungă până la tine, iar când există valuri, vor ajunge și ele la tine. Trebuie să-ți organizezi mediul tău exterior, condițiile vieții tale.

Cu atât mai mult când „lucrurile" intră înlăuntrul tău și devin griji! Orice grijă este ceva lumesc, o deșertăciune, se împotrivește lui Dumnezeu. Dar, când

grijile sunt neîntrerupte, cu atât mai mult când ești zdruncinat de ele, când te stăpânesc, când te preocupă, când crezi că ești răspunzător sau potrivit să rânduiești o treabă sau alta, să îndrepți diverse situații, să-ți asumi rezolvarea problemelor, pe altele să le pui în ordine, să explici, să arăți cum stau lucrurile, atunci pentru tine Dumnezeu nu există. Trebuie ca înlăuntrul tău și în afara ta să înceteze să mai existe idoli, să se stingă, să se golească toate, așa încât rugăciunea ta să poată fi curată, și atunci Dumnezeu va intra înlăuntrul tău.

În ce se deosebește „lucrul" de „grijă"? Primul este punerea în lucrare a puterilor omului, iar celălalt este preocuparea lăuntrică a omului, le privește pe cele lăuntrice. Prin urmare, când inima mi se zdruncină, când este aprinsă, când este robită de griji neîncetate, când este chinuită de ceva, când ființa mea este îndreptată spre ceva, atunci aceasta este grija mea, în timp ce nu trebuie să am nici griji, nici lucruri. Trebuie să fiu liber de toate ca să pot să fiu rob al lui Dumnezeu.

Pentru că rugăciunea este lepădarea reprezentărilor mentale. Lucrurile materiale și grijile au legătură cu reprezentările noastre mentale, cu conținutul minții noastre și, într-un anume fel, stârnesc partea noastră rațională, în timp ce rugăciunea este *lepădarea reprezentărilor mentale.* Având reprezentări mentale, nu poți să te rogi, trebuie ca mai întâi să le lepezi. Dar cum le vei lepăda sau cum le vei părăsi, de vreme ce ești împrăștiat în diferite lucruri care se reflectă în mintea ta?

După ce Avva Evagrie ne-a explicat ce este paza omului, ne-a spus apoi că scopul acestei paze nu este ca eu să

lupt ca să-L întâlnesc pe Hristos. Scopul pazei este să reușesc, rămânând gol de orice conținut, să-I spun lui Hristos, Care este lângă mine și pătimește împreună cu mine: „Vino, Te las să intri înlăuntrul meu!", având deplina siguranță că aceasta se va petrece. Continuând, Avva Evagrie ne arată libertatea exterioară și interioară pe care trebuie să le avem ca să putem să lepădăm reprezentările noastre mentale și să ne rugăm. Prin urmare, spune:

Cel legat nu poate fugi. Nici mintea care slujește patimilor nu poate să vadă locul rugăciunii duhovnicești. [72]

Aici, Cuviosul Evagrie completează și întărește cele spuse în capul dinainte. Lucrurile și grijile, preocupările minții și imaginile mentale sunt o robie, o legătură. Însă, cel legat nu poate alerga, prin urmare, nu poți să te rogi dacă ai orice fel de reprezentări mentale.

Cuviosul Evagrie, referindu-se la substantivul „grijă", care caracterizează, mai cu seamă, părțile irascibilă și poftitoare, îl leagă în mod special de partea rațională. Patima este grija minții, este o tendință prin care mintea este atrasă spre cele dinafară, este reprezentarea mentală, activitatea mentală, este ceva care are putere în mintea omului. Avem patimi felurite, dar aici este vorba de patimile minții. Patima se poate să nu fie un păcat, poate să fie ceva neprihănit, dar este puternică și trage mintea la ea. În mod contrar goliciunii minții, care Îl atrage pe Dumnezeu, patima, întrucât umple mintea cu elemente străine, Îl îndepărtează pe Dumnezeu. Adică nu este *lepădarea reprezentărilor mentale*, ci lepădarea lui Dumnezeu.

Verbul *să vadă*, pe care l-am întâlnit în fraza *nici mintea care slujește patimilor nu poate să vadă locul rugăciunii duhovnicești*, are, pentru început, înțelesul de „desfătare". Verbele „a vedea" și „a privi" înseamnă: gust, simt înăuntrul meu, mă desfătez de veselie, de gustarea plăcută a unei anumite trăiri pe care o am. „Îl văd pe Dumnezeu" înseamnă: mă bucur în toată plinătatea de Dumnezeu. Prin urmare, este cu neputință să mă bucur, să fiu umplut de rugăciunea duhovnicească – nu de cuvintele pe care le spun eu, ci de rugăciunea pe care o rostește Duhul înlăuntrul meu – dacă mintea mea slujește o patimă oarecare.

Nu poate să vadă locul rugăciunii duhovnicești. Cuviosul Evagrie prezintă rugăciunea duhovnicească drept un loc, pentru că, vrând-nevrând, omul dă tuturor ideilor o dimensiune spațială pe care să o poată înțelege. Desigur, înțelegem mai ușor întinderea plană, suprafața pe care trăim. De aceea chiar și pământul, care este sferic, noi îl vedem ca și cum ar fi o suprafață plană și ar avea o anumită întindere. Simțim toate lucrurile având o anumită dimensiune, pentru că astfel le înțelegem mai profund. Chiar și pentru a exprima iubirea lui Dumnezeu, ne deschidem larg brațele. De aceea Avva Evagrie redă adâncul căii venirii Duhului Sfânt folosind ideea de loc. Prin fraza *nu poate să vadă locul rugăciunii duhovnicești* vrea să spună că nu vei ajunge nici măcar în punctul de a te ruga, adică nici măcar nu vei începe rugăciunea duhovnicească, dacă mintea ta este roabă la vreo patimă.

După ce mintea ajunge să se roage nepătimaș și curat, demonii nu mai vin asupra ei din stânga, ci din dreapta. [73]

Când mintea ta va fi eliberată de imagini și de patimile ei, zice Cuviosul Evagrie, atunci demonii te atacă din dreapta. Când vin din stânga, înțelegi că acolo se află cel rău și spui: „Mergi înapoia mea, satano!" (Mt. 4, 10). Dar, când te atacă din dreapta și, în același timp, când mergi, de exemplu, să te rogi sau să citești, și simți o neliniște, o tulburare, ce vei face? Aici, verbul *să se roage* are înțelesul întinderii și al întoarcerii, al tensiunii și al urcușului minții către Dumnezeu, pe care le-am văzut la începutul capetelor. Adverbul *curat* se referă la partea rațională a omului. Când este mintea curată? Când este gata, înfrumusețată, goală de orice conținut și Îl așteaptă pe Dumnezeu.

De vreme ce mintea s-a golit acum de orice conținut străin și este pregătită numai pentru Dumnezeu – Dumnezeu merge doar într-o inimă goală, pentru a o umple, pentru că este Dumnezeu gelos (*cf.* Ieș. 20, 5) și nu acceptă să găsească în ea altceva, nici vreun lucru, nici vreo persoană –, ne întoarcem la adverbul *nepătimaș*, care este rezultatul lui *curat. Nepătimaș* înseamnă „fără patimă, fără tendință către ceva, fără încordare și întoarcere spre ceva, prin urmare, fără nicio grabă sau orientare spre ceva". Mintea stă nemișcată, fără activitate și fără voință, nepătimașă și liniștită, pentru ca Dumnezeu să meargă și să Se unească cu ea. Cuviosul Evagrie se referă aici la reușita ca cele trei părți – rațională, irascibilă și volitivă – să devină una, pentru ca mintea să poată, prin faptul că este simplă, să se unească cu Dumnezeu cel simplu.

Așadar, mintea trebuie să fie goală și, mai ales, netulburată de mânie și de voință. De ce? Pentru că mânia, pe de o parte, îi conferă un anumit conținut, o simțire și o cunoștință, o percepție și o părere, iar pe de altă parte, voința îi conferă o anumită stare de activitate, adică îi imprimă o anumită orientare, o anumită tendință.

Așadar, e nevoie de atenție la partea rațională și de o zăvorâre, adică de o limitare și de o închidere a mâniei și a voinței în minte, sau izolarea lor în afara minții. Izolarea păzește, într-un anumit fel, mintea fecioreInică, așa încât să poată intra în comuniune cu Dumnezeu. Închiderea mâniei și a voinței, stăpânirea lor de către partea rațională înseamnă legarea lor și nefolosirea lor. Prin urmare, ajungem la același înțeles: cele trei părți încetează să mai lucreze, împărțirea în trei direcții a persoanei umane dispare și atunci mintea poate să se roage.

Dar, pentru că acum ai ajuns un vas care încape în el harul Domnului, Cel care împreună-pătimește cu cei neștiutori, demonii găsesc un alt mod ca să te înșele, alăturat felului în care lucrează Dumnezeu cel împreună-pătimitor. Așa cum mintea are propria ei liniște, tot așa există și o liniște care nu îi este proprie, care este rezultatul înșelăciunii demonilor vicleni, care lucrează din dreapta. Ce fac aceștia?

Pentru că îi înfățișează [minții] *slava lui Dumnezeu și o formă oarecare, dintre cele plăcute simțurilor, încât să i se pară că a ajuns la scopul rugăciunii.*

Înțelesul principal al verbului *înfățișează* este: „pun ceva în cineva, îl sfătuiesc, îl îndemn, îl fac să vrea, să dorească, să ceară". Prin urmare, fraza *îi înfățișează slava lui Dumnezeu și o formă*[1] *oarecare* înseamnă că demonii ne produc anumite trăiri, ni se înfățișează, ne oferă, oarecum pe tavă, slava lui Dumnezeu și o oarecare apariție, făcându-ne să credem că ele sunt adevărate și că noi le-am dobândit.

Cuviosul Evagrie folosește verbul *înfățișează* ca să arate lucrarea ascunsă, ipocrită și înșelătoare a demonilor. Adică în spatele a ceea ce se vede se ascunde altceva, lucrul care poate fi înțeles cu mintea și care este satanic. Dacă însă vom fi atenți, vom vedea că sfântul autor nu vrea atât să ne arate forma satanică înfățișată, cât punctul de plecare, adică răutatea celui viclean și naivitatea noastră, a oamenilor, care suntem legați din partea dreaptă de către cel viclean.

Să vedem cum armele de-a dreapta devin arme ale celui viclean. Acesta strecoară în luptător *slava lui Dumnezeu și o formă oarecare*, adică îl face să vrea să Îl vadă pe Dumnezeu și să iubească arătările diferitelor chipuri, vedeniile și nălucirile, și așa îl duce la robie.

Slava lui Dumnezeu și forma diferă prin faptul că slava este ceea ce se vede în mod obiectiv, în timp ce forma,

---

[1] Substantivul σχηματισμός (figură, formă) denumește, în acest context, orice apariție în planul minții la vremea rugăciunii (lumini, imagini bine conturate ale unor persoane, locuri, obiecte etc.), care dă minții o formă și o îndepărtează de starea în care se săvârșește adevărata rugăciune. (n.tr.)

apariția care se întipărește în minte, efect al unei cauze, este ceva de ordin subiectiv. Prin urmare, slava lui Dumnezeu este lumina lui Dumnezeu, strălucirea ființei lui Dumnezeu, Dumnezeu Care Se înfățișează strălucitor, ca lumină. Demonii ne înfățișează și ei o lumină și vor să credem că aceasta este slava lui Dumnezeu, dar nu este. „Figura" este forma pe care o creează demonii înaintea ochilor minții noastre și care este plăcută simțirii noastre, adică vedem ceea ce simțirii noastre îi place.

De exemplu, îți spui: „Trebuie să Îl văd pe Dumnezeu, dar de atât timp mă rog și tot nu Îl văd!"; de aceea cauți cu ochiul sufletului tău sau cu partea poftitoare să-L vezi pe Dumnezeu sau să ai o oarecare lumină sau să auzi ceva. Atunci demonii îți înfățișează lumini și forme, adică te înșală, ca să iei aminte la ei, așa încât să crezi că ai atins în chip minunat scopul rugăciunii. Auzi de harismele sfinților și vrei să le câștigi și tu. Din acea clipă ai fost târât în afara căii, pentru că numai un sfânt, căruia i s-a dat acest dar de către Dumnezeu și este deja al lui, îl poate folosi după cum vrea, să-l aducă înaintea Lui, adică să-L vadă pe Dumnezeu când vrea. Însă eu, căruia Dumnezeu nu mi-a dat acest dar, nu am dreptul să-l cer. Darul este dăruit, nu pot sili pe nimeni să mi-l dea.

Prin urmare, când doresc ceea ce Dumnezeu îmi poate dărui, devin un instrument manipulat, un sclav al celui viclean. De aceea nu vom urmări nici forme, nici vedenii, nici vise, nici năluciri, nici să privim fix, nici să ne înălțăm ochii, nici să ne înălțăm inima. Toate să fie lipsite de formă, goale, liniștite, așteptându-L numai pe Dumnezeu!

Dar de ce utilizează cel rău aceste strategii? Pentru că noi, care suntem supuşi simţurilor – prietenii simţurilor –, le iubim şi vrem să simţim ceva cu putere. Adică, atunci când am o oarecare descoperire sau simţire sau înştiinţare înlăuntrul meu, mi se pare că am atins scopul rugăciunii. Pe scurt, cel viclean şi-a atins scopul.

Un bărbat cunoscător (gnostic) a spus că lucrul acesta se petrece datorită patimii slavei deşarte şi a demonului care se atinge de un loc din creier.

Acest fel de înşelare, a spus *un bărbat gnostic*, un om care avea o mare experienţă, provine din patima slavei deşarte, din faptul de a urmări ceea ce este deşert şi zadarnic. Desigur, slava lui Dumnezeu, pe care o vedea Sfântul Simeon Noul Teolog şi, în general, toţi sfinţii, poate fi văzută şi cu ochii fizici, dar şi lăuntric. Lumina necreată poate să fie percepută cu simţurile fizice, dar poate să fie şi inteligibilă, duhovnicească. Dar ceea ce este perceput cu simţurile nu este esenţialul, este doar un ajutor dumnezeiesc, ca Dumnezeu să-mi dea ceea ce cer în rugăciune, ceea ce mintea mea poate să vadă, adică să-mi dea luminarea dumnezeiască. Luminarea dumnezeiască este o deschidere largă a minţii înaintea lui Dumnezeu. Această deschidere însă mintea omului o trăieşte atât de adevărat şi de puternic, încât i se pare a fi ceva văzut, ca o vedere percepută cu simţurile fizice, întrucât este atât de puternică şi este, cu adevărat, o vedere pe care o are mintea.

Prin urmare, slava lui Dumnezeu şi forma pe care le strecoară demonii provin din patima slavei deşarte

şi din faptul că demonul vine şi se atinge de mintea noastră. Dacă e cazul să faci raze la creier ca să-ţi tratezi celulele nervoase, iar medicul nu focalizează bine spotul de raze, nu o să rezişti la tratament, o să mori pe loc sau nu-ţi vei da seama, îţi vei pierde minţile şi nu vei mai înţelege ce îţi spun. Dacă medicul poate, cu razele lui, să acţioneze asupra creierului şi să îi facă rău, cu cât mai mult poate satana să facă aceasta! Cei din vechime puneau toate în legătură cu creierul. În realitate aşa şi este, iar aceasta arată înrudirea şi legătura dintre activităţile trupeşti, sufleteşti şi duhovniceşti.

Se naşte însă întrebarea: când mi se înfăţişează slava lui Dumnezeu şi anumite forme, este de fiecare dată satana cel care vine şi se atinge de creierul meu? Nu, desigur! Pentru că, dacă am o patimă în lucrare – există şi patimi care nu sunt în lucrare –, atunci nu e nevoie ca satana să se mai pună la treabă. Merge şi doarme, ca să se odihnească. Dar când mă curăţ, trebuie ca însuşi cel viclean să-şi ia drăcoveniile, vasele lui[2], să vină şi să se apropie de mine şi să-mi facă ceea ce zice aici Cuviosul Evagrie. Aşadar, e nevoie să ne rugăm curat şi nepătimaş, să nu cerem vedenii şi desfătări, să nu urmărim anumite interese. Singurul nostru scop să fie aşteptarea lui Dumnezeu şi neîncetata unire a minţii noastre cu El.

Aşteptarea lui Dumnezeu se exprimă prin golirea minţii noastre. Dacă am alte trăiri, acestea vor deveni nişte instrumente ale celui viclean, care mă duc în

---

[2] *Cf. Viaţa Sfântului Macarie Egipteanul*, în *Marele Sinaxar al Bisericii Ortodoxe*, vol. 1, Atena, 1999[6], pp. 443-444.

rătăcire. Este ușor să ne emoționăm sau să așteptăm, să ne frământăm sau să plângem, dar în toate acestea nu există nici auzire, nici vedere duhovnicească. Aceste lucruri ne învață aici Avva Evagrie, ceea ce nu înseamnă că nu este cu putință ca harul să ne fie dat și în mod felurit, pentru că harul nu este hotărnicit în lucrările lui, este întotdeauna liber, suflă unde vrea, face ceea ce vrea. Însă acesta este criteriul sigur al primirii lui Dumnezeu. Acesta este drumul sigur către Dumnezeu. Dacă urmez altceva, atunci se poate să ajung un instrument al celui viclean. În continuare, Cuviosul Evagrie vorbește despre îngeri și despre felul în care ei ne slujesc nouă, oamenilor.

Îngerul lui Dumnezeu, stând de față, contenește numai cu cuvântul toată lucrarea potrivnică din noi și mișcă lumina minții ca să lucreze fără rătăcire. [75]

Îngerul este o minte care Îl vede pe Dumnezeu și vine să ne slujească, intră în mintea noastră și ne transmite un înțeles bun. Numai prin prezența și prin cuvântul lui, *îngerul lui Dumnezeu* alungă toată lucrarea demonică și ajută ochiul minții noastre să fie întors fără rătăcire către Dumnezeu. Adică, în timp ce satana ne face rău, îngerul lui Dumnezeu poate să oprească lucrarea vrăjmașului, atunci când ne cercetează.

Ceea ce se spune în Apocalipsă, că îngerul aduce tămâie ca să o adauge rugăciunilor sfinților (cf. Apoc. 8, 3), mi se pare

că este harul acesta care lucrează prin înger. Pentru că sădește cunoștința adevăratei rugăciuni, astfel încât mintea să stea de-acum în afară de orice clătinare, akidie și nepăsare. [76]

În acest cap, Avva Evagrie se referă la textul din Apocalipsă, care ni-l prezintă pe un înger căruia i s-a dat tămâie într-o cădelniță de aur, ca să o aducă împreună cu rugăciunile sfinților (*cf.* Apoc. 8, 3). Eu cred, zice Cuviosul, că tămâia este harul, darul pus în lucrare prin mijlocirea îngerului. Substantivele „dar", „zestre", „har" au același înțeles. Tămâia simbolizează faptul că Dumnezeu, prin îngerul său, dă har rugăciunilor sfinților de pe pământ, adică le face curate și nepătimașe, așa încât să se poată înălța la Dumnezeu, să se împletească și să se înalțe împreună cu rugăciunile sfinților din ceruri. Așa cum sfinții se roagă sus, în cer, neîncetat, iar rezultatul rugăciunii lor este faptul că se află în comuniune cu Dumnezeu, așa și rugăciunea oamenilor capătă o putere de cunoaștere și poate să se înalțe acolo unde sunt rugăciunile sfinților. Omul primește deja același har cu sfinții din ceruri, același dar, adică se înfățișează înaintea Jertfelnicului ceresc și Îl vede pe Dumnezeu.

Prin urmare, ca să te rogi, e nevoie în mod necesar de har, pentru că totul începe de la Dumnezeu singur. De vreme ce Dumnezeu ne dă harul Lui, înseamnă că nu e adevărat când spui: „Mă rog de atâția ani și nu am simțit nimic." Aceasta este o minciună! Adevărul este că nu te-ai străduit niciodată să te rogi, că nu te-a interesat Dumnezeu! Probabil că te-a interesat numai să faci ceva, fără ca acest lucru să fie scăldat în lumina lui Dumnezeu, ci în iubirile tale și în

convingerile tale, în interesele tale și în visele tale. Cine vrea să se roage cu adevărat este cu neputință să nu poată, pentru că rugăciunea nu este săvârșită de către om, este săvârșită de către Dumnezeu. Lucrul acesta este foarte important și, cu toate acestea, nu-l înțelegem. Suferim de o cumplită necredință, nu credem în legea lui Dumnezeu.

Când mergem să ne rugăm și înlăuntrul nostru ne îndoim – „Pe mine să mă audă Dumnezeu? La mine să ia aminte?" –, ce să ne mai facă atunci Dumnezeu? Să încununeze necredința noastră? Alteori ne fixăm un anumit scop, să ne rugăm pentru ceva. Pe Dumnezeu nu-L interesează ceea ce cerem noi, și de aceea ne ostenim în zadar. Cererile noastre de sănătate, de exemplu, sau pentru lucruri materiale nu reprezintă voia lui Dumnezeu.

Altcineva se plânge: „Mă rog de atâția ani și nu L-am văzut pe Dumnezeu!" Nici aceasta nu-L interesează pe Dumnezeu, pentru că plângerea aceasta cuprinde în ea un interes. Alta este voia lui Dumnezeu, și alta a noastră. Noi cerem o simțire omenească, ușurare sau satisfacție, odihnă sau afecțiune, sau căutăm sănătate, în timp ce Dumnezeu vrea să ni Se dea pe Sine Însuși.

Această cunoștință a rugăciunii adevărate ne-o insuflă îngerul – pentru că [îngerul] sădește cunoștința adevăratei rugăciuni, astfel încât mintea să stea de-acum în afară de orice clătinare, akidie și nepăsare –, iar atunci harul dă minții noastre o statornicie de neclătinat. Așa cum prinzi ceva în cuie de nu se mai mișcă, tot așa se întâmplă și cu mintea noastră, rămâne neclintită. Dar nu noi o facem așa, ci harul lui Dumnezeu. Noi, pur și simplu, trebuie să arătăm dispoziție și înțelegere.

Pe lângă aceasta, harul ne izbăvește de akidie. Akidia înseamnă să te îngreuiezi și să trândăvești, să simți somnolență sau să te întrebi, de exemplu, dacă trebuie să te așezi sau să nu te așezi. Izbăvirea de akidie nu este doar rezultatul propriei tale dispoziții, ci mai ales al lucrării lui Dumnezeu. Reușita ne-o dă Dumnezeu. Omul se bucură, este înălțat și le izbutește pe toate dacă înțelege și spune: „Eu vin, Dumnezeul meu, iar Tu vino să mă prinzi de mână!"

Cupele cu tămâie se spune că sunt rugăciunile sfinților, pe care le aduceau cei douăzeci și patru de bătrâni (cf. Apoc. 5, 8). [77]

Apocalipsa spune că cei douăzeci și patru de bătrâni s-au înfățișat înaintea tronului lui Dumnezeu și s-au închinat Mielului, ținând în mâini țitere și cupe pline de rugăciunile sfinților. În acest cap Avva Evagrie se referă, mai întâi, la cupele de tămâie pe care le țin cei douăzeci și patru de bătrâni, iar în al doilea rând, la faptul că aceste cupe cuprind rugăciunile sfinților, aflate în Jertfelnicul cel mai presus de ceruri și pe care Dumnezeu le primește întru miros de bună mireasmă.

Iar prin cupă trebuie înțeleasă prietenia cu Dumnezeu, adică iubirea duhovnicească desăvârșită, în care rugăciunea este săvârșită în Duh și Adevăr.

Cupa este prietenia (φιλία) cu Dumnezeu, adică iubirea avântată (ἐραστικὴ ἀγάπη) către Dumnezeu,

prin care este pusă în lucrare adevărata rugăciune. „Sărut (φιλῶ) pe cineva" înseamnă că sunt de acord cu el, mă întorc spre el şi îl iubesc pătimaş. Singura patimă nepătimaşă este iubirea lui Dumnezeu. „Ţiterele" pe care le ţin în mâini bătrânii sunt strigătul nostru cântat, praznicul nostru, cunoaşterea, simţirea şi părtăşia noastră la iubirea lui Dumnezeu. Este cântarea noastră, săltarea inimii noastre, durerea iubirii noastre, zâmbetul nostru, veselia noastră. Nu putem să ne rugăm dacă nu suntem bucuroşi. Dacă inima noastră nu devine o ţiteră, n-am făcut nimic. De aceea omul trist nu aduce jertfă lui Dumnezeu. Cu toate acestea, ne întristăm.

Întrebi pe câte unul: „De ce te întristezi, fiul meu?", şi el îţi răspunde: „Pentru că am făcut un păcat." Nu se întristează pentru că a păcătuit, ci pentru că se iubeşte pe sine însuşi. Sunt lucruri diferite. Întristarea este un pretext ca să-şi ascundă iubirea de sine. Întrebi pe un altul de ce se întristează, şi îţi spune că ieri nu i-a arătat iubire fratelui său. Nu-i pasă de fratele său, ci îl interesează sinele lui. Dacă l-ar fi interesat fratele său, s-ar fi pocăit, nu s-ar fi întristat. Acum însă el a decăzut în ochii fratelui său ori în ai săi proprii, şi de aceea se întristează.

Când ţi se pare că nu mai ai nevoie de lacrimi, la rugăciune, pentru păcat, priveşte cât de mult te-ai depărtat de Dumnezeu, dator fiind să te afli pururea în El, şi vei lăcrima cu mai multă căldură. [78]

Când crezi că nu ai nevoie de lacrimi, la rugăciune, pentru păcatele tale, atunci să înţelegi cât de mult te-ai îndepărtat de Dumnezeu. Înainte de primirea lacrimilor de la Dumnezeu, avem lacrimile exterioare, pe care sufletul nostru le varsă şi care provin din cunoaşterea stării lui. Este osteneala noastră cea mai lăuntrică, dar nu atât ca o dăruire sau ca o trudă, ci ca o stare şi o cunoştinţă. Prin urmare, dacă crezi că nu ai nevoie de lacrimi pentru păcatele tale, să ştii că aceasta se întâmplă pentru că nu ai înţeles că eşti păcătos, şi nu înţelegi aceasta tocmai pentru că eşti departe de Dumnezeu. Dacă ai fi fost aproape de Dumnezeu, ai fi văzut sfinţenia Lui şi ai fi înţeles propria ta întinăciune, iar atunci ai fi vărsat lacrimi fierbinţi.

Sunt oameni care greşesc în ceea ce priveşte rugăciunea. De exemplu, ei spun că, pentru ca rugăciunea să aibă valoare, trebuie să plângi. Unii ca aceștia, când merg să se roage, își înăbușă inima, cultivă gânduri de tânguire în minte, își lovesc pieptul – fie în gând, fie cu pumnul –, varsă lacrimi şi cred că aceste lacrimi le varsă inima lor. Aceasta este o mare greşeală.

Dar oare lacrimile nu sunt necesare? Da, e nevoie să primim lacrimile, să-mi dea Dumnezeu lacrimi, dar aceste lacrimi nu le voi urmări, nici nu le voi pune eu în lucrare, nici nu mă voi înăbuși ca să le primesc, ci mi le dă Dumnezeu fără să ştiu, pentru că este milostiv. Te văd pe tine, care eşti sărac şi nu-ţi poţi cumpăra o maşină, şi-ţi dau bani. Nici nu mi-ai cerut, nici nu m-ai rugat. Eu ţi i-am dat. Tot aşa ne dă şi Dumnezeu aceste lacrimi. Eu sunt liniştit, pentru că ştiu că, îndată

ce Dumnezeu mă găsește în momentul potrivit, îmi va trimite harul Lui și îmi va da lacrimile.

Alții cred că nu au nevoie de lacrimi, că omul trebuie să se roage fără lacrimi. Pentru că ei înșiși nu pot să verse lacrimi, spun că lacrimile nu sunt necesare. Dar lacrimile sunt veselia sufletului. Care lacrimi însă? Cele pe care mi le dă Dumnezeu. De lacrimile noastre Dumnezeu nu are nevoie. El recunoaște doar ceea ce dăruiește El Însuși. Când înțelegem că suntem păcătoși și că trebuie să stăm neîncetat înaintea lui Dumnezeu, Dumnezeu ne va da de îndată lacrimile. Noi suntem învârtoșați și nu înțelegem, dar Dumnezeu ne-a iubit, cu toate că am fost păcătoși și cu toate că, prin preștiința Lui, știa că vom cădea.

Cunoscându-ți cu adevărat măsurile tale, te vei tângui cu desfătare [în inimă], *mustrându-te pe tine însuți ca Isaia: „Cum, necurat fiind și stând în mijlocul unui astfel de popor, îndrăznesc să stau înaintea Domnului Savaot?" (Is. 6,5).* [79]

Când îți vei înțelege propriile măsuri, adică cine ești, că ești țărână, cenușă (*cf.* Fc. 18, 27), păcat și că nu poți să te înalți nici măcar deasupra pământului, atunci, cu siguranță, te vei mustra pe tine însuți și vei zice: „Cum îndrăznești să te înfățișezi înaintea lui Dumnezeu? Cum vrei să te unești cu Dumnezeu de vreme ce ești păcătos?" Atunci, îndată vei începe să urmărești curățirea, izbăvirea de păcatele tale. Apoi, nădejdea, siguranța și pregustarea izbăvirii de păcate îți vor dărui o tânguire dulce, care va ascunde bucuria și mângâierea faptului că vei deveni de îndată un alt om.

Prin urmare, *te vei tângui cu desfătare* înseamnă că ai simțirea lui Dumnezeu și a ta însuți, simțirea că eu, pământul, cenușa, și El, Cel sfânt, Cel mare, ne-am aflat împreună aici, pe pământ! Înfricoșător! Eu și Dumnezeu să fim împreună aici! Cu adevărat, te trec fiorii! Văzându-L pe Dumnezeu, te veselești, te bucuri. Văzându-te pe tine însuți, te tânguiești și te mustri pe tine însuți, la fel ca Prorocul Isaia, zicând: „O, ticălosul de mine, L-am văzut pe Dumnezeu!", pentru că Scriptura spune că „cine Îl va vedea pe Dumnezeu va muri" (Ieș. 33, 20). Prin cunoașterea de sine și prin vibrația ființei tale, provenită, pe de-o parte, din iubirea și prezența lui Dumnezeu, iar pe de altă parte, din faptul că Dumnezeu ți Se transmite și te împărtășești de El, tu strigi: „O, ticălosul de mine, sunt un păcătos și trăiesc în mijlocul oamenilor păcătoși, dar, cu toate acestea, m-am înfățișat înaintea Domnului!"

Însă, pentru a ne întări, Avva Evagrie continuă:

Dacă te rogi cu adevărat, vei afla multă încredințare. [80]

În capul al 73-lea ne-a vorbit despre faptul de a te ruga *curat și nepătimaș*, iar aici ne spune: *dacă te rogi cu adevărat*. Adverbul *cu adevărat* are, desigur, înțelesul de „rugăciune săvârșită într-un fel pe care îl vrea Dumnezeu", dar are mai ales înțelesul de „rugăciune săvârșită cu cunoștința lui Dumnezeu, cerând cunoașterea lui Dumnezeu". Așadar, dacă te rogi numai și numai pentru a-L cunoaște pe Dumnezeu, *vei afla multă încredințare*.

Ce înseamnă *încredințare* (πληροφορία)? Iubirea mă face să Îl cer pe Dumnezeu, iar cererea îmi aduce umplerea

(πλήρωσι) cu Dumnezeu, pe Care Îl înțeleg, și atunci le înțeleg pe toate. Fiindcă doar când Îl văd pe Dumnezeu îmi înțeleg propria micime, propria păcătoșenie, iar, atunci când Îl cunosc, le înțeleg pe toate, le explic și le prevăd. Prin urmare, încredințarea are și înțelesul înainte-științei, și al descoperirii acelor lucruri care pretind discernământ, și al lucrurilor viitoare care pretind înainte-vedere.

Așadar, încredințarea are, aici, un înțeles mistic, arată felul în care trăim ceva și presupune, mai întâi, propria mea iubire, întoarcerea mea spre Dumnezeu și, în al doilea rând, să-mi uit deșertăciunea, să devin nepătimaș. Plinătatea (πλήρωμα, de la verbul πληρῶ – a umple) este înțelegerea, deschiderea minții mele înaintea lui Dumnezeu, cunoașterea lui Dumnezeu. Prin urmare, plinătatea este și cunoașterea mea de sine, pentru că mă aflu în Dumnezeu. Când sunt cu Dumnezeu, învăț bine lucrarea duhovnicească, ciclică, a lui Dumnezeu înlăuntrul meu. Așadar, când mă rog *adevărat*, mă voi umple de Dumnezeu, iar atunci:

Îngerii se vor însoți cu tine, ca și cu Daniil (cf. Dan. 8, 16), și-ți vor lumina rațiunile celor ce se petrec.

Capul 80 are legătură cu profețiile lui Daniel și, în același timp, tâlcuiește și textul din capitolul al 8-lea al *Apocalipsei*, pe care l-am întâlnit mai înainte. Cartea noastră este mistică, iar Avva Evagrie folosește profețiile biblice pentru a-și transmite învățătura.

După ce te umpli de Dumnezeu și Dumnezeu te învăluie, atunci toate câte le are Dumnezeu vor fi ale tale.

Îngerii, care Îl slujesc pe Dumnezeu, vor veni să te slujească și pe tine – „îngerilor Săi va porunci pentru tine" (Ps. 90, 11) – așa cum s-a întâmplat și cu Daniel. Vor veni să te păzească, dar mai ales ca să te slujească și să te încredințeze, să te insufle, să te lumineze și să-ți tâlcuiască *rațiunile celor ce se petrec*. Înăuntrul tău, acolo unde Se află Dumnezeu întreg, vor intra și îngerii și te vor învăța cauzele și rațiunile și adevărurile întâmplărilor prin care treci. Adică te vor face un cunoscător al tainelor lui Dumnezeu, îți vor descoperi cauza și scopul tuturor.

Desigur, nu trebuie să ne preocupe „cele ce se petrec", dar, cu toate acestea, ne aflăm în mijlocul lor. Dacă însă mă rog cu adevărat, atunci voi dobândi, în această lume, simțirea mai lăuntrică a scopului și a cauzei universului, voi simți că orice lucru există pentru Dumnezeu, că trăiește și moare pentru Dumnezeu, că toate au legătura lor cu Dumnezeu, că toate au propriile lor rațiuni. Fiecare rațiune (λόγος) este pentru Rațiunea (Λόγον), Cuvântul lui Dumnezeu, iar Cuvântul lui Dumnezeu Se supune Tatălui (*cf.* 1 Cor. 15, 28). Iar Cei doi, în Duhul Sfânt, sunt cauza prin care m-am născut eu. Astfel, pe toate le văd ca pe ceva ce se înalță către Dumnezeu – acesta este înțelesul cuvintelor *și-ți vor lumina rațiunile celor ce se petrec*. Prin urmare, dacă mă rog cu adevărat, voi simți că pământul, cerul, oamenii, elementele naturii, toate se înalță către Dumnezeu. Atunci, fiind unit cu Hristos, mă voi cutremura, pentru că m-a încredințat, m-a umplut, m-a adus la țel, la scopul meu, la cunoștința lui Dumnezeu, a faptului că toate se înalță către Dumnezeu.

Dar rugăciunea nu este cumva grea pentru noi? Dacă eu, ca om, nu cer de la semenul meu ceva pe care nu-l poate face, atunci cu atât mai puțin Dumnezeu nu o să îmi ceară ceva greu. Iar dacă Dumnezeu cere, de-a lungul secolelor, rugăciunea și de la cei buni, și de la cei răi, și de la mari, și de la mici, și de la înțelepți, și de la neînțelepți, asta înseamnă că rugăciunea este ceva foarte-foarte simplu.

E nevoie însă de o condiție: deplina încredere, deplina încredințare că rugăciunea este pentru mine – nu pentru celălalt –, că eu pot și că eu trebuie să o fac, că totul vine de la Dumnezeu și că Dumnezeu îmi va da totul. Ce îmi va da? Ceea ce este atât de sfânt și de mare – adică ceea ce îmi este dăruit ca zestre, și nu e o plată pentru faptele mele –, acesta va veni și mă va umbri. Dar nu numai că va veni și mă va umbri, ci mă va și umple, iar îngerii vor veni împreună cu mine și îmi vor descoperi tainele lui Dumnezeu. Ajunge să mă rog cu siguranța și credința că Dumnezeu este prezent, fără să aștept să îmi dea daruri. Pe acestea mi le va da El singur.

„Cereți, și vi se va da, căutați și veți afla!", zice Domnul (Mt. 7, 7). Prin urmare, când eu îmi spun rugăciunile întru cunoștință, când săvârșesc Vecernia sau Utrenia, când citesc Pavecernița sau Catismele, când merg la Liturghie, când rostesc Doxologia, rugăciunile de mulțumire, când cânt Paraclisele, când mă închin lui Dumnezeu, când fac din dispoziția mea lăuntrică o rugăciune continuă și lucrătoare, când îmi concentrez voința cu tărie, cu tonus, ascetic – așa încât ea să fie ceea ce se înalță către Dumnezeu într-o nelucrare (ἀπραξία), într-o lipsă de activitate (ἀνενέργεια) față

de griji, probleme, lucruri pământești –, atunci oare Dumnezeu nu va veni? Este sigur că Îl voi întâlni, că Îl voi simți, dacă voi fi în mijlocul celor care Îl așteaptă astfel!

Pornind de la capetele despre rugăciune ale Avvei Evagrie, în care se face referire la texte din *Apocalipsă*, e bine să vedem mai pe larg pasajele biblice legate de aceste texte.

„Dar nimeni în cer, nici pe pământ, nici sub pământ, nu putea să deschidă cartea, nici să se uite în ea. Și am plâns mult, fiindcă nimeni n-a fost găsit vrednic să deschidă cartea, nici să se uite în ea. Și unul dintre bătrâni mi-a zis: «Nu plânge! Iată, a biruit leul din seminția lui Iuda, rădăcina lui David, ca să deschidă cartea și cele șapte peceți ale ei!»" (Apoc. 5, 3-5).

Aceste texte ne ajută să înțelegem mai bine ce înseamnă „schimbare la față", schimbare duhovnicească, cunoștință și vedere a lui Dumnezeu, contemplație și revelație. Desigur, nu este vorba să facem o tâlcuire a *Apocalipsei*. De aceea nu ne vom opri nici la înțelesul cuvintelor, nici la diferitele vedenii din *Apocalipsă*. De altfel, această carte se poate înțelege numai cu duhul omului, în concretul istoriei Bisericii. Avem o cunoaștere și o tâlcuire obiectivă a *Apocalipsei*, realizată în Biserică, dar avem și o revelație personală, făcută fiecărui om, realizată prin arătările personale ale lui Dumnezeu, situație în care fiecare detaliu capătă semnificația și locul său în sufletul omului.

Al cincilea capitol din *Apocalipsă* se referă la un mare eveniment. Dumnezeu, stând pe tronul Său, ținea în

mâna dreaptă o carte. Cartea este pomul vieții, mana, pentru că Dumnezeu o va da de mâncare celui ce biruiește (*cf.* Apoc. 2, 7, 17). Este ceea ce El ne dă ca să înțelegem, să cunoaștem, să ne umplem de El. Este cunoștința lui Dumnezeu, taina dumnezeiască, lucrarea dumnezeiască, așa cum vine la mine, cel care nu pot să o văd, nici să o înțeleg și, cu atât mai puțin, să o tâlcuiesc. Tainele lui Dumnezeu sunt ascunse.

Această carte este scrisă pe dinăuntru și pe dinafară, deși în acea epocă se obișnuia să se scrie pe o singură față a sulului. Aici, cartea era scrisă pe amândouă fețele, adică Dumnezeu avea multe să ne descopere, ca să înțelegem cine este și ce a făcut Cel care o ținea. În plus, cartea era pecetluită cu șapte peceți, încât nimeni nu putea să o deschidă.

Atunci îngerul a întrebat cine este vrednic să deschidă cartea, dar nu a răspuns nimeni. Când, în trecut, Dumnezeu a cerut ca cineva să Îi vestească voia în poporul evreu, a fost găsit Isaia, care a spus: „Iată-mă, trimite-mă pe mine!" (Is. 6, 8). Acum însă nu mai există nimeni care să poată să deschidă cartea. Atunci eu, spune Evanghelistul Ioan, când am văzut că „nimeni nu a fost găsit vrednic" să deschidă cartea, nici să o privească – sensul este că pe Dumnezeu nu poți nici să-L vezi, nici să-L privești, nici să-L tâlcuiești, nici să-L cercetezi –, am început să plâng pentru mizeria oamenilor. „O, ticălosul de mine!", striga Prorocul Isaia (Is. 6, 5), iar Apostolul Pavel adaugă: „Cine mă va izbăvi de trupul morții acesteia?" (Rom. 7, 24). Dumnezeu este viața, iar eu, omul, sunt moartea. Orice trup este supus morții, se află în întuneric.

În timp ce mă aflam în această stare, continuă Evanghelistul Ioan, unul dintre bătrâni mi-a spus: „Nu plânge, leul din seminția lui Iuda a biruit! Leul din seminția lui Iuda – în mod evident Hristos – a venit și ne va umple, și pe noi, și cerul, cu cunoștința tainelor Lui, dar și pe voi, pe pământ, pentru că El poate să deschidă cartea." Aceasta înseamnă că „nimeni nu poate cunoaște tainele lui Dumnezeu, decât numai Fiul și cel căruia va voi Fiul să-i descopere" (Lc. 10, 22). Doar Fiul poate să deschidă înaintea ochilor noștri cartea lui Dumnezeu.

Locul rugăciunii, despre care s-a vorbit în capul 72 din scrierea Avvei Evagrie, este locul în care se afla cartea. Înțelesul rugăciunii este cunoștința lui Dumnezeu, trăirea lui Dumnezeu. Drama sufletului omenesc, neștiința noastră, este înfățișată prin cuvintele „pecetluită cu șapte peceți" (Apoc. 5, 1). Suntem incapabili să-L vedem și să-L înțelegem pe Dumnezeu, dar răul constă în faptul că nu cunoaștem această situație dramatică în care ne aflăm, această mizerie a noastră. Îndată ce a înțeles-o, evanghelistul și profetul a plâns pentru starea noastră, fiindcă noi nu putem să plângem.

„Și am văzut, în mijlocul tronului (...) stând un Miel, ca înjunghiat, și care avea șapte coarne și șapte ochi, și a venit și a luat cartea din dreapta Celui ce ședea pe tron" (Apoc. 5, 6-7).

L-am văzut pe Hristos, continuă Evanghelistul Ioan, Care S-a înfățișat sub forma unui miel, ca înjunghiat. Adică fusese înjunghiat, dar trăia, era înviat, era trupul Lui care pătimise și înviase. Mielul, Hristos, a venit și a luat cartea din mâna dreaptă a lui Dumnezeu. Mai

înainte, Dumnezeu o ținea în mână, iar îngerul striga: „Cine poate să o deschidă?", dar nu răspundea nimeni. Atunci, îndelung-răbdătorul Dumnezeu, Care împreună-pătimește cu noi, oamenii, a lăsat-o și aștepta.

Sensul este că omul era incapabil să deschidă cartea. Trebuia ca altcineva, Dumnezeu Însuși, să se facă om ca să o deschidă. Acesta a venit pe pământ, S-a făcut om, a fost înjunghiat, a înviat și S-a înălțat la ceruri. „Cine se va sui în muntele Domnului?", zice Psalmistul (Ps. 23, 3). „Muntele Domnului" este locul în care Dumnezeu Și-a lăsat cartea. Cine „se va sui" să ia cartea și să o deschidă? Cel care S-a făcut om și S-a înălțat la ceruri, Cel care S-a făcut părtaș afectelor[3] noastre nevinovate, Cel care acum ne va descoperi și nouă tainele pe care le cuprinde cartea lui Dumnezeu.

Atunci, cei douăzeci și patru de bătrâni au căzut îndată înaintea Mielului. Aceștia reprezintă toate neamurile sfinților. Numărul 12 exprimă plinătatea. Douăsprezece sunt semințiile lui Israel, de două ori doisprezece este numărul bătrânilor și al tuturor semințiilor provenite dintre neamuri. Toți sfinții sunt reprezentați de către cei douăzeci și patru de bătrâni. Iar *Apocalipsa* continuă:

„Și cei douăzeci și patru de bătrâni au căzut înaintea Mielului, având fiecare țiteră și cupe de aur pline cu tămâie, care sunt rugăciunile sfinților. Și cântau o

---

[3] Afectele sunt acele nedesăvârșiri care au afectat natura umană în urma păcatului strămoșului Adam, cum ar fi foamea, setea, oboseala etc. Ele, deși sunt urmări ale păcatului strămoșesc, totuși nu sunt păcătoase. (n.tr.)

cântare nouă, zicând: «Vrednic ești să iei cartea și să deschizi pecețile ei!»" (Apoc. 5, 8-9).

Fiecare bătrân are propria sa țiteră din care cântă (Apoc. 14, 2). Inima lui zice din țiteră, cântă și se bucură înaintea lui Dumnezeu și I se închină. Împreună cu țitera lui, cu inima lui deschisă, dăruită, plină de bucurie, are și cupa de aur plină de tămâie, plină de rugăciunile sfinților. Sfinții sunt prezentați aici ca fiind sus, în cer.

Cei douăzeci și patru de bătrâni au rugăciunile tuturor sfinților aflați sub Jertfelnic. Care sunt aceste rugăciuni? Care este rugăciunea Bisericii sfinților din ceruri? Ce rugăciuni fac acești sfinți, câtă vreme participă la revelația lui Dumnezeu și Îl văd pe Dumnezeu față către față (*cf.* 1 Cor. 13, 12)? Ni se spune în continuare:

„Și cântau o cântare nouă, zicând: «Vrednic ești să iei cartea și să deschizi pecețile ei, fiindcă ai fost înjunghiat și ai răscumpărat lui Dumnezeu, cu sângele Tău, oameni din toată seminția și limba!" (Apoc. 5, 9).

„Tu, leul din seminția lui Iuda, ești vrednic!", spun bătrânii. „Deschide cartea și descoperă-o!" Înțelesul este: „Tu, cunoscătorule al adâncurilor lui Dumnezeu, descoperă tainele oamenilor care se roagă jos, pe pământ!" Prin urmare, rugăciunile sfinților din ceruri sunt pentru Biserică, pentru credincioșii care se luptă ca rugăciunile lor să se înalțe la cer. Este rugăciunea Bisericii sfințite pentru Biserica ce vrea să fie sfințită. Să trecem la un alt paragraf, în care Mielul a deschis ultima pecete:

„Când a deschis pecetea a șaptea, s-a făcut tăcere mare în cer, ca la o jumătate de ceas" (Apoc. 8, 1).

Când Mielul a deschis cea de-a şaptea pecete, s-a făcut linişte în cer, o tăcere deplină. Tăcere, nu atât în sensul de frică resimţită înaintea evenimentelor înfricoşătoare care urmau să se petreacă pe pământ, cât în sensul de frică înaintea tainei, a revelaţiei lui Dumnezeu care va fi făcută oamenilor.

„Şi a venit un alt înger şi a stat la Altar, având cădelniţă de aur, şi i s-a dat lui tămâie multă, ca s-o aducă, împreună cu rugăciunile tuturor sfinţilor, pe Altarul de aur dinaintea tronului" (Apoc. 8, 3).

Aici nu mai avem o cupă, ci avem un înger. Avva Evagrie se referă, mai întâi, la înger – *ceea ce se spune în Apocalipsă, că îngerul aduce tămâie ca să o adauge rugăciunilor sfinţilor* (c. 10) – şi, în continuare, se referă la cupe, inversând ordinea. De ce? Pentru că fiecare vede lucrurile din punctul lui de vedere: Avva Evagrie, din perspectiva luptei lui, iar Evanghelistul Ioan, din locul lui, din temniţa lui, de la înălţimea la care a fost ridicat. Prin urmare, un alt înger a venit şi a stat înaintea Jertfelnicului, având o cădelniţă de aur, şi i s-a dat tămâie multă. Cine i-a dat-o? Dumnezeu a dat tămâia îngerului, care este un instrument slujitor al lui Dumnezeu, tămâia reprezentând rugăciunile sfinţilor din cer, ca să le aducă şi să le unească cu rugăciunile credincioşilor la Jertfelnicul de aur, aflat înaintea tronului lui Dumnezeu.

După cum prorocul şi evanghelistul Ioan înfăţişează aici lucrurile, se vede că ele sunt continuarea unui text anterior (Apoc. 5, 8) şi, într-un anume fel, îl completează. Dumnezeu, zice el, i-a dat îngerului tămâie multă, ca să o dea rugăciunilor tuturor sfinţilor, adică

pecetea lui Dumnezeu să fie pusă peste rugăciunile sfinților aflați sub Jertfelnicul ceresc, pentru ca Dumnezeu să primească rugăciunile tuturor celor sfințiți, ale tuturor acelora care sunt sfinți în cer.

Avva Evagrie însă dă acestui pasaj tâlcuirea pe care v-am arătat-o mai înainte. Adică, potrivit cu unitatea Bisericii celei una, el pune expresia „tuturor sfinților" în legătură cu noi, cei care ne sfințim jos, pe pământ. Iar tămâia este harul, darul, zestrea dată credincioșilor. Înțelesul este următorul: noi ne rugăm aici jos, pe pământ, dar ce am izbândit? Nimic. Trebuie ca rugăciunea noastră să fie, așa cum spune Avva Evagrie, curată, întru liniștea minții. Lucrul acesta îl poate face doar harul. Însuși Dumnezeu îl trimite pe îngerul Său cu tămâie, ca să o dea rugăciunilor tuturor sfinților de pe pământ. Tămâia se înalță, iar atunci rugăciunea omului, mintea, care nu se poate înălța, începe acum o mișcare în sus, devine suitoare, nepătimirea dobândește o împătimire, împătimirea pe care o dă Dumnezeu, împătimirea pentru Dumnezeu.

„Ca s-o aducă, împreună cu rugăciunile tuturor sfinților, pe Altarul de aur dinaintea tronului" (Apoc. 8, 3). Potrivit cu tâlcuirea Avvei Evagrie, Jertfelnicul de aur este Jertfelnicul pământesc, care este imaginea Jertfelnicului ceresc, pentru că altarul de pe pământ și altarul din cer sunt unul și același, iar darul care se află aici se înalță acolo, sus.

„Și fumul tămâii s-a suit, din mâna îngerului, înaintea lui Dumnezeu, împreună cu rugăciunile sfinților. Și îngerul a luat cădelnița, și a umplut-o din focul Altarului, și a aruncat pe pământ; și s-au pornit tunete" (Apoc. 8, 4-5).

Rezultatul a venit. Dumnezeu, prin mijlocirea îngerului, preface neputința omului în putere, nemișcarea lui o preface în mișcare, neștiința lui în cunoștință, orbirea lui în vedere ageră. Rugăciunea lui primește tămâie, adică putere de înălțare, se înalță și se unește cu rugăciunile celor sfințiți, și toate împreună ajung la Dumnezeu. Adică rugăciunea lui dobândește aceleași însușiri, aceeași putere, aceeași vedere cu rugăciunile sfinților din ceruri. Omul Îl vede pe Dumnezeu, i se descoperă cartea pecetluită și se umple de tainele împărăției cerurilor. Hristos, Care cunoaște cele negrăite ale lui Dumnezeu, ne descoperă tainele Lui, iar noi devenim pe deplin părtași ai celor mai adânci laturi ale vieții lui Dumnezeu, devenim părtași ai vieții veșnice, ai lui Dumnezeu Însuși. Aceasta înseamnă rugăciune, așa cum o prezintă aici Avva Evagrie, tâlcuindu-ne *Apocalipsa*. Omul are nevoie să se izbăvească de toate și să ajungă un vas primitor, care să poată primi tămâia.

Să fim însă sinceri! Nu ne lipsește tămâia – aceasta ne așteaptă, pentru că Dumnezeu este împreună-pătimitor –, ci rugăciunea. Nici măcar nu ne gândim să ne rugăm, nu ne interesează Dumnezeu! Rătăcim printre întâmplări și grijile inimii, printre toate problemele, ideile și dorințele, printre acțiunile și faptele și reacțiile noastre, printre acțiunile și efectele lor secundare, printre nepăsările noastre, împuținările noastre și akidiile noastre. În cele din urmă, cartea deschisă de atunci de către Dumnezeu rămâne pentru noi „pecetluită cu șapte peceți" (Apoc. 5, 1), iar noi continuăm să rămânem în lumina orbirii noastre. Așa cum lumina, când este orbitoare, nu mai vezi nimic, tot așa ceva ne cuprinde

și pe noi, o lumină orbitoare a neștiinței, care este, desigur, aparent plină de cunoaștere, dar plină de neștiință. Adică credem că le cunoaștem pe toate cele ale lui Dumnezeu, în timp ce, de fapt, nu știm nimic.

Dar oare nu putem să dobândim această dorință după rugăciune? Toate celelalte sunt foarte ușoare, sunt problema lui Dumnezeu. Îngerul așteaptă, coboară mereu, este pururea în mișcare. Are aripi, pentru că se mișcă mereu, are aripi, pentru că este foarte iute, și într-o clipită de ochi ajunge, de acolo de sus, aici, jos. A primit cupa de aur și ne-o va aduce. Ne va aduce nu cutremure, ca cele de care vorbește aici Evanghelistul Ioan, ci un astfel de cutremur al inimii noastre, încât să avem cunoașterea goliciunii și deșertăciunii noastre, al surzeniei și al inexistenței noastre în spațiul vieții. Atunci cutremurul va risipi și întunecimile noastre, și depărtarea de Dumnezeu, și ne va aduce foarte aproape de El.

7

Este important să auzim glasul sfinților și să le cunoaștem experiența, pentru ca sufletele noastre să nu se clatine și să nu se cutremure din cauza suflării gândurilor noastre. Să-l ascultăm pe Avva Evagrie!

În capetele anterioare am văzut că, pentru ca rugăciunea să fie adevărată și să se înalțe la cer, trebuie să fie dăruită de Dumnezeu, adică să fie o rugăciune a Duhului, să coboare de la Însuși Dumnezeu, să o recunoască Dumnezeu ca pe ceva al Său. Prin adevărata rugăciune omul se umple de Dumnezeu și reușește nu numai simpla unitate a credinței, ci și a vieții ființiale, împreună cu întreaga Biserică. Acum, să continuăm!

Roagă-te cuviincios și fără tulburare, cântă cu înțelegere și ritmic, și vei fi ca puiul de vultur care se înalță întru înalt. [82]

În acest cap, Avva Evagrie prevede problema care va apărea în sufletul tău când începi să te rogi și cea la care

te vei gândi în vremea ispitei, în vremea judecății tale raționale, și dă răspuns la toate. Lovește aici, lovește dincolo, așa încât să te întărească și să te întrarmeze, ca să fii în stare să te rogi cu mintea.

Roagă-te cuviincios și fără tulburare, cântă cu înțelegere și ritmic. În această frază, Avva Evagrie încearcă să armonizeze cele două feluri de rugăciune, a minții și a psalmodiei, problemă care ne preocupă adeseori. Psalmodia are, la Părinții ascetici, înțelesul de rugăciune și de cântare. Adică, adeseori, rugăciunea se săvârșea într-un ritm foarte simplu, care semăna cu cântarea noastră de azi. Rugăciunea minții, dimpotrivă, este rugăciunea lăuntrică a duhului, care se săvârșește cu mintea, este strădania unirii minții cu Dumnezeu.

Prin fraza de mai sus Cuviosul ne spune cum trebuie făcută rugăciunea și cum psalmodia. Rugăciunea trebuie făcută *cuviincios și fără tulburare.* Adverbul ἐπιεικῶς, *cuviincios*, provine din prepoziția ἐπὶ și din verbul ἔοικα. *Roagă-te cuviincios* înseamnă ca rugăciunea să se facă potrivit cu persoana către care se adresează, prin urmare să se facă în mod potrivit cu Dumnezeu, cu cuviință dumnezeiască, în mod corespunzător cu ceea ce este Dumnezeu. Dumnezeu este duh, și doar în duh poate cineva să Îi vorbească, să vină în comuniune nemijlocită cu El (*cf.* In. 4, 24), pentru că duhul nostru ne unește direct cu Dumnezeu. Pentru că Dumnezeu este duh, este minte, de aceea și rugăciunea trebuie să fie o lucrare curată a minții, o înfățișare a minții goale înaintea lui Dumnezeu, și nu gânduri sau tot felul de înlănțuiri raționale.

Prin urmare, *roagă-te cuviincios* înseamnă: „așa cum vrea Dumnezeu". Roagă-te ca unul ce liturghisește ca un înger! Roagă-te așa cum Se ruga Hristos! Cuvintele *cuviincios* sunt în legătură cu întreaga Sfântă Treime, pentru că rugăciunea este comuniune de persoane. Avva Evagrie folosește comuniunea persoanelor Sfintei Treimi ca să ne spună că trebuie să ne rugăm în mod analog cu acea comuniune treimică.

Roagă-te (...) *și fără tulburare*. În timp ce cuvintele *cuviincios* se referă la minte, *fără tulburare* se referă la puterile noastre sufletești și are înțelesul de pace, de deplină liniște. Înlăuntrul meu nu există nici patimă, nici gând, nici scopuri, nici strădanii, nici gânduri. Când vreau să mă rog, trebuie să stau cât pot mai netulburat, să-mi creez premisele lipsei mele de tulburare. Aceasta înseamnă că mă găsesc în deplină armonie cu oamenii, că am acceptat pe deplin mediul în care mă aflu, că sunt cu totul liber față de toate, mai ales față de oameni și față de situațiile care sunt în jurul meu, așa încât să nu mă împrăștie și să mă tulbure. De ce? Pentru că, atunci când merg să mă rog, se poate ca cineva să mă cheme sau se poate să facă altceva. Dacă rugăciunea mea va depinde de altcineva, mă voi tulbura.

De asemenea, mă izolez fizic, pe cât îmi stă în putință – pentru că până și suflarea vântului îmi poate împiedica rugăciunea –, dar și prin felul purtărilor, pentru că acolo unde mă aflu, chiar dacă încă vântul nu suflă, există suflarea demonului. Prin urmare, sunt independent și liber, nu mă interesează nimic, nu mă tem defel. Orice frică desființează lipsa de tulburare și liniștea,

în afara fricii de Dumnezeu, care este „începutul înțelepciunii" (Ps. 110, 10; Prov. 1, 7; 9, 10). Va veni demonul? Va veni vreun om? Eu nu voi fi influențat de ei.

Să dăm un exemplu. Priveghez și mă pregătesc să mă rog. Un frate îmi bate la ușă și îmi cere să îl ajut la o treabă, dar eu îi răspund: „Frate dragă, acum mă rog!", iar acela pleacă. Oare mă voi mai putea ruga? Inima mi s-a închis, rugăciunea e afară. Nici atunci nu mă voi putea ruga, pentru că am venit în contradicție cu un om și l-am lăsat singur, nici mâine, nici poimâine, nici peste o lună, nici peste două. A apărut o distanță față de o persoană, și Dumnezeu Se va împiedica de ea, și nu-mi va răspunde. În realitate, L-am izgonit pe Dumnezeu, Care m-a atins în acel moment. Dacă însă îl primesc pe fratele meu, îndepărtez primejdia de mâine. Acum fac să înceteze distanța dintre noi, îl primesc și îl ajut, și apoi mă întorc la lipsa mea de tulburare, pentru că ajutorul l-am dat în mod nepătimaș, datorită iubirii, și, prin urmare, într-un mod care mă unește cu el. Acest element mă ajută în maturizarea mea duhovnicească.

Mă întorc, așadar, la rugăciune, mă așez cu o deplină relaxare a trupului și a duhului, și mă rog fără tulburare. De vreme ce rugăciunea mea trebuie să se facă *cuviincios*, mă voi lăsa de acum încolo în seama lui Dumnezeu, ca să îmi îndrume El rugăciunea, să pună El mâna și să atingă coardele.

Cântă cu înțelegere și ritmic. Cântarea nu are înțelesul psalmodiei de astăzi. La Părinții mistici nu este întâlnită cu acest sens. Avva Evagrie folosește verbul *cântă* în antiteză cu rugăciunea, așa cum o înțelege el.

Prin *cântă* înțelege ceva mai exterior, rugăciunea săvârșită folosind imagini și gânduri. De câte ori întrebăm: „Doar rugăciunea minții să o facem? Să nu ne rugăm și cu cuvintele noastre?" Se poate face și aceasta. De asemenea, mai întrebăm: „Să nu ne rugăm și pentru alții?" Desigur, poți să te rogi și pentru alți oameni, și pentru tine, și pentru părinții tăi, și pentru orice altceva. Poți să săvârșești o rugăciune mai exterioară, cu cuvinte și înțelesuri, dar aceasta este altceva. Această rugăciune nu se îndreaptă ca un glonț la Dumnezeu, în cer, ci este o lucrare mai mult omenească, ceva mai trupesc; nu mai păcătos, dar este o lucrare mai sufletească, trupească. De aceea este nevoie de *cu înțelegere și ritmic*.

Este limpede că străvechiul adverb συνετῶς, *cu înțelegere*, se referă la orice se rostește înlăuntrul nostru, dar și la ceea ce vorbim cu alții, rânduiește legăturile noastre, pe de-o parte, cu ceilalți, iar pe de altă parte, cu cealaltă lege pe care o purtăm înlăuntrul nostru (*cf.* Rom. 7, 23), ne ajută să deosebim răul de bine, să vrem voia lui Dumnezeu. În cele din urmă, această pricepere rânduiește călătoria noastră, este o cunoștință care se exprimă în viața noastră zilnică, duhovnicească și sufletească.

Prin urmare, *cântă cu înțelegere* are înțelesul: „cântă potrivit cu împrejurarea și, mai ales, cântă în mintea ta, cântă cu o cunoștință lăuntrică, cu înțelegere, urmărind ce spui". Cântă astfel încât mintea și inima ta să participe la cele cântate. Observați că *roagă-te cuviincios* este una, iar *cântă cu înțelegere* este altceva. În al doilea caz, e nevoie de participarea minții, de utilizarea rațiunii, a judecății, în timp ce în rugăciunea duhului

te golești de orice imagine și te lași să primești toate câte ți le pune înăuntru Dumnezeu, fără să le înțelegi întotdeauna. Vine, mai ales, clipa în care nu te mai stăpânești pe tine însuți. Duhul tău face ce vrea, iar tu ești o minge cu care Se joacă Dumnezeu, pentru că I te-ai încredințat de bunăvoie, lăuntric, în mod firesc.

Cântă este, dimpotrivă, ceva pe care îl fac eu cu cunoștință, cu înțelegere și, în același timp, *ritmic*, adică armonios. Așa cum, atunci când cânt, nu pot să scot urlete, ci cânt potrivit cu un anumit glas, tot așa, când mă rog cu imagini și gânduri, trebuie să urmez un anumit traseu, să existe o anumită armonie între cele spuse de mine. Prin urmare, nu pot să spun orice vreau în rugăciunea mea. Rugăciunea are anumite reprezentări mentale între care se desfășoară. Rugăciunea este în acord cu felul și cu modelul pe care ni le-a predat Dumnezeu. Mă voi ruga fie cu Rugăciunea Domnească (*cf.* Mt. 6, 9-13), fie cu cele spuse de Sfânta Scriptură. Trebuie să existe o bună rânduială, un ritm potrivit, adică un ritm care să îmi producă simțământul seninătății și al frumuseții, să-mi confere siguranță în această lucrare duhovnicească. Această rugăciune este ceva mai liber, ceva al nostru, pentru că o facem noi, dar trebuie să se săvârșească cu înțelegere și atenție, potrivit cu ritmul și ordinea care i se potrivesc.

Când te vei ruga și vei cânta în acest fel, atunci *vei fi ca puiul de vultur care se înalță întru înalt*, vei avea, oarecum, două aripi și te vei asemăna cu puiul de vultur care zboară întru înalturi. Întreaga ta ființă, mintea, inima și duhul tău se vor înălța la Dumnezeu. Dar de ce spune *vei fi ca puiul de vultur care se înalță întru înalt*? *Înaltul* se

referă, pe de o parte, la înălțimile duhului, iar pe de altă parte, la înălțimile cuvântului. În viața sa zilnică, omul folosește pentru discuții cuvântul, în timp ce în legăturile sale cu Dumnezeu își folosește duhul. La înălțimi omul se înalță folosind aceste două modalități. În următorul cap, Avva Evagrie ne explică înțelesul fiecăreia.

Psalmodia domolește patimile și liniștește neînfrânarea trupului. Rugăciunea însă pregătește mintea să împlinească lucrarea proprie ei. [83]

În capul precedent, Avva Evagrie a început de la principalul mod de rugăciune și a trecut apoi la cel de-al doilea. Aici, începe de la modul inferior și urcă la desăvârșita unire cu Dumnezeu.

Prin Rugăciunea lui Iisus avem putința să ne punem în rânduială toate puterile noastre, iar prin săvârșirea ei ritmic atingem o seninătate, o netulburare, în care patimile nu mai tulbură trupul și sufletul. Nu ne putem ruga dacă trupul nostru nu este liniștit. Dacă nu găsim modul potrivit de rugăciune, cel care se potrivește cu noi și este potrivit cu obștea oamenilor împreună cu care trăim, dacă nu atingem o desăvârșită liniștire a întregii noastre alcătuiri sufletești și trupești, atunci rugăciunea ni se va întrerupe mereu din cauza neputinței de a continua. În acest punct ajută psalmodia. Iacov, fratele Domnului, spune: „Este cineva cu inimă bună? Să cânte psalmi!" (Iac. 5, 13). Ai inimă bună, bucurie, veselie? Cântă! Desigur, acestea sunt ceva omenesc, dar nu sunt un rău, Biserica le sfințește pe toate. Nu dorești ceva mai profund? Vrei

să cânți? Vrei să spui ceva melodios? Vrei să te unești cu creația, cu oamenii, cu Biserica, cu Hristos? Cântă!

Dar când ai altă dispoziție, când poți să stai cu Dumnezeu cel singur, atunci lasă psalmodia, lasă cuvintele și așază-te înaintea lui Dumnezeu, iar El va veni și te va îmbrățișa! De aceea toți Părinții, în primul stadiu al rugăciunii minții, încep cu psalmodia, adică cu rugăciunea făcută cu cuvinte și care țintește spre această liniștire, aducând pacea în trup și în suflet. Astfel, pot să-mi despart mintea de toate și să o înalț ca pe o împărăteasă.

Așadar, e nevoie de psalmodie, de rugăciunea cu cuvinte, deoarece creează în om o domolire, o liniștire, o stare de echilibru. Când spunem rugăciunea cu cuvintele noastre, ne liniștim, întrucât este ceva al nostru, ceva pe care îl simțim și îl înțelegem. Așa cum, dacă te frământă ceva, chiar și fără importanță, starea ta este ciudată și ceilalți se întreabă cum de ai ajuns așa, dar dacă te întâlnești cu Starețul și îi spui, te liniștești și viața ți se schimbă de îndată, tot așa este și cu psalmodia, într-un sens mai trupesc și mai sufletesc. Lucrul acesta este cu atât mai adevărat dacă psalmodiei îi dăm înțelesul de acum, întrucât noi suntem astăzi niște oameni mai trupești. Suntem învățați cu desfătările simțurilor sau, mai bine-zis, senzuale – să simțim, să ne bucurăm, să ne desfătăm –, de aceea avem și psalmodia, dar ea este pentru veacul de acum.

Dar oare îngerii nu cântă „Sfânt, Sfânt, Sfânt!" sau „Aliluia!", potrivit cu ceata de care aparțin? Desigur, dar îngerii sunt minți, și nu guri sau inimi trupești, și de aceea psalmodia lor corespunde Rugăciunii lui Iisus pe care o spunem noi. Când te rogi fără gânduri, atunci

rugăciunea sfârșește într-o ardoare, care capătă o putere a trăirii și e simțită ca o psalmodie a minții, inteligibilă, și ca o înălțare, nu numai a ta, ci și a întregii creații în mijlocul căreia trăiești.

Psalmodia noastră însă este o pregătire pentru Rugăciunea lui Iisus, ca un fel de preludiu muzical, care te pregătește și te introduce în conținutul cântării sau al melodiei pe care o vei asculta. Psalmodia este ceva introductiv, ceva care te echilibrează și te pune în contact cu întregul, nu te duce de îndată la cer. Dar când dai psalmodiei înțelesul de astăzi, atunci, când este ceva întreg, te unește cu ceilalți oameni, te face să simți că ești un trup, un suflet, o inimă, o gură cu ei. Iar atunci te simți mult mai tihnit înaintea lui Dumnezeu, pentru că I te înfățișezi nu numai în propria ta micime, ci și cu iubirea celuilalt, cu sfințenia aceluia, cu înțelepciunea celui de-al treilea, cu jertfa celui de-al patrulea, și astfel ceva minunat se înalță sus, la cer. Te ia, te duce, și acolo este „glonțul": rugăciunea care merge nemijlocit la Dumnezeu.

Rugăciunea însă pregătește mintea să împlinească lucrarea proprie ei. Rugăciunea minții face mintea să lucreze ceea ce i se potrivește, o face un *pui de vultur care se înalță întru înalt*, îl înalță sus, îl duce acasă, ca să lucreze ceea ce îi este propriu. Așa cum privighetoarea este făcută ca să ne minunăm primăvara când îi auzim cântarea, așa cum fiecare lucru are propriul său scop, tot așa și scopul minții este să se înalțe și să se unească cu Dumnezeu. Lucrarea ei proprie este să-L gândească (τὸ νοεῖν) pe Cel care nu poate fi gândit (τὸν μὴ νοούμενον), pentru că acolo este împlinirea ei. Cu această nehotărnicie trebuie

să se unească mintea, așa încât să capete ipostas în timp și în loc, și apoi să intre în veșnicie. Prin urmare, rugăciunea minții izbăvește mintea de celelalte lucrări sufletești și o lasă liberă, ca să se poată înălța și uni cu Dumnezeu.

Rugăciunea este lucrarea care se cuvine vredniciei minții, adică este folosirea cea mai bună și adevărată a ei. [84]

Aici, Avva Evagrie dezvoltă mai mult înțelesul ultimei propoziții din capul precedent. Spune că singura folosire esențială, *cea mai bună și adevărată* a minții, cea adevărată, deplină și lipsită de deșertăciune, este rugăciunea. Dacă vrei ca mintea ta să trăiască așa cum i se potrivește, atunci fă această rugăciune, ea recunoaște vrednicia minții. Așa cum ochiul este pus în valoare de vedere – dacă nu vede, este nefolositor și, orice altceva ar face, nu este autentic, adevărat, ci este deșert și mincinos, ipocrit și inferior –, tot așa e și cu mintea. Așa cum Sfântul Potir este pus în valoare doar dacă este folosit pentru Trupul și Sângele lui Hristos – orice altă întrebuințare a lui este improprie și de nimic –, tot așa și suflarea lui Dumnezeu, mintea, i-a fost dată omului pentru această întrebuințare. Altfel, mintea cade în stări sufletești, adică se frământă împreună cu țărâna și devine pământească, în ceea ce privește lucrarea, nu ipostasul ei.

Prin urmare, rugăciunea, adică Rugăciunea lui Iisus, faptul de a-L gândi fără reprezentări mentale pe Dumnezeu, este ceea ce se potrivește cu împărăteasa însușirilor omenești, cu mintea noastră, cu partea noastră conducătoare. Așa cum împăratul trebuie să se poarte

împărătește, iar împărăteasa trebuie nu numai să fie împărăteasă, ci și să își arate trăsăturile ei împărătești, să se poarte împărătește și să nu dea de bănuit că nu ar fi împărăteasă, tot așa și mintea noastră trebuie să trăiască așa cum i se potrivește. Lucrarea potrivită ei este aceasta rugăciune duhovnicească. Orice altceva ar face este pământesc, este o aplecare nu numai în afara sânurilor Tatălui, ci o aplecare în țărână, iar atunci mintea se unește cu trupul, cu trăirile zilnice, și devine un căruțaș pe trotuar. Ce păcat să avem un astfel de împărat[1] și să-l facem căruțaș!

Adică [rugăciunea] *este folosirea cea mai bună și adevărată a ei.* Dacă ești un om rațional, cum se zice astăzi, un om care înțelege, nu există pentru tine o folosire mai bună a minții tale decât să te rogi duhovnicește. Minții tale nu i se potrivește să înveți aceasta sau să faci cealaltă sau să o folosești pentru a-ți găsi elementele care să-ți susțină viața. Doar rugăciunea duhovnicească este *folosirea cea mai bună și adevărată a ei*, adică aceasta este mai presus de orice comparație. Orice altceva îți pui în minte să faci este un lucru neautentic și o înșelăciune, o minciună și un aranjament pământesc, nu este ceva autentic, pur, curat și simplu, nu este pentru mintea ta. Cea mai autentică lucrare, care nu-i făcută din apă și noroi, nici nu a fost frământată cu un alt element străin, este rugăciunea duhovnicească.

---

[1] Reamintim că, în grecește, substantivul ὁ νοῦς (minte) este de genul masculin. (n.tr.)

Vrei, prin urmare, ca mintea ta să nu fie judecată de nimeni, să fie întru adevăr, și nu în înșelare, nici să aibă simțiri mincinoase și neautentice? Folosește-o și exersează-o în rugăciunea minții, duhovnicească!

Noi însă ne omorâm biata noastră minte cu tot felul de treburi! Acestea, oricare ar fi, chiar și să nu fie potrivnice legii lui Dumnezeu, sunt totuși auxiliare. Hălăduiești, de exemplu, cu mintea și zici: „Vai, câtă sărăcie în lume! Cui îi pasă de săraci?" Și astfel îți pui mintea să se gândească cum să fie ajutați săracii. Nu înțelegi că din acea clipă mintea ta devine o slugă, părăsindu-și tronul ceresc.

Dar în ce fel au legătură cu Dumnezeu psalmodia și rugăciunea? Cum psalmodia este omenească, iar rugăciunea dumnezeiască? Cum una este inferioară, și cealaltă mai înaltă? Am văzut că prima ajunge la o anumită înălțime, dar că cealaltă se înalță până la tronul lui Dumnezeu. De ce se întâmplă aceasta și în ce fel? Avva Evagrie ne dă răspunsul în capul următor.

Psalmodia ține de înțelepciunea cea de multe feluri, iar rugăciunea este preludiul cunoștinței imateriale și felurite. [85]

Avva Evagrie prezintă în chip minunat diferența dintre rugăciune și psalmodie – dintre rugăciunea minții și rugăciunea în general, am spune noi – și o redă

minunat. Propoziția *psalmodia ține de înțelepciunea cea de multe feluri* înseamnă că rugăciunea făcută cu cuvinte își scoate conținutul din înțelepciunea pe care o are fiecare dintre noi. În mod corespunzător măsurii de înțelepciune pe care am primit-o de la Dumnezeu, putem să ne și rugăm astfel.

Înțelepciunea este diversă și e una dintre harismele Sfântului Duh (*cf.* 1 Cor 12, 8), este capacitatea omului – mai cu seamă cea mentală, logică, așa cum o cunoaștem noi – de a înțelege ceea ce trebuie și de a se îndrepta către Dumnezeu, așa încât să-și asigure luarea Lui în stăpânire. Adică înțelepciunea este capacitatea fundamentală și premisa omului pentru a putea păși către Dumnezeu. O premisă teoretică este faptul de a distinge fiecare lucru care îi este folositor, de a alege ceea ce este al lui Dumnezeu. Când sufletul se cunoaște pe sine, ajunge la Dumnezeu, dobândește o înțelepciune, mică sau mare, ajunge la anumite concluzii. De exemplu, având înțelepciune, pot să explic dogmele, pot să predic, pot să-mi rezolv în mod rațional orice problemă și legăturile mele cu Dumnezeu. Desigur, există și înțelepciune lumească, harisma omenească, dar aceasta este altceva.

Când înțelepciunea (σοφία) este pusă în practică, trebuie să coincidă cu înțelegerea (σύνεσις) și, apoi, să se unească cu cunoștința, pentru a putea ajunge cândva la Dumnezeu. Gândește-te că ai într-un loc multe lucruri și trebuie să le pui în ordine, ca să pregătești locul acela pentru cineva. Cum vei acționa? La început, vei face o selecție generală: acolo lucrurile mari, aici cele mici, dincolo cele foarte mici. După aceea, îl vei lua pe fiecare

în parte ca să-l pui la locul lui. După o acțiune mai cuprinzătoare, vei trece la una orientată spre detalii. La fel și psalmodia este o lucrare mai cuprinzătoare, este pentru începători și are legătură cu înțelepciunea felurită, care este analogă puterilor sufletești ale omului, este întrebuințarea acestor puteri, mai ales a rațiunii, însă provine de la Dumnezeu, pentru că Dumnezeu este înțelepciune.

Iar rugăciunea este preludiul cunoștinței imateriale și felurite. În timp ce psalmodia se oprește la un nivel omenesc, rugăciunea vestește că am intrat deja în locul *cunoștinței imateriale*. Această cunoștință este dăruită de Dumnezeu și nu este rodul rațiunii, ci al unei trăiri dumnezeiești. O cunosc prin trăire, o simt înlăuntrul meu, fără să însemne aceasta că pot să o și redau sau să o explic sau să o transform într-o filosofie sau teorie. Altceva este harisma cunoștinței, după cum spune și Apostolul Pavel, și altceva harisma înțelepciunii (*cf.* 1 Cor. 12, 4). Există oameni care pot fi foarte simpli, incapabili să-ți spună ceva, dar să fie foarte înțelepți, să trăiască în Duhul Sfânt. Ființa lor, fără ca ei să-și dea seama, când harul dumnezeiesc le dă înțelepciune, deține, prin trăire, adevărul. Adică simpla cunoștință, atunci când omul înaintează prin rugăciune, pătrunde în spațiul lui Dumnezeu și devine contemplație, iar atunci avem ceva mai concret, o cunoștință revelată, cunoștința tainelor de nespus, prin depășirea spațiului de către om și intrarea lui în Împărăția lui Dumnezeu. Așadar, rugăciunea nu se oprește la o anumită înălțime, ci îmi introduce duhul în spațiul *cunoștinței imateriale și felurite*, pentru că provine din energia necreată a lui Dumnezeu. Felurită este și înțelepciunea, foarte felurită,

felurită este și cunoștința, pentru că este o pătrundere în adâncurile nesfârșite ale tainelor cerești și ale locurilor Dumnezeirii. Dar altceva este gândul, altceva înțelepciunea și altceva cunoștința.

Prin urmare, psalmodia are legătură cu înțelepciunea omului – înțelepciunea, în sens patristic –, iar rugăciunea este *preludiul cunoștinței imateriale și felurite*, care tinde spre contemplație, care e numită de către toți Părinții „rugăciune curată". Adică tinde, prin cunoștința nemijlocită, spre trăirea și vederea lui Dumnezeu, spre deplina percepere și vedere inițiatică.

Cunoștința, nici măcar la începutul ei, nu este analizare, așa cum poate fi înțelepciunea. Cunoștința începe de la o anumită simplitate. Doar omul simplu poate fi înălțat la cunoștință, în timp ce omul sofisticat poate ajunge doar la înțelepciune. Omul îndreptat spre cele din afară poate ajunge la înțelepciune, dar nu poate ajunge la cunoștință câtă vreme e obișnuit să se ocupe cu o diversitate de lucruri. Doar omul întors spre cele dinlăuntru poate ajunge la cunoștința dumnezeiască, și acestuia Dumnezeu îi descoperă, în mod imaterial și felurit, tainele Sale.

Prin urmare, înțelepciunea începe de la o analizare și se întinde până la elementele pe care le poate iscodi, adică pe care duhul omului poate să le cerceteze. Cunoștința, dimpotrivă, începe cu o desăvârșită simplitate, naivitate și credincioșie copilărească în Dumnezeu și intră treptat în sânurile lui Dumnezeu, în desăvârșita lărgime a prezenței Sfintei Treimi.

Dar să fim sinceri. Cunoștința noastră este ca o umbră. Dacă, de exemplu, eu cred că ceea ce fac este păcat

și mă osândesc pe mine însumi, însă descopăr cândva că nu e chiar atât de grav, nu e ceva serios, nu e un păcat, atunci pe ce mi se va mai sprijini cunoștința? Pe autocritica pe care mi-o fac? Voi da greș. Simțământul păcatului provine din cunoștința propriei mele stări, în comparație cu ceea ce este Dumnezeu. Când se face o comparație cu oamenii, la mijloc intră satana. Așadar, când mă minunez de înaintarea cuiva, iar aceasta o fac comparându-l cu mine însumi, lucrul acesta este egoism, durere, strâmtorare. Comparația cu oamenii este, de regulă, rodul pe care îl dă șarpele, și de aceea comparația trebuie făcută numai cu Dumnezeu. Când Sfântul Macarie s-a dus la mănăstirea Sfântului Pahomie, monahii au văzut că el trăia ca un înger – nu mânca nimic – și, prin urmare, au vrut să-l alunge din mănăstirea lor[2].

Chiar dacă comparația cu oamenii reprezintă o recunoaștere a lor, și aceasta este periculoasă, pentru că egoismul nostru este atât de mare, încât recunoașterea are nevoie de multă putere. Astăzi se poate ca sufletul nostru să se bucure de celălalt, dar nu știm dacă se va bucura și mâine. Când eu mă bucur că tu acum înaintezi, dacă mâine se va spune ceva rău despre mine și tu vei fi de acord, o să vezi cum o să mă mânii împotriva ta. Tot ce este valoros – și cele de sus sunt valoroase – are nevoie de putere, pentru că este o lucrare omenească. Omul însă,

---

[2] *Viața Cuviosului Macarie Alexandrinul*, în: Ierom. Macarie Simonopetritul, *Noul Sinaxar...*, vol. 5, ed. cit., pp. 225-226.

din cauza căderii sale, este neputincios, traumatizat și dezarticulat. De aceea este sigur doar ceea ce începe de la har.

În legătură cu cunoștința, trebuie să mai adăugăm și aceasta. Cunoștința este necesară și pentru supraviețuirea unei mănăstiri, și mai ales cunoștința și înțelegerea duhului Stareţului. Pe acesta trebuie să-l dobândească ucenicii. Dacă nu-l dobândesc sau dacă mintea li se clatină și îl pierd, atunci mâine sau poimâine vor fi niște făpturi ratate, cele mai nefericite dintre toate ființele nefericite de pe pământ. Aceasta adună laolaltă mănăstirea ca organism, ajută viața duhovnicească și asigură statornicia abordării creștinești a lucrurilor. Cugetul monahului trebuie să fie: „Cum gândește Starețul? Ce ar fi făcut dacă ar fi fost aici?" Așa trebuie să acționeze monahii, pentru că, dacă devin instrumente ale propriei lor minți, ale ideilor lor, ale visărilor lor, ale judecăților altora, ale tuturor criteriilor strecurate lăuntric, vor naufragia.

Mâine, și când Starețul nu va mai fi, viața va fi aceeași, lumea aceeași, Dumnezeu același, cel rău va fi același, condițiile vieții vor fi aceleași. Cele câteva schimbări care se vor petrece vor fi, în realitate, reluarea cursului vieții, dar nouă ni se vor părea ceva nou. Mai cu seamă în clipele dificile ale vieții noastre, în durerile noastre, e nevoie să avem duhul omului care a fost pentru noi prilejul ca să fim conduși la Dumnezeu. Dacă nu l-am dobândit pe acesta, ne vom osteni în zadar.

Starețul nu se ostenește în zadar, pentru că își așteaptă plata sa de la Dumnezeu, potrivit cu ceea ce este înlăuntrul său. Dacă Starețul este cum trebuie, se va mântui.

Dacă nu este cum trebuie, dacă clocește înlăuntrul său omul cel vechi, atunci vor merge cu toții în rai, dar el nu va fi cu ei. Nu va fi judecat de fiii săi, va fi judecat de Dumnezeu. Îl are pe Dumnezeu Care îl judecă, cu criteriul voii Lui bineplăcute și desăvârșite (*cf.* Rom. 12, 2), dar ucenicii în felul acesta se vor mântui.

Oamenii lumii trăiesc în durere, în antinomia tragică a vieții, în căderi, dar se sprijină unii pe alții. De exemplu, cutare femeie a ajuns văduvă. Înfricoșător lucru! Lumea însă o va ajuta. Îi vor spune: „Așa au ajuns văduve și cutare sau cutare femeie; o să faci și tu ca ele." Unul o să-i propună păcatul, altul căsătoria, altul jugul aspru al văduviei, și așa va fi susținută. Dar mănăstirea, cine va veni să o susțină? Doar acest duh al Stareţului! Dacă ucenicul îl va avea, atunci și Stareţul va fi prezent cu el, și, desigur, și Dumnezeu, și oamenii, și toate vor fi unite cu el. Dacă îl va pierde, Îl va pierde și pe Dumnezeu.

De aceea, când mă întrebați una sau alta, eu, uneori, în loc să vă răspund, încerc să vă umplu mintea cu unicul criteriu al lui Dumnezeu. Nici când mă întrebați a cincea sau a șasea oară nu vă răspund, ci vă spun: „Vezi și pagina cutare!", ca să vorbim în mod figurat. Dacă după a doua și a treia întrebare continui să mă mai întrebi, înseamnă că ești o minte necercată, că ai dat greș sau că nereușita ta este sigură. Dar cât este ea de mare sau de mică? Potrivit cu inima ta și cu lupta pe care o duci.

Să dăm un exemplu simplu. Se strică poarta în momentul în care bate clopotul pentru cină, iar tu ai observat aceasta și alergi să o repari. Lucrezi pentru toată mănăstirea. Nimeni nu vine să te ajute. Rogi pe cineva,

iar aceluia nu-i pasă. Timpul trece, se face ora 10, apoi 10. 30, 11, 12, se termină și Pavecernița. Frații tăi sunt adunați acum la un loc, spun glume, auzi râsete, se simt bine. Vezi apoi cum se aprind luminile și că se duc la odihnă. Tu încă nu ai mâncat. Îți termini treaba, mergi la bucătărie, ceri mâncare. „Pleacă de aici" – îți zice bucătarul – „trebuia să fii aici la timp!" Începi și tu să strigi, se face gălăgie. Să știi că toată munca pe care ai făcut-o a fost lepădată de Dumnezeu!

Dar nu e doar asta, ci s-a dat pe față și mintea ta lipsită de experiență. De câte ori nu ai auzit că nu trebuie să răspundem înapoi? De câte ori nu ai auzit, ca monah, că „ai a flămânzi"[3]? Poftim, acum, când fratele tău a văzut așa situația ta, că nu trebuie să mănânci – de unde să știe el că tu ai lucrat? –, nu ai puțină rezistență ca să rămâi o zi nemâncat! Minte lipsită de experiență! Fă așa o dată, de două, de trei ori, și vei vedea că te vei izola de mănăstirea ta!

Apoi, vii la mine, mi te plângi, eu îți spun adevărul, iar tu îl accepți. Sau îi spun bucătarului: „Dă-i să mănânce! Nu ți-e rușine?" Dar ce a ieșit de aici? Doar am acoperit patima, am acoperit lipsa de experiență a minții! Aceasta are importanță numai dacă tu o înțelegi. Dacă ți se întâmplă același lucru a doua sau a treia oară, atunci va trebui tu singur să acționezi, tu singur să arăți blândețe, răbdare, acceptarea celuilalt, tu singur să accepți batjocura!

---

[3] Slujba Schimei călugărești.

Ieri seară ai lipsit de la masă și te duci la bucătărie după mâncare. Bucătarul te alungă, fiindcă are și el răutățile lui, tu ești rănit și zici: „Există Dumnezeu aici?" Bucură-te, munte gras de păcat și de egoism (*cf.* Ps. 67, 16)! Să răbdăm puținică foame! Fratele ne-a spus „Nu!", iar noi simțim strâmtorare fiindcă ne-a spus „Nu!". Dar noi, când prin strâmtorarea noastră Îi spunem acum lui Dumnezeu „Nu!", oare nu suntem vinovați? Suntem, dar nu ne dăm seama! După aceea, nu putem să-l mai vedem cu ochi buni pe bucătar. Ne vom mai putea oare ruga? „Olimpul și Chisavul, cei doi munți, se ceartă."[4] În fiecare zi sinele nostru se ceartă înlăuntrul nostru cu Dumnezeu.

Să luăm alt exemplu. Ai o patimă care te chinuie, iar eu îți spun: „Nu te întrista, copilul meu, Dumnezeu nu te judecă după patima ta, ci după voia ta!". „Da, Părinte Stareț? Atunci pot să mă împărtășesc?". „Da, împărtășește-te!" Se întâmplă iarăși același lucru, apoi iarăși. A patra oară, ce vei mai face? Vei veni iarăși la mine? Ce sunt eu, calendar de buzunar, să te uiți la mine când vrei să vezi ce zi e azi? Nu voi mai fi în viață. Atunci ce o să faci? Și dacă se va găsi un om care să te ajute, e bine! Dar dacă nu se va găsi? Sau dacă se va găsi, și tu nu o să îl înțelegi? Îl vei iubi? Va gândi și el așa cum gândeam eu când te învățam? Lucrul acesta are importanță. Ce va fi atunci? N-ai cultivat nimic, n-ai adunat nimic, n-ai prins nimic, nimic nu s-a înscris corect în conștiința ta. Vei da greș.

---

[4] Primul vers dintr-un cunoscut cântec popular grecesc. (n.tr.)

De aceea spunem că educația, cu atât mai mult educația unei mănăstiri, conduce la eliberarea omului, la faptul ca el să conștientizeze și să înțeleagă că oamenii trăiesc în așa fel încât, în deplină libertate, să poată trăi mintea Domnului.

Alt exemplu. După cinci ani, ți se întâmplă o ispită, o cădere, o patimă, o furtună în viață. Te tulburi, te strâmtorezi, te frămânți și spui: „Vai de mine, sunt monah, cum am căzut așa? Dumnezeul meu, Dumnezeul meu, iartă-mă!" Plânsete, plânsete... Ce înseamnă o purtare ca asta? Cădere de la Dumnezeu! Nu e nici pocăință, nici smerenie, nici iubire pentru Dumnezeu, chiar dacă pare că e iubire. Ce este? Egoism, minte fără experiență, lipsă de înțelegere, lipsă a lui Dumnezeu în inima și în mintea noastră!

Cunoștința (gnoza) este cel mai bun lucru, pentru că este împreună-lucrătoarea rugăciunii, deșteptând din somn puterea înțelegătoare a minții spre contemplarea cunoștinței dumnezeiești. [86]

Cel mai bun lucru, în înțeles duhovnicesc, este cunoștința frumuseții lăuntrice a omului. Cunoștința (gnoza) este frumoasa ta, cea de care merită să te îndrăgostești. Este singura frumusețe pe care merită să o iubești. Așa cum cineva se afierosește unei fete și pe ea o iubește toată viața, pentru ea trăiește, cu ea se unește, tot așa și pentru tine, frumoasa ta, porumbița ta este cunoștința lui Dumnezeu, pentru că ea îți dăruiește unirea cu Dumnezeu. Ea este privirea ta de

către Dumnezeu și îmbrățișarea ta de către Dumnezeu, învăluirea ta de către frumusețea și luminarea lui Dumnezeu, într-o strălucire orbitoare. Cunoștința duhovnicească te seduce. Ce păcat că nu o avem, dar ședem pe iarba câmpului, în afara țării lui Dumnezeu!

Ceea ce trebuie să caute cineva în viața lui este cunoștința duhovnicească, pentru că toate celelalte rămân la un nivel omenesc. Cunoștința duhovnicească este părtășia noastră la viața însăși, Hristos, pe care o putem trăi încă de acum, și nu numai să ne-o imaginăm cum va fi fiind în eshaton.

Cunoștința (...) *este împreună-lucrătoarea rugăciunii.* Nu poți să te rogi fără cunoștință, întrucât rugăciunea, la începutul ei, este o desăvârșită neștiință și uitare și absență a gustului oricărui lucru. Astfel, nu ai niciun fel de stimul pentru a înainta, și de aceea e nevoie să intre altcineva în joc: Dumnezeu. Tocmai acest contact cu El se realizează prin cunoștință, așadar cunoștința conlucrează cu rugăciunea. Fără cunoștință, nu poți să te rogi. Vedeți că în viața duhovnicească toate încep de la Dumnezeu?

Prin urmare, cunoștința lui Dumnezeu, pe care azi o dobândești stând pe iarba câmpului, în afara cămării împărătești, este necesară. Fără cunoștință, nu poți să călătorești. Simpla cunoștință însă este doar introductivă. Această cunoștință simplă, exterioară a lui Dumnezeu devine, în continuare, o dorință puternică, o strămutare a minții. Înaintând, strămutarea devine o stare, iar starea devine umplere de către Dumnezeu, ceea ce reprezintă cunoștința dumnezeiască în ultimul ei stadiu. Așadar, cunoștința trezește mintea *spre contemplarea cunoștinței*

dumnezeiești, adică o îmbrâncește, o zgâlțâie și o înalță, ca să câștige cunoștința dumnezeiască.

Foarte bine, Avva Evagrie, foarte frumoase lucruri ne-ai spus până acum, dar ce să facem noi, care ședem aici, pe iarba câmpului, și privim cerul de atât de departe, și nu îndrăznim să ne rugăm? Ce să facem noi, care nu am îndrăznit până acum nici să ne rugăm, nici să psalmodiem? Ce să facem, de vreme ce nu avem nici slujitor, nici împărat? Avva Evagrie ne răspunde în următorul cap.

Dacă încă nu ai primit harisma rugăciunii sau a psalmodiei, așază-te la pândă cu stăruință, și o vei primi. [87]

Aici, ne pune în legătură cu înțelesul pe care l-am explicat pe larg la capetele precedente. Am văzut că psalmodia este înălțarea omului către Dumnezeu prin mijlocirea puterilor sale raționale. Nu este exprimarea diferitelor cereri sau simpla doxologire a lui Dumnezeu, deși poate să fie și așa ceva, ci este mai ales înălțarea noastră succesivă, cu ajutorul mijloacelor pe care ni le-a dăruit Dumnezeu. Și pentru că psalmodia pretinde înțelepciune, ea este o harismă a lui Dumnezeu, este pusă la dispoziția omului de un dar al harului.

Rugăciunea însă – sau, mai bine-spus, Rugăciunea lui Iisus – este harisma deplină, care se face fără raționamente, fără imagini, în mod de neînțeles, prin simpla înălțare a minții și, apoi, prin răpirea ei.

Așadar, zice Avva Evagrie, dacă nu ai primit harisma rugăciunii sau, cel puțin, a psalmodiei, să nu te temi, prinde curaj, ai credință, și o vei primi! Nu e nevoie ca tu să faci ceva. Avva Evagrie nu spune să te lupți, să te zbați, pentru că aceste harisme nu le vei câștiga singur, ci le vei găsi în calea ta. Ceea ce trebuie ca tu să faci este să *te așezi la pândă*, să șezi acolo nemișcat, făcându-ți lucrarea ta, adică să te înfățișezi înaintea lui Dumnezeu, cerându-I să-ți dea harisma. Iar El, Care a făgăduit că va deschide celui ce bate și că îi va da celui ce cere (*cf.* Mt. 7, 7-8), ți-o va dărui. Așadar, stai tihnit, liniștit, fără să te preocupe ceva! Așa cum, atunci când stau și privesc cerul, mă bucur, tot așa și când stau pe deplin liniștit, pătrunde înlăuntrul meu o nouă stare, o tihnă, se liniștesc toate și vine Dumnezeu. La început mă mângâie exterior, iar apoi în inimă.

„A sta la pândă" mai are încă un înțeles: „stau cu viclenie, prefăcut, cu istețime, ca să nu mă vadă celălalt, și îl urmăresc, îl pândesc, îl aștept", iar în cazul nostru, „Îl pândesc pe Hristos". Așadar, stai cu cât mai multă istețime poți, cât mai atent, cu mai multă viclenie decât „fiii veacului acestuia", care, din păcate, sunt mai înțelepți decât fiii împărăției (*cf.* Lc. 16, 8). Așadar, stai mai chibzuit, mai statornic, stai și așteaptă mai răbdător decât oamenii din lume, care urmează să câștige un ban găurit, și va veni Dumnezeu și îți va da harisma. Ce ceri, aceea primești. Ceea ce vei cere, aceea îți va da Dumnezeu, nu există nicio problemă sau împotrivire. Vrei să te rogi? Să nu îți pese de nimic! Spune: „Mă voi ruga!", așază-te acolo, și Dumnezeu îți va da harisma.

Toate vor veni în mod firesc: și postul, și privegherea, și rugăciunea, și dematerializarea ta, și schimbarea ta. Pe toate le vei găsi în drumul tău. Drumul te va conduce la Constantinopol, la Roma, unde vrei. Oare nu te poate duce Dumnezeu acolo unde vrei tu?

Prin urmare, după cum vă puteți da seama, „calea care duce la împărăția cerurilor“ (*cf.* Mt. 7, 14) este, la început, simțirea siguranței că rugăciunea este o harismă a lui Dumnezeu și că Dumnezeu o dă cui vrea. Această cunoștință alungă întunericul, bănuielile și neliniștea omului care spune că nu se poate ruga. De aceea, *așază-te la pândă* ca un copil smerit! „Opriți-vă și cunoașteți că Eu sunt Dumnezeu!“, zice Psalmistul (Ps. 45, 11). Lasă-ți toate lucrările tale, așază-te, fă din harisma rugăciunii sau a psalmodiei rațiunea vieții tale, și vei izbuti! *Dacă încă nu ai primit* – și dacă nu ai primit nici măcar o dată harisma rugăciunii –, atunci *așază-te la pândă*! Încrederea în Dumnezeu trebuie să fie cu atât mai mare cu cât avem câteva amintiri bune despre rugăciune, chiar și numai una!

Așază-te la pândă, și o vei primi. Avva Evagrie spune aceasta fiind sigur pe el, dar noi credem? Aceasta este tragedia, elementul care întrerupe călătoria omului către Dumnezeu! Sfântul Simeon Noul Teolog o denumește „cea mai mare erezie“[5], iar Părinții spun că cel mai mare rău este necredința noastră în faptul că putem și noi să dobândim rugăciunea. Fiecare are

---

[5] Sfântul Simeon Noul Teolog, *Cateheza* 29, *SC* 113, p. 137.

impresia că, fie pentru că e păcătos, fie pentru că e neputincios, fie pentru că trăiește în cutare loc, fie, fie, fie..., nu poate să se roage și se oprește. Fiecare are un anumit motiv, însă, în realitate, sunt îndreptățiri. Așa cum cineva urcă o treaptă, dar nu crede că va ajunge niciodată în vârful muntelui, de unde va putea vedea răsăritul soarelui, cam așa suntem și noi, și de aceea aripile noastre sunt întotdeauna frânte. De acest element care ne suspendă înaintarea ne împiedicăm cu toții, fără să știm, și, prin urmare, rugăciunea noastră este întotdeauna fără vlagă, iar rezultatul și rodirea noastră sunt atât de pământești.

Dar, *dacă încă nu ai primit harisma* și dacă până astăzi nu te-ai învrednicit nici măcar o singură dată să înțelegi sau nu ai acceptat să crezi că poți să te rogi sau să psalmodiezi, începe de azi, și vei primi cu siguranță. Sau fie vei primi înțelepciune, pe care ți-o va dărui psalmodia, fie vei primi harisma „tămâii" – așa cum spune Cuviosul în capul 77 – care îți va da rugăciunea și te va introduce în ținuturile revelației, ale contemplației, ale cunoștinței dumnezeiești.

Recapitulând, am putea spune că, dacă vrem să psalmodiem, mai întâi trebuie să fim atenți la lipsa noastră de tulburare, apoi, ca poziția noastră să fie potrivită. Oare nu pot să iau o poziție care este obositoare, dureroasă? Nu pot să am ceva de care să mă agăț în chilie? Nu pot să dau cu capul de podea? Nu pot să îmi întind mâinile și să pun un Aaron și un Or să mi le susțină (*cf.* Ieș. 17, 11-12)? Sigur că pot, dar acestea sunt altceva! Pot să fac asta ca să atrag mila dumnezeiască sau ca

să-I arăt lui Dumnezeu așezarea mea *la pândă*. Aceasta este asceză, supunere a trupului meu și a duhului meu.

Pot să le fac pe toate acestea ca să-I spun lui Dumnezeu: „Aici stau, Dumnezeul meu!“ –, dar acestea sunt elemente introductive, pot dura foarte puțin timp, pot fi repetate, se poate să îmi fie necesare pentru întreaga viață. Nu știm când Dumnezeu va vrea să îmi dea harisma Lui. Dumnezeu face ce vrea, nu Îl silește nimeni. Eu se poate să plâng în fiecare zi, dar când „Cel care cercetează inima și rărunchii mei“ (Ps. 7, 10) vede că sinele meu, înlăuntrul meu, nu dorește atât de mult harisma psalmodiei, mi-o va da când o voi dori cu adevărat, atunci când va înțelege că acum sufletul meu o cere din toată inima.

Așadar, când vreau să psalmodiez, după ce am atras, mai întâi, mila dumnezeiască, voi căuta să reușesc să iau o poziție care îmi liniștește patimile. Apoi, voi urmări să mă umplu cu un anumit conținut. Viața, asceza și ostenelile cutărui sfânt, cele negrăite ale lui Dumnezeu, crucea Domnului, pogorârea, întruparea și pătimirea Lui, toate acestea mă pot umple. Sărbătorim un anumit martir? Mă voi gândi la întâmplările martiriului său. Ține de mine cu ce conținut mă voi umple, dar în această pregătire pătrunde Dumnezeu.

După ce m-am echilibrat, ca să zic așa, după ce m-am liniștit, după ce m-am domolit, după ce nu mai îngădui să mă inunde nimic din afară și după ce m-am umplut de toate aceste elemente pregătitoare, sufletul meu poate să înceapă să le exteriorizeze pe acestea toate și să-și făurească propriile sale gânduri, propriile sale suișuri, treptele sale către Dumnezeu.

Dar, când vreau să mă rog, să-mi înalţ sinele către Dumnezeu, atunci, după ce voi reuşi realizarea acestei liniştiri exterioare, trebuie să reuşesc şi deplina tăcere, iar apoi deplina golire lăuntrică. Trebuie să-l uit şi pe martirul de azi, şi crucea, şi rănile, şi piroanele Domnului, şi orice altceva. Acum trebuie ca înlăuntrul meu să nu mai rămână absolut nimic, ci numai mintea, nelegată de nimic, fără conţinut, fără înţelegeri, adică fără reprezentări mentale – o minte care nu va fi umplută decât dacă vine Dumnezeu. Voi respinge chiar şi cel mai bun înţeles sau imagine care va dori să intre înlăuntrul meu.

În acest stadiu, pot folosi orice tehnică legată de rugăciune. Pot să folosesc „crezul“ isihaştilor, care îşi întorceau privirea spre piept, metoda inspiraţiei şi a expiraţiei sau a coborârii minţii în inimă. Pot să spun Rugăciunea lui Iisus simplu, cu buzele, din gâtlej sau cu mintea. Fiecare dintre aceste elemente este absolut diferit, dar această rugăciune, Rugăciunea lui Iisus, rugăciunea minţii, este dincolo de toate aceste metode. Toate acestea sunt metode, un drum omenesc.

Mulţi Părinţi urmăreau să-şi închidă ochii sau să-şi plece capul pe piept sau să se roage pe întuneric, ceea ce le prevestea venirea luminii dumnezeieşti, potrivit cu ceea ce aşteptau. Alţii, cei care îşi întorceau privirea spre piept, aşteptau lumina acolo, alţii în inimă, alţii în afară, alţii înlăuntru. Dar nici lumina, nici vreo tehnică anume nu pot să fie pentru noi scop. Stabilirea oricărui scop ne aruncă afară din rugăciune, la fel cum absolutizarea oricărei virtuţi – a smeritei-cugetări, a iubirii, a îndelungii-răbdări – ne scoate în afara căii, pentru că

bunul nostru este dincolo de toate acestea, este Însuși Dumnezeu (*cf.* Ps. 15, 2)[6].

Prin urmare, trebuie ca la rugăciune să stau având această cunoștință adevărată și așteptarea lui Dumnezeu cel nevăzut, Care vine în mod nevăzut. Atunci, Dumnezeu cel nevăzut, pătrunzând în mintea mea, spărgând orice legătură a mea cu lumea – aceasta este o lucrare proprie Lui –, pregătește deplina mea înduhovnicire. Doar Sfântul Duh izbutește să-mi dea, în duhul meu și în mintea mea, adevărata cunoștință a sinelui meu. Această pândă, această așteptare și umplere a omului de către Dumnezeu sunt scopul exclusiv al omului. Iar dacă acesta este scopul meu, problema este să-L țintesc și să-L nimeresc pe Dumnezeu.

Dar viața noastră nu este împărțită în fragmente valorice sau temporale, viața noastră este nehotărnicită. Avem un început istoric prin nașterea noastră dintr-un tată și o mamă, dar avem și un început fără de început în iconomia dumnezeiască, în planul lui Dumnezeu. Prin urmare, vom avea un sfârșit în această lume, dar nu în realitatea fără de sfârșit a ipostasului nostru, în veșnica noastră devenire întru nestricăciune.

Așadar, nu știm când vom primi contemplarea descoperirii veșniciei. O vom primi cu siguranță, dar când va fi, aceasta ține de Dumnezeu. Ceea ce pot să am acum,

---

[6] *Cf.* Arhim. I. Giannakopoulou, *Vechiul Testament (după Septuaginta)*, vol. 24. *Psalmii*, Ed. Rigopoulou, Tesalonic, 1973², p. 77.

ca element temporal, pentru viața mea duhovnicească este comuniunea mea, legătura mea cu Dumnezeu, pomenirea lui Dumnezeu, lipirea minții mele de Dumnezeu. Dar, pentru a o izbăvi de toată gloata gândurilor și a dorințelor – și bune, și rele – pot să reușesc numai dacă îmi voi lipi mintea de Dumnezeu prin pomenirea Lui, de aceea spunem că pomenirea lui Dumnezeu este viața mistică, rugăciunea minții. Nu că aceasta ar fi pomenirea lui Dumnezeu, ci așa o trăim noi, în realitatea noastră cotidiană, în viața noastră de zi cu zi.

Rugăciunea minții începe cu simplitatea, cu unitatea ființei mele, cu golirea mea și cu lipirea minții mele de Dumnezeu. Prin urmare, și când spunem „Doamne Iisuse Hristoase" nu facem nimic altceva decât să ne lipim mintea de numele lui Hristos, nume care cuprinde, într-un anume fel, prezența lui Dumnezeu, și astfel, încet-încet, izbutim desăvârșirea noastră.

Prin urmare, nu există lucru mai înalt și mai ușor decât să se roage cineva în ce fel vrea, ajunge numai să-I spună lui Dumnezeu: „Dumnezeul meu, eu asta vreau de la Tine: darul rugăciunii! Îmi ajunge! Nu am niciun alt scop în viață!"

De aceea fii vesel, stăruind cu osteneală în sfânta rugăciune. [88]

Când începi să te rogi, va începe și osteneala, și durerea, și toate câte le vrea Dumnezeu. Nu te tulbura, vei da peste ele! Așa cum intri în mașină, te așezi și ea te duce, la început la poalele munților, apoi sus, pe munți,

unde ţi se pare că o să vomiţi, dar totuşi nu vomiţi, apoi începi coborâşul şi mergi unde vrei, tot așa să nu te temi să stărui în rugăciune, ci să rabzi osteneala cu bucurie, cu o inimă care cântă, întrucât, dacă începem ceva cu inima apăsată, cu strâmtorare, cu frământări, cu suspiciuni, nu vom obţine nimic, vom pierde jocul. Stăruie în sfânta rugăciune, și vei ajunge la Dumnezeu! Aceasta este lucrarea noastră împărătească!

Era, odată, o împărăteasă foarte frumoasă și plină de graţie. Oamenii se minunau doar privindu-i fotografiile. „Cum am putea să o vedem și cu ochii noștri?“, se întrebau. Toată lumea o iubea, toată împărăţia o dorea. Odată, ea s-a gândit: „O să stau tot timpul în palat? Ia să merg la poporul meu!“ S-a dus, așadar, prin sate, s-a amestecat în toate treburile, în toate problemele, a vizitat familii. Poporul striga: „A venit împărăteasa noastră, frumoasa noastră, preabuna noastră stăpână!“ Au dus-o prin case pentru a le rândui pricinile, pentru a le dezlega problemele, ca să le dea haine, să le dea bani, să le facă drumuri...

Dar, într-o dimineaţă frumoasă, pe când inaugurau o lucrare, a venit vestea: „Dușmanii din nord au intrat în capitală! Avioanele au făcut prăpăd! Suntem prizonieri!“ Atunci aleargă cu toţii la împărăteasă și încep să se certe cu ea. „De ce vă certaţi cu mine?“, îi întrebă ea, „v-am hrănit, v-am făcut lucrările acestea de folos obștesc, am stat cu voi...“ „Da, dar ne-am pierdut pacea, pentru că, atunci când stăteai pe tron, aveam pace și siguranţă“, i-au răspuns oamenii. Atunci împărăteasa a învăţat din ceea ce a păţit că locul ei este în palat; va

sta acolo, îl va privi pe împărat și, la fel ca împărăteasa Teodora[7], îi va insufla puterea să reziste și să conducă.

Acesta este și rolul, și frumusețea unui monah: să stea în palat și să-L privească pe Împărat. Monahul transmite toată siguranța, toată tihna și toată frumusețea către poporul lui Dumnezeu atunci când este unit cu Dumnezeu, și nu numai prin psalmodia lui, ci și prin cântarea inimii lui, care se unește cu toate glasurile îngerești și cu glasurile sfinților și cu suișul întregii creații, sus, în cer. Lucrarea noastră îngerească și împărătească este această rugăciune. Semnul de recunoaștere al reușitei noastre acesta este!

Înțelegeți, așadar, ce înseamnă monah? Înseamnă înger, împărat al cerului și al pământului. Monahul este cel care Îl coboară pe Dumnezeu, cel care este purtat de către Dumnezeu. Este cel de care are nevoie întreaga lume ca să ajungă tronul lui Dumnezeu, este un „dumnezeu prin har". De aceea monahul amintește toate drepturile lui Dumnezeu pe pământ, și îl recunosc chiar și cei care îl critică. Până și puii de năpârci (*cf.* Mt. 3, 7) îl cunosc și îl simt înlăuntrul lor, chiar și atunci când îl neagă.

Trebuie să fim mândri pentru ceea ce ne-a dat Dumnezeu, pentru ceea ce au dorit inimile noastre: să stăm înaintea lui Dumnezeu, să-L așteptăm goliți și deschiși.

---

[7] Teodora a fost soția împăratului Iustinian. În ciuda originii sale umile, ea a fost o figură marcantă a epocii sale, fiind inteligentă și cu o voință puternică. Cu atitudinea sa neclintită și plină de hotărâre, l-a izbăvit pe împărat în timpul cumplitei răzmerițe denumită „Nika", din anul 532.

Acesta este scopul vieţii noastre! Dacă ne-am făcut monahi, ne-am făcut pentru a atinge acest scop. Nu facem asta pentru că am fi monahi, ci ne-am făcut monahi pentru că facem asta. Întrucât înfăţişarea înaintea lui Dumnezeu se poate face în o mie de alte feluri. Dumnezeu „vrea ca toţi oamenii să se mântuiască" (1 Tim. 2, 4). Prin urmare, ceea ce este pentru fiecare om, noi trebuie să o făgăduim prin excelenţă şi să o trăim, să avem toată demnitatea şi mândria pentru ceea ce a făcut Dumnezeu cu noi şi să stăm înaintea lui Dumnezeu lipiţi de El şi cu îndrăzneală, aşa încât Dumnezeu să-i vadă pe cei asemenea Lui şi să dea cu bună inimă răspunsul Său la propria noastră inimă bună şi chemare.

Un monah este o privelişte foarte fericită, pentru că este o descoperire cerească. Dar poate fi şi o privelişte foarte nefericită, dacă el nu e aşa cum trebuie, ci trăieşte înlăuntrul său o tragedie şi o dramă. Nu dacă are înlăuntrul său lupte, dacă are greutăţi – acestea pot fi trecătoare –, ci dacă are o personalitate dezbinată, dacă este un egoist, iar voinţa lui nu s-a predat lui Dumnezeu. Prin urmare, trebuie să-l facem monah pe omul nostru cel lăuntric.

Să nu trecem la următoarele capete, pentru că Avva Evagrie pătrunde în alt domeniu, care are legătură cu lipsa de tulburare, şi ne arată ceva aparte, care ne poate tulbura: uneltirile, hoardele şi năvălirile demonilor. Este un cap foarte important pentru orice credincios, dar mai ales pentru monahi, întrucât mulţi sunt preocupaţi

de năvălirile demonilor vicleni. Dar chestiunea îi interesează, în general, și pe toți credincioșii, care, nu atât în cunoștință de cauză și din experiența prezenței celui rău ca persoană, cât din necunoașterea celui rău și a războiului duhovnicesc, se preocupă de satana și îl văd în mod nevăzut, zi de zi, în viața lor.

Fără să ne întindem mult cu explicațiile, vom termina cu un cap care se referă la rugăciune, desigur, la rugăciunea despre care vorbește aici Avva Evagrie.

Așa cum pâinea este hrană pentru trup și virtutea pentru suflet, tot așa și rugăciunea duhovnicească este hrană pentru minte. [101]

Omul este alcătuit din trup, care se hrănește cu pâinea materială, din suflet, care se hrănește cu virtutea, și din minte, care se hrănește cu rugăciunea duhovnicească.

Substantivul ἀρετή (virtute) provine de la verbul ἀραρίσκω, care înseamnă „îmbin, unesc". Prin urmare, la început, virtutea sunt acele elemente care se unesc cu lupta trupului, virtuțile trupești, adică postul, privegherea, culcarea pe jos, rugăciunea obișnuită. Rugăciunea obișnuită, chiar și Rugăciunea lui Iisus, până când este o strădanie a omului, reprezintă o virtute trupească, o izbândă și o lucrare trupească. Apoi încep înaintările sufletului.

În acest cap întâlnim elementele ajutătoare, virtuțile „ostatice", sufletești. Un ostatic este un însoțitor de drum, cel care este luat drept garanție, drept dovadă de siguranță. După ce te-am învins, ca o garanție a victoriei mele sau a faptului că vei respecta condițiile, te iau

ostatic. Te voi elibera când vor fi semnate condițiile. Tot așa și dovada autenticității virtuților trupești începe cu întovărășirea virtuților sufletului, cu odrăslirea și creșterea virtuților sufletești, care fac ca atât sufletul, cât și trupul, să se întoarcă spre cele de sus și să devină două elemente care încep să tindă spre Dumnezeu. Virtuțile sufletești sunt virtuțile părților irascibilă, poftitoare și volitivă. Aceste părți hrănesc sufletul.

Însă, rugăciunea duhovnicească hrănește duhul omului, ea îl face sănătos. Întrucât duhul este vlăstarul suflării dumnezeiești, care a dat viață sufletului în om (*cf.* Fc. 2, 7), duhul are viață în sine atunci când se întoarce către Dumnezeu, către izvorul din care a venit. Dimpotrivă, începe să aibă o tendință, o dispoziție și o lucrare pământească atunci când este vrăjit de mădularele mai de jos. În consecință, duhul trăiește și se hrănește din rugăciune, adică din rugăciunea duhovnicească. Rugăciunea înalță duhul, întrucât prin ea se realizează o respingere, o împotrivire față de toate cele care încearcă să coboare duhul sau să-l întoarcă spre țărână, materia primă din care e făcut omul.

De aceea, pentru viața duhovnicească este necesară înălțarea duhului, care se realizează prin rugăciunea duhovnicească, prin rugăciunea curată. Toate celelalte, inclusiv așa-zisele rugăciuni – ele sunt rugăciuni, nu încape îndoială, dar sunt diferite de rugăciunea duhovnicească –, hrănesc doar organismul trupesc și sufletesc, situație în care vegetăm, crezând că avem înlăuntrul nostru viață.

Prin urmare, credinciosul, în viața sa practică, înaintea lui Dumnezeu sau, mai bine-zis, în călătoria sa

zilnică spre Dumnezeu, are virtutea, care este rezultatul diferitelor harisme ale Duhului Sfânt. Virtutea îl leagă moralmente de Dumnezeu. Ea este alcătuită din toate energiile vieții sale, ale strădaniei sale de a trăi după Dumnezeu. Dar, în spațiul duhovnicesc, în tendința omului de a nu sta înaintea lui Dumnezeu doar cu viața sufletească – nu în înțelesul de „om sufletesc", cum îl întâlnim la Apostolul Pavel (*cf.* 1 Cor. 2, 14) –, ci să dorească să fie cucerit de Dumnezeu și să devină una cu El, hrană este rugăciunea duhovnicească, „darul desăvârșit" (Iac. 1, 17), pentru că este un dar al harului, al Duhului Sfânt Care lucrează înlăuntrul nostru.

Dar, pentru că mintea este moartă atunci când nu primește rugăciunea pe care o învață Însuși Sfântul Duh când intră în om, de aceea spunem că rugăciunea este scopul monahului. Dar rugăciunea se potrivește și cu fiecare om, nu numai cu monahul, pentru că este hrana duhului omului. Rugăciunea minții este pentru orice om, oricine ar fi el. Ea îl îndreptățește pe orice monah, pe orice credincios, pentru că îi dă viață, i-L dă pe Dumnezeu. Ea îl unește cu tot spațiul duhovnicesc, cu tot universul duhovnicesc, cu Dumnezeu, cu lumea inteligibilă a îngerilor și cu lumea sfinților, adică cu întreaga Biserică, cu Capul și cu mădularele ei.

Avem, desigur, putința să facem rugăciunea minții oriunde, chiar și în biserică. Dar, când nu putem să spunem Rugăciunea și, în același timp, să urmărim cele care se spun și se săvârșesc, atunci vom prefera psalmodia, adică urmărirea celor care se spun și se săvârșesc la slujbă. Nu pot să spun că voi face în biserică

Rugăciunea lui Iisus fiindcă nu pot urmări cele ce se săvârșesc, cele ce se spun și înțelesurile. Când nu te afli înlăuntrul acestora, atunci rămâi nepus în lucrare de către Duhul Sfânt, întrucât slujba de la biserică nu este rugăciune, ci este o adunare, o prezență mistică a lui Dumnezeu și a propriei Sale dumnezeiri, iar în potență este părtășia ta la această adunare. Întrucât adunarea de slujbă se roagă lui Dumnezeu cu cuvinte de obște, ca o unică realitate concretă, ca o singură inimă, ca un singur suflet, de aceea ești îndatorat să urmărești cele săvârșite, care sunt simboluri ale unei realități mistice.

Prin urmare, trebuie să urmărești cele ce se săvârșesc în biserică, la slujbă, și să le înțelegi, dar să ai și cunoașterea înțelesurilor mistice. Nu are atât de mare importanță nici simțirea ta, nici nimic altceva. Cunoașterea înțelesurilor mistice are însă o semnificație foarte profundă. Nu poți să te afli în biserică și să nu știi ce se întâmplă, că acolo se află întreaga Biserică, Hristos. Când ești singur, în cămara ta, fă ce vrei! Dar când e vremea de slujbă, vei face Rugăciunea lui Iisus doar atât cât îți stă ție în putință. Potrivit cu Dumnezeu este ceea ce te înalță și Îl face pe Dumnezeu să te cucerească, și de aceea acest element are întâietate față de oricare altul.

Așadar, dacă ne aflăm la slujbă sau dacă, de pildă, discutăm cu alții, de vreme ce putem să urmărim cele ale slujbei sau să discutăm, să facem în același timp și Rugăciunea lui Iisus. Aceasta este practica desăvârșită. Putem? Cu siguranță că putem, dar este nevoie de o exersare elementară, până la zece zile. Mai multe nu sunt necesare. Așa cum, dacă te preocupă ceva, te gândești la aceasta și

în clipa în care îți vorbesc, și în timp ce îți faci canonul, așa cum simți două lucruri și amândouă se exprimă cu cuvântul tău lăuntric, cu atât mai mult se poate întâmpla aceasta cu Dumnezeu, pentru că Dumnezeu inundă totul și toate se află în Dumnezeu și Îl cuprind pe Dumnezeu. Este cu putință ca Dumnezeu să nu poată exista în mintea noastră atunci când spunem sau auzim ceva?

În orice caz, dacă nu putem să urmărim psalmodia și să spunem și Rugăciunea lui Iisus, atunci la biserică vom prefera psalmodia, adică urmărirea a ceea ce se citește și se săvârșește, iar când suntem singuri, rugăciunea minții. Dar acestea două se pot suprapune, întrucât golirea este a minții, adică mintea ni se desparte de suflet. Duhul se înalță, se separă, se lărgește și trăiește. Așa cum duhul poate să trăiască în timp ce toate celelalte sunt moarte, tot așa poate și să se însingureze când toate sunt pline de viață în jurul lui. Însingurarea aceasta nu este sufletească, ci este duhovnicească, a minții. Mintea se golește de toate și nu are nicio legătură nici cu partea irascibilă, nici cu cea poftitoare, nici cu rațiunea. Nu e atrasă de nimic și nu atrage nimic la ea, ca să-L poată atrage numai pe Dumnezeu. Aici este dificultatea pe care o întâlnește omul: însingurarea minții. Dacă se obișnuiește să o facă, după aceea e foarte simplu.

Mulți Părinți spun să-ți însingurezi mintea în mod artificial, prin inspirație, printr-o oarecare metodă, dar acestea sunt pentru începători. Se poate reuși și fără ele, așa încât mintea să nu fie atrasă de nimic.

Prin rugăciunea minții se reușește unirea întregului om cu Dumnezeu, nu doar a minții, pentru că unirea se

realizează în mod imaterial și activ. Când, după veacuri, un Dumnezeu nedespărțit, un Dumnezeu atotputernic acționează asupra omului, nu se poate doar mintea acestuia să se unească cu El, iar restul omului să rămână inactiv. Întregul om este inundat de Dumnezeu, întocmai ca atunci când ne împărtășim, fiindcă se împărtășește de har, de lucrarea dumnezeiască sau, am putea spune, de Cuvântul lui Dumnezeu. Adică împărtășirea noastră se face, pe de-o parte, în Sfântul Duh, dar este o împărtășire de Domnul, de vreme ce noi, creștinii, suntem obișnuiți să ne rugăm Cuvântului. Noi avem, cu cea de-a doua Persoană a Sfintei Treimi, comuniunea prin excelență, pentru că Fiul Îl cunoaște pe Tatăl, adâncurile Tatălui, și Îl face cunoscut (*cf.* Mt. 11, 27), El îl umple, în Duhul Sfânt, și pe om. El este Mijlocitorul nostru, Învățătorul nostru.

Dar oare înțelegem toate acestea? Când Dumnezeu pătrunde în om, poate omul să rămână nesimțitor? Dacă îți dau o palmă, te vei tulbura? Te vei tulbura! Cu atât mai mult dacă Se va repezi Dumnezeu la tine, ca să intre înlăuntrul tău! Atunci toate sunt inundate de luminarea dumnezeiască, iar tu pătrunzi, intri în Dumnezeu. Prin urmare, mintea este elementul unitiv, instrumentul, pentru că Duhul Sfânt Se amestecă cu duhul omului, și nu cu trupul.

Dar pentru ca cineva să reușească aceasta, trebuie să trăiască în singurătate. De aceea monahul este îndreptățit să trăiască în singurătatea lui, în izolarea lui. Un monah, în societate, este nesocial, în timp ce un monah care nu trăiește în societate este foarte social, întrucât se împletește, există și se unește cu întreaga lume, cu

întreaga fire umană, pe care Dumnezeu a luat-o și a făcut-o Biserică. Dar și îngerii, a căror fire Dumnezeu nu a asumat-o în ipostasul Său, fac și ei parte din Biserică, iar monahul se unește și cu ei. Desigur, omul, în vremea unirii sale cu Dumnezeu, este un privilegiat, în comparație cu îngerii, pentru că firea lui se află în ipostasul lui Dumnezeu Cuvântul, în timp ce a îngerilor nu, ci ei doar rămân în spațiul lui Dumnezeu, ca minți duhovnicești. Prin urmare, lucrarea prin excelență a monahului este rugăciunea, care îl unește cu toți și cu toate.

Monahul este ființa-model, întipărirea și pârga tuturor oamenilor, după cum zice Apocalipsa (*cf.* 14, 4). Este tot ce poate Biserica să înfățișeze mai frumos și aristocratic! Monahul, unit cu Dumnezeu, se unește cu toate, se armonizează cu toate, trăiește împreună cu toate și întru toate și, deci, este omul universal. Dar poate să piardă aceasta atunci când vrea să aibă o comuniune omenească. Nu o va pierde dacă, în paralel cu comuniunea omenească, ține și toată această profunzime, dar înțelegeți cât de greu este lucrul acesta, din cauza neputinței omenești.

Să simțim ce este acel ceva care înalță existența noastră! Nici virtutea noastră, nici sfințenia noastră, nici rugăciunile noastre, nici cuvântările noastre, nici cuvintele noastre adresate lui Dumnezeu, nici ostenelile și durerile noastre, nici lacrimile noastre, nici culcarea noastră pe jos nu ne îndreptățesc. Ceea ce ne face monahi este rugăciunea minții. Atunci devenim oameni universali, cerești și veșnici, atunci intrăm în nehotărnicia lui Dumnezeu. Pătrundem atât de adevărat, cu întreaga noastră ființă, care, am putea spune, este cucerită

de Dumnezeul care vine. Prin urmare, când trăim și ne rugăm în fiecare zi, să știm pentru ce ne-a chemat Dumnezeu! Aceasta este chemarea noastră!

Viața monahală este numită „viață de pocăință". Cuvântul „pocăință" (μετάνοια) are legătură cu mintea (νοῦς). Viața monahală este o viață de comuniune, o viață pe deplin a duhului omului. De aceea și este eliberată de orice legătură, întocmai cum și rugăciunea trebuie să fie eliberată de orice altceva. *Cel legat nu poate fugi*. Monahul este eliberat, ca să fie legat numai de rugăciunea minții. Ea este, ca să vorbim foarte omenește și pământește, singura obligație a monahului. În realitate, nu este obligația, ci dreptul monahului de a deveni universal, de a ajunge un „dumnezeu după har".

Să-I mulțumim Domnului pentru ceea ce ne-a învrednicit să trăim, în ciuda nevredniciei și a păcătoșeniei noastre, în ciuda neputinței și neștiinței noastre! Ne-a introdus într-o viață harismatică, ceea ce înseamnă că, uite, așa cum apuc orice obiect, tot așa pot să apuc și această harismă a universalității și a veșniciei, fiindcă pentru ea ne-a rânduit mai dinainte Dumnezeu! A dat-o, desigur, la tot trupul, dar noi putem să o dobândim cu mai multă tihnă. Să-L slăvim pe Dumnezeu pentru acest dar al Lui!

8

Să nu vrei să se facă cele legate de tine așa cum ți se pare ție, ci cum Îi place lui Dumnezeu, și vei fi netulburat și mulțumitor în rugăciune. [89]

Când te rogi, zice Avva Evagrie, să nu vrei ca lucrurile să se întâmple așa cum crezi tu de cuviință, ci cum Îi place lui Dumnezeu, iar atunci vei fi pașnic și plin de mulțumire când te vei ruga. Adică înțelesul este acesta: când mergi să te rogi, să nu te duci cu vreo oarecare voire, cu vreo dorință sau cu vreun scop. Singurul lucru care trebuie să existe înlăuntrul tău este dispoziția pentru vorbirea cu Dumnezeu. Dacă pui orice altceva în conștiința ta, în inima ta sau în mintea ta, lucrul acesta va deveni cauza nereușitei tale și a căderii tale de la unirea cu Dumnezeu.

Avva Evagrie încearcă în toate felurile să păstreze înțelesul primar al rugăciunii și să nu ne dea niciun pretext să credem că rugăciunea este cererea unui anumit lucru. Când ceri ceva, această rugăciune nu te unește cu Dumnezeu. Lasă-L pe Dumnezeu să-ți rânduiască problemele,

ştie El cum! Astfel vei fi, mai întâi de toate, netulburat, plin de pace. Când vârâm în sufletul nostru un anumit gând, o anumită aspiraţie, o anumită părere – mai ales părere –, întrucât acestea toate sunt ale noastre, ele devin ca un turn în care ne zăvorâm şi care nu ne îngăduie să comunicăm cu Dumnezeu. Singura dispoziţie a noastră care poate să ne ajute este întoarcerea noastră spre Dumnezeu.

În al doilea rând, *vei fi netulburat şi mulţumitor în rugăciune. Mulţumitor* este cel care are simţământul reuşitei, al faptului că lucrurile merg bine, că toate sunt „bune foarte". Este omul care simte veselie, căldură, fără să aibă sentimente de uşurare, de mângâiere sau de dulceaţă, pentru că aici nu încap sentimente. De asemenea, simte bună dispoziţie, bucurie, din cauză golirii sale, care este însă umplută de Dumnezeu. Văzându-L însă pe Dumnezeu că Se pleacă tainic asupra sufletului său, vrea să Îi exprime recunoştinţa sa. Prin urmare, cine vrea ca lucrurile să se petreacă aşa cum Îi place lui Dumnezeu, acela este şi mulţumitor, şi recunoscător, iar recunoştinţa îl conduce la iubirea faţă de Dumnezeu.

Aşadar, acest mod de rugăciune este cel mai scurt drum către iubirea pentru Dumnezeu. Fără pace şi mulţumire, nu putem să-L iubim pe Dumnezeu. Mulţumirea desparte sinele nostru vechi de Dumnezeu, face să înceteze egoul, iar atunci avem şi noi un loc şi un ipostas în El. Mulţumirea ne înalţă către Dumnezeu, ajută la dobândirea cunoştinţei, la avântul către Dumnezeu şi la vorbirea cu El. De aceea mulţumirea este singurul lucru pe care îl poate face cineva ca să-L iubească pe Dumnezeu. Toate celelalte sunt încăpăţânări copilăreşti, care dau foarte puţine roade.

În continuare, Avva Evagrie vorbește despre atacul pe care îl fac demonii când credinciosul vrea să se roage. Să nu uităm însă că demonii nu vor să-și strice tihna. Atacă ei înșiși când văd că luptătorul se luptă corect. Când ne jucăm, când ni se pare că ne rugăm, atunci ei sunt satisfăcuți și merg să se odihnească sau să ajute alte duhuri rele, care au mai multă luptă.

Există anumite duhuri rele care sunt trimise de conducătorul lor, după ce au primit îngăduință de la Dumnezeu. Trebuie să știm, în primul rând, că prezența lor nu Îi este necunoscută lui Dumnezeu. În al doilea rând, aceste duhuri nu sunt trimise de Dumnezeu, ci sunt îngăduite de Dumnezeu, potrivit cu voia Lui cea bună, ca să ne aducă folos duhovnicesc. În al treilea rând, trebuie să spunem că demonii acționează mai ales împotriva oamenilor care se luptă să ajungă nepătimași. Dacă cineva este pătimaș, deja acționează demonic, el însuși este un demon pentru sine și, prin urmare, nu are nevoie de prezența aceluia. Dar energia demonică se ascunde în fiecare patimă, în fiecare lucru care îndepărtează de Dumnezeu. În al patrulea rând, trebuie să subliniem că lucrarea demonică nu se exercită asupra oamenilor neputincioși, care se tem, pentru că sunt zăpăciți și vor deveni jucăriile dracilor – aceste duhuri rele trebuie să primească permisiunea de la Dumnezeu –, în afara faptului că dau ei înșiși drepturi celui rău să-i ispitească, fie cu păcatul lor, fie cu viața lor, după cum spune Evanghelia: când omul se odihnește și stă fără grijă, atunci cel rău merge și aduce alte șapte duhuri necurate (*cf.* Mt. 12, 44-45). Prin urmare,

cel rău merge la aceia care i se predau ei înșiși și la cei care vor avea folos din venirea lui.

Cine sunt cei care se predau demonului? I se predau mai ales cei care vor și stăruie într-un anumit păcat. Adică acceptă, iar voința lor conlucrează la săvârșirea unui păcat sau la continuarea unui păcat înlăuntrul lor, mai ales păcate de natură morală sau slavă deșartă sau păcate ale limbii. De exemplu, cine judecă sau se plimbă peste tot și vorbește neîntrerupt este prins în plasa demonului. Iar dacă astăzi nu este, va fi mâine. Gura deschisă este ca a omului tâmp, în care intră muște. Așadar, cine nu ia aminte la cele amintite mai înainte este pus la treabă de demonii cei răi.

Dacă te îngrijești de rugăciune, pregătește-te de năvălirile demonilor și rabdă cu tărie sufletească biciuirile (cf. Ps. 37, 18), pentru că vor veni asupra ta ca niște fiare sălbatice și îți vor vătăma tot trupul. [91]

Dacă înlăuntrul tău nu cultivi patimi, dacă nu accepți răul, dacă dispoziția ta este pentru Dumnezeu, atunci, când te rogi, pregătește-te să rabzi, una după alta, năvălirile demonilor, pentru că vor năvăli asupra ta *ca niște fiare sălbatice și îți vor vătăma tot trupul.*

Să presupunem că cineva dintre voi se teme ca nu cumva seara să vină asupra lui demonii și să-i facă probleme. Unul ca acesta poate fi sigur că ei n-o să vină încă mulți ani de acum înainte, pentru că fie și numai prin faptul că se teme arată că e departe de acea stare fericită de care e nevoie ca să-l viziteze demonii. Omul trebuie să fi urcat duhovnicește ca să îl atace demonii.

Prin urmare, dacă cineva observă vreo frică în inima lui, să fie pe deplin sigur că cel rău nu o să îl viziteze, pentru că răul deja s-a săvârșit înlăuntrul său. Dacă, cu toate acestea, simte că suferă atacuri demonice, să știe că acestea sunt imaginații, rezultate ale zbuciumului său sufletesc, ale temerilor sau ale gândurilor sale.

Vezi ca nu cumva demonii să te amăgească printr-o vedenie oarecare [...] *Și ai curaj, pentru că nu vor zăbovi câinii când tu te folosești de rugăciunea înfocată către Dumnezeu.* [94]

Unul dintre numeroasele lucruri pe care ți le pot face demonii este să-ți dea o vedenie, o contemplație, o arătare frumoasă sau rea. Prin cea rea și urât mirositoare, dură și înfricoșătoare, ei urmăresc să te înfricoșeze. Prin cea bună, urmăresc să te atragă. Așadar, luând aminte la vedenie, nu faci nimic altceva decât să fii atent la demonul cel rău. Dar fii curajos, ai siguranță, desăvârșită încredere și credință că, dacă rugăciunea ta este înfocată, arzătoare, ei vor pleca și nu va mai rămâne niciun demon la tine.

Poartă grijă de multă smerită-cugetare și bărbăție, și batjocura dracilor nu se va atinge de sufletul tău, nici biciul nu se va apropia de sălașul tău, pentru că [Dumnezeu] *va porunci pentru tine îngerilor Săi să te păzească (cf. Ps. 90, 10).* [96]

Vrei ca demonii să nu te poată influența? Fii atent, mai întâi, să ai smerenie, adică să cultivi cugetul smerit!

Avva Evagrie nu vrea să spună să fii smerit – aceasta este o harismă pe care ți-o va da Dumnezeu, răspunzând dorului sufletului tău –, ci să trăiești smerit, să cultivi smerita-cugetare, să te golești și să te tăgăduiești pe tine însuți. Smerită-cugetare înseamnă: cuget smerit despre mine însumi și îl accept pe celălalt, îl promovez și îl fac să înainteze.

În al doilea rând, pentru a nu te influența demonii, trebuie să ai bărbăție. Vă amintiți că bărbăția este considerată, și în filosofie, și în scrierile patristice, una dintre virtuțile de vârf, din care se nasc, ca dintr-un pântece, celelalte virtuți. Prin urmare, când tu te vei îngriji de smerita-cugetare și de bărbăție, atunci vor veni îngerii, care vor izgoni de la tine, în mod nevăzut, orice lucrare demonică.

Alt fel de vizită a demonilor este să producă zgomote și voci, așa cum ne spune Avva Evagrie în următorul cap.

Cel care cultivă rugăciunea curată va auzi zgomote, lovituri, glasuri și amenințări de la demoni. [97]

Ca să auzi astfel de lucruri, trebuie să fii omul lui Dumnezeu, să ai bărbăție și să urmezi corect calea duhovnicească. Dar, când te rogi și spui: „Doamne Iisuse Hristoase, Care ne-ai dăruit mănăstirea, învrednicește-ne să luăm și cutare teren!", nu vei auzi nici zgomote, nici lovituri, nici glasuri, nici nu e nevoie să vină furtuni, pentru că mintea ta e la terenul acela.

„Teren" poate să fie și rugăciunea ta pentru o anumită problemă duhovnicească, pentru că aceasta este o voie proprie. De ea nu se teme cel rău. Nu-l interesează dacă vei lua terenul sau dacă vei dobândi cutare virtute

sau cutare dreptate. Pentru că nici terenul nu te va duce în cer, nici dreptatea nu te va înălța sus, la Dumnezeu. „Pentru că toată dreptatea noastră este ca o cârpă lepădată" (Is. 64, 6). Într-o singură clipă satana poate dovedi că întreaga ta sfințenie e o cârpă foarte murdară și dezgustătoare, pe care nu o poți nici măcar privi. Pe satana îl interesează numai rugăciunea curată, care urmărește unirea cu Dumnezeu. Aici, „rugăciune curată" are înțelesul rugăciunii izbăvite de reprezentări mentale pătimașe.

Dacă te înfățișezi în rugăciune înaintea lui Dumnezeu atotțiitorul, ziditorul și purtătorul de grijă al lumii întregi, de ce atunci I te-ai arătat într-un chip atât de irațional, încât să treci cu vederea frica Lui, cea de neîntrecut, și să te temi de țânțari și de gândaci? Ori n-ai auzit pe Cel ce zice: „De Domnul Dumnezeul tău să te temi" (Deut. 6, 13); și iarăși: „De care se cutremură și se îngrozesc toate, de la fața puterii Lui" și celelalte? [100]

În afară de lovituri, care sunt niște ispite pentru auz, vei avea și ispite văzute. Vei vedea *țânțari și gândaci*, vei vedea lucruri care produc groază, dar, dacă crezi cu adevărat că Cel *înaintea căruia te înfățișezi în rugăciune* este *atotțiitorul, ziditorul și purtătorul de grijă al lumii întregi*, atunci cum se îndreptățește această nerozie a ta, adică frica?

Cine se teme nu-L vede niciodată pe Dumnezeu înaintea sa (*cf.* Ps. 15, 8), nu a crezut și nu a simțit niciodată că Dumnezeu este Dumnezeul lui, exceptând cazul în care frica lui este o problemă a universului său psihic și are alte cauze. Dumnezeu spune să te temi numai de Dumnezeul

tău (*cf.* Deut. 6, 13), iar tu te înfricoșezi până și de țânțari! Frica este o neputință a sufletului nostru, a cugetului nostru, este o lașitate care are legătură cu neputința minții de a se întoarce către Dumnezeu. Dacă te temi, înseamnă că, în realitate, nu te rogi. De aceea hrănește-ți sufletul cu această rugăciune, care este rugăciunea minții!

În vremea înfățișării tale în rugăciune, lasă trebuințele trupului, pentru ca nu cumva, înțepat fiind de vreun păianjen sau păduche sau țânțar sau muscă, să fii păgubit de cel mai mare câștig al rugăciunii tale. [105]

Dumnezeieștii Părinți se preocupă de problemele dogmatice, duhovnicești și mistice, dar coboară și la chestiunile practice, care îl preocupă pe om în viața sa de zi cu zi, pentru că îl văd ca pe un întreg. Îl văd de la începutul luptei sale copilărești pentru Dumnezeu, până la deplina lui unire cu El.

Lasă trebuințele trupului. Să disprețuiești trebuințele trupului, să nu-ți pese de ele atunci când te înfățișezi înaintea lui Dumnezeu, când Dumnezeu este înaintea ta! Atunci pentru tine nu mai există nimic altceva, orice altceva este inexistent. Dacă nu înțelegi asta, în fiecare zi va apărea ceva care ți-L va scoate pe Dumnezeu din minte: astăzi un purice, mâine un păduche, poimâine un țânțar sau o muscă. Astfel, vei ajunge ca un împărat care s-a închis în camera lui să citească, dar toată ziua vânează muștele, pentru că îl deranjează. La fel vei păți și tu, vei fi *păgubit de cel mai mare câștig al rugăciunii.* De aceea, să nu dai importanță la absolut nimic!

A ajuns la noi vorba că unuia dintre sfinții care se roagă într-atât îi stătea vicleanul împotrivă, încât, de îndată ce-și întindea mâinile, acela lua o înfățișare ca de leu care-și ridica labele din față și își înfigea ghearele în fiecare dintre cele două șolduri ale luptătorului, și nu se depărta înainte ca acela să-și lase jos mâinile. Dar acesta nu și le lăsa niciodată, până când nu-și împlinea obișnuitele rugăciuni. [106]

Avva Evagrie spune că a ajuns la urechile sale faptul că unuia dintre monahi, atunci când se ruga, i se împotrivea foarte mult cel rău. Astfel, când își înălța mâinile, acela venea din spate, ca un leu, își ridica cele două labe din față și își înfigea ghearele în spatele lui, ca să-l terorizeze prin marea durere pe care i-o producea și să-l facă să coboare mâinile. Monahul însă își termina întâi rugăciunea și apoi își cobora mâinile.

De bună seamă că ai citit și viețile monahilor tabenisioți, în care se spune că, pe când Avva Teodor grăi un cuvânt fraților, au venit două vipere sub picioarele lui. El însă și le-a făcut netulburat ca un arc, ținând [viperele] *înăuntru până când a terminat de rostit cuvântul, și atunci le-a arătat fraților, explicându-le întâmplarea.* [108]

Vei fi citit cu siguranță în viețile părinților din obștile lui Pahomie că, odată, pe când vorbea Sfântul Teodor, au venit două vipere, iar el, în loc să se tulbure, și-a făcut picioarele ca o boltă – pe atunci

umblau desculți – și le-a acoperit, până când și-a terminat cuvântarea[1]. Atunci le-a arătat fraților. Hristos spune: „Veți călca peste șerpi și peste scorpii" (Lc. 10, 19). A spus aceasta ca să ne arate că a înviat și că va fi întotdeauna cu noi. Dovada acestui lucru este că putem să călcăm peste scorpioni și peste șerpi. Prin urmare, dacă noi nu înțelegem aceasta și ne temem, înseamnă că pentru noi Hristos nu a înviat, că încă suntem sub stăpânirea elementelor naturale.

La un alt sfânt care se ruga, liniștindu-se în pustie, au venit demonii și, timp de două săptămâni, s-au jucat cu el ca și cu o minge: îl aruncau în aer și-l prindeau pe o rogojină. Dar nici așa n-au putut să-i coboare mintea de la rugăciunea înfocată. [111]

Un altul se ruga cu putere în pustie, iar demonii l-au făcut minge timp de două săptămâni, îl aruncau și îl clătinau sus, în aer, apoi îl prindeau jos, într-o rogojină. Totuși, nu au putut nici măcar pentru o clipă să îi desprindă mintea din rugăciunea lui puternică și plină de foc dumnezeiesc.

Iarăși, unui alt iubitor de Dumnezeu care-și ținea mintea la rugăciune, pe când umbla prin pustie, i s-au arătat doi îngeri, care, punându-l între ei, călătoreau

---

[1] Ammona episcopul, *Epistolă. Despre viața și petrecerea Sfinților Pahomie și Teodor* 19, coll. *ΒΕΠΕΣ*, vol. 40, p. 89.

împreună cu dânsul. Dar acesta nu le-a dat nicio atenție, ca să nu se păgubească de ceea ce este mai bun, pentru că-și amintea de cuvântul apostolic care zice: „Nu ne vor putea despărți de iubirea lui Hristos nici îngerii, nici începătoriile, nici puterile" (Rom. 8, 38). [112]

Un om iubitor de Dumnezeu se preumbla prin pustie rugându-se. Întrucât Biserica este una, iar mădularele ei sunt și îngerii, și arhanghelii, este firesc să avem o comunicare cu ei. Așadar, în timp ce acela umbla prin pustie, au venit doi îngeri ca să-l însoțească. Și-a dat seama că erau îngeri și că avea un bun prilej să discute cu ei în acea călătorie frumoasă, să-i întrebe despre tainele cerului, despre Hristos, așa cum au făcut și alți sfinți. Dar el nici măcar nu s-a întors să-i privească, fiindcă ei erau, într-adevăr, îngeri, dar nu erau Dumnezeu. Să lase vorbirea cu Dumnezeu și să-i întrebe despre Dumnezeu? Cu Dumnezeu vorbea și cu Dumnezeu se unea. Pe Dumnezeu Îl avea înaintea lui, și acum să se intereseze să afle cele despre Dumnezeu? Pe Dumnezeu Îl voia, și nu pe slujitorii lui Dumnezeu, nici cele din jurul lui Dumnezeu. De aceea Apostolul Pavel spune: „Nici îngerii, nici începătoriile, nici puterile nu vor putea să ne despartă de dragostea lui Hristos" (Rom. 8, 38). Gândiți-vă ce rugăciune de foc avea omul acesta, ce concepție avea și ce siguranță a prezenței lui Dumnezeu! De aceea și spune Avva Evagrie:

Să ai privirea neîmprăștiată la rugăciune și, tăgăduindu-ți trupul și sufletul, trăiește după minte. [110]

La rugăciune să ai privirea neîmprăştiată, întoarsă numai către Dumnezeu! Tăgăduieşte-ţi trupul şi sufletul, tăgăduieşte-te pe tine însuţi – pentru că, dacă iubeşti ceva, eşti terminat – şi *trăieşte după minte*, trăieşte duhovniceşte, inteligibil, ca un ochi duhovnicesc, împreună cu Dumnezeu! Dacă te tăgăduieşti pe deplin pe tine însuţi, atunci vei duce o viaţă duhovnicească. Prin urmare, putem să spunem:

Prin rugăciune monahul devine egal cu îngerii, dorind fierbinte să vadă faţa Tatălui Care este în ceruri (cf. Mt. 18, 10). [113]

Ne-am făcut monahi, întrucât monahul este *egal cu îngerii*. Şi este *egal cu îngerii*, întrucât se roagă. Iar rugăciunea îl face egal cu îngerii, întrucât doreşte *să vadă faţa Tatălui Care este în ceruri*. Lucrul acesta îl fac neîncetat îngerii, pe acesta îl face şi monahul. De aceea se şi spune că „este deosebire între femeia măritată şi o fecioară" (*cf.* 1 Cor. 7, 34). Una este monahul, altceva cel căsătorit. Este rea nunta? Nu, desigur! Este binecuvântată şi de trei ori sfântă, dar una este căsătoria, alta monahismul. Cel căsătorit se îngrijeşte, chiar şi fără să vrea, de cele ale lumii (*cf.* 1 Cor. 7, 33). Poate să fie şi sfânt, poate să fie un creştin minunat, el se îndeletniceşte însă în fiecare zi cu lumea, în timp ce monahul, cu cele ale lui Dumnezeu (*cf.* 1 Cor. 7, 32). Monahul doreşte fierbinte *să vadă faţa Tatălui Care este în ceruri*, nu se uneşte cu nimeni altcineva, nu făgăduieşte nimănui altcuiva ascultare, nu are familiaritate cu nimeni altcineva. Singura lui dorinţă este

să vadă fața Tatălui Care este în ceruri. Prin urmare, văzând lumină întru lumina lui Dumnezeu și primind lumină din lumină, este umplut de către Dumnezeu și se unește cu energia dumnezeiască. De aceea Avva Evagrie continuă:

Nu dori să vezi în chip simțit îngeri sau puteri sau pe Hristos, ca să nu-ți ieși din minți cu desăvârșire, primind lup în loc de Păstor și închinându-te vrăjmașilor demoni. [115]

Dacă dorești să vezi *fața Tatălui Care este în ceruri*, să nu dai atenție nici dacă ți S-ar înfățișa Hristos sau îngeri sau puteri! Hristos este cu adevărat prezent. Nu-i nevoie să-L vezi ca să spui că Hristos este aici, că Hristos e de față. Dacă vrei să-L vezi cu simțurile, adică cu ochii trupești, atunci încet-încet cugetul ți se va destrăma, vei fi înșelat și vei ajunge chiar și să-ți pierzi mințile. Vei vedea un lup în loc de Păstor și te vei închina demonilor în locul lui Dumnezeu, așa cum s-a întâmplat chiar și cu unii sfinți. Așadar, roagă-te nu ca să ai vedenii, nu pentru altceva, ci numai dorind să vezi *fața Tatălui Care este în ceruri*!

Prin urmare, în primul rând, când omul se roagă, trebuie să nu-i fie frică de nimic. Când cuiva îi este frică să umble noaptea, acesta este un semn de neputință sufletească, înseamnă că sufletul lui este neputincios. La fel se întâmplă și când se teme să meargă în cimitir; lucrul acesta este mai serios, pentru că, de cele mai multe ori, este consecința influențelor demonice. În al doilea rând, lupta celui care se roagă este pe de-a-ntregul duhovnicească. În al treilea rând, demonii încearcă, prin mijloace văzute și nevăzute, cu figuri și diferite arătări,

să-l ducă în rătăcire pe cel care se roagă, însă el dorește un singur lucru: să-L vadă pe Domnul. Și știe și cum: prin faptul de a-L dori Îl găsește și se unește cu El. Cel care se roagă are privirea neîmprăștiată.

Acesta este omul duhovnicesc! Prin rugăciune devine *egal cu îngerii*, având cea mai înaltă făgăduință de pe pământ. Ceea ce nu poate să facă nimeni altcineva, face monahul, dacă este un monah adevărat. Însă, dacă ești un monah ne-monah sau dacă îți pui în viață alte interese – rele sau bune, se deosebesc între ele foarte puțin, toate cele câte nu sunt Dumnezeu fierb în același cazan –, asta nu se petrece. Eu, de exemplu, vreau păcatul și Îl uit pe Dumnezeu. Lucrul acesta este rău și pătimaș. Tu vrei să îl iubești pe celălalt, și stai cu el toată ziua, și așa Îl uiți pe Dumnezeu. Nu este un lucru pătimaș și acesta? Iubirea se găsește în întoarcerea noastră spre Dumnezeu. Iubirea exterioară este ceva omenesc, o virtute socială și lumească, este o afecțiune, o iubire prietenească, în timp ce adevărata iubire este plinirea legii (*cf.* Rom. 13, 10), este dată de Dumnezeu ca o harismă, ca un „dar desăvârșit" (Iac. 1, 17), și îl face pe om părtaș, în fiecare clipă, la Viața tuturor.

Așadar, avem, pe de-o parte, iubirea omenească, iar pe de altă parte, iubirea păcatului. Amândouă ne îndepărtează de Dumnezeu. Sigur că nu sunt unul și același lucru. Însă răul constă în faptul că amândouă îndepărtează de Dumnezeu. Care rău este mai înfricoșător? Păcatul! Dar care rău este cel mai greu de vindecat? Binele! Pentru că îl îndreptățim, credem în el, îl absolutizăm și ni se pare că suntem vrednici de răsplată, că îl face Dumnezeu.

Se istorisește că unui monah i s-a spus să facă misiune printre frații săi, fiindcă aveau nevoie. „Asta este înșelare", le-a spus, „pentru că misiunea te scoate din chilie, din locul unde este Dumnezeu, din starea de rugăciune și te aruncă în mijlocul furtunii, al vijeliei. Bun lucru este și misiunea, desigur, dar lăsați-o pe seama mirenilor!"[2] Toți fac asta în lume, până și Ministerul Muncii și Protecției Sociale, în timp ce noi, care suntem pentru Dumnezeu, trebuie să fim sfinți.

Voi spune cuvântul meu, pe care l-am spus și celor mai tineri: Fericită este mintea care a dobândit, în vremea rugăciunii, o deplină lipsă de formă! [117]

Am să repet ceea ce îmi place să vă spun, zice Avva Evagrie, ceea ce iubesc și simt, în care cred și pe care îl trăiesc și pe care l-am mai spus adeseori și începătorilor. Fericit este omul care își ține, la rugăciune, mintea într-o deplină lipsă de formă, adică nu are în minte forma sau chipul vreunei persoane sau lucru, nu are nici imaginații, pentru că vrea să aibă prezența lui Dumnezeu! Astfel, conținutul minții sale este Însuși Dumnezeu.

Fericită este mintea care, rugându-se neîmprăștiat, dobândește pururea un dor tot mai mare după Dumnezeu! [118]

---

[2] *Viața Sfântului Auxentie (cel din munte)*, în: *Marele Sinaxar*..., vol. 2, ed. cit., p. 343.

Vrei să dobândești dorul după Dumnezeu? Vrei să-L iubești pe Dumnezeu? Roagă-te neîncetat! Așa cum cântăm Paraclisul sau facem Aghiasmă cu cinstita Cruce, iar în ziua următoare plouă, tot așa va coborî din cer iubirea și dorul dumnezeiesc și așteptarea lui Dumnezeu în sufletul tău, fără să înțelegi cum și fără să obosești. Tu numai să dorești să te rogi neîmprăștiat!

Fericită este mintea care, în vremea rugăciunii, a dobândit o desăvârșită lipsă de simțire! [120]

Avva Evagrie vorbește cu multă claritate. Fericit este omul care, atunci când se roagă, a dobândit în mintea lui *o desăvârșită lipsă de simțire*, nu simte nimic: nici oameni, nici idei, nici iubiri, toate îi sunt indiferente. Însă nu spune că este un om aspru, ci lipsit de simțire, nu simte nimic, ca să-L simtă pe Cel ce singur ființează prin Sine. Mintea lui nu se mișcă spre nimic.

Fericit este monahul care-i socotește pe toți oamenii ca pe un dumnezeu, după Dumnezeu! [121]

Acum, Avva Evagrie trece de la Dumnezeu la om, pentru că, după cum știm, Dumnezeu este într-o legătură de nedezlegat cu oamenii. Unde este Dumnezeu, acolo sunt și oamenii, pentru că alcătuim un trup. Hristos a luat firea omenească, S-a unit cu ea și a înălțat-o la Dumnezeirea cea în trei Sori. Din acea clipă omul s-a unit cu

Dumnezeu și este, de acum, împreună cu El. De aceea, atunci când nu-L iubești pe Dumnezeu, iubirea ta față de oameni este mincinoasă, este ceva trupesc, omenesc.

Când însă Îl iubești pe Dumnezeu, nu poți să nu-i iubești și pe oameni, de vreme ce Dumnezeu i-a răpit și i-a eliberat, pe unii din iad, pe alții din lume, și i-a mântuit de stricăciunea fărădelegii și a morții. Iubindu-L, așadar, pe Dumnezeu, îl iubești, vrând-nevrând, și pe om. De aceea Avva Evagrie spune: *Fericit este monahul care-i socotește pe toți oamenii ca pe un dumnezeu, după Dumnezeu!* Este fericit monahul care a înțeles că fiecare om este un „dumnezeu, după Dumnezeu", că este chipul lui Dumnezeu.

Prin urmare, iubirea față de om, în primul rând, pornește de la Dumnezeu, și nu de la om, nu din dispoziția filantropică. În al doilea rând, este o urmare a vieții duhovnicești, adică o urmare a simțirii duhovnicești și a absenței oricărei simțiri trupești. Faptul că te iubesc și că am o anumită înclinație spre tine nu este iubirea despre care vorbește Dumnezeu. Pot să te iubesc atât de mult, încât să fiu îndrăgostit de tine și să nu mă pot liniști. Avva Evagrie însă nu vorbește aici despre această iubire. În al treilea rând, această iubire este teologică, decurge din adevărata cunoștință a legăturii oamenilor cu Dumnezeu, din cunoștința faptului că oamenii sunt chipuri ale lui Dumnezeu. În al patrulea rând, această iubire este urmarea smeritei-cugetări. Ca să-l iubesc pe un om, trebuie să nu îl despart de Dumnezeu, pentru că este un *dumnezeu, după Dumnezeu*. Trebuie să nu îl judec, să nu îl mustru, să nu îl pun în situații dificile, să nu îl pun într-o anumită

categorie, pentru că judecarea desființează de îndată premisele de care e nevoie ca să iubesc teologic.

Prin urmare, îl iubesc pe cel ce se află în mocirla păcatului, îl iubesc și pe acela care trăiește în sfințenie, iar fața lui iradiază iubirea lui Dumnezeu. Îl voi ajuta și pe acela care iradiază iubirea lui Dumnezeu, îl voi ajuta și pe acela care zace în păcat, în afară de situația în care lucrul acesta este primejdios pentru propria mea viață. Pentru acest caz, Domnul a spus: „Dacă mâna ta te smintește, tai-o (...), dacă ochiul tău te smintește, scoate-l!" (Mt. 18, 8-9), de aceea îl voi îndepărta pe celălalt, dar având cunoștința că este ochiul meu, mâna mea și, deci, îl voi iubi ca pe mâna mea și ca pe ochiul meu. Voi ști că îmi este necesar, că nu mă pot desăvârși fără el, că trebuie să merg împreună cu el în rai, dar binecuvântatul de el nu vrea. De vreme ce nu vrea, decât să cad împreună cu el, mă voi separa. Iubirea există, dar nu mai există apropierea primejdioasă.

Iubirea teologică nu face deosebiri, „vrea ca toți oamenii să se mântuiască" (1 Tim. 2, 4) și vrea să se unească cu toți oamenii. Toți oamenii sunt la fel. Îndată ce apare înlăuntrul nostru o judecată, un dispreț, o împotrivire, o preferință, deja iubirea nu mai există. O singură deosebire poate să existe, deosebirea lui Hristos înaintea ucenicilor Săi. Aceasta însă nu era urmarea unei iubiri mai mari sau mai mici a Lui, ci o expresie diferită a prezenței Sale înaintea ucenicilor, pentru ei. După cum într-un fel voi curăța scamele de pe o pânză foarte fină, în alt fel un covor scorțos, într-un fel voi curăța pomul acesta, în alt fel pe acela, tot așa și starea

ɔastră, în raport cu oamenii, poate să fie diferită, nu să și iubirea noastră. Iubirea este una și decurge din ınoștința puternică a faptului că suntem un trup.

Fericit este monahul care vede cu toată bucuria mân-irea și înaintarea tuturor ca pe ale sale! [122]

Văd înaintarea și mântuirea ta, și mă bucur ca de ale ele. Nu, este o greșeală! A mea este mântuirea, a mea te înaintarea! Mă bucur pentru că tu și eu suntem una! acă tu cazi, cad și eu, dacă crești tu, cresc și eu. Așa ne iubirea adevărată, toate încep de la Dumnezeu.

Și ce va fi dacă eu mă bucur că am o anumită înain-re, în timp ce altul nu îmi produce niciun simțământ? tunci sunt un nesimțit, dar nu un lipsit de simțire ım spune Avva Evagrie, ci am o nesimțire care este, de pt, simțirea adâncă a sinelui meu. Sunt împovărat și ı un vas plin, care, lovit, sună înfundat, pentru că sunt lin de sine, de egoul meu, care nu mai lasă loc pentru imic. Prin urmare, Biserica este departe de mine.

Fericit este monahul care se socotește pe sine lepădătura ıturor (cf. 1 Cor. 4, 13). [123]

Lepădătură este necurăția pe care o îndepărtăm când ırățăm ceva. Cineva a curățat masa și vezi că e curată. e apropii de masă și mai vezi încă multă murdărie. Iei uretele, o freci și aduni necurățiile. Necurățiile acestea ınt *lepădătura*, depunerile, tot ce poate fi mai jegos, ıai rău. Să cred că asta sunt eu, nu să-i înșel pe ceilalți

spunând că sunt o lepădătură, nu să fac pe smeritul, să nu-mi strecor ideea că aş fi smerit! Această strădanie, dacă este sinceră, va fi fiind o smerenie, dar nu este adevărata simţire a smeritei-cugetări. Este o strădanie omenească, atunci când se face în mod corect. Pentru că, dacă nu se săvârşeşte corect, conduce la rezultatul contrar.

Accept cu adevărat faptul că sunt *lepădătura tuturor* atunci când simt că celălalt este mădular al lui Hristos, că este unit cu Dumnezeu şi, prin urmare, pentru mine este Hristos, este Dumnezeu. Atunci eu ce sunt? Eu, simţind puterea şi iubirea lui Dumnezeu, stăpânirea şi sfinţenia Lui, mă judec numai pe mine însumi şi înţeleg că sunt un nimic. Ştiu că sunt păcătos, că sunt o necurăţie şi o duhoare. Dacă însă cred că există cineva mai jos decât mine, să fiţi siguri că Dumnezeu nu Se află înlăuntrul meu, întrucât judecata mea nu este urmarea cunoştinţei duhovniceşti, nici smerita mea cugetare nu este urmarea neştiinţei.

Toate acestea sunt corecte, Părinte, dar când ştiu că tu duci o viaţă păcătoasă şi că stărui în păcatul tău, în timp ce eu nu fac păcatele pe care le faci tu, eu mă lupt şi nu îngădui niciunui gând rău să-mi intre în inimă, cum să cred că sunt mai păcătos decât tine?

Da, sunt mai păcătos, pentru că nu are nicio importanţă faptul că tu trăieşti, de exemplu, în desfrânare, în timp ce eu am trăit toată ziua în chilie, cu Dumnezeu. Şi tu eşti un păcătos, şi eu sunt un păcătos. Frământătura mea este păcatul, sunt un vierme al pământului (Ps. 21, 7). Din fericire, Dumnezeu a suflat în mine duh, şi am ajuns om. Ia gândeşte-te, până şi duhul să

devină pământesc! Şi devine trupesc îndată ce eu te separ, te izolez, îndată ce simt că existăm, eu şi tu, separaţi. Îndată ce spun, fie doar înlăuntrul meu, „Asta-i curvă!", despărţirea s-a produs, duhul meu a coborât pe dată în iad, împreună cu tot ipostasul meu omenesc, cu sufletul şi cu trupul meu. La urma urmei, ce am câştigat? Nimic! Dimpotrivă, Hristos n-a putut face nimic cu mine. Unde este puterea lui Hristos? Din clipa în care spun că tu eşti curvă, în timp ce eu sunt mai bun decât tine, Îl fac de ruşine pe Dumnezeu şi dovedesc că iubirea Lui dumnezeiască, puterea Lui şi iconomia Lui sunt neputincioase. Că eşti curvă o ştiu, dar dacă eu sunt mai bun sau mai rău decât tine este legat de firea noastră căzută. Aşadar, eu sunt ultimul.

Prin urmare, această gândire, concepţie şi simţire smerită, în primul rând, nu exprimă o chestiune de neştiinţă, ci adevărata cunoaştere a ta şi a mea, a stării tale şi a stării mele. Pe tine, curva, te văd unită cu Dumnezeu, pentru că, chiar dacă eşti smochinită, chiar dacă eşti păcătoasă, nu încetezi să fii mădular al lui Hristos. La mine însă văd ce se află înlăuntrul meu, îmi văd chinul, căderea din rai, faptul că sunt în afara raiului, în afara lui Dumnezeu, aşa cum eşti şi tu, şi nu ştiu unde mă voi afla mâine. S-ar putea să mă trezesc îmbrăţişându-mă cu demonii, pe care nu-i voi vedea, nu-i voi înţelege, şi să cred că sunt un sfânt, ba poate chiar să-ţi şi ţin predici despre sfinţenie.

În al doilea rând, simţirea şi concepţia smerită despre mine însumi presupune predarea minţii mele lui Dumnezeu, adică presupune să dobândesc „mintea

Domnului" (1 Cor. 2, 16), presupune ca mintea mea să nu cadă. Să nu se clatine mintea omului, zice Sfânta Scriptură (*cf.* 1 Tes. 3, 3). Trebuie să nu se clatine și să nu cadă, să nu se piardă și să nu mi se schimbe concepția. Așa cum gândește Dumnezeu, tot așa să gândesc și eu. Dacă pierd acest duh, această minte, acest fel de gândire, de simțire, și criteriul pe care îl are Dumnezeu, atunci voi sfârși, cu siguranță, în toate cele care sunt rezultatul căderii produse deja înlăuntrul meu.

Concepția și simțirea smerită sunt, în mod evident, o harismă a lui Dumnezeu. Dar, ca să am această harismă, trebuie să o doresc. Cum? Dorind să descopăr caracterul meu pământesc. Când însă descoperim caracterul nostru pământesc, ne costă, ne doare, suferim, pentru că ne iubim pe noi înșine, și nu pe Dumnezeu, iar atunci încercăm să salvăm înăuntrul nostru acest caracter pământesc, să ne sprijinim propriul nostru sine și să dovedim că suntem așa cum ar trebui.

Pot, de exemplu, să știu că am virtuți, că am smerenie, iubire, ascultare, încredere în Dumnezeu, înaintare duhovnicească, cinste, dreptate, dar această cunoștință nu îndepărtează smerita-cugetare, „mintea Domnului". Dimpotrivă, această cunoștință este premisa necesară pentru a avea adevărata cunoaștere de sine. Prin urmare, trebuie să știu ce sunt. Numai atunci, având și „mintea Domnului", pot să cred că-sunt *lepădătura tuturor*.

Monah este cel care s-a despărțit de toți și este unit cu toți. [124]

În capetele anterioare, am văzut caracterul împărătesc, îngeresc și imaterial al monahului și, în general, al credinciosului. Aici, ne uimește universalitatea monahului. *Monah este cel care s-a despărțit de toți și este unit cu toți*. Dacă nu te desparți de toți, dacă vrei să fii prieten cu acesta și tovarăș cu celălalt, care îți vizitează mănăstirea, nu ești despărțit de toți. Când Avva Evagrie spune *cel care s-a despărțit de toți*, înțelege în mod fundamental despărțirea de oameni. În mod evident însă, trebuie să fii despărțit și de toate cele ale tale, pe care le ai înlăuntrul tău. Aici, cel despărțit de toți este cel despărțit de oameni și de situații, întrucât oamenii produc diferite situații.

Și este unit cu toți. Dacă nu mă despart de toți și de toate, nu mă pot uni cu oamenii. Prin golirea mea și prin izolarea mea față de toate Îl găsesc pe Dumnezeu. Singur fiind, pot să Îi vorbesc lui Dumnezeu cel singur. Prin urmare, premisa atingerii și a desăvârșirii în iubire este despărțirea de toate. Cu cât mai mult mă despart, cu cât mai mult mă zăvorăsc (ἐγκλείομαι) în locul meu de zăvorâre (ἔγκλειστρα), cu cât mai mult mă afund în peștera mea, cu atât mai mult mă unesc cu Dumnezeu. De ce? Pentru că pe cât mă despart, pe atât mă umplu de Dumnezeu; pentru că împreună cu Dumnezeu există toți ceilalți, sunt și eu „împreună cu toți sfinții" (Ef. 3, 18). Cine sunt sfinții? Sunt cei chemați să devină sfinți, toți cei care s-au unit prin o credință, un botez și un dor cu Dumnezeu.

Monah este cel care s-a despărțit de toți și este unit cu toți. Îndreptățirea monahului este caracterul său îngeresc și universal, care îndepărtează orice alt scop care i s-ar putea fixa în viață. Orice alt scop, mai restrâns sau mai

generos, orice altă trăsătură ar căpăta, acestea îi îndepărtează de îndată ipostasul său de monah. Atunci, schima pe care o port sfârșește prin a înșela Biserica, pe mine însumi și pe oameni. Împăratul ajunge dintr-odată un rob, iar mâine va ajunge, cu siguranță, un tiran, pentru că robul nu rabdă robia. Se umple de răzvrăt, de împotrivire, iar apoi se întoarce împotriva stăpânilor săi și împotriva celorlalți oameni care au ajutat la înrobirea lui sau au fost martorii ei. Unicul scop al monahului este Dumnezeu. Acesta îl face universal și îl îndreptățește în întregime.

Cea mai mare iubire este să te desparți de toți oamenii, pentru că astfel te unești cu toți și cu Dumnezeu, și cobori pe pământ, tocmai ceea ce vrea acest pământ, și unești întregul univers cu tine. Prin urmare, le aduci pe toate ca dar epocii tale, oamenilor și la toate cele existente în lumea aceasta, întrucât „toate“ nu înseamnă nimic altceva decât Dumnezeu.

Monah este cel care se socotește pe sine una cu toți, pentru că i se pare că se vede pe sine, în mod deplin, în fiecare. [125]

Adevăratul monah nu se separă pe sine însuși de celălalt, oricine ar fi acesta. Dar dacă celălalt mi-a omorât tatăl, dacă este un om rău, dacă vrea să-mi facă rău, și de aceea mă urmărește, dacă mă disprețuiește, dacă este un păcătos, dacă...? Eu și el suntem una! Dar când cred că sunt una cu toți, pentru că suntem un trup, trupul lui Hristos, când simt și trăiesc aceasta, atunci, văzându-te pe tine, mi se pare neîncetat că mă văd pe mine însumi. Văzându-mă însă pe mine în chilia mea, îi văd pe toți oamenii.

Dar, de vreme ce această iubire începe de la Dumnezeu, de vreme ce este un dar al lui Dumnezeu, de vreme ce este „legătura desăvârșirii" (Col. 3, 14) – legătura lui Dumnezeu care ne desăvârșește în trupul lui Hristos –, înțelegeți că, în cele din urmă, toate vor fi adunate din nou în Hristos și se vor supune Fiului, iar El, lui Dumnezeu (*cf.* Ef. 1, 10; 1 Cor. 15, 28).

Acela săvârșește rugăciune care-I aduce lui Dumnezeu, ca rod, primul său gând. [126]

Primul gând se îndreaptă spre ceea ce iubești. Prin urmare, dacă îndrepți spre Dumnezeu primul gând, adică zvâcnirea spontană a minții tale, care țâșnește dintr-o dispoziție spontană a sufletului, fără să fie o faptă voită sau conștientă, dacă îl dai lui Dumnezeu, cu atât mai mult Îi vei da lui Dumnezeu rugăciunile tale, strădaniile tale, dispozițiile tale, pe care le săvârșești conștient. Așadar, se roagă acela în care *primul său gând*, prima mișcare a minții lui, adică întregul conținut al minții sale, este pentru Dumnezeu, îl aduce jertfă lui Dumnezeu, ca jertfa de prinoase (*cf.* Ieș. 23, 19). Acesta este lucrul monahului! Când auzi că unii se întreabă ce lucrare socială sau misionară fac monahii, fie zâmbești, fie îi compătimești pe acești oameni pentru neștiința lor.

După ce am văzut, în capetele anterioare, iubirea teologică și cea duhovnicească, să vedem acum acest

subiect dintr-o perspectivă practică. Vine cineva la mănăstire şi iubeşte pe cineva. Cândva o să-l urască. Aceasta se va petrece cu siguranţă, întâlnim aceasta în viaţa concretă. Vedem oameni care astăzi se iubesc, iar mâine se urăsc, fie pentru că celălalt şi-a schimbat poziţia faţă de ei, fie pentru că ei înşişi au încetat să-l vadă pe celălalt aşa cum îl vedeau până atunci.

Un alt exemplu. Sunt Stareţ şi îl iubesc pe unul dintre monahi. Acesta pleacă din mănăstire, iar ceilalţi mă fac răspunzător, şi eu mă întristez. În acelaşi timp, egoismul îmi şopteşte: „N-ai putut să-l ţii!" Dacă-l voi învinui pe monah pentru că a plecat, înseamnă că îl judec. Această judecată este o coborâre a omului, iubirea pe care o nutream faţă de el dispare, nu-l mai văd acum ca pe copilul meu, îl văd ca pe cineva care s-a lepădat de mine, îl văd separat de mine. Aceasta arată că iubirea mea era o lucrare omenească, ea nu căuta atât la înaintarea sau mântuirea fratelui, ci la propria mea înălţare. L-am iubit pentru că aşteptam ceva de la el sau pentru că mă bucuram că îmi dă recunoaştere, că mă urma sau că răspundea la aşteptările şi nădejdile mele, la dorinţele mele, la propunerile mele şi la acţiunile mele.

Toate acestea se dovedesc, în cele din urmă, nefolositoare, pentru că se sprijină pe propriul meu criteriu. Pe de-o parte, ele par că sunt iubire, dar nu sunt iubirea lui Dumnezeu, nu sunt ceva lipsit de cădere. Ele nu sunt iubirea care uneşte, simţirea unităţii firii noastre, a faptului că suntem un singur om. Este o iubire bazată pe apreciere, o iubire care provine dintr-o poziţionare bazată pe aprecierea valorii monahului meu înlăuntrul

universului meu, în mintea mea și în inima mea. Această iubire arată că am înlăuntrul meu elementul omenesc de care sunt chemat să mă izbăvesc, să mă golesc și să fiu umplut de către Dumnezeu. Prin urmare, iubindu-l pe celălalt, mă despart de Dumnezeu, pentru că celălalt devine lucrul material care se interpune între mine și Dumnezeu. Un astfel de lucru material poate să fie, de asemenea, iubirea pentru preoția mea, pentru copiii mei, pentru citire și studiu, pentru orice altceva.

Adevărata iubire nu este bazată pe apreciere, ci este ontologică. Nu iese dinlăuntrul meu sau din concepția mea, ci izvorăște din Dumnezeu. Apoi trece prin inima mea, se îndreaptă spre persoana iubită și revine la Dumnezeu, adică este întru Dumnezeu, în sânurile și în lumina lui Dumnezeu. Așadar, această iubire nu decurge din ceva care are înlăuntrul meu o existență activă sau volitivă, ci din inexistența aflată în mine, din golul meu propriu. Este ceva care își are începutul de la Dumnezeu.

Iubindu-L deci pe Dumnezeu, iubesc persoana concretă, și așa se dovedește autenticitatea iubirii mele față de Dumnezeu. Adică semnul distinctiv al iubirii față de Dumnezeu este iubirea desăvârșită față de oameni, după cum sunt și pacea, și bucuria. Cine nu are pace, acela nu-L iubește pe Dumnezeu. Cine nu are bucurie, acela nu-L iubește pe Dumnezeu. Cine îi iubește pe toți oamenii și nu îi unește cu sine însuși, ci cu Dumnezeu, acesta, cu siguranță, Îl iubește pe Dumnezeu. Cealaltă iubire poate să fie bună, dar este primejdioasă. De aceea Sfânta Scriptură spune că cei mai mari dușmani ai noștri sunt casnicii noștri, cei iubiți ai noștri (*cf.* Mt. 10, 36).

Presupune că te îmbolnăvești, că ai făcut o apendicită și că ești dus la spital pentru operație. După intervenție, dacă în clipa în care începi să-ți revii din anestezie ești întrebat pe cine iubești, vei spune numele persoanei pe care o iubești cel mai mult. Primul gând al minții tale, care încă nu este condusă de voință, se va îndrepta spre persoana iubită. Dacă mâine această persoană nu-ți va mai da nicio importanță, dacă mâine ți se va împotrivi, dacă pleacă, dacă te acuză, o vei urî. Vei înceta s-o mai porți în inima ta și te vei întreba: „Cum s-a întâmplat asta? Cum m-am schimbat?". Atunci, în primul rând, vei descoperi că iubirea ta nu era autentică. Era păcătoasă? Nu, dar nu era ceva dumnezeiesc, era ceva omenesc. Iar tot ce este omenesc are un început și un sfârșit.

În al doilea rând, această iubire a ta, precum și ura sau separația care pătrunde acum îți vor dezvălui că în sufletul tău există o dependență de alte elemente. Îți vor descoperi cealaltă lege care împărățește în firea noastră (*cf.* Rom. 7, 23). Îți vor descoperi cât de neputincioși suntem și cât de puternic este subconștientul nostru și cum ne îmboldește. În al treilea rând, îți vor dovedi cât de egoiști suntem, așa încât, îndată ce se tulbură legăturile noastre cu cineva, îl părăsim și rămânem cu noi înșine. În sfârșit, îți vor descoperi cât de însingurat este sinele nostru, adică în ce măsură este pentru noi „dumnezeu" sinele nostru, și nu Însuși Dumnezeu.

Dimpotrivă, dacă în inima ta Se află Dumnezeu, atunci, dacă vei fi întrebat pe cine iubești, vei spune de îndată: „Eu pe Dumnezeu Îl iubesc!" Aceste cuvinte vor urca direct din adâncul inimii tale în gura

ta. Această iubire care porneşte de la Dumnezeu se îndreaptă şi spre o anumită persoană şi spre toate, nu poate fi vorba să lipsească în veac, pentru că Dumnezeu este fără lipsuri.

Există doar o singură situaţie în care iubirea faţă de Dumnezeu şi de oameni poate să cadă: slava deşartă. Nu e vorba de patima noastră, pentru că Dumnezeu cunoaşte ce făpturi suntem (*cf.* Ps. 102, 14), ia aceasta în socoteală şi vine în ajutor slăbiciunii noastre. Însă niciodată nu vine în ajutor slavei noastre deşarte, pentru că ea este voită de noi şi, în plus, este o lepădare de Dumnezeu. Iubind deşertăciunea, vidul, artificialul, nu-L poţi iubi pe Cel ce este cu adevărat, nu-L poţi iubi pe Dumnezeu.

Prin urmare, când Îl iubim pe Dumnezeu, iubim întreaga lume, şi viermii din pământ, şi şopârlele, şi viespile, şi ţânţarii, şi scorpionii, iar această iubire a noastră este necurmată. Dar când starea noastră nu e bună şi îi iubim mai întâi pe oameni, aceasta este o deşertăciune care va fi dată pe faţă mâine. De exemplu, dacă între doi monahi există iubire, iar această iubire se va toci sau se va preschimba în ură, şi din cauza ei se vor declanşa scandaluri, dacă însuşi Stareţul consideră scandalurile o ofensă la adresa lui, atunci această atitudine a Stareţului este slavă deşartă, întrucât tot ce nu e de la Dumnezeu nu are ipostas, este deşert, inexistent, gol, este vânt. Aşadar, când eu vreau să-mi scap reputaţia, concepţia mea despre mine însumi, semăn vânt şi voi culege furtună.

Când însă îl vor osândi pe acel monah pentru că a plecat din mănăstire, atunci răspunzător este el. Şi chiar dacă n-ar fi răspunzător pentru plecarea sa – pentru că s-ar

putea să fi greșit și Stareţul –, aceasta nu are importanţă. Faptul că a greșit Stareţul nu-i dă dreptul să plece, pentru că suntem o obște. Nu poţi, pentru că Stareţul nu e cum credeai la început – nu e sfânt, ci adună bani –, să te iei și să pleci! Nu poţi, pentru că îl credeai bun și smerit, dar s-a dovedit că e aspru, să te iei și să pleci! Dacă ai fi avut minte, ai fi aflat asta înainte să vii în mănăstire. Odată ce ai venit, s-a terminat povestea…

Dacă Stareţul are adevărata iubire pentru Dumnezeu, cea teologică, nu va vedea plecarea monahului său ca pe o plecare. În realitate, nu va exista nici măcar plecare, pentru că Dumnezeu Se află în orice loc. Hristos nu Se împarte, Hristos este pretutindeni. Stareţul a semănat în monahul său, l-a învăţat monahismul, iar monahul va merge să-l ude și să-l grădinărească altcineva, și va crește și mai mare. Dar când monahul este vinovat, atunci el singur poartă răspunderea. Înainte să plece, Stareţul îi va spune: „Fii atent, unde vrei să pleci, zăpăcitule?“ Dacă nu-l va asculta, își merită soarta, dar nu înseamnă că a plecat de la Stareţ. El însuși se primejduiește pe sine, cade din legătura lui cu Dumnezeu, dar nu înseamnă că s-a despărţit de Biserică.

De obicei, noi, oamenii, vrem ca și ceilalţi să fie, să creadă și să trăiască la fel cu noi. Înfricoșător interes! Astfel arăţi că ești un om înfricoșător! De exemplu, eu îţi port de grijă și sper că o să te faci monah, dar tu te căsătorești. Atunci, te văd ca pe un nerecunoscător și te osândesc zicând: „S-a însurat, «pentru că ei sunt numai trup» (Fc. 6, 3).“ Dacă cei care s-au căsătorit cu femei din descendenţa lui Cain erau trupești (*cf.* Fc. 6, 1-2),

eu, care gândesc astfel, sunt și mai trupesc. Aceia, cel puțin, au ajuns la căsătorie dintr-o împătimire trupească, în timp ce în mine există o concepție greșită, există o cădere de la adevăr, de la felul în care judecă Dumnezeu. Fisura este foarte adâncă și e o problemă dacă se va putea vindeca vreodată.

Alt exemplu. Sunt director la un cămin de elevi și vreau să le fie bine copiilor. Mâine pleacă unul, își lasă plete și îmi trimite o scrisoare în care mă batjocorește, iar eu mă întristez. Aceasta arată neputință! Dacă L-aș iubi pe Dumnezeu, nu m-aș întrista. Dumnezeu Se întristează? Scriptura zice, desigur: „Nu întristați pe Duhul Sfânt!“ (Ef. 4, 30), dar aceasta o spune din perspectivă omenească. Altceva este să spui: „Dumnezeul meu, ajută-l!“, și altceva e să te întristezi sau să spui: „Am dat greș, copilul acesta nu m-a ascultat!“. Este dreptul lui să nu te asculte, pentru că e liber.

Cel care a plecat păcătuiește, dar tu păcătuiești și mai mult, pentru că nu numai că îl judeci pe om și, prin urmare, „cu măsura cu care judeci vei fi judecat“ (Mt. 7, 2), dar și dai la o parte legea iubirii, care este de la Dumnezeu. Tu dai la o parte libertatea omului. Dumnezeu îl cinstește pe om și libertatea lui. Tu îi negi dreptul de a fi liber, de a-și orândui viața așa cum vrea. De ce? Pentru că i-ai dat cinci uscături să mănânce, un pat pentru șase ani la gimnaziu și la liceu, în calitatea ta de director de cămin.

Tendința noastră de a vrea ca oamenii să fie împreună cu noi este vinovată înaintea lui Dumnezeu, este un indiciu al hăului din sufletul nostru, în care cădem

neîncetat, cu capul în jos, fără să ne dăm seama. Este un semn caracteristic pentru creștinii de azi, o caracteristică înnăscută a activismului duhovnicesc social, pentru că și familiile creștine au lipsurile lor înnăscute, așa cum și într-o mănăstire pot înflori discuții deșarte, pălăvrăgeli și alte păcate, datorită caracterului lumesc al membrilor obștii. Omul care are iubirea teologică simte un singur lucru în legătură cu căderea celuilalt: ceea ce simțeau Apostolul Pavel și Hristos (*cf.* 1 Cor. 9, 19-22; In. 10, 15).

Dar să vedem ce legătură este între iubirea teologică și deplina lipsă de simțire a minții. Lipsa de simțire a minții înseamnă ca mintea să nu simtă nimic, în timp ce iubirea față de o persoană este un simțământ al inimii. Iubirea omenească decurge din partea noastră irascibilă, în timp ce iubirea dumnezeiască ține de minte. Să dăm un exemplu. O fată vrea să se mărite, găsește un băiat bun și se îndrăgostește de el. Atunci se apucă de rugăciune, citește, spune „Doamne Iisuse Hristoase, miluiește-mă!“, iar literele cărții de rugăciune se transformă: c – în nas, y – în sprâncene, o – în ochi, și îndată are înaintea ei chipul băiatului. Această iubire izvorăște dintr-o idee, din concepția că băiatul acesta este bun și deștept. Dacă n-ar fi așa, nu l-ar iubi și nu s-ar mărita cu el.

Prin urmare, ceea ce iubesc este ceea ce port înlăuntrul meu, ceea ce prețuiesc, recunosc și compar. Aceasta promovez ca iubire. Așadar, în profunzime, iubirea mea față de acea persoană este iubirea față de mine însumi. De aceea, dacă presupunem că mă voi căsători cu acel om, iar el se va arăta mâine dur, rău, bolnav, iubirea mea va dispărea, întrucât am descoperit că el nu este acela pe

care îl credeam eu. Nu este acela pe care îl aveam înlăuntrul meu, cel pe care îl iubeam, adică sinele meu, nu era proiecția sinelui meu, ci ceva deosebit. Această iubire este individualism, în timp ce iubirea lui Dumnezeu este lipsa de simțire a minții. Mintea este golită de orice altceva.

Așadar, iubirea teologică decurge din cunoștința duhovnicească, din desăvârșire, din unirea cu Dumnezeu, care începe ca o unire la nivelul minții și apoi devine o unire a întregului om. Un lucru analog se petrece și cu iubirea față de duhovnic. Câtă vreme îl vedem pe părintele duhovnicesc ca pe icoana lui Hristos, putem spune că este o iubire teologică, dar nu este întotdeauna așa. Dovada? Dificultățile care apar din cauza acestei iubiri, elementele umane care se strecoară, manifestările egoismului nostru, împotrivirile, îndoielile, clătinările din viața noastră, îndepărtările noastre, îndărătnicia noastră. Așadar, faptul că mă iubești ca pe un părinte duhovnicesc înseamnă că mi-ai studiat învățătura, mi-ai cercetat viața, „crezul" meu, m-ai pus în fața oglinzii lui Dumnezeu, a Părinților Bisericii, a Sfintei Scripturi. Corespund cu acestea? Atunci eu și Dumnezeu devenim una și, prin urmare, mă iubești, îmi oferi simțirea minții tale.

Dimpotrivă, dacă mă faci părintele tău duhovnicesc, iar eu spun ceva și dinlăuntrul tău izbucnește pe dată o împotrivire sau un refuz, aceasta înseamnă că iubirea ta nu este duhovnicească. Sau, dacă eu sunt Părintele tău și mâine cad în păcat, iar tu mă părăsești și începi să baţi drumurile, să mă urăști și să mă osândești, aceasta înseamnă că iubirea ta nu era adevărată, era o iubire pentru tine însuți. Iubirea ta nu pornise de

la cunoştinţa lui Dumnezeu, nu izvora din Dumnezeu, ci izvora dintr-o persoană concretă, pe care o vârâseşi în inima ta, aşa cum ai crezut tu de cuviinţă. Izvora din anumite criterii omeneşti şi, de obicei, din anumite simţuri, instincte şi sentimente omeneşti.

Prin urmare, dacă eu, ca duhovnic, nu corespund aşteptărilor tale şi mă lepezi, pe de o parte, eu rămân nevătămat – în afara răspunderii mele pentru eventualele rele pe care le-am făcut şi care sunt o problemă între mine şi Dumnezeu, nu între mine şi tine, pentru că păcatul se raportează la Dumnezeu, după cum spune Psalmistul: „Ţie Unuia am greşit" (Ps. 50, 6) –, dar tu rămâi în căderea ta, în viaţa ta omenească.

Să-L rugăm pe Dumnezeu ca iubirea noastră să izvorască din El şi apoi să se îndrepte spre oameni! Această iubire este adevărată, pentru că este în Dumnezeu, în sânurile şi în lumina lui Dumnezeu!

9

Am ajuns, cu ajutorul lui Dumnezeu, la sfârșitul capetelor despre rugăciune ale Avvei Evagrie. Cuviosul Evagrie pătrunde adânc în sufletul omului, pentru a-l analiza cu privirea lui pătrunzătoare și pentru a ne arăta, în funcție de ceea ce a găsit acolo, ce este primejdios și ce este potrivit ca material de construcție, cu care vom putea alcătui locașul de rugăciune.

Am văzut că rugăciunea nu este un detaliu al vieții noastre, ci elementul constitutiv al întregii orientări și simțiri a omului care trăiește potrivit cu Dumnezeu. Sau sunt creștin, sau nu sunt; ceea ce înseamnă: sau mă rog, sau nu mă rog.

Dar această rugăciune, așa cum v-ați dat deja seama, nu este osteneala depusă cu gura sau cu mintea. Este o întreagă întoarcere a existenței omului spre Dumnezeu. De aceea pretinde curățirea inimii – de vreme ce curățirea este o problemă care ține de lucrarea lui Dumnezeu – dar, întâi de toate, curățire de orice patimă și de imagine la nivelul minții, pentru că întreaga taină

a comuniunii între om și Dumnezeu, întreaga deschidere a cerului înaintea ochilor noștri are loc la nivelul minții. Comuniunea omului cu Dumnezeu este intrarea duhului omului în spațiul lui Dumnezeu și pătrunderea lui Dumnezeu în duhul omului, moment în care omul și Dumnezeu își descoperă înrudirea. Dumnezeu are în mâna Sa făptura Lui, iar făptura Îl are pe Făcătorul ei. Prin urmare, îl avem pe omul care, după ce s-a unit cu Dumnezeu, după ce a ajuns părtaș la toată luminăția, puterea, înțelepciunea și sfințenia lui Dumnezeu, acum pășește pe calea slavei sale personale.

Este cu neputință să pătrunzi într-un loc luminos și să nu devii luminos, întrucât te-ai împărtășit de însușirile luminii, care izvorăște dintr-un izvor concret. Este cu neputință să mergi lângă un izvor termal și să nu te încălzești. Tot așa este cu neputință să te apropii de Dumnezeu, să mergi împreună cu El și să nu te încălzești de la El, pentru că te împărtășești de energia lui Dumnezeu și devii purtător al însușirilor și al puterii lui Dumnezeu. Omul are putința să fie un „dumnezeu prin har".

Recapitulând cele de până acum, putem spune că rugăciunea este, mai întâi, o dăruire a minții noastre către Dumnezeu, o ieșire, o proiecție și o deschidere a minții noastre, ca atunci când deschizi un drum pe care poate să treacă Însuși Domnul, ca pe o „cale dreaptă" (Mt. 3, 3). Toată taina îndumnezeirii se săvârșește în mintea omului, și de acolo înaintează Dumnezeirea, și întregul om devine părtaș la Dumnezeu. De aceea ne interesează mintea. Dar să continuăm.

Când te rogi împotriva unui gând, urmărește să vezi – dacă acesta dă înapoi cu ușurință – din ce pricină s-a întâmplat asta, ca nu cumva să fii atacat pe ascuns și să cazi în rătăcire. [133]

Urmărește înseamnă: ia bine aminte, fii atent, păzește-ți bine mintea când vrei să scapi de un gând sau când ai vreo ispită, când, în general, te rogi ca să-ți învingi slăbiciunea minții. Dacă ea se retrage cu ușurință, atunci fii atent din ce cauză s-a întâmplat aceasta. Ce înseamnă λωφήσειεν (a da înapoi)? Verbul λωφάω înseamnă „a sta la pândă", dar mai ales „a da înapoi, pentru a ocupa o poziție din care pot să urmăresc cu viclenie", cu alte cuvinte, înseamnă „a realiza un anumit șiretlic și a ajunge astfel primejdios".

Prin urmare, ai avut un gând, te-ai rugat și a dispărut? Ai avut o ispită și ai biruit-o? Cui i se datorează aceasta? Nu cumva gândul s-a ascuns în subconștientul tău? Dacă ai încetat să mai ai acel gând, dacă gândul nu-ți mai tiranizează mintea, înseamnă că, pur și simplu, a dat înapoi. Gândul este expresia unei patimi sau a unei dorințe ascunse, a unui țel neatins sau a unui simțământ nesatisfăcut. Așadar, când am un anumit gând, nu înseamnă că acesta mi-a pătruns în minte. Îmi pătrund gândurile pe care eu le vreau, chiar dacă le alung, chiar dacă le războiesc, chiar dacă spun: „Dumnezeul meu, ia-mi acest gând!". În esență, eu creez gândul printr-o acțiune tainică a sufletului meu. Omul are întotdeauna în mintea sa ceea ce vrea, ceea ce este el însuși, ceea ce este înlăuntrul său. Tot ce există în adâncul sufletului meu se exprimă sub forma gândurilor mele.

Prin urmare, când gândul pleacă, nu înseamnă că a plecat cu totul, ci că a dat înapoi, s-a ascuns, că șarpele s-a ascuns în gaura lui. Dar de acolo te poate urmări și, într-o zi, poate să se repeadă la piciorul tău și să-și verse acolo otrava.

Să luăm un exemplu. Slujba noastră începe dimineața, la ora 9 bizantină. Cu toții vă treziți mai devreme, ca să vă rugați la chiliile voastre. Auzi un zgomot ciudat în chilia vecinului tău, și-ți vine gândul că el nu se roagă. Îndată începi să războiești gândul: „Doamne Iisuse Hristoase, iartă-mă, am gândit rău despre fratele meu! Doamne Iisuse Hristoase, izbăvește-mă! Cum de gândesc rău, doar este fratele meu?" În același timp, gândul îți spune: „Du-te să vezi, poate că acesta doar se face că se roagă, dar nu se roagă!" Tu te lupți iarăși și zici: „O să stau aici, nu mă duc nicăieri!" Gândul pleacă, tu începi să faci metanii. Dar oare a plecat? Nu, a dat înapoi, s-a ascuns.

De unde a apărut însă acest gând? A ieșit de acolo de unde era ascuns și tot acolo s-a întors. O anumită patimă, vreun anumit sentiment, ceva pe care îl vreau sunt cele care au zămislit gândul. Poate să fie invidie, poate să fie bănuială, poate să fie altceva. Prin urmare, în aparență mă rog, dar, în realitate, nu mă rog cu adevărat. Așadar, ceea ce trăiesc eu transfer asupra fratelui meu. Sau, s-ar putea să spun înlăuntrul meu: „O să-i arăt eu Stareţului cine-i acesta pe care el îl prețuiește! Doarme și face pe nevoitorul!" Mă lupt iarăși să depășesc și acest gând, și îl înving. Mâine voi avea iarăși același gând, poimâine tot același. Însă gândul care vine și revine dezvăluie acest adevăr, acest fapt, că, pur și

simplu, el a dat înapoi înlăuntrul nostru. L-am ascuns noi înşine printr-o acţiune conştientă şi cunoscută de noi şi, în mod sigur, ne va tiraniza din nou.

Astfel, adeseori ne amăgim și cădem în curse. Prima cursă este să credem că avem gândurile de la fire, în timp ce, de fapt, gândurile sunt un element nefiresc, ceva care a pătruns în sufletul nostru și ni se înfățișează în partea rațională. Noi credem că dușmanul nostru este gândul, în timp ce dușmanul nostru se află în sufletul nostru, este altceva, și trebuie pe acela să-l găsim. De exemplu, mă doare capul, dar cauza se poate să nu fie în cap, ci într-un ulcer al stomacului sau într-o problemă la picior. Fiindcă m-am rănit la picior într-o sârmă ruginită, durerea iradiază în cap. În același fel, trebuie să găsesc cauza gândurilor mele și să urăsc ceea ce există în adâncul sufletului meu.

Prin urmare, mai întâi trebuie să fiu atent să nu fiu înșelat și să cred că dușmanul meu este gândul și să încerc să-l războiesc. Cine războiește gândul uită de sine, adică se înșală pe sine însuși, crede că face ceva. În realitate însă, în loc să se îndeletnicească cu Dumnezeu sau cu sufletul lui, se îndeletnicește cu gândul, iar atunci nu poate realiza nicio înaintare duhovnicească. Să dăm un exemplu. Îmi vin gânduri rele, și încep să strig: „Dumnezeul meu, Dumnezeul meu, am gânduri rele, Te rog alungă-le, pentru că vreau să fiu neprihănit, curat, pur, așa cum vrei Tu! «Păzește-te curat!», spune Apostolul Pavel (1 Tim. 5, 22)." Spunând aceasta este ca și cum m-aș juca, iar atunci mă înșel, uit de mine.

În continuare, înaintăm către a doua cursă: *nu cumva să fii atacat pe ascuns și să cazi în rătăcire*. Aici se ascunde

o altă primejdie. Când Părinţii vorbesc despre rugăciune, vorbesc şi despre patimi, adică despre înclinaţiile sufletului şi despre gânduri. Ne dau o întreagă învăţătură despre gânduri şi, adeseori, ne oferă o întreagă teologie.

Ce înseamnă propoziţia: *nu cumva să fii atacat pe ascuns*? Înseamnă: nu cumva să cazi într-o cursă. Aici se ascunde primejdia: faptul că gândul a plecat să nu fie cumva o uneltire vicleană a satanei; nu cumva satana sau patima ta să te fi făcut să-ţi alungi gândul, iar adevărata cauză stă ascunsă, situaţie în care avem un atac secret, o cursă. Care este atacul secret? Mai întâi, respingerea cauzei care produce gândul. În al doilea rând, şiretlicul celui rău, viclenia lui, care îţi îndepărtează gândul. Aşa cum cel rău a acţionat ca să-ţi vină gândul rău, tot aşa acţionează acum ca să-ţi vină gânduri bune. Şi, după ce ai avut, să zicem, gânduri trupeşti, acum îţi strecoară un gând bun: „Câtă iubire are Dumnezeu!", şi uite şi două lacrimi în ochii tăi, de zici: „Slavă Ţie, Dumnezeule!", fără să-ţi dai seama de vicleşugul celui rău.

Să nu socoteşti că ai dobândit o virtute până ce nu te-ai bătut pentru ea până la sânge. Pentru că trebuie să te împotriveşti păcatului până la moarte, prin luptă şi fără vină, potrivit cu dumnezeiescul Apostol (cf. Evr. 12, 4 ş.u.). [136]

Avva Evagrie a vorbit, la început, despre cele patru virtuţi fundamentale, potrivit sistemului filosofic din vremea sa. Având-le pe acestea, ai toate virtuţile. Dar să nu crezi, adaugă el, că poţi să dobândeşti vreo virtute dacă nu ai luptat mai întâi până la sânge. Ce înseamnă aceasta?

Mi se pare că am o virtute, de exemplu, că sunt blând. Vii și îmi spui ceva, iar eu nu mă mânii. Îmi dai o mâncare arsă, eu nu protestez, nu ți-o arunc în față. Atunci spun: „Am ajuns un om blând!" Dar Cuviosul spune: „Spune-mi, ai luptat până la sânge ca să dobândești virtutea blândeții? Dacă nu, să nu spui că ai dobândit o virtute!" Și continuă: *pentru că trebuie să te împotrivești păcatului până la sânge, prin luptă și fără vină, potrivit cu dumnezeiescul Apostol.* Trebuie să te împotrivești păcatului „până la moarte", zice Apostolul Pavel.

Dar ce este virtutea? Este cunoștința unui adevăr pe care îl trăim și cu care ne obișnuim, iar apoi îl punem în lucrare fără să depunem nicio strădanie. De exemplu, blândețea este însușirea Fiului lui Dumnezeu, ca și a acelora care sunt cu adevărat ai Săi. Este trăirea pașnică, liniștită, a adevăratului creștin, care se exprimă printr-o purtare fără tulburare, dulce, liniștită față de ceilalți. Blândețea, printre harismele Duhului (*cf.* Gal. 5, 23), este untdelemnul care astâmpără valurile patimilor, puterea interioară care îl face capabil pe credincios să nu fie târât în izbucniri de mânie. Hristos era blând, lucru profețit de Vechiul Legământ (*cf.* Zah. 9, 9) și afirmat în cel Nou (*cf.* Mt. 11, 29). Așadar, trebuie să știu ce este blândețea sau smerita-cugetare sau pacea sau rugăciunea și să exersez cu simplitate aceste virtuți în viața mea de zi cu zi, adică să nu trebuiască să lupt, să nu trebuiască să-mi spun: „Fii atent, astăzi trebuie să fii netulburat, să nu te mânii!", ci înlăuntrul meu să fiu liniștit. Oriunde m-aș duce, să am pace, să nu mă aprind. Trebuie să am o înclinație, o tendință și o obișnuință de a crea o stare care se

numește „virtute". Prin urmare, virtute este cunoștința pe care o pun în lucrare și o fac obicei, deprindere.

Așadar, virtutea presupune cunoștință, voință și deprindere, dar aceasta nu înseamnă și biruința împotriva păcatului corespunzător, cu atât mai puțin înseamnă biruința asupra păcatului, în general. Se poate să am, după cum se vede din fapte, virtutea dreptății, dar nu înseamnă că am și dobândit-o, că este proprietatea mea. Această virtute a devenit deprinderea mea pentru că o trăiesc în fiecare zi, dar, cu toate acestea, nu înseamnă că și este ceva al meu, ceva lăuntric, ceva bine înrădăcinat. Ca să se petreacă aceasta, trebuie să înving păcatul. Nu păcatul x sau y, păcatul înclinației spre scandal, să zicem, sau păcatul nedreptății sau..., ci să înving înlăuntrul meu orice înclinație spre păcat, păcatul însuși, luptându-mă *până la moarte*. Ori va muri înlăuntrul meu păcatul, răul, ori voi muri eu, lăsându-mi oasele aici, pe pământ, dar cu conștiința că am călătorit către pământul Canaanului (*cf.* Num. 14, 32). Adică să nu cred că virtutea a devenit proprietatea mea permanentă dacă nu am ajuns nepătimaș. Virtutea, ca deprindere, premerge nepătimirii. Dar nepătimirea pricinuiește dobândirea virtuții, pentru că prin nepătimire se curățesc mintea și inima. Prin urmare, când nu mai există nicio înclinație păcătoasă înlăuntrul meu, când nu mai mișcă păcatul stricător și contagios, atunci ceea ce am este în întregime al meu. Să presupunem că Starețul îmi face în fiecare zi observație, iar eu reușesc să-l ascult până la cel mai mic detaliu, dar înlăuntrul meu spun: „Îmi spune cele mai absurde lucruri, dar eu îl voi asculta. Sunt

monah, iar monah înseamnă luptă, înseamnă sânge, ascultare. Spun asta și Sfinții Părinți, o spune și Evanghelia." E bine ceea ce fac, dar este ceva care plutește pe valuri. Așa cum o scoarță de copac care plutește pe apă, dacă pui ceva pe ea, se scufundă, tot așa va păți și virtutea mea în fața unei dificultăți.

Trebuie să înving ceea ce mă face să spun: „Omul acesta îmi spune numai lucruri fără sens!", adică să-mi înving logica, cugetul lumesc, judecata, dispoziția aceasta spre comparație, să biruiesc gândul că noi doi suntem separați, că eu judec într-un fel, iar el, în alt fel. Și, desigur, pentru că suntem două lumi diferite, voi arunca absurdul întotdeauna în cârca celuilalt.

Atunci, când am virtutea ascultării? Când ascult de Stareț? Bun lucru este și acesta, este supunere, este luptă, dar nu este virtutea ascultării. Virtutea ascultării este să înțeleg că ceea ce spune Starețul este și voia lui Dumnezeu. Dar ceea ce îmi spune logica mea? Ceea ce spune logica, să verifice oamenii acestei lumi, oamenii care se ocupă cu cuvintele, cu rațiunea! Eu am Cuvântul! Prin urmare, e nevoie să fim nelucrători spre rău, să avem nepătimire. Avem nevoie de o minte cu desăvârșire dumnezeiască, iar atunci virtutea este proprietatea noastră.

Așadar, luptând împotriva păcatului *până la moarte*, fie voi muri eu, fie va muri ea, „patima din mine". Aceasta este lupta pentru virtute! Adică, dispărând patima, intră virtutea și este a mea. Trebuie să săvârșesc multă și profundă muncă în mine însumi ca să dobândesc virtutea.

Să presupunem că cineva face ascultare față de Stareț, dar după trei ani se fac alegeri pentru un nou Stareț.

Acela speră că va fi ales el, pentru că a terminat o facultate, știe multe, dar, în cele din urmă, nu este ales. Speranța care a pătruns în el, cum că ar putea fi ales, îl va face să nu mai aibă ușurința de a-l asculta, ca pe primul Stareț, și pe noul Stareț, chiar dacă acesta îl va ajuta să se mențină drept. De ce? Pentru că nu are în proprietatea sa virtutea, starea dumnezeiască. Ceea ce avea cândva era o voire a lui. Atunci voia să asculte, deoarece credea într-un om, și nu în prezența lui Dumnezeu în persoana Starețului.

Așadar, dacă nu am săvârșit o muncă multă și profundă în noi înșine, ne autoînșelăm. Mai ales noi, creștinii, așa-zișii creștini! De aceea, vedeți cum cel mai bun creștin devine, dintr-odată, ca cel mai rău vierme în noroi! Și-atunci te întrebi: „Cum acesta, care era un vultur, a ajuns acum un vierme?" Pur și simplu, nu a fost niciodată vultur, numai părea că zboară întru înalturi, ca vulturii!

Singurul lucru care ne poate da o siguranță în viață este moartea: fie moartea mea, fie moartea răului din mine. Moartea însă o vestim, nu o săvârșim. Moartea este ceva săvârșit de către Dumnezeu, în timp ce moartea răului din mine se săvârșește numai printr-o deplină predare a mea în mâinile lui Dumnezeu, zicând: „Dumnezeul meu, ori ia-mă din această viață, ori dă-mi ceea ce-Ți cer, pentru că este propria Ta voie! Ori fă să dispară patima mea, ori fă să dispar eu din această viață!" Înlăuntrul meu trebuie să existe o dispoziție atât de puternică, o înclinație lăuntrică atât de luptătoare, o încredințare în Dumnezeu atât de mare, încât Dumnezeu să poată acționa în mod absolut. Altfel, o mică schimbare, o mică boală, o mică nereușită, o întâmplare, o ispită venită de

la cineva pot să ne tulbure, să ne facă să ne găsim într-o situație diferită de cea în care ne-am aflat înainte.

În ceea ce mă privește pe mine, moartea se săvârșește în dispoziția mea lăuntrică, dar, în realitate, este realizată de către Dumnezeu. Moartea pe care o dă Dumnezeu este minunea pe care o face în viața omenească. Nu există nimic mai ușor decât ca Dumnezeu să facă minuni! Și dacă face minuni cu păcătoșii care Îl prigonesc, dacă face minuni cu natura creată, cu marea învolburată, gândiți-vă cât de multe minuni poate să facă cu un suflet care însetează după El, care Îl caută și care I s-a predat ca să fie rezidit, așa cum a fost creat prima oară, în rai!

Dacă vei fi de folos cuiva, vei fi vătămat de altul, pentru ca, fiind nedreptățit, să spui sau să faci ceva nepotrivit, și așa să risipești rău cele ce le-ai adunat bine. Pentru că acesta este scopul demonilor celor vicleni. De aceea trebuie să iei aminte cu înțelegere. [137]

Se poate să fii de folos unui om, într-un fel sau altul, dar să știi că altcineva te va vătăma. În acest cap, Avva Evagrie îndreaptă atenția noastră spre o problemă serioasă, pe care o analizează în continuare. Noi, de cele mai multe ori, dăm importanță la folosul pe care îl aducem oamenilor. Aici însă Cuviosul vrea să ne spună: „Să nu crezi că ești cineva atunci când aduci folos altuia! Devii cineva când ești nedreptățit, când ești vătămat. Când ești de folos cuiva, nu faci nimic, pur și simplu Dumnezeu lucrează."

Când eu sunt de folos unui om, de cele mai multe ori împlinesc o anumită dorință de-a mea sau un anumit gând de-al meu, o dispoziție copilărească sau vreo anumită speranță, ceva care mă mulțumește. Așa este omul! Știți ce se ascunde în sufletul nostru? Știți ce rău există acolo, ce hăuri? Nu numai hăul judecății, ci și hăul labirinturilor întunecate! Cum să le înțelegi pe toate câte se petrec în sufletul tău! Doar duhul omului cercetează aceste adâncuri (*cf.* 1 Cor. 2, 11)!

De obicei, când suntem de folos unui om, ne aflăm, cel mai probabil, într-o stare de îndatorați. Noi suntem îndatorați, pentru că Dumnezeu ne folosește ca să aducem folos. Problema însă nu este aceasta. Dacă eu îți aduc folos, s-ar putea ca tu să te mântuiești, dar eu nu mă mântuiesc. „Voi acoperi mulțime de păcate" (Iac. 5, 20), dar păcatele tale. Atunci, eu de cine voi fi ajutat și ce mă va ajuta să mă mântuiesc? Starea mea, când mă vor vătăma ceilalți! Ai adus folos cuiva? – întreabă Avva Evagrie. Fii atent, pentru că te vor nedreptăți, cineva te va vătăma! Acolo vei arăta cât valorezi!

Pentru ca, fiind nedreptățit, să spui sau să faci ceva nepotrivit, și așa să risipești rău cele ce le-ai adunat bine. Satana pune întotdeauna oameni să ne nedreptățească – satane devin și oamenii! – ca să spunem sau să facem ceva care nu e corect. Atunci pierdem toată recolta noastră și stăpânește uscăciunea în viața noastră. Doar omul nedreptățit poate să știe dacă înaintează cu adevărat. Cel pe care ceilalți îl iubesc sau cel căruia îi merg toate ca pe unt nu știe ce se întâmplă cu el, merge pe întuneric.

Tu m-ai nedreptățit, m-ai vătămat. De exemplu, am fost rânduit supraveghetor într-o anumită eparhie. Vii, și cu vicleșug mă scoți din acest post, și mă lași fără lucru pe mine, care am șapte copii, aproape muritori de foame. În esență, nu mi-ai făcut niciun rău. Un singur rău există: păcatul. Cum voi înfrunta această situație? Înaintea lui Dumnezeu, problema nu este că tu m-ai nedreptățit. Faptul ca eu să am de lucru, ca copiii mei să trăiască este problema lui Dumnezeu. Atunci, care este problema mea? Felul în care mă port față de tine, dacă gândesc rău, dacă voi spune ceva care să te vatăme sau dacă voi spune ceva care nu e rațional sau permis. Se poate, de exemplu, să spun: „Unde este dreptatea lui Dumnezeu? Atâtea rugăciuni am făcut, și uite, Dumnezeu nu aude nimic!" Sau se poate să te vatăm, să te osândesc, să spun: „Știți cine-i ăsta? Un ateu!" M-a cuprins, chipurile, iubirea pentru Hristos! „Nu!", spun, pentru că acum sunt eu nedreptățit și acum dovedesc cât de tare este egoul meu. Astfel, risipim tot binele pe care l-am adunat până acum. Prin urmare, adunăm neîncetat binele atunci când suntem nedreptățiți. Ați văzut cum lucrează satana?

Cineva o să întrebe: „Ce legătură au acestea cu rugăciunea?" Au, pentru că adeseori spunem: „Nu pot să mă rog!". Dar cum să te rogi? Ca să te rogi, trebuie să fii nedreptățit.

Noaptea, viclenii demoni cer să-l tulbure prin ei înșiși pe învățătorul duhovnicesc, iar ziua, prin oameni, îl împresoară cu întâmplări, clevetiri și primejdii. [139]

Demonii cei vicleni caută să-l tulbure ei înșiși, noaptea, pe omul duhovnicesc. Satana – așa cum spune și Psalmul: „Nu te vei teme de frica de noapte, de săgeata ce zboară ziua (...) și de demonul de la amiază" (Ps. 90, 5-6) –, noaptea, lucrează ca beznă sau ca un vis sau ca o dorință care clocește în noi, ca să ne tulbure, mai ales pe învățătorul duhovnicesc. Și dacă fac așa cu învățătorul, cu cât mai mult cu ucenicul, care este mai slab și are mai puțin discernământ.

Este cu putință ca demonii să-l tulbure noaptea chiar și pe învățătorul duhovnicesc, pe învățătorul vieții duhovnicești, pe învățătorul care vorbește în Duhul Sfânt. De ce noaptea? Pentru că învățătorul duhovnicesc priveghează noaptea, și ei vor să-l războiască tocmai în vremea aceea de luptă a sa. Omul duhovnicesc se vede, mai cu seamă, noaptea. În proporție de 80 la sută, viața duhovnicească este o viață trăită noaptea, iar ziua este, pur și simplu, ceea ce se vede. Întreaga rădăcină se află în noapte, tot grâul depinde de ea. Apoi dă spicul, iar mai târziu se coace și rodul.

Prin urmare, demonii turbează noaptea, mai ales în orele de după miezul nopții. În aceste ore se scoală și monahii ca să se roage, în timp ce doarme marea majoritate a oamenilor, iar demonii îi prind în tentaculele lor viclene, fără ca aceștia să-și dea măcar seama. Dar, când ești un lucrător duhovnicesc, monah sau pustnic, satana vine să se lupte cu tine piept la piept. Când nu priveghezi noaptea și te trezești la ora 9 bizantină dimineața (ora 3 lumească), atunci când începe slujba, în timp ce tu dormi, satana ți se arată în vis în o mie și unu de feluri.

Noaptea este câmpul de luptă al omului duhovnicesc și al reușitei lui, precum și timpul în care și după care poți să vezi dacă cineva este om duhovnicesc. Ziua o reprezintă rămășițele, dezvoltarea sau continuarea nopții. Dacă nu există noapte, nu există nici zi pentru omul duhovnicesc, toate relele și încurcăturile vor da peste el. Dar, pentru că noaptea are atâta greutate, satana merge el însuși să-l ispitească pe luptător. Ziua însă, nu are nicio nevoie să meargă, pentru că, orice ar face luptătorul, este fără tărie. Ziua, satana nu merge el însuși, ci îi trimite pe oamenii din jurul nostru și ne ispitește prin întâmplări, calomnii, primejdii. Întâmplări sunt toate cele care ne înconjoară zi de zi, cele care ni se întâmplă și, mai ales, cele pe care nu le acceptăm cu mulțumire. În Paraclisul Maicii Domnului se spune: „întâmplări și necazuri și nevoi"[1].

Propoziția *iar ziua, prin oameni, împresurându-l în întâmplări* are înțelesul că, ziua, satana ne tulbură cu întâmplări dificile, iar dificultatea depinde de propria mea atitudine pe care o iau. De exemplu, am alături pe cineva care mereu se ceartă cu mine. Este, pentru mine, o astfel de întâmplare dificilă. Altă întâmplare este stomacul care mă doare și îmi dă naștere la gânduri. Uneori îmi spune că trebuie să merg să mă operez, alteori că trebuie să mănânc o mâncare mai bună, pentru că, dacă postesc, se va perfora și voi suferi o hemoragie internă. Alteori

[1] *Paraclisul Mare al Maicii Domnului*, stihira a doua din Cântarea a 8-a.

îmi spune: „Stareţul nu ştie că mă doare stomacul? Nu-i pune Dumnezeu în minte gândul să-mi dea altceva de mâncare?" Alteori stomacul îmi spune că trebuie să fac mai puţine metanii, şi orice altceva. Şi astfel, în loc să mă gândesc astăzi la Dumnezeu, mă gândesc dacă să fac sau nu operaţie, ca să mă vindec. Dacă Stareţul îmi va da o mâncare mai bună, ispita stomacului meu va înceta. În acest fel trăiesc în fiecare zi cu aceste gânduri. Altcineva doreşte să ia cutare slujire, întrucât crede că acolo va aduce roade, dar nu îi este dată, şi e mereu tulburat de aceste gânduri. Şi aceasta este o întâmplare dificilă.

Şi clevetiri, continuă Cuviosul. „A cleveti" înseamnă „a nedreptăţi pe cineva, a nu-i da ceea ce i se cuvine, cele de care are nevoie". „Nu nedreptăţiţi pe nimeni!" (μηδένα συκοφαντήσητε), spune Cinstitul Înaintemergător (Lc. 3, 14). Ai vreun venit? Îmi vei plăti impozitul cuvenit. Dacă eu îţi spun să-mi dai mai mult, te nedreptăţesc. Aceasta este clevetirea (συκοφαντία), iar atunci sensul ei metaforic este de „evaluare negativă, de neacceptare a celuilalt", intenţionată sau neintenţionată. Astfel, clevetirea ajunge să aibă şi înţelesul de „vorbire de rău". Văd pe una că vorbeşte cu un necunoscut şi zic cu subînţeles: „Aceasta a vorbit cu unul..." Aceasta este o clevetire, pentru că am relatat cu răutate faptul. I-am nedreptăţit, i-am vătămat, le cer, într-un anumit fel, un impozit suplimentar.

Dar cea mai rea formă de clevetire este reaua mea dispoziţie faţă de reputaţia celuilalt. De aceea şi verbul „a cleveti" a ajuns să însemne că „acţionez împotriva bunei reputaţii a cuiva". De exemplu, răspândesc informaţia

mincinoasă că el fură. Aceasta este o clevetire, o calomnie, pentru că nedreptăţesc reputaţia lui, dau la o parte cinstea şi valoarea pe care o are în ochii celorlalţi oameni. Oamenii suportă cu greu clevetirile şi, de obicei, se năruie în faţa lor. Ai calomniat pe vreun om? O să vezi că va deveni un cadavru. De aceea Psalmistul spune: „Dumnezeul meu, izbăveşte-mă de clevetirile oamenilor!" (*cf.* Ps. 118, 134).

Şi primejdii. Există primejdii naturale, sufleteşti şi duhovniceşti. Primejdie naturală: călătoresc cu vaporul şi începe o furtună, care ar putea să mă arunce în mare şi să-mi pierd mărfurile. Primejdie sufletească: în timp ce vreau să mă rog şi-L rog pe Dumnezeu să mă ajute, mă cuprinde o moţăială îngrozitoare. Îmi spun că voi priveghea, dar sunt în primejdie să moţăi din nou. Sunt trimis la Minister, iar acolo încurc lucrurile, pentru că mă zăpăcesc şi nu ştiu ce să spun. Înăuntrul meu a pătruns ambiţia şi am încurcat lucrurile. Primejdia duhovnicească provine din ispite de la satana, de la oameni, din voinţa mea şi, mai ales, din egoismul meu. Prin urmare, ziua, demonul îi pune pe oameni să ne războiască prin întâmplări, prin clevetiri şi prin primejdii. Primejdiile pot să fie direct de la el, să nu fie prin intermediul oamenilor, sau să fie prin mijlocirea elementelor naturii sau în oricare alte feluri.

În concluzie, pentru ca cineva să se poată ruga, trebuie, mai întâi, să fie independent de întâmplări, adică ceea ce spunem de atâtea ori: să fim realişti şi să acceptăm ceea ce ni se întâmplă. Credeam că regiunea aceasta este foarte bună. Am venit şi vedem că clima nu este

bună. Vom pleca? Gata cu mănăstirea! Vom accepta situația așa cum este. Clima de aici este umedă. Ce voi face? Voi purta ciorapi mai groși, voi mânca mai mult, voi dormi mai mult sau voi face schimbări în programul meu, ca să pot suporta clima. Un singur lucru nu poate să mă preocupe: clima. Pentru că din clipa în care mă va preocupa clima ea a devenit pentru mine „dumnezeu". Iar Dumnezeu? L-am pierdut!

Prin urmare, este nevoie de o adaptare la întâmplări, de acceptare a oamenilor și a situațiilor. Altfel, nu ne vom putea ruga. De exemplu, mergi în armată și începi să protestezi: „Ce treabă-i asta? Toți sunt păcătoși, nu se roagă, nu se poartă corect..." Rugăciunea ta a plecat la plimbare, nu mai ești cu Dumnezeu.

Vii la mănăstire și spui: „Toți de aici sunteți niște suflete sfinte! Aici mă voi smeri!" La început te smerești și, după aceea, începi: „Stareţul este nătâng, fratele acela este țicnit, celălalt sucit... Creștini sunt ăștia? Asta-i mănăstire?" De fapt, deja tu nu mai ești monah. Cei pe care îi judeci se poate să meargă cu toții în rai, dar tu nu vei realiza nimic în viață dacă nu vei pune ca principiu acceptarea acestor oameni, zicând: „Eu sunt mai rău decât toți!" Nu doar s-o spui în mod simplu, ci să o crezi. Astfel, îi vei primi și îi vei odihni pe toți.

De exemplu, cuiva îi place mâncarea. Dacă vrei să mergi cu el, să nu mergi fără mâncare, ia cu tine ceva și du-te așa! Altuia îi plac banii și vrea să meargă la Atena. Dă-i o bancnotă de 1000, chiar dacă ți-a spus că biletul costă 500, și spune-i: „Nu contează, cine știe, s-ar putea să se întâmple ceva și să ai nevoie!" Astfel, el se va simți

mai în largul lui, iar tu l-ai acceptat pe fratele tău așa cum este și vei fi plin de pace.

În al doilea rând, ca să ne rugăm, avem nevoie de putere de la Dumnezeu, urmând să înfruntăm clevetirile. Noi nu avem putere, suntem niște dezarticulați. Pentru noi, puterea este cunoştința și înțelegerea faptului că nu trăim ca să plăcem oamenilor, ci lui Dumnezeu. Ne interesează ce părere are Dumnezeu despre noi. De exemplu, cineva mă osândește. Nu mă interesează dacă îmi voi pierde reputația, aceasta e problema lui. Sunt liniștit, pentru că Dumnezeu știe cine sunt. Merg la cineva, ca să discut și să-l conving într-o anumită problemă. Înainte să merg, aflu că respectivul a primit un telefon în care eram calomniat. Atunci îmi spun: „Am pierdut lupta, pentru că tovarășul meu de dialog nu va mai avea încrederea pe care o nutrea față de mine. Ce se va întâmpla? Ce vrea Dumnezeu?" Singurul lucru pe care Dumnezeu îl vrea este să nu discuți această problemă cu alții, să te rogi, să meditezi, dar și să iubești acea persoană, să o accepți așa cum este.

Prin urmare, în ce privește clevetirea, singurul lucru pe care îl putem face este: să nu aruncăm nicio privire asupra omului care ne clevetește, ci să stăm la voia dumnezeiască, adică să fim oamenii care au intrat pe calea lui Dumnezeu, să fim cei care se mântuiesc. Odată ce am intrat pe calea lui Dumnezeu, clevetirile sunt pentru noi fără conținut.

În ceea ce privește primejdiile, ele sunt permanente, dar și ele sunt spre binele nostru. Așadar, doar întâmplările, clevetirile și primejdiile – incluzând printre clevetiri și nedreptățirile – pot să ne fortifice ziua, în timp

ce rugăciunea e cea care ne fortifică noaptea. Dacă nu avem parte de clevetiri, întâmplări sau primejdii, suntem pierduți. Să mai vedem încă un cap.

Dorești să te rogi? [142]

Este adevărat, întreabă Avva Evagrie, că vrei să te rogi? Mulți întreabă: „Părinte Stareț, cum să mă rog mai bine? Cum să fac Rugăciunea lui Iisus?" Iar Starețul le răspunde: „Îți voi spune, tu înaintează!" Dar tu te plângi mereu: „Cutare mi-a zis una, celălalt altceva." Aceasta arată că nici măcar nu te-ai gândit să te rogi, ci doar ți-ai zis: „Pentru că întreabă ceilalți, ia să întreb și eu, ca să nu par mai prejos decât ei!"

Multora Starețul nu le spune să se roage. Doar după ce-l roagă mult, când sunt pașnici, bucuroși, când nu au ciocniri cu frații, când își văd de treabă cu bucurie, când fețele lor strălucesc de iubire pentru ceilalți, când nu au ispite, probleme, atunci sunt valabile toate câte le citim despre rugăciune. Altfel, e preferabil ca Starețul să tacă.

Dorești să te rogi? Strămutându-te din cele de aici, să ai viețuirea în ceruri pentru totdeauna (cf. Flp. 3, 20), nu doar cu cuvântul simplu, ci printr-o făptuire îngerească și o cunoștință mai dumnezeiască. [142]

Ce înseamnă cuvintele *strămutându-te din cele de aici*? Mai întâi, înseamnă nici măcar să nu-ți dai seama

că te-a păgubit cineva, că te-a clevetit sau că te-a prigonit. Să nu ți se pară că te-ai aflat în pericol, fiindcă a fost furtună; să nu te întristezi pentru că te-a durut ieri capul sau stomacul, pentru că ai reușit sau nu undeva; să nu le simți pe cele bune sau rele care ți se întâmplă! Să nu iei parte la nimic, să fii un străin! Mai întâi de toate, mintea ta să fie străină, să nu se atingă de nimic din această viață, nici să nu întreprindă ceva potrivit cu logica omenească! *Strămutându-te din cele de aici.* Trăiești? Nu trăiești? Să nu te arăți nicăieri, să nu trăiești pentru ceva, să fii netrebnic pentru toate, folositor numai pentru Dumnezeu!

Strămutându-te din cele de aici. După ce ai scăpat din lume sau, mai bine-zis, după ce ai părăsit lumea, *să ai viețuirea în ceruri pentru totdeauna*, să fii de acum cetățeanul cerului, luat în evidență sus, în cer! Așa cum locuitorul Greciei vede munții și câmpurile Greciei, tot așa și tu să te adâncești în vederile și contemplațiile cerului! Preocuparea ta să fie cele duhovnicești! Prin urmare, să fii văzătorul tuturor acelora care sunt acolo, sus! Acestea să te intereseze, acestea să te preocupe, pe acestea să vrei să le vezi!

Închide-ți poarta și ochii pentru tot ce există aici, pe pământ! Curiozitatea ta să fie îndreptată doar spre ceea ce fac îngerii, spre Născătoarea de Dumnezeu, cum mântuie Maica Domnului lumea, cum mijlocește ea pentru tine; în ce fel Hristos, Care este, în același timp, și Jertfitor, și Jertfă, ca Dumnezeu și om, săvârșește neîncetat propria ta mântuire! Așadar, să fii cel care cercetează cele ale Duhului Sfânt, care îți cultivi duhul

tău! *Să ai viețuirea în ceruri pentru totdeauna!* Neavând nimic comun sau aparte cu această viață, să te preocupi în mod sistematic de cele de taină, de tainele raiului!

Nu doar cu cuvântul simplu. Avva Evagrie, prin expresia *cu cuvântul simplu*, nu se referă la cuvintele rostite, ci la gând. Adică nu numai să te gândești că viețuirea ta este în ceruri, ci să o transformi și în faptă. Faptul de a te gândi, de a cugeta, de a raționa nu are importanță. Nu înseamnă că te-ai și dus în cer, ci, pur și simplu, că ești pe pământ și te întrebi mereu: „Să merg? Să nu merg? Ia să nu merg!" Așa facem când raționăm. Sau spunem: „Să mă duc la mănăstire? Să nu mă duc la mănăstire? Să merg la facultate? Să-L rog pe Dumnezeu să mă lumineze, să-mi descopere ce să fac!" Și aștepți, și anii trec... Sau Starețul meu m-a nedreptățit, ce să fac acum? Să-L rog pe Dumnezeu să mă lumineze cum trebuie să mă port față de el!" Toate acestea sunt un *cuvânt simplu.*

Cum pot, așadar, să-mi mut viețuirea mea în cer, ca să reușesc să mă rog? În primul rând, *printr-o făptuire îngerească.* Viața mea să fie îngerească, și nu o simplă existență, iar făptuirea mea de zi cu zi, preocuparea și acțiunea mea, gândirea mea și tot ceea ce urmăresc eu, felul purtării mele să fie, în general, îngerești. Adică să trăiesc ca și cum n-aș fi un om, ca și cum n-aș fi bărbat sau femeie, ca și cum n-aș avea o problemă sau alta, să trăiesc așa cum trăiesc îngerii, care doar la Dumnezeu privesc și sunt trimiși de Dumnezeu la slujire, pentru că sunt duhuri slujitoare ale oamenilor (*cf.* Evr. 1, 14). Prin urmare, *printr-o făptuire îngerească* înseamnă să fiu o priveliște și o jertfă, să fiu jertfa care este jertfită și cel care Îl vede pe Dumnezeu.

Și printr-o cunoștință mai dumnezeiască (θειοτέρα)[2]. Făptuirea este premisa cunoștinței. Cunoștința mai dumnezeiască este descoperirea dumnezeiască pe care ne-o va da Dumnezeu. Pentru că înțelepciunea lui Dumnezeu este un abis, această cunoștință sporește neîncetat, devine neîncetat mai dumnezeiască. Dar premisa ca eu să am o astfel de cunoștință din partea lui Dumnezeu este făptuirea îngerească. Numai când trăiesc îngerește dobândesc de la Dumnezeu *o cunoștință mai dumnezeiască*. Prin urmare, dacă duc o viață îngerească și dacă Dumnezeu îmi descoperă cunoștințele Lui cerești, dacă îmi deschide cărțile cerului și devin părtaș la tainele Lui, atunci pot să spun că doresc cu adevărat să mă rog. Nu că mă rog, ci că doresc să mă rog.

Nu te desfăta de cuvinte, nici de slavă, iar de nu faci așa, atunci păcătoșii nu mai uneltesc pe la spate, ci pe față (cf. Ps. 128, 3), și vei fi de râsul lor la vremea rugăciunii, tras și ademenit de ei în gânduri străine. [148]

Dacă vrei să te rogi, zice Avva Evagrie, nu trebuie să te desfătezi de cuvinte, nici de slavă. Acestea două, desfătarea de cuvinte și de slavă, ne fac nesimțitori față

---

[2] Deși canoanele limbii române nu „rabdă" grade de comparație pentru adjectivul „dumnezeiesc", așa cum este grecescul θειοτέρα din original, totuși vom forța regulile comunicării orizontale, întrucât urmează să exprimăm procesul de creștere în cunoașterea dumnezeiască, de la o măsură dumnezeiască, la alta, *mai* mare, idee pe care este construită și tâlcuirea. (n.tr.)

de Dumnezeu și incapabili să ne rugăm. Se desfată de cuvinte cel căruia îi place să spună cuvinte, al cărui ego este epicentrul vieții sale. Se desfată de slavă cel care se bucură când e cinstit de ceilalți, când este slăvit, cel care își caută propria slavă.

Nu te desfăta de cuvinte. Ca să iasă din gura mea un cuvânt, trebuie ca, mai întâi, să existe cuvântul. În al doilea rând, să știu ce voi spune. În al treilea rând, să știu cum și în ce moment îl voi spune. În al patrulea rând, să știu că așa ar vorbi și Dumnezeu și că la acest rezultat ar ajunge și Dumnezeu. Dacă unul dintre aceste elemente lipsește, atunci cuvântul nu trebuie să iasă din gura mea.

De exemplu, mă duc la arhondaric și îl văd pe arhondar hohotind cu vizitatorii. „Vai, ne-a făcut de rușine!", mă gândesc. Mai târziu îl întâlnesc și îi fac observația că ne-a făcut de râs. Cine mi-a dat sarcina să fac asta? Cine mi-a spus că așa ar fi făcut și Hristos în locul meu? Și de unde știu că ceea ce îi voi spune va duce la un rezultat bun, că arhondarul își va schimba cu adevărat purtarea, și că îmi va datora recunoștință pentru că i-am vorbit, și că va avea, de acum încolo, folos duhovnicesc de pe urma purtării mele? Și cum să fiu sigur că judecata mea este obiectivă și adevărată?

Ca să spun ceva, trebuie să existe cele amintite, așa încât niciun cuvânt de-al meu să nu fie deșert. Introduci moneda în telefonul public, intră, dar nu-ajunge unde trebuie, ci s-a blocat pe undeva. Îi dai pumni, moneda tot nu coboară, întârzie să ajungă unde trebuie. Tot așa cad, de cele mai multe ori, și cuvintele noastre, și ne ostenim în zadar, crezând că vom merge

cândva în cer. Însă, chiar dacă ne-am vărsa sângele, nu poate fi vorba să mergem în cer, pentru că nu toate cuvintele noastre deșarte, ci fie și numai un singur cuvânt deșert de-al nostru ne poate osândi (*cf.* Mt. 12, 36). Nu cuvântul păcătos, mincinos, rău, nu jurământul pe care l-am depus, ci cuvântul care s-a blocat pe undeva, adică faptul că Dumnezeu nu a arătat că aceasta era voia Lui, că așa trebuia să acționez, că aceasta trebuia s-o spun și că nu puteam să fac altfel, deoarece Dumnezeu m-a pus, și eu am spus-o. Cum se dovedesc acestea? După rezultate. Iar rezultatele sunt folosul și zidirea celuilalt.

Să dăm un exemplu. Cineva este milenarist și vreau să port un dialog cu el. Deși văd că are ideile lui, eu încerc să-i dau lecții, să-i predic cunoștințele mele. Rezultatul va fi și mai rău. Pentru mine e valabil ceea ce spune Apostolul Pavel: după prima și după a doua sfătuire, depărtează-te de el (*cf.* Tit 3, 10), iar după al miilea sfat, poate, pe care i l-au dat alții, ce mai vrei să discuți și tu cu el? Lasă omul să-și facă treaba, și tu fă-o pe a ta! Hristos nu l-a mustrat pe ucenicul Său, care se afla lângă El și urma să devină primul în iad, iar tu îl mustri pe acel milenarist?

Nu te desfăta de cuvinte. Să nu vrei să spui cuvinte, să nu ai dispoziția să vorbești! Cuvintele noastre, de cele mai multe ori, dezvăluie gândirea noastră, mintea noastră, gândurile noastre, adică dorințele noastre. Așadar, cuvântul deșert arată un gând deșert, arată găunoșenie, un suflet gol pe dinăuntru. Doar când cuvintele și discuțiile noastre sunt măsurate e cu putință să avem o nădejde că nu vom spune vreun cuvânt deșert.

Nu te desfăta de slavă. Să nu ai, ca criteriu, slava! Adică să nu te bucuri că se face ceea ce ți se pare ție că e bine, ceea ce știi tu, ceea ce crezi sau vrei tu. Prin urmare, criteriul să nu fie propria ta părere și cinste, propria ta înălțare, ridicarea sinelui tău. Altfel, nu se va întâmpla așa cum spune Psalmistul: „pe la spatele meu au uneltit păcătoșii" (Ps. 128, 3), adică demonii să-ți întindă curse pe la spate, ca să te prindă, ci o vor face în fața ta. Când ești atent, demonii îți întind curse întru ascuns. Când spui cuvinte deșarte sau te desfătezi de slavă, nu e nevoie ca demonii să-ți întindă curse, întrucât cuvântul tău și părerea ta sunt, pur și simplu, o ispită, o cursă în care cazi și te zdrobești.

Atenția care cere rugăciune rugăciune va găsi. [149]

Vrei să te rogi? Atunci să fii sigur că vei găsi rugăciunea, pentru că cine vrea să se roage și-și pune asta în minte, o va face cu siguranță. Nimeni din cei care au dorit, de-a lungul veacurilor, să se roage nu a dat greș, ci toți au reușit pe deplin și L-au câștigat pe Dumnezeu întreg și întregul cer. E o minciună când cineva spune că nu se poate ruga. Pur și simplu, nu vrea să se roage.

Când tu faci din rugăciune obiectul atenției tale, să știi că o vei găsi, pentru că rugăciunea nu se izbutește, ci se găsește. O vei găsi, ți-o va da Dumnezeu. Nu trebuie ca tu să te ostenești ca să înveți să te rogi. Tu vei trudi altundeva. Rugăciunea o vei găsi. Așa cum te întreabă Dumnezeu: „Ce vrei, copilul meu? Vrei haine? Poftim, haine! Vrei bani? Poftim, bani!", la fel de simplu, de firesc, de tihnit și

de ușor îți va spune: „Vrei rugăciune? Poftim, rugăciune!" Problema este că nu vrem să ne rugăm.

Dar oare vrem sau nu vrem? Întrebarea e cam obscură. Adevărul este că ne rugăm. Vă treziți noaptea și vă rugați în chiliile voastre, la biserică, în inimile voastre, la toate slujirile voastre. Dar această rugăciune este rugăciune? Răspunsul ni-l dă capul următor.

Când, înfățișându-te în rugăciune, vei ajunge mai presus de orice altă bucurie, atunci ai aflat cu adevărat rugăciunea. [153]

Te rogi și ziua, te rogi și noaptea. Dar este această rugăciune a ta adevărată? Ce-ar fi să te întreb: „Când te rogi, ești nesimțitor față de orice altă bucurie? Ești mort față de toate? Ți-ai luat rămas bun de la toate? Le-ai părăsit pe toate?" Dacă da, atunci *vei ajunge mai presus de orice altă bucurie*, spune Avva Evagrie. Când nu ai niciun alt simțământ de satisfacție față de ceva, când nu te interesează nimic, când le-ai părăsit pe toate, când ești nesimțitor față de toate, când nu ai nicio bucurie și nu te bucură nimic, adică dacă pentru tine nu mai trăiește nimic, *atunci ai aflat cu adevărat rugăciunea.* Această rugăciune nu sunt bietele cuvinte, împopoțonate cu boboci de floare, pe care I le trimiți lui Dumnezeu, ci este rugăciunea pe care ai găsit-o, adică pe care ți-a pus-o în minte și în inimă Duhul Sfânt.

Aceasta înseamnă monah! Monah? Nu! Aceasta înseamnă creștin! Creștin? Nu! Aceasta înseamnă om! Aceasta este viața noastră! Se poate să fim activi, se poate

să fim revărsați în afară, se poate să fim introvertiți, se poate să fim orice fel de oameni. Cu toții putem ajunge oameni de rugăciune, ajunge să dorim aceasta! În orice caz, când rugăciunea nu este unica noastră bucurie, când nu simțim o astfel de plăcere, să știm că există un anumit motiv, că nu am dorit viața îngerească, nici nu o trăim, nici nu mergem în cer, ci ne pierdem timpul jucându-ne.

Acesta este Domnul nostru și Dumnezeul nostru, Căruia Îi slujim și I ne închinăm, și Care vine atât de frumos, ziua și noaptea, și umple sufletul nostru! El poate să umple cuvântul nostru, El poate să umple gura noastră, El poate să umple inima noastră, El ne poate cuprinde pe toți în Sine, și să ne simțim atât de bine și atât de tihnit și atât de plini împreună cu El! Acesta este Domnul nostru și Dumnezeul nostru, Lui să ne închinăm și pe El să-L slăvim întru toți vecii!

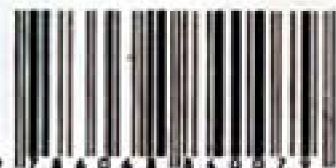
CUPRINS

Tâlcuiri la Filocalie

„Pentru ca rugăciunea să fie adevărată și să se înalțe la cer, trebuie să fie dăruită de Dumnezeu, adică să fie o rugăciune a Duhului, să coboare de la Însuși Dumnezeu, să o recunoască Dumnezeu ca pe ceva al Său. Prin adevărata rugăciune omul se umple de Dumnezeu și reușește nu numai simpla unitate a credinței, ci și a vieții ființiale, împreună cu întreaga Biserică."

ARHIMANDRIT EMILIANOS SIMONOPETRITUL

ISBN 978-606-8840-07-9

www.editurasfnectarie.ro